T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

MİLLET KÜTÜPHANESİ AET 40'DA KAYITLI BULUNAN BAYTARNAME ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kadhim ESAM NOORI

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2024

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

MİLLET KÜTÜPHANESİ AET 40'DA KAYITLI BULUNAN BAYTARNAME ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE WORK TITLED BAYTARNAME REGIDTERED IN THE MILLET LIBRARY AET 40 IN TERMS OF SCIENTIFIC LANGUAGE WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION

Kadhim ESAM NOORI

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul, 2024

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.
© 2024

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhañi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

21/11/2024

(İmza)

Kadhim ESAM NOORI

ÖZGEÇMİŞ

2017	Kerkük Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı
2021	Kerkük Üniversitesi Türk Dili ve edebiyatı bölümünden mezun oldu.
2022	Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünde yüksek lisansa başladı

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezi, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 40 numarada kayıtlı bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eser üzerinde yapılan bir dil ve eğitim çalışmasıdır. Müellifi ve mütercimi tespit edilemeyen bu eser yaklaşık 30 yapraktan oluşmaktadır. Bu eser bir baytarlık kitabıdır. Eserde atların iyi ve kötü özellikleri, atların dişleri ve yaşları, atların başında, gözünde ve içindeki hastalıklar, atın damağına sülük yapışması, kan işeme, öksürük ve bevasir gibi pek çok hastalık ve hastalık yapıcı ögeler açıklanmış, hastalıkların tedavileri ve bu tedavilerde kullanılacak terkipler belirtilmiştir. Eski Türkiye Türkçesi yazım özelliklerini gösteren bu eser, dilimiz için önemli bir kaynaktır. Bunun yanında atların hastalıklarından ve bunların tedavilerinden bahsetmesi eseri, veteriner hekimlik alanında da önemli hale getirmektedir.

Bu çalışmada giriş, inceleme, metin ve dizin olmak üzere dört bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde hem baytarnameler hem de eğitimle ilgili genel ifadeler ile açıklamalar yapılmıştır. Baytarnamelerin nasıl bir tarihe sahip olduğu açıklanmış ve sözkonusu eser hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm olan inceleme bölümünde, eserin metni gramer açısından incelenmiştir. Bu incelemede Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi adlı eseri temel alınmıştır. Bunun yanında Günay Karaağaç'ın Türkçenin Dilbilgisi eserinde de istifade edilmiştir. Üçüncü bölüm olan metin bölümünde eserin tamamı transkripsiyon harfleri ile verilmiştir. Eserde yanlış yazılan kısımlar düzeltilmeye çalışılıp dipnotta asli şekli belirtilmiştir. Son bölümde ise eserin dizini verilmiş ve kelimelerin anlamları tek tek açıklanmıştır. Kelimelerin anlamları verilirken bağlama önem verilmiştir. Bu çalışmada bana yardımlarını esirgemeyen, her türlü soruma yanıt veren ve beni Türk diline karşı cesaretlendiren hocam Prof. Dr. Mesut ŞEN'e, lisans dönemimde bu alanı bana sevdiren hocam Prof. Dr. Çoban ULUHAN'a, yazdığı program sayesinde dizin hazırlamamı sağlayan Prof. Dr. Ceval KAYA'ya, bana daima destekte bulunan hocam Prof. Dr. Mehmet AÇA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Kadim ESAM NOORI

İstanbul,2024

ÖZET

Bu tez, Millet Kütüphanesi Ali Emiri koleksiyonunda 40 numarada kayıtlı bulunan "Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)" adlı eserin üzerinde yapılan bir dil çalışmasıdır. Eser bir baytarnamedir. Baytarnameler İslam uygarlığında evcil hayvanların özellikle de atların hastalıkları ve tedavilerinin anlatıldığı tıp kitaplarıdır. Baytarnamelerin çoğu atçılık ve binicilik eğitimi ve atlarla ilgili hastalıklara ayrılmıştır. Yazarı bilinmeyen Baytarnamede Kıpçak Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi ses hadiseleri ve imla özellikleri görülmektedir. Bu çalışma; giriş, inceleme, metin ve dizin olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde, eser ile ilgili genel bilgiler verilip eser, imla ve şekil özellikleri bakımından incelenmiştir. Metin bölümünde, Arap harfleri transkripsiyon alfabesi kullanılarak Latin harflerine aktarılmıştır. Metinde noktalama işaretleri kullanılmış ve bazı başlıklar ve önemli kısımlar koyu font ile yazılmıştır. Tüm metin anlamlı bir kompozisyon şeklinde aktarılmıştır. Eserde yanlış yazılan yerler düzeltilmeye çalışılmıştır. Her sayfada genellikle 12 satır bulunmaktadır. Ayrıca sayfa kenarlarındaki notlar, ait olduğu satıra eklenmiştir. Dizin bölümünde, tüm kelimelerin anlamları verilip o kelimenin hangi dile ait olduğu belirtilmiştir. Kelimelerin anlamları verilirken metindeki bağlamlarına dikkat edilmiştir. Tıpkıbasım bölümünde ise eserin tıpkıbasımı yer almaktadır. Ayrıca eser üzerinden baytarlığın öğretiminde kullanılan dilin nasıl olduğu tespit edilip, Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Baytarname, Eski Türkiye Türkçesi, Atçılık, Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Bilim dili

ABSTRACT

This thesis is a linguistic study conducted on the work titled “Beyānü’l-‘acāibe (Atlara Dāir)” which is registered as number 40 in the Ali Emiri Collection of the National Library. This book is baytarname. Baytarnames are medical books in Islamic civilization that particularly focus on the diseases and treatments of domestic animals especially horses. Most baytarnames are dedicated to horsemanship, riding training and diseases related to horses. The work named “Beyānü’l-‘acāibe (Atlara Dāir)” exhibits phonetic events and spelling features in Kipchak Turkic, Old Turkish of Turkey, and Ottoman Turkish. This study consists of four parts; review, text, index and facsimile reproduction. In the review section, general information about the work is provided and the work is examined in terms of spelling and formatting features. In the text section, the Arabic letters are transcribed into the Latin alphabet using the transcription alphabet, punctuation marks are used, and some important parts are written in bold font. The entire text is presented as a meaningful composition. Incorrectly written parts in the work have been attempted to be corrected. There are generally 12 lines on each page. Additionally, the notes in the margins of the pages have been added to the corresponding lines. In the index section, meanings of all words are provided and it is indicated to which language each word belongs, with attention to the contexts in the text when giving word meanings. The facsimile reproduction section includes the facsimile of the work. Furthermore, based on the work Baytarname the study determines the language used in veterinary education, emphasizes its place and importance in Turkish language and literature education.

Key Words: Baytarname, Old Anatolian Turkish, Horse Breeding, Turkish language and literature education, Science language

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a: Her bir yaprağın ön yüzü

a.g.e.: Adı geçen eser

Ar.: Arapça

b: Her bir yaprağın arka yüzü

Bk.: Bakınız

c.: Cilt

Çağ.: Çağatayca

Çev.: Çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

E.T.: Eski Türkçe

Far.: Farsça

h.: Hicrî

Kır.: Kırgızca

Krş.: Karşılaştırınız

Mec.: Mecazen

Moğ.: Moğolca

s.: sayfa

Uyg.: Uygurca

vb.: ve benzeri

yap..: yaprak

yay.: yayınları

<: Kelimenin kaynağını gösterir.

> : Kelimenin değişimini gösterir.

[ ] : okunamayan, eksik olup eklenen veya onarılan yerleri gösterir.

(?) : Şüpheli durumu belirtir. Okunamayan sözcükleri belirtir.

+ : İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır

- : Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.

/ : Yaprak numaraları ile satır numaralarını ayırmak için kullanılır. Eklerdeki şekilleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	’
ا	a, e
آ	a, ā
ب	b, p
ت	t
ث	s̱
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḍ, ż
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	g, k, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u,ū, ü, v
ه	a, e, h
ى	ı, i, ī, y

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI i

ÖZ GEÇMİŞ ii

ÖN SÖZ iii

ÖZET v

ABSTRACT vi

KISALTMALAR VE İŞARETLER vi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ viii

İÇİNDEKİLER ix

BÖLÜM I: GİRİŞ 1

1.1. Problem 1

1.2. Amaç 1

1.3. Önem 1

1.4. Sınırlılıklar 2

1.5. Sayıltılar 2

1.6. Tanımlar 2

1.6.1. Eğitim 2

1.6.2. Dil 2

1.6.3. Edebiyat 3

BÖLÜM II: İLGİLİ ALANYAZIN 4

2. İlgili Araştırmalar 4

2.1 Dil ve Edebiyat Eğitimi……..... 4

2.2. Türk Dili ve Eğitiminin Amaçları 4

BÖLÜM III: YÖNTEM 6

3.1. Araştırmanın Modeli 6

3.2. Evren ve Örneklem 6

3.3. Veri Toplama Araçları 6

3.4. Verilerin Toplanması 6

3.5. Verilerin Çözümlenmesi 6

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM 7

4.1. GİRİŞ 7
4.1.1. Atlar ve Türk Kültüründeki Yeri 7
4.1.2. Baytarnameler ve Tarihsel Gelişimi…….....7
4.1.3. “Beyānü’l-‘acāibe (Atlara Dāir)” Adlı Eser ve Müellifi Hakkında…….11
4.2. DİL İNCELEMESİ.....12
4.2.1. Yazım Özellikleri……..12
4.2.1.1. Harekeleme…….12
4.2.1.2. Ünlülerin Yazılışı……...13
4.2.1.2.1. a ünlüsünün yazılışı……...13
4.2.1.2.2. e ünlüsünün yazılışı……....13
4.2.1.2.3. ı, i ünlülerinin yazılışı……13
4.2.1.2.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı……...14
4.2.2. Ses Bilgisi……..15
4.2.2.1. Ünlüler……..15
4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri…….15
4.2.2.1.1.1. e > i, i > e değişmesi……15
4.2.2.1.1.2. ı > u, i > ü değişmesi……....16
4.2.2.1.1.3. u > a, ü > e değişmesi……..16
4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu……16
4.2.2.1.2.1. Kalınlık- İncelik Uyumu…….16
4.2.2.1.2.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu……....16
4.2.2.1.2.2.1. Kelimelerde Uyumsuzluk…….16
4.2.2.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk…….16
4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi……16
4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi…….16
4.2.2.2. Ünsüzler……...16
4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri……..17
4.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi……..18
4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi……..18
4.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi……...18

4.2.2.2.5. Ünsüz İkizlenmesi…….……18
4.2.2.2.6. Göçüşme (Metatez) ……..18
4.2.3. Şekil Bilgisi……..18
4.2.3.1. İsim……..…19
4.2.3.1.1. Çokluk Eki……..19
4.2.3.1.2. İyelik Ekleri……19
4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama…….……20
4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması……..20
4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması……20
4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması…….20
4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlamaları……20
4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlamaları…….20
4.2.3.1.4. Hal Ekleri…….20
4.2.3.1.4.1. Yalın Hal……...….20
4.2.3.1.4.2. İlgi Hali……..……20
4.2.3.1.4.3. Yönelme Hali…….20
4.2.3.1.4.4. Yükleme Hali…….20
4.2.3.1.4.5. Bulunma Hali…….……20
4.2.3.1.4.6. Ayrılma Hali…….…….20
4.2.3.1.4.7. Eşitlik Hali…….20
4.2.3.1.4.8. Vasıta Hali…….21
4.2.3.1.4.9. Yön Gösterme Hali……..……..21
4.2.3.1.5. Sayı İsimleri……21
4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri……...…21
4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri……....21
4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri……..…23
4.2.3.2. Zamir……23
4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri…….……...23
4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri……23
4.2.3.2.3. Dönüşlülük Zamirleri……..23

4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri…..…….……24
4.2.3.2.5. Soru Zamirleri……...….24
4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri……..24
4.2.3.3. Sıfat……...……..24
4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları……...……24
4.2.3.3.1.1. Karşılaştırma Sıfatları……...……24
4.2.3.3.1.2. Pekiştirme (Berkitme) Sıfatları…….24
4.2.3.3.1.3. Küçültme Sıfatları……24
4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları……..……24
4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları……..24
4.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları……24
4.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları…….……..24
4.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları……25
4.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları……..25
4.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları…….25
4.2.3.3.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları……..……25
4.2.3.3.2.3. Belirsizlik Sıfatları……..25
4.2.3.3.2.4. Soru Sıfatları……...……25
4.2.3.4. Zarf ……..……25
4.2.3.4.1. Zaman Zarfları……25
4.2.3.4.2. Yer Zarfları…….……25
4.2.3.4.3. Miktar Zarfları……25
4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları……..……26
4.2.3.4.5. Soru Zarfları……...……26
4.2.3.5. Edat ……26
4.2.3.5.1. Ünlem Edatları…….26
4.2.3.5.1.1. Ünlemler…….……26
4.2.3.5.1.2. Hitap (Çağırma, Seslenme) Edatları ……...…26
4.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları……...26
4.2.3.5.1.4. Soru Edatları……26

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları…….……26
4.2.3.5.2. Bağlama Edatları…….26
4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları…….27
4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları…….……27
4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları…….……27
4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları……...…….27
4.2.3.5.2.4.1. Fakat Anlamı Taşıyanlar……27
4.2.3.5.2.4.2. Eğer İfadesini Taşıyanlar……27
4.2.3.5.2.4.3. Gerçi İfadesini Taşıyanlar……..……27
4.2.3.5.2.4.4. Çünkü İfadesini Taşıyanlar……27
4.2.3.5.2.4.5. Benzerlik Bildirenler ……..……..…….……27
4.2.3.5.2.4.6. Netice ve Açıklama Bildirenler…….……28
4.2.3.5.2.4.7. Şart ve Derece Bildirenler…….…28
4.2.3.5.2.4.8. Kuvvetlendirme Bildirenler…….……..……28
4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları……..……28
4.2.3.6. Fiil ……29
4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri…….……29
4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri……..29
4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri……..…….29
4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk…….……30
4.2.3.6.3. Fiil Çekimi …….…….….30
4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri……...……30
4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri……30
4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri……..……31
4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri……..……31
4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri…….……31
4.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri…….……...….31
4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman…….……31
4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman……...…31
4.2.3.6.3.2.1.3. Gelecek Zaman……..……31

4.2.3.6.3.2.1.4. Geniş Zaman……..31

4.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman……..……32

4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri……..…….……32

4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi……..……32

4.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi……..……32

4.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi……...…32

4.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi.……32

4.2.3.6.4. Ek-Fiil (Cevheri Fiil) ve Bildirme Ekleri…...……33

4.2.3.6.5. Birleşik Kipler……33

4.2.3.6.5.1. Hikaye Birleşik Çekimi ……33

4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimi ……..……33

4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi ……33

4.2.3.6.6. Fiillerde Soru…….33

4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller……..33

4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller……33

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri ……..……34

4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik Fiilleri……34

4.2.3.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri……...……34

4.2.3.6.7.2.3. Tezlik Fiilleri…….34

4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiilleri……..……34

4.2.3.6.7.2.5. Uzaklaşma Fiilleri……34

4.2.3.6.8. Sıfat-filler (Partisipler) ……..……35

4.2.3.6.9. Zarf-filler (Gerundiumlar) ……35

4.3. Metin……..……36

4.4. Dizin……...…….……..51

BÖLÜM V: SONUÇLAR…..…….191

KAYNAKÇA..……193

EKLER: TIPKIBASIM.……195

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

İnsanlar tarihin her döneminde tıpla ilgilenmiş, hem kendileri için hem de hayvanlar için tedavi yolları bulmuşlardır. İslam medeniyetinde özellikle atçılık üzerine yazılan baytarnameler, atlarla ilgili pek çoḳ bilgi içermektedir. Bunlardan bazıları tıbbi uygulamalar, tedavi yöntemleri ve atçılığın öğretimidir. Baytarnameler, atçılık için mücerrep (ampirik) bilgiler içerir. Baytarnameler, Türk dili ve edebiyatı eğitimi için araştırılması gereken eserlerdir. Bu araştırma Millet Kütüphanesi AETIB-40'da bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eseri dil ve edebiyat eğitimi yönünden incelemeyi amaçlamaktadır. Eserin dili bilim dili olarak irdelenecek ve Türk edebiyatına ḳatkıları ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada,

-Baytarnamelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimine ḳatkısı olup olmadığının,

-Baytarlık öğretilirken kullanılan dilin özelliğinin,

-Baytarlığın nasıl öğretildiğinin,

-Tedavideki yöntemlerin mücerrep mi nesnel mi olup olmadığının tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

1.3. Önem

Araştırma sonucunda ortaya konan bulguların;

- Üniversitelerin Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, Türkçe eğitimi ve veteriner hekim eğitimi gibi bölümlerin çalışmalarına yardım olacağı,

- MEB'in hazırladığı program geliştirme çalışmalarına ve Türk dili ve edebiyatı öğretim programına destek olacağı,

- Araştırmacıların bu tür çalışmalarına destek olabileceği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular;

-Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu 40 numarada kayıtlı bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eseriyle sınırlı tutulmuştur.

1.5. Sayıltılar

-Örneklem olarak seçilen metin evreni temsil edecek niteliktedir.

-Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu 40 numarada kayıtlı bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eserinin orijinal olduğu varsayılmıştır.

-Yararlanılan kaynakların doğru olduğu kabul edilmiştir.

-Eserin incelenmesinde objektif olunacağı varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Eğitim

Eğitim, doğumdan ölüme değin bir süreç olup kişinin davranışlarında gözle görülür ve belirli değişiklikler anlamına gelmektedir. Bu değişiklikler kişinin kendi yaşantısıyla olmaktadır. Eğitim denilen süreçte, kişilere bazı bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılır. Eğitimde insanlar çeşitli kişilerle etkileşim kurmakta ve hayatlarında ve davranışlarında değişime neden olan her türlü etkinlik eğitim kavramıyla açıklanabilir. (Erden, 2011, s. 13)

1.6.2. Dil

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir. (Ergin, 2009, s.3)

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur. (Aksan, 2009, s.11)

1.6.3. Edebiyat

Edebiyat olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın. Sanatça, yani insanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerde meydana getirilmiş şiir, sahne eseri, hikâye, roman, söylev gibi nazım veya nesir hâlindeki eserlerin hepsi. (Akalın, Şükrü Hâluk; [ve başk.], 2009).

BÖLÜM II: İLGİLİ ALANYAZIN

2.İlgili Araştırmalar

2.1. Dil ve Edebiyat Eğitimi

Çetişli'ye göre edebiyat eğitimi, sanatkârın dil malzemesiyle hayat verdiği estetik değere haiz edebî metni, varoluş amacı doğrultusunda anlama/anlamlandırma, duyma/duyurma, sezme/sezdirme üzerinde odaklaşan bir tür sanat eğitimidir. (Tatcı & Gökçeli, 2017, s. 444)

Dil eğitimi ya da öğretimi, bir yığın kuru bilginin beyne yüklenmesi demek değildir. Kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurabilmesi, sosyal varlık olarak toplum içerisinde kendini ifade edebilmesi, bireysel gelişimini tamamlayabilmesi ve hayatın her aşamasında başarılı olmasının yolu iyi bir ana dili eğitimi ve öğretiminden geçmektedir. (Kayaalp, 1998, s. 89).

2.2. Türk Dili ve Edebiyatı Eğitiminin Amaçları

Abdurrahman Güzel, edebiyat eğitimindeki amaçları ve bu amaçları gerçekleştirmede uygulanacak yöntem ve teknikleri şöyle açıklamıştır:

- Edebiyat, öğrencilerin bakış açılarının gelişmesini sağlamalı ve onlara farklı bakış açıları kazandırmalıdır. Edebiyatın özünde bulunan estetik değer, öğrencilerin estetik duygularını şekillendirmeli ve onların hayallerini yönlendirmelidir. Güzel olanı görebilmelerini sağlamalıdır. Bunun için Türk dili ve edebiyatı öğretmeni farklı edebi türleri karşılaştırarak vermelidir. Romanı okutturulan bir eserin daha sonra tiyatroşu gösterilebilir. Başka bir yöntem ise farklı dönemlerden alınan aynı konuya sahip eserlerin gösterilmesidir. Böylece metinler arası bir çalışma da yapılmış olur.
- Edebiyat ile çeşitli bilgi, düşünce ve hayaller bakımından kazanımlar sağlanmalıdır ve edebi bilgiler kazandırılmalıdır. Her yanıyla hayatı ve insanı işleyen edebiyat, öğrencilere çeşitli insanların hayatlarını yansıtır. Bu sayede empati kurulmakta ve yeni hayallere ulaşılmaktadır. Hayat daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Bir roman tiyatroya uyarlanıp drama yöntemiyle öğrencilere roller verilebilir. Bu sayede öğrenci canlandırdığı şahsın yerine kendisini koymakta ve kahramanların tecrübe ettikleri duyguları hissetmektedirler.
- Edebiyat sayesinde öğrencilerin yaratıcı düşünceler üretmesi sağlanmalı ve problem çözme becerileri geliştirilmelidir. Bunun için çeşitli edebi eserler bir rol model olmalıdır.

- Edebiyat sayesinde öğrencilerin duygu ve ruhsal zekâlarının gelişmesi sağlanabilir. Merhamet, sevgi, hoşgörü ve iyilik gibi insani duyguları birer değer olarak kazandırmalı, bu sayede de duygusal zekâlarına katkıda bulunulmalıdır. Bütün bunların yanında öğrencilerin kişilik gelişimine de yardımcı olmalıdır. Okudukları edebi eserlerdeki karakterleri tanımalı ve farklı yaşamlara şahit olmalıdır.
- Edebiyat, öğrencilerin topluma uyum göstermesini sağlamalıdır. Konusu insan olan edebiyat, toplumsallaşma ve bilinçli bir yurttaş olma yolunda katkılarda bulunur. Bunun için özellikle tartışma yöntemi kullanılabilir.
- Edebiyat, öğrencilerin kültürel değerleri kazanmasını sağlamalıdır. Edebiyat eğitimi sayesinde millete has kültür birikimi yeni nesle aktarılmış olacaktır. Kültür sürekliliği sağlanacaktır.
- Edebiyat, öğrencilerin milli bilinç düzeyini geliştirmeli, Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun şekilde yetişmelerini sağlamalıdır. Edebi eserler onlarda aidiyet duygusunu ortaya çıkarabilmekte, bir milletin mensubu olma konusunda onları bilinçli hale getirebilmektedir. Ayrıca edebiyat ile öğrencinin tarih bilinci kazanması sağlanmalıdır.
- Edebiyat eğitimiyle evrensel değerlerin karşılaştırılması yapılmalı ve öğrencilerin milli değerler yanında insanlığın ortak mirasını da kazanmaları sağlanmalıdır. Hem dünya edebiyatından hem de Türk edebiyatından önemli örnekler okutulup bu örneklerdeki değerler karşılaştırılmalıdır.
- Edebiyat eğitimi öğrencilerin edebi bilgileri öğrenmesini ve uygulamasını sağlamalıdır.
- Edebiyat eğitimi anlama becerisi sağlamalıdır. Öğrencilere metin-içi, metin-dışı ve metinler-arası çalışmalar yaptırılıp okuduklarını anlamalarını sağlamak gerekir. Onlar etkin bir okur olarak yetiştirilmelidir.
- Edebiyat eğitimi dinleme disiplini ve anlatım becerisi kazandırmalıdır. Eleştirel dinleme becerileri geliştirilmelidir. Okudukları, düşündükleri, hayal ettikleri şeyleri doğru, akıcı ve etkileyici şekilde anlatmaları sağlanmalıdır.
- Edebiyat eğitimi dilimizi sevdirip Türkçenin kurallarını öğretmeli ve doğru bir şekilde kullanımını sağlamalıdır. Ayrıca öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmelidir.
- Edebiyat eğitimi, öğrencilere kitap okumayı aşılamalıdır. Sesli okuma, sessiz okuma, notlar çıkararak okuma, işaretleyerek okuma ve hızlı okuma gibi tekniklerden yararlanılmalıdır. Ayrıca bu eğitim, öğrencileri kütüphaneye alıştırmalı ve onu sevdirmelidir. Süreli yayınların da takibi için yardımda bulunmalıdır. (Güzel, 2006)

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 40 numarada kayıtlı bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eserin Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısının tespiti amaçlanmıştır. Bunun için alanyazın taraması yapılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Baytarnameler ve İslam medeniyetinde yazılmış ilgili tıp metinleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu 40 numarada kayıtlı bulunan *Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)* adlı eser oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler doküman analizi ve alanyazın taraması ile elde edilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler, alanyazın taraması ve doküman analizi ile toplanacaktır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Veri çözümlemesi, içerik analizi yöntemi kullanılarak yapılacaktır. Herhangi bir istatistiki analiz yapılmayacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise genel ifadelere yer verilecektir. Literatür taraması yöntemiyle toplanmış verilerin çözümü yapılacaktır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1. GİRİŞ

4.1.1. Atlar ve Türk Kültüründeki Yeri

Türkler, uzun yıllar atlarla beraber yaşayıp onları benimseyen milletlerden biridir. Türk dili tarihinin önemli eserlerinden Divanu Lugati't-Türk'te "Kuş kanatın er atın" ve Dede Korkut Hikâyelerinde "Yayan erün umudı olmaz" gibi ifadeler, Türklerin atlarla nasıl yüce bir bağının olduğunu hatta onları evde bir fert olarak gördüklerini göstermektedir. (Şen, 1995, s. 177)

4.1.2. Baytarnameler ve Tarihsel Gelişimi

Baytarname, evcil hayvanların hastalıklarının tedavisi ve bakımları üzerine İslâm medeniyetinde yazılan tıp kitaplarının genel adıdır. Fakat bu türde yazılan eserlere bakıldığında genellikle atçılık ve binicilik eğitimi ile atların tedavi ve bakımları hakkında yazılmış oldukları görülmektedir. Arapçada bayṭār, baṭīr, mübeyṭır ve biyaṭr şekillerinde görülen bayṭar ve "baytarlık" anlamında kullanılan bayṭara kelimelerinin kaynağı, Arapça sözlüklerde, eski baytarların hayvanların yara ve hastalıklarını daha çok kan alma yöntemiyle tedavi etmeleri göz önünde bulundurularak Arapçada "yarmak" anlamına gelen baṭr köküne dayandırılmaktadır. Batı kaynaklarında ise bayṭar kelimesinin özellikle eski Arapça eserlerde yer alan biyaṭr şekli ele alınarak kelimenin aslı, Eski Yunancada "at hekimi" anlamına gelen hippiatros köküne dayandırılmakta ve Arapçaya, Arap panayırlarında gezginci nalbantlık yaparak atları tedavi eden Bizans baytarları vasıtasıyla girdiği öne sürülmektedir. Bu türdeki eserlerin bazılarının *Kitābü'l-ḫayl*, *Feres-nāme, Esb-nāme, Kitābü'l-fürūsiyye, Kitābü Bayṭara* şeklinde isimlendirilmiş olması da baytarnamelerin genellikle at konusunda yazılmış olduklarını destekler mahiyettedir.

Arap kaynaklarında Baytarname türündeki eserlerin başlangıçta tercüme yoluyla meydana getirildiği görülmektedir, İkinci Abbâsi halifesi Mansûr (754-775) zamanından itibaren Eski Yunanca, Farsça, Hintçe ve Süryaniceden Arapçaya pek çok eser tercüme edilmiştir. Abbasîler döneminde Huneyn b. İshak (809-873), Galen, Hipokrat, Dioskorides, Batlamyus, Eflâtun ve Aristo' ya ait birçok eseri Süryanice ve Arapçaya tercüme etmiştir. Huneyn b. İshak, M.S. 4. yüzyılda yaşamış olan Bizanslı hekim Theomnestos'un baytarlık üzerine yazdığı bir eseri *Kitābü'l-bayṭara* adıyla Arapçaya çevirmiştir. Sabit b. Kurra (836-901), müellifi bilinmeyen bir eseri, başına bir mukaddime ilâve ederek, *Kitābi'l-bayṭara* adıyla Arapçaya tercüme etmiştir. Yine bu devirde tercüme edilmiş Aristo'ya ait bir eserin Arapça, Farsça ve birçok Türkçe nüshaları mevcuttur.

750-850 yılları arasında süren tercüme devrini 9. yüzyılda telif devri takip etmiştir. 8. yüzyılda Arap filolog Asmaî'nin (740-831) kaleme aldığı at üzerine *Kitābü'l-ḫayl*, deve üzerine *Kitābü'1-ibil*, vahşi hayvanlar üzerine *Kitābü'l-vuḥūş*, koyunlar üzerine *Kitābü'ş-şā'*, insanlar üzerine *Kitābü'1-insān* isimli eserler, ilk telif eserlerdendir. Bu eserlerden başka İran asıllı bir hekim olan Alî İbn Rabban Taberî'nin 850 yılında tıp sahasında yazdığı ve felsefe ile astronomiyi de içine alan *Firdevsü'l-ḥikme* (Hikmet Cenneti) adlı eserinde embriyoloji ve zooloji konularına değinilmiştir.

Câhiz'in (ö. 869) biyolojik bilgiden çok ilahiyat ve folklorik bilgiler içeren *Kitābü'l-ḥayavān* isimli eseri de ilk telif eserlerdendir. Nâsırüddin Muhammed b. Ya'kub b. ishak b. Ahî Hizam el-Huttelî'nin (ö. 902) *Kitābü'l-ḫayl ve'l-bayṭara* isimli meşhur eseri ise baytarlık üzerine yazılmış ilk telif eser olarak kabul edilmektedir. *Kitābü'l-ḫayl ve'l-bayṭara*'nın Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya bölümünde kayıtlı bulunan nüshası *Kitābü cāmi' fi'l-bayṭara* adıyla geçmektedir. Eser hem Farsçaya hem de Mahmud b. Muhammed b. Hasan el-Ezherî tarafından *Kitābü bayṭār-nāme* adıyla Eski Anadolu Türkçesine tercüme edilmiştir. Eserin hangi yılda Türkçeye tercüme edildiği belli değildir. *Kitābü bayṭār-nāme*, veterinerlik tarihi açısından olduğu kadar, tercüme bir eser oluşu, dil özellikleri içermesi ve folklorik bilgiler vermesi bakımından da çok önemli bir eserdir.

Hizâm'ın binicilik, silâhşorluk ve baytarlık üzerine kaleme aldığı ikinci eseri *Kitābü'l-fürūsiyye ve'l-bayṭara* adını taşımaktadır. Paris nüshası 1924 yılında Louis Mercier tarafından Fransızcaya tercüme edilmiş olan eserin Farsça bir tercümesi de bulunmaktadır. Yine *Bayṭar-nāme-i Melik Ḳābūs* adıyla geçen bir Baytarname, Emîr Unsurül-maâlî Keykâvus b. İskender b. Kâbus b. Veşmgîr b. Ziyâr'ın *Ḳābūs-nāme* adlı eserinin yirmi beşinci bölümü ile başlamakta ve daha sonra Hizâm'ın eserinden alıntılarla devam etmektedir. Hizâm'ın *Kitābü ma'rifetü'r-remy bi'n-nüşşâb ve ālāti'l-ḥarb ve envā' vuġūhi'r-remy ve keyfiyet şurūtihi ve ahvâlih* isimli üçüncü eseri ise okçuluk, silâhşorluk ve binicilik hakkında yazılmıştır. Eser, Memlûklar döneminde *Kitābü münyeti'l-ġuzāt* adıyla Kıpçak Türkçesine tercüme edilmiştir.

M.S. 10. yüzyılda baytarlık konusunda yazılmış olan Ahmed b. Muhammed b. Ebû Kutayre'nin *Kitābü'l-ḫayl ve şifātühā ve elvānühā ve şiyātühā ve izmārühā ve il'ālühā ve ˇilācātühā* adlı eseri önemlidir. Eserde, atın cinslerinden, donlarından, beneklerinden, hastalık ve ilaçlarından söz edilmektedir. 11. yüzyılda İbn Sîde'nin (ö. 1066) *Kitābü'l-muḫaṣṣaṣ fi'l-luġa* adlı lugat özelliği gösteren eserinde, deve, koyun ve keçi gibi etleri yenen hayvanlar ile kuşların hastalıkları ile insan ve hayvanlardaki ortak hastalıklardan söz edilmektedir. 12. yüzyılın

sonlarına doğru İspanya'nın Sevil (İşbiliyye) şehrinde yaşamış olan Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn Muhammed ibn Ahmed el-Avvâm'ın *Kitābü'l-felāha* adlı ziraat kitabı Orta Çağın en önemli eserlerindendir. 1590 yılında Muhammed b. Mustafa b. Lütfullah tarafından Osmanlı Türkçesine, tercüme edilmiştir.

Yemen Resûlî devleti hükümdarlarından Melikü'l-Eşref er-Resûlî'nin (ö. 1296) *Kitābü'l-muġnī fi'l-bayṭara* adlı eserinde, binek hayvanları olan at, katır ve eşekten ve deve, sığır, koyun ve keçi hastalıklarından muhtasar olarak bahsedilmektedir; ancak Âtıf Efendi Kütüphanesinde bulunan nüshada müellifin adı Cemâlüddîn Abdurrahman b. Ebû Bekres-Süyûtî (ö. 911/1505) olarak geçmektedir. Resûlî devletinin beşinci hükümdarı olan Melikü'l-Mücâhid A lî b. Dâvud er-Resûlî'nin (1321-1363) at, katır, eşek, deve, fil, manda, koyun ve sığır gibi evcil hayvanların üretim, bakım ve terbiyesinden söz eden *Kitābü't-teẕkireti fi ma'rifeti'l-baytara bi'l-aḳvāli'l-ḳāfiye ve'l-füṣūli'ṣ-ṣāfiye* adlı bir eseri bulunmaktadır. Bu eser, 1837'de Farsçaya, 1860'da A. Perron tarafından Fransızcaya tercüme edilmiştir. Memlûk hükümdarı Seyfeddin Kalavun'un (1279-1290) Kahire'de kurduğu Mansûriyye adlı medresenin hocalarından olan Abdülmu'mîn ed-Dimyâti'nin (1217- 1306) *Kitābü faẓli'l-ḫayl* adlı eseri doğrudan doğruya bir baytarlık kitabı olmamasına rağmen atların faziletlerini ele alması açısından önemlidir. Yine Kalavun devrinde Emîr Bedrüddîn b. Bektût (ö. 1311) tarafından 1290 yılında yazılan *Kitābü'lfürūsiyye ve mu'āleceti'l-ḫayl* adlı eser, binicilik ve baytarlık konularını içermektedir.

14. yüzyılın başından itibaren Memlûklar dönemi, baytarlık hakkında yazılmış en mükemmel eserlerin verildiği bir dönem olmuştur. Bu zamanın edebiyatçılarından ve âlimlerinden olan es-Sâhib Tâcüddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Alî (1242-1307), Melik el-Nâsır'a (1293-1294, 1299-1309, 1310-1341) ithafen iki ciltten oluşan *Kitābü'l-bayṭara* adlı bir eser kaleme almıştır. 14. yüzyılda İslâm dünyasının ve Orta Çağın en büyük veteriner hekimi olarak kabul edilen Ebû Bekr İbn Bedrüddîn ibn el-Münzir el-Baytâr'ın (ö. 1340) 1310-1340 yılarında yazdığı *Kāmilü'ṣ-ṣına'ateyni'l-bayṭāra ve'z-zartaḳa* adlı eseri Orta Çağda baytarlık üzerine yazılmış en mükemmel eser sayılmaktadır. Eser, Memlûk sultanı Melik el-Nâsır'a ithaf edildiği için *Kitābü'n-Nāsırī* olarak da tanınmakta ve çeşitli kütüphanelerde *Kitābü'l-bayṭara kāmili'ṣ-ṣınā'ateyn, Kitābü kāmili'ṣ-ṣınā'ateyn, Kāmilü'ṣ-ṣınā'ateyni'l-bayṭara, Kāşifü'l-veyl fi ma'rifeti amrāżi'l-ḫayl* gibi adlarla da geçmektedir. Müellifin kendi el yazısı ile yazdığı nüsha, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed bölümü 1956 numarada kayıtlıdır. Eseri ilk defa Bağdat nüshasından Fransızcaya tercüme eden ve Batıya

tanıtan A. Perron'dur. Bu eser, IV. Mehmed (1642-1693) döneminde, *Bayṭār-nāme-i cedîd* adıyla Hacı Mustafa el-Bağdadî tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.

Suriyeli ilâhiyatçı ve hekim Şemsüddin b. Eyyûb b. Kayyîm el-Cevziye'nin (1292-1350) *el-Kitābü'l-fürūsiyye Muḥammediyye bi-fünūni'l-ḳitāl* adlı eseri atçılık, binicilik eğitimi ve askerlik sanatı konularını içermektedir. İspanya'da yaşamış olan Arap astronomu Rıdvân İbn Arkâm'ın (ö. 1356), at yetiştiriciliği konusunda *Kitābü'l-ihtifāl fi istifā taṣnìf mā li'l-ḫayadlı* bir eseri bulunmaktadır. Yine 14. yüzyılın ikinci yarısında İspanya'da yaşamış müelliflerden olan İbn Hüzeyl el-Fezârî el-Endelüsî (ö. 763/1361) ise atlar konusunda üç kitap yazmıştır. Nasrî sultanı V. Muhammed'e (1354-1359, 1362-1391) ithaf ettiği *Kitābü'l-fevā'idü'l-musaṭṭara fi 'ilmi'l-bayṭara* isimli eseri at yetiştirme konusundadır. İkinci kitabı *Tuḥfetü'l-enfüs ve şi'ār sükkan el-Endelüs* isimli eserinin ilk bölümünde askerlik sanatından, ikinci bölümünde atçılıktan söz edilmektedir.

Mısırlı hekim Kemâlüddin Muhammed b. Musâ ed-Demirî'nin (1344-1405) 1372 yılında yazmış olduğu zooloji hususundaki *Ḥayātü'l-ḥayavān* isimli bine yakın hayvanı çeşitli yönleri ile ele alan eseri, içerdiği folklorik bilgiler bakımından da çok zengindir. Müellif eserini oluştururken özellikle Câhiz ve Aristo'dan etkilenmiştir. Bu eserin Sivas müftüsü Abdurrahman b. el-Hâc İbrahim el-Adanavî tarafından yapılan *'Ayn-ı ḥayāt terceme-i ḥayātü'l-ḥayvān* adlı tercümesinin 1748 yılında İbrahim b. Abdullah es-Sivasî tarafından istinsah edilmiş bir kopyası bulunmaktadır. Eserin, ismi bildirilmeyen biri tarafından tercüme edilmiş ve 1474 yılında istinsah edilmiş *Tercüme-i ḥayātü'1-ḥayvān* adlı bir nüshası daha bulunmaktadır.

1395-1400 yıllarında Tolı Bey adına Memlûk Kıpçakçasına tercüme edilmiş iki Baytarname bulunmaktadır. Bunlardan biri *Bayṭaratü'l-vāżıḥ* isimli eserdir. *Bayṭaratü'l-vāżıḥ*'ın biri Paris Millî Kütüphane'de diğeri Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunan her iki nüshasında da müellifin de mütercimin de adı belli değildir. Eser iki bölümden oluşmaktadır, ilk bölüm hipolojiye, ikinci bölüm atın çeşitli hastalık ve tedavisine ayrılmıştır. Her iki nüsha da tam değildir. 1430 yılında Kahire'de istinsah edilmiş olan ve Paris Millî Kütüphanede bulunan risalenin içinde *Bayṭaratü'l-vāżıḥ*'tan başka, bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulunan *Kitābü fi riyāzati'l-ḫayl* isimli bir eser daha vardır.

16. yüzyılda baytarlık sahasında yazılmış en önemli telif eser, Arnavutluk'ta Arapça müderrisliği yapmış olan Ali b. Ömer'in 1568 yılında yazdığı *Ġazā-nāme ve bayṭār-nāme* adlı eseridir. Bu eserin baytarlık açısından en önemli özelliği, müellifin sıraca adı altında çekiç (malleus) ve kuduz hastalığını çok iyi gözlemlerle anlatmasıdır. Müellif, bu iki hastalığı o

çağdaki Avrupa müelliflerinden daha iyi izah etmiştir. Sahip Giray Han' ın (1532-1551) han hocası iken Konya'ya gelerek sancak beyi Şehzâde Selim'in maiyetine giren ve II. Selim (1554-1574) tahta çıktıktan sonra da hekimbaşılığı görevini Üstlenen Ankaralı Kaysûnîzâde Mehmed Nidâî Efendi'nin 1567'de kaleme aldığı meşhur eseri *Menāfi' unnās*'tan başka hekimlik ve baytarlık üzerine yazdığı *Ṭabābet-i beşeriyye ve bayṭariyye* adlı eseri ve *Bayṭār-nāme* isimli bir de manzum eseri bulunmaktadır. 17. yüzyılın başlarında Osmanli pâdişahı I. Ahmed'in (1603-1617) emriyle Emîr Hâcib Aşık Timur'un *'Umdetü'l-mülūk* adlı eseri *Tuḥfetü'l-mülūk ve's-selāṭīn* adıyla Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir.

Yine bu dönemde I. Ahmed' in hattatı Belgradî Kenân Efendi tarafından İstanbul Süleymaniye'de bir Baytarname kaleme alınmıştır. On üç bâbdan oluşan eser, atlarda olan hastalıklardan ve bunların tedavi usullerinden söz etmektedir. Bu yüzyılın bir diğer telif eseri Şeyh Muhammed Kadızâde (ö. 1635) tarafından kaleme alınan ve II. Osman'a (1618-1622) ithaf edilen *Kitāb-ı maḳbūl der ḥāl-i ḫuyūl* adlı eserdir. Bir mukaddime, bir hatime ve dört baptan oluşan bu eserin müellifi, birkaç nüshaya göre Füyûzı isimli bir zattır. Yine Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde kayıtlı bulunan bir nüshada ise müellifin adı Hâdî olarak geçmektedir. 1857 tarihinde, Arapça aslının 14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bir eser, Ordu-yı Hümayun muhasebecisi Tayyârzâde Ahmed Atâ Bey (İstanbul 1810-Medine 1880) tarafından *Tuḥfetü'l-fārisīn fi aḥvāli ḫuyūli'l-mücāhidīn* adıyla Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. (Şen, 1995, s. 177-191)

4.1.3. "Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)" Adlı Eser ve Müellifi Hakkında

Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir), müellifi ve mütercimi bilinmeyen bir eserdir. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Tıb bölümü, 40 numarada kayıtlı bulunmaktadır. 29 yapraktan oluşmaktadır. Satır sayıları yirminci sayfaya kadar 13 iken; daha sonraki sayfalarda satır sayıları artmıştır. Kağıt boyutları 200x145-115x90 mm. şeklindedir. Arap alfabesi ve nesih hattı ile yazılmıştır. Eser diğer baytarnamelerle mukayese edildiğinde sayfa sayısı ve içerik bakımından hacimli olmadığı görülür. Müellif veya mütercim konuları başlıklandırmamış, sadece farklı bir konuya geçtiğinde o satırın altını çizmiştir. Eski Türkiye Türkçesi özellikleri gösteren eser, dil tarihimiz açısından önem teşkil etmektedir.

4.2. DİL İNCELEMESİ

4.2.1. Yazım Özellikleri

Metnimizde Eski Türkiye Türkçesi yazım özellikleri ve ses olayları görülmektedir. Metin kurallı bir yazım ile kaleme alınmamıştır. Nesih hat ile harekesiz olarak yazılmıştır. Metindeki yazım özellikleri ve ses olayları şöyledir:

4.2.1.1. Harekeleme

Metin harekeli değildir. Harekeler sadece bazı Arapça bitki ve malzeme adlarında ve bazı Türkçe ifadelerin yazımında kullanılmıştır. Buradaki amaç okuyucuya kolaylık sağlamak olarak düşünülebilir. Genellikle Arapça kelimelerin doğru okunması için kullanılmıştır. Hareke ile yazilan kelimelere şu örnekler verilebilir:

Üstün (ـَ): Üzerinde bulunduğu harf kalın sıradansa "a" ince sıradansa "e" sesiyle okutmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

ṣaḳını **صَقِني** (2a/10) açuḳ **اَچوق** (2a/6) at **اَت** (2b/3) depegen **دَبَكن** (4a/5)

Esre (ـِ): Altında bulunduğu harf kalın sıradansa "ı" ince sıradansa "i" sesiyle okutmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

ṣaḳını **صَقِني** (2a/10), ışırġan **اِصِرْغان** (4a/5)

Ötre (ـُ): Üzerinde bulunduğu harf kalın sıradansa "u", ince sıradansa "ü" sesiyle okutmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

avredlü **اَورَدلُو** (2a/5), olursa **اولوُرسه** (3b/1), ṣaḳuraġu **صَقُورَغو** (6a/3)

Tenvin (ـً): Sözcüğün sonuna sakin bir nun getirmektir. Metnimizde sadece bir Arapça kelimede tenvin görülmektedir.

Cezim (ـْ): Kelimelerin üstlerinde yer alan cezim bulunduğu harfi sakın okutmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

ışırġan **اِصِرْغان** (4a/5), teşḳūre **تَشْقُوره** (11a/4)

Şedde (ـّ): Dâhilinde çift ünsüz içeren kelimelerde kullanılmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

ıssıdan **اسّيدن** (4a/1), 'illeti **علّتي** (6a/2), mücerrebdür **مجرّبدر** (7b/3)

4.2.1.2. Ünlülerin Yazılışı

4.2.1.2.1. a ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Bu ünlü için elif (ا) ve medli elif (آ) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

anuñ **آنوك** (3a/11), ammā **امّا** (3a/9), alalar **اله لر** (6a/7), atuñ **آتوك** (6a/2)

İç seslerde

Bu ünlü için elif (ا) ve he (ہَ) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

başın **باشين** (6a/5), ṣınanmış **صنانمش** (5b/8), ḳatalar **قته لر** (6b/4)

Son seslerde

Bu ünlü için he (ہ) ve elif (ا) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

arpa **آرپه** (5b/5), ola **اوله** (7a/8), aña **اكا** (6a/2)

4.2.1.2.1. e ünlüsünün yazılışı

Ön seslerde

Bu ünlü için elif (ا) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

eskiden **اسكيدن** (8b/3), egir **اكير** (12a/6)

İç seslerde

Bu ünlü için he (ہَ) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

süreler **سوره لر** (8b/6), ideler **ايده لر** (8b/4), erideler **اريده لر** (9a/10)

Son seslerde

Bu ünlü için he (ہ) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

günde **كونده** (9a/5), gelürse **كلورسه** (12a/12), yere **يره** (14a/9)

4.2.1.2.1. ı,i ünlülerinin yazılışı

Ön seslerde

Bu ünlüler için (ای) harfleri veya sadece elif (ا) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

iki **ايكي** (10a/5), içi **ايجي** (11a/1), ısıcaḳ **اسجاق** (24b/2), ıraḳ **ايراق** (24b/6), ılıcaḳ (15b/6) **ايليجاق**

İç seslerde

Bu ünlüler için y (ی) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

için **ايجين** (15b/3), arpasın **ارپه سين** (15b/10) dökesin **دوكه سين** (12a/2)

Son seslerde

Bu ünlüler için y (ى) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

içini **ايجني** (15b/4), daḫı **دخي** (13a/10), yapraġı **يبراغي** (13a/11)

4.2.1.2.1. o,ö,u,ü ünlülerinin yazılışı

Ön seslerde

Ön seslerde bu ünlüler için (او) harfleri kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

otları **اوتلري** (9a/10), öñi **اوكي** (5a/2), uzun **اوزون** (4a/11), üç **اوچ** (8a/2)

İç seslerde

İç seslerde bu ünlüler için vav (و) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

ṭolup **طولوب** (11a/1), dögüp **دوكوب** (11b/2), alup **آلوب** (12a/1), kirpügi **كرپوكي** (4b/9)

Son seslerde

Son seslerde bu ünlüler için vav (و) kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

yumru **يومرو** (2a/3), yuḳaru **يوقارو** (6b/6), etlü **اتلو** (2b/9), eyü **ايو** (8a/11)

4.2.1.3. Ünsüzlerin Yazılışı

ç ünsüzünün yazılışı

Metinde ç ünsüzü daima cim (ج) harfiyle gösterilmiştir. Metindeki örnekler şunlardır:

çaḳır **جاقر** (4b/11), çuḳur **جوقور** (5b/11), ṣıçan **صجان** (8b/11), geçürüp **كجوروب** (11b/3)

p ünsüzünün yazılışı

Metinde p ünsüzü için pe (پ) ve be (ب) harfleriyle gösterilmiştir. Metindeki örnekler şunlardır:

parmaġın **پرمغين** (10b/5), arpa **آرپه** (11a/3), ḳarışdırup **قرشديروب** (8b/5)

g, k ve ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde ince sıradan kelimelerde g ve k ünsüzleri için kef (ك) harfi kullanılmıştır. Ñ ünsüzü için de kef (ك) harfi kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

gelür **كلور** (7a/3), dögeler **دوكه لر** (10a/10), keçi **كجي** (12b/9), kesi **كسي** (11a/2)

atuñ **آتوك** (12a/4), buñarından **بوكارندن** (12b/3)

ġ, ḳ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde kalın sıradan kelimelerde ġ ünsüzü için gayın (غ) harfi, ḳ ünsüzü için ise kaf (ق) harfi kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır.

ḳuyruġı **قويروغي** (4a/2), yaġı-y-ıla **ياغيله** (7a/6), ḳarışdırup **قرشديروب** (8b/5), arḳadan **ارقه دن** (5a/5)

ḥ, ḫ, h ünsüzlerinin yazılışı

Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında Ha (ح) ve Hı (خ) harfleri kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yazımında ise he (ه) harfi kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

ḥāl **حال** (11a/3), ḥekīm **حكيم** (11b/11), ḫūb **خوب** (10b/8), ḫamīr **خمير** (11b/3), hızlu هزلو (2b/2), hem **هم** (2a/10)

d ve t ünsüzlerinin yazılışı

Metinde kalın ve ince sıradan d ünsüzü için dal (د) harfi kullanılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

dört **درت** (6a/1), gide **كيده** (7a/11), daḫı **دخي** (11a/2), budur **بودر** (6a/7)

Metinde ön seslerde ince sıradan t ünsüzü için te (ت) harfi, kalın sıradan kelimelerde ise tı (ط) ve te (ت) harfleri kullanılmıştır. tı (ط) harfi genellikle ünsüzü Türkçe olan kelime başlarında kullanılmıştır. Örnekler şunlardır:

temregü **تمركو** (9a/12), tende **تنده** (5b/5), torba **توربه** (7b/1), ṭaşluca **طشلوجه** (13a/11), ṭuzlu **طوزلو** (9b/6)

İç ve son seslerde kalın ve ince sıradan t ünsüzü için daima te (ت) harfi kullanılmıştır.

örter **اورتر** (12b/04), etlü **اتلو** (2b/7), ot **اوت** (13b/12), at **آت** (11a/01)

s ünsüzünün yazılışı

Metinde s ünsüzü için ön seslerde ince sıradan kelimelerde sin (س)harfi, kalın sıradan kelimelerdeyse sad(ص) harfi kullanılmıştır. İç ve son seslerde daima sin(س) harfinin kullanıldığı görülmektedir. Metindeki örnekler şunlardır:

segirtgen **سكرتكن** (04b/02), sekizinde **سكزنده** (05b/03), çekse **جكسه** (02a/12), kelürse **كلورسه** (03a/07), ṣıçraya **صجره يه** (02a/11), ṣıçan **صجان** (04b/04), ṭamzurasın **طمزورسين** (06a/12), torbasına **توربانسه** (07a/10)

4.2.2.1. Ünlüler

4.2.2.1.1.Ünlü Değişmeleri

4.2.2.1.1.1. e > i değişmesi

Eski Türkçede kök hece e'si Eski Türkiye Türkçesinde genellikle i biçimine dönüşür. (Şen, 2016, s. 178) Bu olaya örnekler şunlardır:

er- > i- "imek" ise (07b/07)

Metinde kök hece e'sinin korunduğu örnekler de mevcuttur:

edgü > eyü "iyi" eyü (08a/11), ellig > elli elli (18a/06)

4.2.2.1.1.2. ı > u ve i > ü değişmesi

Metinde bu değişmeye örnekler şunlardır:

kiçig > küçük küçük (02a/05)

Metinde hem ı hem de u ile yazılan kelimeler bulunmaktadır:

ṣaru (08b/10), ṣarı (07a/02)

4.2.2.1.1.3. u/ü > a/e değişmesi

boġuz > boġaz boġazına (14a/12)

4.2.2.1.2.Ünlü Uyumu

4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Bir kelimedeki ünlülerin kalın-ince olarak birbirine gösterdiği uyuma kalınlık-incelik uyumu denir. Dilimizde bir kelimedeki ünlülerin ya tamamı kalın sıradan ya da tamamı ince sıradan olur. Aynı kelimede hem kalın hem ince ünlü bulunmaz. Kalınlık-incelik uyumu Türkçede eski devrelerden beri var olan bir kuraldır. (Ergin, 2013, s. 70-71) Metinde kalınlık-incelik uyumunun tam olduğu görülmektedir.

otı (06b/01), ḳalınca (06b/03), iligi (10a/09), ṣuyı (10a/07)

Bazı eklerin kalınlık-incelik uyumunu bozduğu görülmektedir:

daralmışken (10b/01), otlarken (12b/11), ardındaki (22b/03)

4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumunu Karaağaç, seslerin çıkışında dudakların biçiminin göz önüne alındığı uyum olarak tanımlayıp düz ünlülerin ardından düz ünlüler ve yuvarlak ünlülerin ardından düz geniş ve dar yuvarlak ünlüler gelebildiğini söylemiştir. (Karaağaç, 2019, s. 149),

belürse (28a/10), gelürse (02a/11), demür (10a/07)

4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi

Metinde örneği bulunmamaktadır.

4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Metindeki örnekler şunlardır:

aġzından (13a/09), boynı (02b/08), omzı (02b/08)

4.2.2.2. Ünsüzler

4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Metindeki ünsüz değişmeleri şunlardır:

b > v değişmesi

bir- > vir- “vermek” virmişler (10a/10), bar- > var- “varmak” varınca (10a/08), bar > var varsa (07b/02), yabız > yavuz yavuz (03a/12), tebe > deve deve (02a/03)

t > d değişmesi

taḳı > daḫı (02a/12), ti- > di- dimişlerdür (24a/11), teri > deri deridür (12b/07), tegme > degme (15a/11), tegirmi > degirmi (05b/04)

Metinde bu değişmeye uğramayıp kelime başı t ünsüzünün görüldüğü örnekler de mevcuttur:

ṭutan (05a/03), ṭamzurasın (06a/12)

k > g değişmesi

kel- > gel- gelürse (02a/11), kiçe > gice (13b/10), kök > gök (23a/11), kit- > git- gitmezse (06b/06), kör- > gör- görmüş (10a/11), kibi > gibi (06a/04), kündüz > gündüz (20a/02), köküz > gögüs gögsi (02a/06), kün > gün (09a/04), köz > göz gözi (04b/10)

ḳ > ḫ değişmesi

taḳı > daḫı (05a/03), ḳoḳu > ḳoḫu ḳoḫusı (07a/11), aḫşām (06a/08)

ġ > v değişmesi

ṣoġıḳ > ṣovuḳ (11a/09)

d > y değişmesi

edle- > eyle- eylemezler (10b/08), ḳadġur- > ḳayır- ḳayırmaz (04b/11), adaḳ > ayaḳ ayaḳlarında (21a/10), edgü > eyü (04a/07), ḳod- > ḳoy- ḳoyalar (07a/06)

4.2.2.2.2. Ünsüz Benzeşmeleri

Bir kelimede bulunan seslerin birbirlerini etkileyip o sesi kendisine benzettiği olaya benzeşme adı verilir. (Ergin, 2013, s. 52) Metindeki ekler geleneksel imlaya bağlı kalınarak daima tonlu olarak yazılmıştır. Örnekler şunlardır:

yapışduġı (22b/09), geñişlemişdür (18b/12), inişde (02b/04), yoḳuşda (02b/04), ḳarışdırup (08a/03), başdan (15a/11), ḳoşduralar (18b/11), düşdükde (26a/07), āteşde (28b/06)

ḳ ünsüzüyle biten kelimelere sesli harfle başlayan bir ek geldiğinde ḳ ünsüzünün bazen ġ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir:

ayaġı (03a/04), işidüp (04b/06), ḳapaġın (05a/12), parmaġın (10b/05), ṭamaġında (13b/11), ṭudaġı (08a/12)

4.2.2.2.3. Ünsüz Türemeleri

y türemesi

ḳuru-y-ınca (25a/04), ṣovu-y-ınca (13b/07), açma-y-up (11a/09), baġla-y-up (23a/11), yaġı-y-ıla (13b/08)

n türemesi

beli-n-den (18b/12), üsti-n-de (04b/09), yeri-n-de (04b/09), ḳılıç > ḳılınç (05a/04)

4.2.2.2.4. Ünsüz Düşmesi

b düşmesi

Eski Türkçedeki kelime başı b- sesinin Eski Anadolu Türkçesinde düştüğü iki örnek vardır: bol > ol , birle > ile. (Şen, Türk Dilinin Dünü ve Bugünü, 2016, s. 179) Bu kelimeler metinde de bulunmaktadır:

bol- > ol- olsa (03b/10), oldı (09b/03), birle > ile ile (05a/11)

Su kelimesinde ise kelime sonu –b düşmesi görülmektedir:

sub > suv > suw > su ṣu (10a/07)

ġ ve g düşmesi

Kelime sonunda g sesinin düştüğü örnekler şunlardır:

aġrıġ > aġrı aġrısı (15a/10), açıġ > acı (08a/05), ḳatıġ > ḳatı ḳatı ḳatı (17a/01), türlüg > dürlü (11b/06), ṣarıġ > ṣaru (08b/10)

Kelime içinde g sesinin düştüğü örneklerse şunlardır:

ḳulġaḳ > ḳulaḳ ḳulaḳları (02a/01), kergek > gerek (04a/07), edgü > eyü (12b/10)

l düşmesi

l düşmesinin metindeki örneği şudur:

keltür- > getür- getürmişlerdür (03a/11)

Ünsüz İkizlenmesi

Metinde örneği bulunamamıştır.

Göçüşme (Metatez)

Metinde örneği bulunamamıştır.

Hece Düşmesi (Haploloji)

yapırġaḳ > yapraḳ yapraġı (13a/11), taşıḳ- > çıḳ- çıḳar (03b/05)

4.2.3. Şekil Bilgisi

4.2.3.1. İsim

4.2.3.1.1. Çokluk Eki

İsimleri çokluk şekillerine getirmeye yarayan çekim ekine çokluk eki denir. Bu ek, çok eski zamanlardan beri –lar/-ler'dir. (Karaağaç, 2019, s. 325)

ṭoynaḳları (04a/02), bunları (05a/05), düşmānlar (12b/11)

4.2.3.1.2. İyelik Eki

Herhangi bir nesnenin bir kişiye ya da bir nesneye ait olduğunu belirten eklere iyelik ekleri adı verilir. (Ergin, 2013, s. 221-222) Eski Türkiye Türkçesinde iyelik ekinin ayırt edici özelliği, I. Ve II. şahıslarda yardımcı seslerin yuvarlak olması ve III. şahısta ekin daima düz olmasıdır.

(Öztürk, 2018, s. 62-63) Metinde de bu kurallar geçerlidir. Metindeki iyelik eklerinin örnekleri şunlardır:

Teklik I. Şahıs : +m, +(I)m, +(U)m

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik II. Şahıs: +n, +(I)ñ, +(U)ñ

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik III. Şahıs: +I, +sI

dibi (05b/03), cümlesi (25a/16), arpasın (03a/06), ḳarası (03b/06)

Çokluk I. Şahıs: +mUz, +(I)mIz, +(I)mUz, +(U)mUz

itdügümiz (12a/10), didügümiz (03a/09)

Çokluk II. Şahıs: +ñUz, +(I)ñIz, +(U)ñUz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk III. Şahıs: +lArI

ḳulaḳları (02a/01), elmacuḳları (02b/01), ṣıfatların (03a/12), ṭoynaḳları (04a/12)

4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama

Türkçede belirtili, belirtisiz ve zincirleme olmak üzere üç tür isim tamlaması bulunmaktadır.

4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlaması

Metindeki belirtili isim tamlası örnekleri şunlardır:

anuñ dişini (05b/10), anuñ sebebi (12b/10), atuñ burnına (07a/11), atuñ başına (12a/04)

4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Metindeki belirtisiz isim tamlası örnekleri şunlardır:

bögrek yaġını (24b/09), yumurṭa ṣarusını (16a/12), it üzümi (15a/05), ḫaṭmi toḫmı (15b/04)

4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Metindeki tek zincirleme isim tamlaması örneği şudur:

gözinüñ pıñarı içindeki (10b/04)

4.2.3.1.3.4. Arapça İsim Tamlaması

Metindeki Arapça tamlama örneği şudur:

‘ūdü’l-ḳaḥr (15a/05)

4.2.3.1.3.5. Farsça İsim Tamlaması

Metindeki Farsça isim tamlaması örnekleri şunlardır:

ḳalye-i frengī (09b/07), żamġ-ı ‘arabī (12a/06), tiryāk-ı erba‘ (13a/06), zāc-ı ḳıbrıṣī (16a/09), ‘ūd-ı ḳarḥa (06b/01)

4.2.3.1.4. Hal Ekleri

4.2.3.1.4.1. Yalın (nominatif) hal: Eksiz

İsmin çekim eki almadığı halidir.

4.2.3.1.4.2. İlgi (genitif) Hali: +Uñ, +nUñ

Eklendiği isimler arasında ilgi kuran duruma genitif (ilgi) hâli denir. Eski Türkçede -ıñ,-iñ, uñ,-üñ,-nıñ,-niñ,-nuñ,-nüñ şeklinde olan ek Eski Anadolu Türkçesinde sadece yuvarlak halleriyle, -uñ,-üñ,-nuñ,-nüñ şeklinde gelmiştir. (Ergin, 2013, s. 230) Metindeki örnekler şunlardır:

atlaruñ (03a/11), atuñ (06a/02), cerāḥatuñ (07b/08), ḳıçınuñ (02a/07), ḳuyruġınuñ (02b/11)

4.2.3.1.4.3. Yönelme (datif) Hali: +A

Kelimelere ve cümlelere yönelim, yaklaşım anlamı veren hale datif (yönelme) hali denir. Eski Türkçede -ga/-ge biçiminde görülen bu ek daha sonraki dönemlerde -a/- e şeklini almıştır. (Ergin, 2013, s. 233-234) Metindeki örnekler şunlardır:

cerāḥata (22b/11), beze (25b/09)

4.2.3.1.4.4. Yükleme (akkuzatif) Hali: +I, +nI, +n,

Akuzatif halindeki isimler fiil ile doğrudan bir ilişki içerisindedir. Eski Türkçede - g/-g, zamirlerden sonra gelen -n ve -nı/-ni olmak üzere üç türlü akuzatif eki vardır. Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde -g/-g eklerindeki g sesi düşmüş ve bundan mütevellit olan -ı,-i,-u,-ü ortaya çıkmıştır. -n akuzatifi bu dönemde de kullanılmaya devam etmiştir. (Ergin, 2013, s. 231-232) Metindeki örnekler şunlardır:

anı (19a/09), ba‘żısını (03b/04), ikisini (07a/05), arpasın (03a/06), yumurṭasın (18a/02)

4.2.3.1.4.5. Bulunma (lokatif) Hali: +dA

Bu hâl ismin kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren hâlidir. (Ergin, 2012, s. 228) Metindeki örnekler şunlardır:

bahāda (02b/02), yolda (03a/05), ayazda (04a/01), balçıḳda (04b/12), ḳıymetde (02b/02)

4.2.3.1.4.6. Ayrılma (ablatif) Hali: +dAn

Bu hâl ismin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerde münasebetini gösteren hâlidir. (Ergin, 2012, s. 228) Metindeki örnekler şunlardır:

ıssıdan (04a/01), ağından (03b/06), aşaġadan (05a/09), igüsinden (03a/08), üstinden (05a/05)

4.2.3.1.4.7. Eşitlik (ekvatif) Hali: +CA

İsme karşılaştırma veya eşitlik, denklik anlamı yükleyen hale ekvatif denir. (Ergin, 2012, s. 228) Metindeki örnekler şunlardır:

boyluca (02b/06), bahāluca (03b/12), ṣaḳarca (05a/07), ḳaraca (05b/03), hünerlüce (03b/05), ḳıymetlüce (03b/12)

4.2.3.1.4.8. Vasıta (instrümental) Hali: +lA

Türkçede instrumental eki işlekliğini kaybederken onun vazifesini ile edatı üzerine almış, edat hâlinde kalarak veya ekleşerek tamamiyle instrumental eki yerine geçmiştir. (Ergin, 2012, s. 238) Metindeki örnekler şunlardır:

şoġan-ıla (07a/04), barmaġ-ıla (07b/07), şu-y-ıla (07b/01), parçası-y-ıla (09b/12) gece ile (03b/08)

4.2.3.1.4.9. Yön Gösterme (direktif) Hali: +rA, +ArU

İş, oluş ve hareketin yönünü belirten hale direktif (yön gösterme hali) denir. (Ergin, 2013, s. 241) Metindeki örnekler şunlardır:

yuḳaru (03a/01), içerüde (14a/08), gerü (14b/01), şoñra (09b/11)

4.2.3.1.5. Sayı İsimleri

Metindeki sayı isimleri şunlardır:

bir (05a/06), iki (02a/09), üç (08a/01), beş (09a/08), on (09a/07), on beş (09a/09), yigirmi (09a/06), ḳırḳ (10a/02), elli (23b/10), altmış (17b/06)

4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri

4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

-ar/-er, -şar/-şer: Üleştirme isimleri yapmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır: birer (05b/01), ikişer (06b/02), üçer (13a/06)

-caḳ/-cek: Küçültme anlamı katar. Metindeki örnekler şunlardır:

ılıcaḳ (16a/04), ışıcaḳ-ıla (06b/08), şovıcaḳ (10b/12)

-cıḳ/-cik: Küçültme anlamı katan bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

uvacıḳ (02b/07)

-sız/-siz: Yoksunluk ifade eder. Metindeki örnekler şunlardır:

sırçasız (09b/12), sebebsiz (13a/02)

-lıḳ/-lik: Metindeki örnekler şunlardır:

ḳaşırġalıḳ (23a/08), ipligi (10b/06), görmekligi (04a/04)

-lu/-lü: İsimlerden sıfaty yapar. Metindeki örnekler şunlardır:

yapraḳlu (02a/02), arḳalu (02b/09), ‘aybludur (04b/12), bögürlü (02a/06), inciklü (02a/05), etlü (02b/09)

-ıncı/-inci: Sıra sayıları yapar. Metindeki örnekler şunlardır:

ikinci (17b/01), dördinci (06a/01)

-duz/-düz: İşlek olmayan bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

gündüz (20a/02)

-l: İşlev olmayan bir ektir. Metindeki örnekler şunlardır:

ḳızıl (24a/04), yeşil (11b/12)

-layın/-leyin: Özellikle Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde bulunup eşitlik ilgisi kurar. Metindeki tek örneği şudur:

ancılayın (06a/11)

-raḳ/-rek: Karşılaştırma anlamı katar. Metindeki tek örneği şudur:

yegrek (08a/04)

-kek: İşlek olmayan bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

erkek (23b/02)

4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-a/-e: İşlek bir ek değildir. Metindeki tek örneği şudur:

çepçevre (23b/04) egeden (11b/12)

-aḳ/-ek: İşlek bir ek değildir. Metindeki örnekler şunlardır:

ṭudaḳ (08a/12), gevşek (24a/13), yumuşaḳ (18a/03), ḳapaġın (05a/12)

-ı/-i, -u/-ü: Eski Türkçedeki -ġ/-g fiilden isim yapma ekinin düşmesi sonucu yardımcı sesin fiilden isim yapma eki hâline gelmesiyle ortaya çıkmıştır. (Ergin, 2013, s. 192) Metindeki örnekler şunlardır:

ḳoḫu (07a/11), kesi (11a/02)

-(ı)ḳ/-(i)k, -(u)ḳ/-(ü)k: Hareketten etkilenen isimler yapmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

delik (03b/07)

-(ı)n/-(i)n, -(u)n/-(ü)n: İşlek olmayan bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

uzun (03a/04)

-(ı)ş/-(i)ş, -(u)ş/-(ü)ş: Hareket ve iş isimleri yapmaktadır. Metindeki tek örneği şudur:

yöriyiş (02b/04)

-ma/-me: İş isimleri yapmaktadır. İşlek bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

çıḳarmasında (27b/03)

-maḳ/-mek: Genellikle hareket isimleri yapmaktadır. Metindeki örnekler şunlardır:

yumaḳdur (24a/02), ṭaġlamaḳ (24b/09), urmaḳdan (27b/10), görmekligi (04a/04), çekmekde (04b/04), geçmekden (18b/03), segirtmekden (19a/09)

-z: İşlek olmayan bir ektir. Metindeki tek örneği şudur:

boġaz (15a/10)

4.2.3.2. Zamir

Nesnelerin yerini tutan isimlere zamir adı verilir. (Ergin, 2013, s. 262-263)

4.2.3.2.1. Şahıs Zamirleri

Teklik I. Şahıs

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik II. Şahıs

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik III. Şahıs

ol (05b/07), anı (06a/12), andan (07b/08), anuñ (03a/11), aña (19b/06)

Çokluk I. Şahıs

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk II. Şahıs

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk III. Şahıs

anlaruñ (05a/10)

4.2.3.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret ederek ve göstererek nesnelerin yerini tutan kelimelere işaret zamirleri adı verilir. (Ergin, 2013, s. 273) Metindeki örnekler şunlardır:

bu: bu (06a/01), bunı (06b/01), bundan (08a/04)

şol: şol (05a/06)

bunlar: bunlar (05a/05)

4.2.3.2.3. Dönüşlülük Zamirleri

Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mânâ bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir. Bunlar asıl, öz mânâlarına gelen isimlerin iyelik eki almış şekillerinden ibarettir. (Ergin, 2012, s. 272) Metindeki örnekler şunlardır:

gendü (08b/09), gendi (16b/02), gendüyi (02a/10), gendünin (08b/03), gendini (13a/02)

4.2.3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Metindeki örnekler şunlardır:

biri (06a/03), her birinden (07b/05), ba‘żısı (20b/01)

4.2.3.2.5. Soru Zamirleri

Metindeki örnekler şunlardır:

ne (09a/03)

4.2.3.2.6. Bağlama Zamirleri

Metindeki örnekler şunlardır:

bilgil kim (05a/09), at-kim (05a/02), budur ki (28b/15)

4.2.3.3. Sıfat

Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir. Sıfatlar nesneleri vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Nesnelerin kendilerinin adları asıl isimlerdir. Sıfatlar ise nesnelerin kendilerinin değil vasıflarının adlarıdır. (Ergin, 2012, s. 244)

4.2.3.3.1. Niteleme Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

sırçasız çanaġa (09b/12), ṣovuḳ ṣu (11a/09), ṣarı ṣular (13a/09)

4.2.3.3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, işaret sıfatları, sayı sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

4.2.3.3.2.1. İşaret Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

ol ‘illetden (06b/12), ol yere (09b/08), bu melhem (07b/09), şol at (05a/06)

4.2.3.3.2.2. Sayı Sıfatları

4.2.3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

bir atda (03a/10), bir ġavgā (04a/05), iki ḳıçı (03b/01), beş dirhem (07b/12), bir gice (22b/11)

4.2.3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Metindeki tek sıra sayı sıfatı örneği şudur:

dördünci bāb (06a/01)

4.2.3.3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

birer dirhem (11b/09), ikişer dirhem (22b/15)

4.2.3.3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.3.3. Belirsizlik Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

birḳaç kerre (14b/09), birḳaç def ‘a (16a/04), bir zamān (08a/06), her gün (18a/07)

4.2.3.3.4. Soru Sıfatları

Metindeki örnekler şunlardır:

ḳanḳı ṭaraf (24a/09), ne ḳadar ‘illet (25a/16)

4.2.3.4. Zarf

Zarflar zaman, yer, hal ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Sıfat da, zarf da ismin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır. (Ergin, 2012, s. 258.)

4.2.3.4.1. Zaman Zarfları

Metindeki örnekler şunlardır:

evvel (02b/05), emdi (05a/09), hemān (09b/03), evvelā (08b/11), tīz (02b/6), evvel emrde (13b/01), andan ṣoñra (08a/07), irtesi gün (28a/05), aḫşām namāzı vaḳtinde (06a/08)

4.2.3.4.2. Yer Zarfları

Metindeki örnekler şunlardır:

aşaġa (06a/05), yuḳaru (12a/08), gerü (02b/08), altında (25a/13), üstinde (04b/09)

4.2.3.4.3. Miktar Zarfları

Merindeki örnekler şunlardır:

ḳatı (03b/10), çoḳ (05b/10), ġāyet (03b/09), pek (11b/04), ḫaylī (03b/10), ayrıḳ (28a/14)

4.2.3.4.4. Tarz (Suret) Zarfları

Metindeki örnekler şunlardır:

tīz (02a/08), tīz tīz (02b/04), şöyle (13b/04), böyle (11a/10), ılıcaḳ (12a/08), ḳatı ḳatı (06b/12), tīzcek (03a/01), melhem gibi (24b/04), merhem gibi (26a/01)

4.2.3.4.5. Soru Zarfları

Metindeki tek örnek şudur:

ne ḳadar (25a/16)

4.2.3.5. Edat

Edatlar manaları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına manaları yoktur. Hiç bir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat manalı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. (Ergin, 2012, s. 348)

4.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, iztırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk v.s. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır (Ergin, 2012, s. 349)

4.2.3.5.1.1. Ünlemler

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.1.2. Seslenme (Hitap, Çağırma) Edatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.1.3. Gösterme (İşaret) Edatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.1.4. Soru Edatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.2. Bağlama Edatları

Bunlar kelimeden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve mana bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır. (Ergin, 2012, s. 352)

4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

Metindeki örnekler şunlardır:

ve (22b/05), daḫı (29a/07)

4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

Metindeki örnekler şunlardır:

yā (20b/06), veyā (09b/10), ve yāḫūd (25a/10), yāḫūd (25b/05)

4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları

Metindeki örnekler şunlardır:

yā…yā (04b/09), hem…hem (02a/10)

4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.2.4.1. Fakat Anlamı Taşıyanlar

Metindeki örnekler şunlardır:

ammā (10b/08), lakin (22b/01), velakin (09b/09), ancaḳ (16b/12)

4.2.3.5.2.4.2. Eğer Anlamı Taşıyanlar

Metindeki tek örneği şudur:

eger (28a/06)

4.2.3.5.2.4.3. Gerçi Anlamı Taşıyanlar

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.2.4.4. Çünkü Anlamı Taşıyanlar

Metindeki tek örneği şudur:

zīrā (18b/08)

4.2.3.5.2.4.5. Benzerlik Bildirenler

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.5.2.4.6. Netice ve Açıklama Bildirenler

Metindeki örnekler şunlardır:

meger (09b/04), meger kim (15a/11), nitekim (22b/08), ya ‘nī (15a/05), emdi (06a/01)

4.2.3.5.2.4.7. Şart ve Derece Bildirenler

Metindeki tek örneği şudur:

tā kim (24a/15)

4.2.3.5.2.4.8. Kuvvetlendirme Bildirenler

Metindeki örnekler şunlardır:

ki (20a/08), kim (19a/09), daḫı (29a/04), bile (17b/05)

4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları

Benzerlik Bildirenler

gibi (08a/06), üzere (20a/05)

Sebep Bildirenler

içün (23a/13), diyü (12b/12)

Vasıta ve Beraberlik Bildirenler

ile (05b/11), -ile (12b/09), -ıla (17a/02), berāber (02a/12)

Yer ve Yön Bildirenler

-a ḳadar (08a/11)

Başkalık Bildirenler

Metinde örnek bulunamamıştır.

Miktar Bildirenler

ḳadar (12b/11)

Zaman Bildirenler

ṣoñra (23b/14), evvel (18b/12)

Karşılaştırma Bildirenler

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.6. Fiil

4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapım Ekleri

-a-/-e-: İşlek olmayan bir ek olup geçişli ve geçişssiz fiiller türetir.

beñze- (23a/08)

-ḳur-/-kür-: Ses taklidi isimlerden fiil yapar.

püfkür- (11a/09)

-la-/-le-: Her çeşit isme gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir.

işle- (29a/08), ṣaḳla- (19b/02), başla- (24b/07), ṭaġla- (23a/05), çabala- (15b/01)

4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-dır-/-dir,-dur-/-dür-: İşlek bir ettirgenlik ekidir.

bildir- (10b/01), ṣındır- (13a/03), ḳaldır- (14a/02), ḳarışdır- (14a/11), segirtdir- (23b/16), ḳızdır- (28b/06), açdur- (05a/12), ṭoldur- (16a/12), doldur- (27b/06), ḳoşdur- (18a/11)

-ı-/-i-,-u-/-ü-: İşlek olmayan ektir.

ḳazı- (29a/01), sürü- (23b/01), kesi (11a/02)

-n-, -(ı)n-/-(i)n-: İşlek bir dönüşlülük ekidir.

bilin- (17b/05), idin- (02a/10), bulun- (03a/10), ṭoḳın- (12a/05), görün- (21a/13)

-(ı)l-/-(i)l-, -(u)l-/-(ü)l-: Genellikle pasiflik ve meçhullük yapan işlek bir ektir.

deşil- (29a(08), çekil- (05a/06), sökil- (07a/12), yayıl- (09b/02), yarıl- (28a/15), açıl- (11b/01), giril- (06a/06), dögül- (13a/01), dökül- (20a/07), urul- (09b/04), tutul- (18b/02), oyul- (22b/01), ḳoyul- (29a/03)

-(a)r-/-(e)r-, -(u)r-/-(ü)r-: İşlek olmayan bir ektir.

çıḳar- (05a/10), batur- (15a/07), getür- (07b/02), geçür- (10b/04), pişür- (11b/04), içür- (13a/07), bitür- (27b/08)

-ş-: İşlek olan bir işteşlik ekidir.

yapış- (22b/08)

-t-: İşlek olan bir ettirgenlik ekidir.

erit- (10b/03), oynat- (23b/04), sızlat- (15a/02), yörit- (17a/09), ört- (10b/07), tutut- (06b/11)

-y-: İşlek olmayan bir ektir.

ḳoy- (10b/06)

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk –ma/-me olumsuzluk eki ile yapılmıştır. Metindeki örnekler şunlardır:

almayalar (05a/06), urmayalar (09a/11), ḳomaya (07b/09), açmayup (11a/09)

Geniş zamanın olumsuzu ise –maz/-mez ekiyle yapılmaktadır:

ḳayırmaz (04b/11), ḳomaz (05b/08)

4.2.3.6.3. Fiil Çekimi

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir. (Ergin, 2012, s. 282-283)

4.2.3.6.3.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinin ekleşmesi sonucu ortaya çıkan şahıs ekleridir. Duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek ve gereklilik kipleri çekimlenirken zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. (Ergin, 2013, s. 283)

Teklik I. Şahıs: –am/-em, -ım/-im

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik II. Şahıs : -sın/-sin

bilesin-kim (18b/11), idesin (06b/01), süzesin (06b/03), geçüresin (12a/03)

Teklik III. Şahıs : eksiz

geñişlemişdür (18b/12)

Çokluk I. Şahıs : -ız/-iz, -uz/-üz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk II. Şahıs: -sıñız/-siñiz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk III. Şahıs: -lar/-ler

yazarlar (23a/14)

4.2.3.6.3.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Şahıs Ekleri

Teklik I. Şahıs: –m

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik II. Şahıs : -ñ

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik III. Şahıs : eksiz

oldı (09b/03), ider (05a/09)

Çokluk I. Şahıs : -k

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk II. Şahıs: -nız/-niz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk III. Şahıs: -lar/-ler

Metinde örnek bulunamamıştır.

4.2.3.6.3.1.3. III. Tip (Emir Kipindeki) Şahıs Ekleri

Emir kipi bölümünde anlatılacaktır.

4.2.3.6.3.2. Şahıs Ekleri

4.2.3.6.3.2.1. Haber (Bildirme) Kipleri

4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki, Eski Türkiye Türkçesine göre –dı/-di, -du/-dü ekidir. Metindeki örnekler şunlardır:

geçdi (10b3)

4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metindeki örnekler şunlardır:

getürmişlerdür (03a/11), virmişler (10b/10), dimişlerdür (24a/11)

4.2.3.6.3.2.1.3. Gelecek Zaman

Eski Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki olarak –acak/-ecek kullanılmaktadır. Metinde buna örnek bulunamamıştır.

4.2.3.6.3.2.1.4. Geniş Zaman

Metindeki örnekler şunlardır:

düşer (08b/05), gider (08b/06), giderir (10b/03), bilürler (05b/08), dirler (17b/04)

4.2.3.6.3.2.1.5. Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman bulunmamaktadır.

4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama Kipleri

4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi

Teklik I. Şahıs: –ayım/-eyim

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik II. Şahıs : eksiz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Teklik III. Şahıs : -sun/-sün

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk I. Şahıs : -alım/-elim, -alum/-elüm

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk II. Şahıs: -ın/-in, -uñ/-üñ, -ñuz/- ñüz, -uñuz/-üñüz

Metinde örnek bulunamamıştır.

Çokluk III. Şahıs: -sunlar/-sünler

virsünler (18a/11)

4.2.3.6.3.2.2.2. İstek Kipi

Metinde yalnızca III. şahsın çekimi bulunmaktadır. Örnekler şunlardır:

ideler (22b/01), uralar (23a/01), ola (03a/05), ḳaşana (17a/08)

Olumsuzu ise şöyledir:

olmaya (11b/12), egmeye (03a/05)

4.2.3.6.3.2.2.3. Şart Kipi

Metinde yalnızca III. şahsın çekimi bulunmaktadır. Örnekler şunlardır:

olsa (03b/10), aḳsa (10a/07), ḳopsa (13b/12), yapışsa (14a/05), çekse (02a/12), inse (12a/09)

Olumsuzu ise şöyledir:

ṭurmasa (12a/05)

4.2.3.6.3.2.2.3. Gereklilik Kipi

Metinde gereklilik kipinin eki olan –malı/-meli bulunmamaktadır. Bu kip için genellikle gerek kelimesi kullanılmıştır. Metindeki tek örnek şudur:

ṭaġlamaḳ gerek-kim yeñi dırnaḳ çıḳa (24b/09)

4.2.3.6.4. Ek-Fiil (Cevheri Fiil) ve Bildirme Ekleri

Geniş zamanın teklik 3. şahıs çekimi:

‘aybludur (04b/12), vardur (05b/07), ‘illetdür (20a/08), gerekdür (21a/09)

Görülen geçmiş zamanın teklik 3. şahıs çekimi:

Metinde örneği bulunamamıştır.

Öğrenilen geçmiş zamanın teklik 3. şahıs çekimi:

Metinde örneği bulunamamıştır.

Şart kipinin teklik 3. şahıs çekimi:

içerüde ise (14a/08), ṭarafda ise (24a/10)

i- ek fiilinin olumsuzu degil edatı ile yapılmaktadır:

Metinde örneği bulunamamıştır.

4.2.3.6.5. Birleşik Kipler

4.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Metinde örneği bulunamamıştır.

4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Metinde örneği bulunamamıştır.

4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimi

Geniş Zamanın Şartı:

gelürse (02a/11), olursa (03a/09), ṭolarsa (11a/08), ṣındırırsa (12a/09), olmazsa (07b/12)

4.2.3.6.6. Fiilerde Soru

Metinde soru eki bulunamamıştır.

4.2.3.6.7. Birleşik Fiiler

4.2.3.6.7.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiler

al- ile yapılan birleşik fiiller: ḳan al- (06a/07)

bağla- ile yapılan birleşik fiiller: berk bağla- (26a/07)

baş- ile yapılan birleşik fiiller: yere baṣ (24a/09), atı baṣ (16a/05

bul- ile yapılan birleşik fiiller: şifā bul- (13b/04)

getür- ile yapılan birleşik fiiller: yuḳaru getür- (12a/08)

it- ile yapılan birleşik fiiller: beyān it- (03a/12), saḥḳ it- (08a/09), melhem it- (08a/07), ‘amel it- (08b/04), iḥtiyāṭ it- (09a/01), kül it- (09a/06), terkīb it- (09b/11), ḫamīr it- (11b/03), isti‘māl it- (11b/10), ḥacāmat it- (13b/02), iżāfet it- (15b/08), ılıcaḳ it- (15b/06), fāyide it- (17b/09), yaḳı it- (20b/03), ḥall it- (21a/13), sirāyet it- (22b/08), helāk it- (26a/3-4), kifāyet it- (28a/9-10), ḫarāb it- (28a/12-13), fiṭl it- (29a/12)

ol- ile yapılan birleşik fiiller: gökçek ol- (02a/01), giñ ol- (02a/02), gür ol- (02a/06), yoġun ol- (02b/10), düz ol- (02b/09), ḳısa ol- (02b/11), meyāne ol- (03a/02), çaḳır ol- (04b/10), uzun ol- (05a/02), ṣāf ol- (03a/06), berk ol- (03a/05), def ‘ ol- (07a/08), ḫoş ol- (08a/04), ıssı ol- (10b/12), ḫalāṣ ol- (11a/05), eyü ol- (12a/12), eski ol- (13a/05), nāfi‘ol- (14b/11), yügrük ol- (15b/11), sākin ol- (18a/11), ḳıvāmī ol- (19b/13), derin ol- (21a/09), ḳavī ol- (21a/14), ḥażır ol- (23a/04), yumuşaḳ ol- (23b/05), ziyāde ol- (02b/02), eksük ol- (03a/09), ḫūb ol- (03b/01), yumru ol- (03b/06), eşkün ol- (03b/06), yorġa ol- (03b/07), bī-naẓīr ol- (03b/04), kāhil ol- (04a/03),ża‘īf ol- (04a/04), muḥkem ol- (04a/06), hünerlü ol- (04b/01), ḫor ol- (04b/04), ṣaġır ol- (04b/07), ṣūm ol- (04b/10), yaramaz ol- (05a/01), geñşek ol- (05a/03), ‘ayblu ol- (05a/03), ḳaraca ol- (05b/03), çuḳur ol- (05b/04), yaḳın ol- (09a/01), yaḳīn ol- (09a/12), hem-cinān ol- (09b/04), helāk ol- (11a/1-2), yufḳa ol- (11a/11), ḳalın ol- (11b/01), vāḳī ol- (13a/10), ḳatı ol- (16b/10), ṣobı ol- (25a/15), ḳızıl ol- (28a/02), ẓāhir ol- (28b/11)

ṭut- ile yapılan birleşik fiiller: aşaġı ṭut- (06a/05), yuḳaru ṭut- (06b/06), bağlu ṭut- (20a/12), berk ṭut- (24a/09)

ur- ile yapılan birleşik fiiller: yere ur- (13a/02), ṭaġ ur- (16a/05), ḳaṭrān ur- (16b/01), yük ur- (18b/10), melhem ur- (21a/08), yaġ ur- (21a/09), na ‘l ur- (24a/10)

vir- ile yapılan birleşik fiiller: nefes vir- (13a/04), yem vir- (14b/05), ṣu vir- (16b/08), azraḳ vir- (21a/12)

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiileri

4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik Fiilleri

Metinde yeterlik fiilinin sadece bir örneği bulunmaktadır:

depredemez (19b/07)

4.2.3.6.7.2.2. Sürerlik Fiilleri

Metindeki sürerlik fiilinin sadece bir örneği bulunmaktadır:

ḳoyı vir- (12a/08), ṣalı vir- (19a/08)

4.2.3.6.7.2.3. Yaklaşma Fiilleri

Metinde örneği bulunamamıştır.

4.2.3.6.7.2.4. Uzaklaşma Fiilleri

Metindeki örnekler şunlardır:

ṣala gide (03a/01), ine gide (06b/12)

4.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Partisipler fiillere zaman ve hareket anlamı veren ancak isim gibi kullanılan ve çekimlenen fiil şekilleridir. (Ergin, 2013, s. 334)

-an/-en: çıḳaran (05a/10), aḳan (12b/01), olan (15a/09), bulunan (17a/04), kesilen (08a/06), binen (11a/01), viren (14b/05)

-ar/-er/-ur/-ür: arpa ṣıġar olur (05b/05), ḫırıldar olur (06a/06)

-acaḳ/-ecek: eritmeyecek (24b/05)

-duḳ/-dük: ditredügi (17a/08), irdügi (05b/06), yapışduġı (22b/09), ḳalduġın (04a/06)

-maz/-mez: ḳaşanmaz olur (18b/03), bilmez olur (04a/06), ḳayıdmaz (04a/01)

-mış/-miş: ṣınanmış kişiler (05b/08), ḳaynamış bala (08a/03), çıḳmış ola (12a/01), dögülmiş aġu yapraġı (13a/01), pişmiş şab (23b/15)

4.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Gerindiumlar hareket durumu ifade eden fiil şekilleridir. Fiil çekimleri gibi hareket ve partisipler gibi nesne ifade etmezler. (Ergin, 2013, s. 338)

-ınca/-ince: ḳalınca (06a/03), olınca (08a/09), ḳopınca (10a/09), varınca (10a/08), yanıncaya (08a/11), ṣovuyınca (13b/07), ḳurtulınca (15b/10), gelinceye (12b/01), eriyince (17b/07), çekince (28a/11)

-duḳça/-dükçe: ḳuruduḳça (23a/11)

-duḳda/-dükde: düşdükde (26a/07)

-up/-üp: bıraġup (05b/01), ḳaynadup (06b/03), yanup (06b/11), ḳoyup (07a/10), alup (07a/09), ḳatup (08a/10), ḳarışdurup (08b/12), olup (09b/02), işidüp (04b/06), çeküp (05a/06), bilüp (05a/08), dögüp (06a/08), ezüp (06a/11), delüp (10b/04), silüp (29a/06)

-ıcaḳ/-icek: olıcaḳ (05a/12), ḳaşanıcaḳ (03a/06), ṣovıyıcaḳ (10b/12), otlayıcaḳ (13a/10), basıcaḳ (21a/05)

METİN

2a

Fi'l-beyān-ı 'acāyibāt

(1) Ammā atlaruñ oldur kim yüzi gökçek ola ve topalaḳ gözlü ola ve ḳulaḳları ince (2) ḳamış yapraḳlu ola ve iki ḳulaġınuñ arası giñ ola ve ufaḳ dişlü ola. (3) Deve dişlü olmaya ve oyanı pek çiyneye ve uzun dudaḳlu ve yumru alınlu ola (4) ve boynı uzun ola. Ṭoñuz sekillü olmaya. Beli ve ḳuyruġı uzun ola giñ (5) avurdlu öküz omuzlu yoġun inciklü ve yüce boylı ve küçük (6) bögürlü ve öñi gür ola ve gögsi açuḳ ola. Ṭar olmaya, giñ ola ve yüksek olmaya. (7) Meyāne ola. Ḥayāsı yerinde tüy olmaya ve ḳıçınuñ arası (8) ve kirpikleri ve öñi ardı dükeli ḳara ola ve eyvānlı ola ve seni gerekse tīz görir (9) ola. Ve iki ḳıçınuñ arası iñen açuḳ ve ṭar olmaya ve yolca giderken işāret (10) idine. İki ḳulaġı-y-ıla ve hem gendüyi terāzūlayup ṣaḳını yöriye ve hem (11) azmaḳ gelürse derḥāl ṣıçraya. Giñ gibi ve öñi ḳıçından uzun olmaya. (12) İkisi daḫı düz berāber gerek. Ve yöricek ḳaçanı çekse almaya. Giñ giñ basa.

2b

(1) ṭolaşu yörimeye ve elmacuḳları yumrı olmaya ve ba'żı atlaruñ olur kim (2) bir elmacuġı küçürek olur. Anuñ gibi at ḳıymetde ve bahāda ziyāde olur ve hızlu (3) olur ve hem at oldur kim üstine binicek kāhil deprenmeye. Ṣoñı düz (4) yöriye. İnişde ve yoḳuşda yöriyişin aratmaya ve tīz tīz ṣuya meyl (5) etmeye ve ṣuya gelicek ṣaġ ayaġın evvel baṣa ve belin egmeye ve (6) boyluca ārāzī ola ve ḳışraḳ göricek tīz kişneye ve ḳulan (7) yerinde uvacıḳ ḳıl bitmiş ola ve ṭoynaġı uzun ve etlü ola ve öñcesi (8) gerü ola. Deve ṭabanlu olmaya ve yeli bittügi yer ince ola ve boynı omzı (9) düz ola ve balıḳ arḳalu ola. Ödde ve yagrısını etlü ola ve mürdleri (10) yoġun ola arḳası yumrı olmaya. Düz ola ve eyerligi alçaḳ olmaya. (11) Ve ḳuyruġınuñ süñügi ḳısa ola ve ḳuyruġın yuḳaru götüricek aşaġa (12) ṣala ve ṣafrasınuñ iki yanı pāresine yumruḳ ṣıġar ola. Ṭar olmaya.

3a

(1) ve yolda başını ṣala gide. Öñ[1] ayaġını yuḳaru götüricek nete tīzcek (2) baṣa ve bilekleri ince olmaya. Meyāne ola ve aşaḳları yumrı (3) olmaya ve iki ḳıçın iki egük ayaġından geçüre ve ḳaşanıcaḳ iki (4) öñ[2] ayaġı döge ve beli uzun olmaya. Bögregi ṭoḳ olmaya (5) ve bilekleri berk ola. Yöricek ḳuyruġın egmeye ve yolda, (6) izde iken ṣāf ola ve arpasın ḳatı ḳatı çiyneye. Ḳaşanıcaḳ (7) belin egmeye. Ne kim öñiñe[3] gelürse beliñlemeye ve ḳıçın ḳıçın (8) gitmeye ve eger ṣaġ igüsinden yāḫūd ṣol igüsinden birisi (9) eksük olursa anuñ gibi anuñ bahāsı olmaya. Ammā didügümiz (10) nişānlarıñ dükelisi bir atda nādir bulunur. Bu cemī'ī 'alāmetlerinden (11) anuñ burunı 'alā getürmişlerdür. Vallah'ul-a'lem. **Atlaruñ eyü, (12) yavuz ṣıfatların beyān ider:** Ṭorı at gökçek olur. Gözde ṣīrīn[4]

3b

(1) olur alnı ve iki ḳıçı sekil olursa be-ġāyet ḫūb olur. Ḳatı eşkün (2) ve ḳatı yorġa ve hem hünerlü olur ve ḥurmayī ṭorı laṭīf gökçek (3) olur ve başı küçücük ve beli ve ḳuyruġı uzun ve tīz-āvāzlu ve iki (4) ḳıçı sekil olursa bī-naẓīr olur ve eşkün ve virkenez(?) olur ve ba'żısını (5) daḫı yorġa çıḳar ve hünerlüce olur. Ammā kim demür boz at boylu olursa (6) ve ḳarası ağından çoḳ olursa ve boynu yumru olursa eşkün olur (7) ve yorġa olur ve berk olur ve delük olur ve eger boynı düz olur- (8) -sa ḳatı yügrük hünerlü olur. Yolda, izde ṣāf olur gice ile (9) yolı ḳatı bellegen olur. Egir at gözde ḫor atdur. Ammā eyü olur ġāyet (10) eşkün ve yügrük ve ḫaylī hünerlüce olsa boz at daḫı gökçek (11) olur ḳıçın yelisi ve ḳuyruġı ve kirpikleri ḳara olsa ġāyet gökçek (12) olur. Eşkün ve yorġa ve yügrük ve hem bahāluca ve ḳıymetlüce olur.

[1] Metinde اون şeklinde yazılmıştır.

[2] Metinde اون şeklinde yazılmıştır.

[3] Metinde اونکه şeklinde yazılmıştır.

[4] Metinde شرين şeklinde yazılmıştır.

4a
(1) ve yazın ıssıda ve yolda ve ayazda berk olur. Issıdan ḳayıdmaz olur (2) ve eger kirpigi ve yelisi ve ḳuyruġı ṭoynaḳları aḳ olursa hīç yaramaz (3) olur ve yolda izde kāhil olur ve balçıḳda ülbin ṣalar olur (4) ve ḳışın[5] ḫod ḳarda görmekligi ża'īf olur. Ḳara at ṭolu olur (5) ve depegen olur ve hem ışırġan başlu olur ve bir ġavġā işine çalıḳ (6) olur. Ne ḳalduġın bilmez olur. Ammā eşkün ve ḳatı muḥkem olur dīv (7) gerek ve hem yük eyü berk olur. Çil at yelisi ve ḳuyruġı (8) ḳara olursa eşkün ve ḳatı yorġa ve berk ve yüreklü olur (9) ve ba'żı ḳatı yügrük olur. Eger kirpikleri ve yelisi ve ḳuyruġı (10) aḳ olursa kāhil olur. Hünersüz olur. Iraḳ yerde (11) ṣāḥibini ḳor. Selīs ḳurt ḳula at yelisi ve ḳuyruġı uzun (12) olursa ve ṭoynaġı ḳara olursa eşkün[6] ḳatı yügrük olur.

4b
(1) deki (?) hünerlü olur ve eger ḥayāsında aḳça aḳça benekler olursa kān (2) bahā selīs at yörügez(?) olur ve ḳatı segirtgen olur. Yolda izde (3) berk olur ve eger iki ḳıç ṭoynaḳları sekil olursa ḳıymetlü olur. (4) Ṣıçan tüylü at göze ḫor olur. Ammā yük çekmekde yolda, izde (5) berk ve yörigen olur. Ammā ṣol kim ḳışraḳ göre kişnemeye. Ol dilsüzdür (6) ve daḫı ṣol kim ṭās ve lenger ve ṭavlunbaz āvāzın işidüp ürkmeye. Ol (7) at ki ṣaġır olur ve ṣol at kim pelās üzere yöriye. Öñlemeye. Ol (8) at gicede[7] görmez ve ṣol at kim baġrı ardında veyā ḥayāsı altında yā ḳulaḳ (9) yerinde yā dizi altında yā kirpügi üstinde ḳıl bitmiş ola. Ol at ki (10) şūm olur. At-kim ṣol gözi çaḳır ola. Ol daḫı şūmdur. Ammā iki (11) gözi çaḳır olsa ḳayırmaz ve ṣol at kim yöridigin başı bir ḳuruya (12) getürmez ve yāḫūd balçıḳda boynın bıraġur ḳatı 'aybludur. Ve it ḳuyru-

5a
(1) -ḳlu at yaramaz olur ṭudaġını ḳısar. At daḫı yaramaz olur. Ol (2) at-kim iki öñi ḳıçından uzun ola. Sürçek ve yaramaz olur. Ve ülbin (3) ṭaşra ṭutan at daḫı geñşek olur ve 'ayblu olur. Ammā (4) hemk (?) ve biliñiz, ve çapar murād ve cerd(?) ve baraṣ ve ḳılınç burnı ṣıyrıḳ (5) ve çuḳur gözlü cümle bunlar hünersüzdür ve yaramaz olur. Bunlara emek (6) çeküp almayalar. Ammā ṣol at kim arḳası bir elif gibi ḫaṭ çekilmiş (7) olsa anuñ gibi at ve alnı ṣaḳarca at ıssına eyü mübārek (8) ve ḳuvvetlüdür. Bilüp ṣaḳlayalar. **Atlaruñ dişlerin ve yaşların (9) beyān ider:** Emdi bilgil kim ḳuluñ iki dişi aşaġadan yuḳaru (10) ve anlaruñ yanından çıḳaranlara bāġiyāt dirler. Tamām öñi on iki (11) dişi olur. Ḳalan içerüki dişlü ile tamām ḳırḳ iki diş (12) olur. Üç beş olıcaḳ ḳuluñ dişinüñ ḳapaġın açdurur.

5b
(1) dibin sürer başında birer ḳuluñ[8] dişin bıraġup ḳuluñ (2) dişüñ dibi yoġunlanur altında bir daḳīḳa yanı girilür. Ammā (3) dibi daḫı berk olur. Yoġunlanur içi ḳaraca olur ve sekizinde (4) bir degirmi ṣaġrak olur ve ṭoḳuzında çuḳur iñen daḫı çuḳur olur. (5) Arpa ṣıġar olur ve tende tamām düpdüz seler ve üstinden geçicek (6) anuñ[9] yaşı ma'lūm olmaz. Anuñ[10] yigirmi ṭoḳuz yaşına irdügi (7) daḫı 'acāyibdür. Ammā ol anuñ-kim cevherinde vardur. Yigirmi yaşına (8) digin ḳomaz. Ammā zīrek kişiler ve ṣınanmış kişiler bilürler kim (9) anuñ[11] arpadur ve hem

[5] Metinde قين şeklinde yazılmıştır.
[6] Metinde شكون şeklinde yazılmıştır.
[7] Metinde كجده şeklinde yazılmıştır.
[8] Metinde قولون şeklinde yazılmıştır.
[9] Metinde انون şeklinde yazılmıştır.
[10] Metinde انون şeklinde yazılmıştır.
[11] Metinde انون şeklinde yazılmıştır.

olur kim at deve dişlü olur ve anuñ (10) gibi atın yazı mefhūm olmaz ve daḫı çoḳ olur kim anuñ[12] dişini (11) igü ile düzerler. Niyyetlü idügi ma‘lūm olmaz ve gözleri çuḳur (12) at ḳırı olur. **Atuñ başında olan rençleri beyān ider:**

6a
(1) Emdi bilgil kim bu dördinci bāb dört faṣldur. Öteki faṣl (2) atuñ bir ‘illeti olur. Aña degāmīḫ ve Türkīce ṣaḳaġu dirler. (3) Bu daḫı iki nev‘dür. Biri ṣaḳaġu ve birine ṣaḳıraġu dirler. Ammā (4) ṣaḳaġunuñ nişānı budur kim: Burnı delüklerinden irin gibi aḳar. (5) Başın aşaġı ṭutar ve burnunı dīvāre sürer ve burnunıñ (6) ḳanatları girülür. Durdıġı yerde ḫırıldar olur. ‘İlācı (7) budur ki : Evvel burnunıñ iki yanından ḳan alalar. Andan kāfūr (8) ve za‘ferān ile dögüp aḫşām namāzı vaḳtinde bir māsūra (9) ile burnına üfüreler. Üstine benevşe yaġını ṭamzuralar. (10) Gitmezse anduzı dökesin. Bir dirhem ḳadar za‘ferān ile (11) ancılayın yine burnına üfüreler ve buçuḳ dirhem kāfūrı ezüp (12) üzerine, anı daḫı ṭamzurasın. Eger ‘illet ḳuvvetlü olursa

6b
(1) bunı daḫı idesin: Çörek otı, zencebīl ve oġlan ve ‘ūd-ı ḳarha (2) her birinden ikişer dirhem. Za‘ferān bir dirhem, bunları iki yüz dirhem (3) ṣu-y-ıla ḳaynadup süzesin. Üç baḫşıda bir baḫşı ḳalınca (4) ve bir dirhem daḫı aḳ zift ḳatalar. Üç baḫş ideler. Her gün (5) bir baḫşını burnından ılıcaḳ-ıla dökeler ve bir zamān başını (6) yuḳaru ṭutalar. Eger gitmezse bunı daḫı ideler: Yarpuz (7) ve defne yapraġı ve köfes ve ṣaman tozı ve güyegü otı. Bunları (8) ṣarāb ile ḥamīr ile ḳaynadalar. Isıcaḳ-ıla torbasına ḳoyalar. Başına taḳalar (9) tā kim ol buġı burnı delüginden içerü gide. Tā kim ol ‘illet sökile, (10) gide. Bir daḫı geñezi budur kim: ‘Avratlaruñ ḥayż bizini ala, üç (11) gün burnına ṭutudalar. Yanup ḳatı ḳatı yörideler. Tā kim ḳıza (12) ve burnından ine, gide. Ol ‘illetden ḳurtıla, bi-iẕn’illah. Ammā ol bir

7a
(1) nev‘ kim tefāsī dirler ya‘nī ṣaḳırġadur. Sebebi derli ile (2) ṣoġuġa ḳomaḳdan olur. Nişānı budur kim: Ṣarı ṣu aḳar. (3) Tiz tiz ter gider. Vaḳt olur kim ġalīẓ daḫı gelür. Burnını (4) ayaġına sürer. Dermānı budur kim: Ṣarımṣaġı dögeler aḳ ṣoġan-ıla (5) bu ikisini ḥamīr-ile ḳaynadalar, süzeler. İçine ṣuṣam yaġı (6) ḳoyalar. Yāḫūd zeytūn yaġ-ıla ḳaynadalar. Tā kim ṣarāb gide, yaġı (7) ḳala. İki dirhem neft ḳatalar. Birḳaç gün burnından dökeler. Def ‘ (8) ola. Leblāb dirler ‘Arabca ve Türkīce komala dirler. ‘Acemde (9) ṭāḳ dirler. Ve bir niçeler ṣanduḳ dirler. Anuñ erkānda alup (10) ṭoġrayalar. Torbasına ḳoyup başına çekeler. Çoḳ zamān (11) başında dura. Ta atuñ burnına ḳoḫusı gide. Bi-emr’illah (12) sökilüp gide. Ammā ḳolayı budur kim bezīri tava içre birez

7b
(1) ṣu-y-ıla ḳaynadalar. Torba ile başına çekeler. Çoḳ ve ne-ḳadar (2) ‘illet varsa sürer getürir. Burnından döker, giderir. (3) Bu iki ‘illete bundan mücerreb yoḳdur. **Atuñ burnından bevāşir (4) olsa** nişānı budur kim: İrüñlüce ṣarı ve ṣu aḳar. ‘Alāmeti (5) budur: Nişadır ile ḳalye, zeñer (?), ḳara zırnīḫ, bellūṭ küli. Her birinden (6) birer dirhem. Kireç ṣu-y-ıla yoġuralar. Merhem gibi ola. Göz görir (7) yerde ise barmaġ-ıla süreler. Görinmezse bir aġaca panbuḳ[13] (8) ṣaralar cerāḥatuñ dört yanına süreler. Üç kerre ideler. Andan (9) tiryāki süreler. Hīç ḳomaya, andan ṣoñra bu melhem ideler. Zift, (10) dāne çadır[14] ve çam ṣaḳızı, bezīr, neft. Bunları ḳaynadalar, melhem (11) ola. Günde iki kerre eski panbuḳ ile uralar. Ḫoş (12) olmazsa bunı daḫı ideler: Sirke beş dirhem, bal on dirhem

[12] Metinde انون şeklinde yazılmıştır.
[13] Metinde بابنون şeklinde yazılmıştır.
[14] Metinde dānā çadır olarak yazılmıştır.

8a
(1) ḳaynadup andan cengār beş dirhem, ‘anzerūt üç dirhem, isfidāc (2) iki dirhem, mürdesenk iki dirhem, sülügen üç dirhem. Ol (3) ḳaynamış bala ḳarışdırup melhem gibi ola. Günde iki kez uralar. (4) Ḫoş ola ve eger göz görir yerde ise bundan yegrek yoḳdur. (5) Keseler ve yerine ṣarımṣaḳ toz ile ve acı ṣade yaġ-ıla (6) dögeler, melhem gibi ideler. Ol kesilen[15] yere uralar. Bir zamān (7) ṭutalar kim bevāṣirin kökiñi yaḳa ve andan ṣoñra bu melhem ideler: (8) Sülügen yigirmi dirhem, mürdesenk on dirhem. Bunları ḥavānda (9) dögüp saḥḳ ideler. Ġalīẓ olınca ol vaşaḳī sirke (10) ile yıḳayalar ve andan bu ma‘mūl olan otları ḳatup günde iki (11) kerre eski panbuġ-ıla uralar. Yanıncaya ve eyü olıncaya ḳadar atuñ (12) burnı üstinde veyā ṭudaġı ya eñegi altında sekil olsa aña

8b
(1) ‘Arabca ṡa’lil dirler. ‘İlācı budur kim: Patlıcanı dögeler, melhem gibi (2) ola. Anuñ-ıla çoḳ ovalar, birḳaç-gün şöyle-kim düşer ḳurır ve eger (3) eskiden olursa yine gendünin ḳuyruġ-ıla berk baġlayalar ve eger (4) dutmazsa bunı ‘amel ideler: İki çekirdek ṣıçan otını bal-ıla (5) ḳarışdurup pamuḳ ile üzerine baġlayalar. Üç günde düşer (6) gider. Yerine gül yaġını süreler. Atuñ gözinde yā ḳaşında veyā (7) yüzinde ḳusa olsa ya‘nī tūt gibi yumrıḳ olur. Vaḳt (8) olur bir nesne ṭoḳınsa ḳanar. ‘İlācı budur kim: Deprenürse (9) bir sicim-ile[16] veyāḫūd gendü ḳılı-y-ıla berk baġlayalar dibinden düşer. (10) Ba‘de yaġ süreler ve eger direnmeyüp berkimese olursa ṣaru zırnīḫ, (11) ve ḳalye ve nişādır ve kireç. Her birinden birer dirhem ve yarım dirhem evvelā ṣıçan (12) otı, bunları dögüp bal-ıla ḳarışdurup üzerine uralar. Eger

9a
(1) gözine yaḳın olursa iḥtiyāṭ ideler kim ot gözine girmeye (2) ve eger aṣaġı ḳapaḳda olursa başın aṣaġa ṭutalar. Yuḳaru (3) olursa gözine sünger ḳoyalar. Zīrā-kim ne gelürse gendü (4) alur. Bir gün ṭura. İrtesi kerrede murdār irik-ile ekşi süreler. (5) Yumurṭa ṣarusı-y-ıla ḳarışdura. Günde iki kerre uralar, tā kim düşe. (6) Andan bir melhem ideler. Tüyün yüñin göyündürüp kül ideler. Yigirmi (7) dirhem bundan alalar. On dirhem mürdesenk, on dirhem günlük, (8) beş dirhem zift, on dirhem neft, beş dirhem ṣıġır yaġı on dirhem, (9) zeytūn yaġı yigirmi dirhem, mūm on beş dirhem. Bu yaġları mūm ile (10) erideler ve bu otları ḳarışduralar. Günde iki kerre pambuġ ile idüp (11) ammā dibe ġāyet ayrı melhem urmayalar. Zīrā bu marażlaruñ ekṡeri göze (12) yaḳīn olur. Atuñ burnı üzere temregü olsa ol daḫı bir rençdür kim

9b
(1) yayılur, çıḳar yüz reng olur kim göze yaḳīn olur. Hem bu renc (2) ekṡeri ādemüñ yüzinde çıḳar. Başcuġazlar olup yayılur. Tımar (3) olıcaḳ göze girer. Hemān kim nāṣūr oldı. Ayruḳ tımar olmaz. (4) Meger arayalar. Çıḳaralar, anuñ daḫı hem-cinān olur ve urulur, kemrelenür (5) ve bu renc delüklüde ve buzaġuda olur. ‘İlācı budur kim: Evvelā ‘araḳī (6) ṣābūn ile ve ṭuzlu ṣu ile ziyāde yuyalar kim rengi döne. Andan (7) bu melhemi ideler: Ḳara zırnīḫ ve ṣaru zırnīḫ ḳalye-i frengī, nişādır ve bellūṭ (8) küli, kireç. Bunları ṣābūn ṣuyı-y-la yoġuralar. Ol yere ḳına gibi (9) yaḳalar. Üzerine yapraḳ ḳoyup baġlayalar. Velakin ṣaḳınalar kim ot (10) gözine girmeye. Bir gün bir gice ṭura. Andan gidereler. Gül yaġı veyā (11) ḳoyun yaġı süreler. Andan ṣoñra bu terkīb ideler. Ḳurşunı erideler, (12) ṣırçasız çanaġa bir kilim parçası-y-ıla ovalar. Un gibi ola yigirmi

[15] Metinde كسيلان şeklinde yazılmıştır.
[16] Metinde سليمله şeklinde yazılmıştır.

10a
(1) dirhem bundan, on dirhem rāstıḳ ṭaşından ve beş dirhem mürdesenk, (2) on dirhem isfidāc, beş dirhem sülügen. Bunları ḳırḳ dirhem zeytūn (3) yaġı-y-ıla ḥavānda saḥḳ ideler. Ġalīẓ olınca ḍarb sirke ile (4) az az ḳarışduralar. Saḥḳ ideler, yigirmi dirhem olınca ve andan günde (5) iki kerre eski panbuḳ ile uralar ve ḳarşu ılıcaḳ şu-y-ıla yuyalar. (6) Atuñ eñegi altında nāṣūr olmuş cerāḥat olsa iriñi ve ṣaru (7) ṣuyı aḳsa ‘ilācı oldur ki: Ol cerāḥat, demür ile ṭaġlayalar. (8) Delügi var ise içine demüri ṣoḳalar. Tā ṣaġ yerine varınca (9) andan üzerine murdār iligi uralar. Tā mīḫı ḳopınca andan bunı (10) ideler: Ṭrablus ṣābūnını ṣıġır bögregi yaġı-y-ıla ḥavānda dögeler. (11) Biraz āteş görmüş bal ḳatalar. Ve çam ṣaḳızı ḳatalar. Günde iki kerre (12) panbuḳ ile uralar. Ḫoş ola. Bi-emr’illahi te‘ālā.

10b
(1) Atuñ gözindekini bildirür. Sebebi oldur kim: Daralmışken ṣuvarup ḳomaḳdan (2) olur. Nişānı budur kim: Evvel emrde necsin dirhem mıḳdārı bir māsūra (3) ile iki gözine uralar. Eridir, giderir ve eger bir müddet geçdi ise atı başalar. (4) Gözinüñ pıñarı içindeki dericigi igne ile delüp iplik geçüreler. (5) Şehādet parmaġın altına ṣoḳalar. Ol dericigi yap yap kese, (6) velī ṣaḳınalar kim aşaġı cilde geçmeye. Üzerine ṭuz ḳoyup ipligi çıḳaralar (7) ve arpasın ve ṣuyını geç vire ve başını çul-ıla örte. Ammā çoḳ olur. (8) Burnı içinden alurlar. Ġāyet ḫūb olur. Ammā göze eylemezler. Anuñ-çün-kim (9) ḳā‘ide olur. Alnı gözi çuḳur olur ve görmekligi ża‘īf olur. (10) Ammā ṣuña degin iẕin virmişler ve bu ‘illetüñ ‘alāmeti budur kim: Yaṭur (11) ṭurar. Ardına baḳar, çabalar. İşte bundan ma‘lūmdur ve nefesi ve ḳulaġı (12) ıssı ola. Velī ṣovıyıcaḳ olıcaḳ belini ṣalar, ṣanculanur. Ṣarı

11a
(1) ṣu ile içi ṭolup ḫelāk (?) olur. At nāzikdür. Binen (2) daḫı nāzik gerek ve daḫı at gözinde kesi olsa çaḳal (3) ödin ḳurudalar. Ol ḥāl vāḳi‘ olınca bir arpa ḳadarın bir (4) teşuḳda ezüp atuñ burnına ḳoyalar. Bi-iẕni’llahi te‘ālā. (5) Ḫalāṣ ola mücerrebdür. **Atuñ gözine bir aġaç ṣoḳınup (6) yaşarduġını beyān ider.** ‘İlāc budur kim: Bir ṣoġanı bezīr ile (7) ḳaynadup, muḥkem saḥḳ ideler. Ṣaġ ṭuz ve noḫūd ve kimyon (8) ḳatup ışıcaḳ ile gözine uralar. Baġlayalar ve eger ḳanı ṭolarsa (9) gözini açmayup ḳıynaġını ḳaldırup ṣovuḳ şu püsküreler. Birḳaç (10) kerre böyle ideler. Çapaḳ olur, gider. Gözi açılur. Atuñ (11) gözine bir nesne ṭoḳınup aḳ düşse beyni yufḳa olur. (12) ‘İlācı budur kim: ādem ḳafāsını dögüp mīl ile birḳaç-kez gözine

11b
(1) gözine çeke. Bi-emr’illah, açıla. Eger ḳalın olursa bunı idesin: (2) Bir dirhem ḳara ḳaranfil, bādem [bir] dirhem, bir ḫardāl bir. Bunları dögüp elekden (3) geçürüp beş dirhem arpa unını ḫamīr idesin. Bunları içine (4) ḳoyup pek pişüresin andan andan çıḳarup yine tekrār dögüp (5) üç gün gözine ekesin. Yāḫūd māṣūra ile üfüresin. (6) Nāfi‘ olur. Bir dürlü daḫı: Ṣāfī gümüş külini, isfidāc ikişer (7) dirhem ve bir dirhem zengār ḥall olınca dögeler. Bir çekirdek ḳadarı (8) māṣūra ile gözine üfüreler. Ḫoş ola ve bir dürlü [daḫı] : ‘Anzerūt ve (9) diken köpügi, keler necsi, ḫāṣ yufḳa marażı. Her birinden birer dirhem (10) ve zengār buçuḳ dirhem, ḥavānda saḥḳ ide ve andan isti‘māl ideler. (11) Ammā Buḳrāṭ Ḥekīm bu ‘ilācı geñez buyurmuşdur: Ṭoġan necsinüñ (12) aġı-kim yeşil olmaya. Andan üç dirhem alalar ve baḳır ufaġı-kim egeden

12a
(1) çıḳmış ola. Oda bıraġasın, yine andan iki dirhem alup (2) ḥavānda dögesin ve bir dirhem za‘ferān ḳoyup yine dögüp ve (3) ḥarīrden geçüresin, her gün māṣūra ile gözine üfüresin. (4) Velī ṣaḳınasın, eline dokınmaya. Ġāyet mücerrebdür. Atuñ başına (5) ṭaş ve çomaḳ ṭoḳınup burnından ḳan gelüp ṭurmasa (6) ‘ilācı: ‘anzerūt ve żamġ-ı ‘arabī ve egir ve iki dirhem ḳardaş (7) ḳanı. Bunları biribirine ḳatup dögeler. Ḳan-ıla ezüp başını (8) yuḳaru getüreler. Ilıcaḳ

dökeler ve bir zamān başını ḳoyıvirmeyeler (9) ve eger ḳan gelmeyüp başını şındırırsa ve gözine ḳan inse (10) bunı ideler: Yuḳaruda ẕikr itdügümiz burnına benefşe yā bādem (11) yaġını ṭamzuralar ve birez za‘ferān bir de maṣṭakī daḫı ve egir iki dirhem. (12) Boynı ṭamarlarından ḳan alursa daḫı eyü ola ve eger ḳan gelürse

12b
(1) baġlamayalar tā kim aḳan ḳan ḳızıl gelinceye ḳadar. Andan baġlayalar. Ḫoş ola. (2) Atuñ gözinde ẓufre olsa Farsca aña nācnā dirler. Ol (3) bir ‘illet gözin buñarından gelür. Aḳ baġçe baġcuġaz gibi olur (4) ve tez kez tımar olmazsa gözini örter. N‘eūẕubi’llah, ‘ilācı budur: Evvel (5) emrde boġazlayalar ve ḳanını ısıcaḳ-ıla gözine ṭamzuralar ve eger gitmezse (6) atı başalar. İnce igne ile ādem ṣacın ucına geçürüp ḳalduralar, (7) ḳopar. Zīrā ‘ārażī deridür dönbek ne kim göz buñarı ucıdır. Neşter (8) ile keseler ve birine bunı uralar. ‘Anzerūt ve ṣabır, isḳıṭorī (9) ve gölmek bir dirhem dögeler. Keçi ödi-y-ile ezüp isti‘māl ideler. (10) Eyü ola, vallahul a‘lem. **Atuñ başı şişse** anuñ sebebi budur kim: (11) Otlarken yılan ve çıban veyā cānvār ṣoḳar veyā düşmānlar at (12) helāk olṣun diyü aġulu ot virerler. Ḳırca ot gibi

13a
(1) veyāḫūd banbul ḳurdı gibi, yāḫūd dögülmiş aġu yapraġı gibi. (2) Nişānı budur kim: Hīç sebebsiz nāgāh gendini yere urup ṣıçrar (3) ve başını şındırır ve gözleri pas ṭolar ve nefesi ıssı olur (4) ve tīz tīz nefes virer, alur. Burnunuñ ḳanatları deper. ’İlācı (5) budur: Elli dirhem ṣıġır yaġı eski ola, yüz dirhem ḫamīr, yigirmi (6) dört dirhem zeytūn yaġı, üçer dirhem tiryāk-ı erba‘ ezeler. Burnına (7) dökeler. Ayılmaz ise buçuḳ dirhem çigce inek südi içüreler. (8) Eger kim cānvār ışırdugundan olursa bir dürlü daḫı budur kim: Başı (9) şişer, burnından aġzından ṣarı ṣular aḳar ve başını yuḳaru ḳaldırmaz. (10) Bunuñ gibi yaramaz ot gibi daḫı otlayıcaḳ vāḳi‘ olur. Aña ‘arabca (11) bīş dirler. Sünbül yapraġı gibi olur. Ṭaşluca ve ḳaraca yerlerde (12) biter. Ḳoyun veyā ṣıġır yese helāk olur. Ammā at bir yerde

13b
(1) otlıcaḳ bir yere daḫı eyler ve bir dürlü daḫı budur: Evvel emrde atuñ (2) altın ve üstün ve dudaġın küreb-ile beş on yerinden ḥacāmat ide. (3) Beş dirhem tiryāk-ı erba‘a, oṭuz dirhem ḫamīr ile ḥavānda ezeler. (4) Atuñ başına süreler. Bir iki kerre şöyle ideler. Şifā bula ve bir (5) dürlü daḫı: Ṣarımṣak ṣapı, defne yapraġı, eski ṣamān tozı. Bunları (6) biraz ṣu-y-ıla ḳaynada ve ol ḳabı atuñ başına bürüyeler. Buġ başına (7) yayıla ṣovuyınca. Ammā Buḳrāṭ Ḥekīm dimiş kim: Ṣarımṣak döge, acı (8) ṣaya yaġı-y-ıla defne yapraġın ḳatalar. Biraz ṣıġır necs-ile ṭavuḳ (9) necsin ḳarışdıralar. Ḳına yaḳar gibi başına ḳalınca yaḳalar. Bir gün (10) bir gice ṭura. Andan rāziyāneyi ḳaynada, deñiz ṭuzını ḳatup anuñ-ıla (11) yuyalar. Sirke-y-ile gidüp şifā bula. **Atuñ ṭamaġında ḳūlā‘ olsa (12) ya‘nī eñi ḳopsa anı bildirür.** Nişānı budur kim: Yemin yemez ṭamaġı

14a
(1) yumrulanur. ‘İlācı budur ki: Atuñ aġzına aġaç soḳalar. Başını (2) ḳaldıralar. Çuvalduz-ıla aġacı yonalar, nāṣūrı ben gibi ola. (3) Daḫı ol arayı bir iki yerde deleler. Ḳan çıḳa. Andan ol yere (4) ṭuz ḳoyup vaḳt vaḳt soḳalar. Oradan ḳan aḳınca şifā (5) bula. **Atuñ ṭamaġına şu içerken sülük yapışsa** nişānı (6) budur kim: Dilin çıḳarır, yalmanur ve başını ṣalar aṣaġa. ‘İlācı (7) budur kim: Aġzın açalar. Yaḳınsa ṭuz süreler ve çekeler, ḳopa ve eger (8) uzaḳ ve içerüde ise bir aġaca panbuḳ ṣaralar ve ṭuzlu (9) ṣuda ışladalar. Ol sülük olan yere süreler. Bi-emr’illah (10) ḳopar, düşer. Yāḫūd çengāl ile çıḳaralar ve eger boġaza yaḳīn (11) ise bādem yaġı-y-ıla birbiri ḳarışdıra ve ince ṣaġ ṭuz ḳatalar (12) ve atuñ boġazına ḳoyalar. Gidere, eyü ola ve daḫı geñizden şarāb

14b
(1) ve usṭuḫudus Türkīce ḳarabaşlu ve ayva dāne. Bunları şarāb ile (2) ḳaynada ve biraz ṭuz ḳatup atuñ boġazına ḳoyalar. Gerü başın aşaġa (3) dutalar. Derḥāl düşe. Atuñ dili şişe. Ol bir ‘illetdür kim (4) ol atuñ başından ağız yayından yaramaz ot bulunur. Dilin ışurcuḳ (5) olur. Yemini virende vāḳı‘ olur. ‘İlācı budur kim: Evvel emrde iki öñinden (6) ḳan alalar. Andan ḫıyārşenbe için alalar ve küşenç ve ṭoraḳ otın (7) ḳaynadalar. Bu ṣu-y-ıla ḫıyārşenbeyi ezeler ve içine aḳ ḫardāl ve bora ḳatalar. (8) Buçuk dirhem ve cevz yaġın daḫı ḳatalar. Atuñ aġzını açup aġaç (9) ṣoḳalar. Ilıcaḳ idüp diline süreler birḳaç kerre nāfi‘ ola ve eger (10) gitmezse dilini ṭutalar. Altından birḳaç yerinden deleler. Ḳan akınca yerine (11) benefşe yaġını süreler. Yāḫūd cevz veyā şırluġan süreler. Nāfi‘ ola.

15a
(1) Bi-iẕn’illah. **Atuñ dişi aġrıġuñ bildirür:** Budur kim yemin görmedin (2) virerler. İçinde ṭaş ḳalur. Dişine ṭoḳınur ve sızladur. Ammā atuñ (3) eyüsi yemini yap yap yer ve ṭaş ayırtlar. Nişānı oldur kim: Yemin (4) kāhil yer ve ḳulaḳların bıraġur ve gözinden yaş gelür ve başını aşaġa (5) ṭutar. ‘İlācı budur kim: Mūcez[17] ya’nī it üzümi ve ‘ūdü’l-ḳahr ve zencebīl (6) ve biber ve aḳ ḫardāl. Bunları dögeler. Bal şerbeti-y-ile ḳaynadalar ve atuñ (7) aġzın açalar. Bir aġaca biz ṭolayup bu şerbete baṭuralar. Aşaġa (8) ve yuḳaru dişlerine süreler. Giderir, şifā bulur. Bi-emr’illahi te‘ālā. **Atlaruñ (9) yüninden olan rençleri beyān ider:** Emdi bu bāb üç faṣldur. (10) Evvel faṣl atuñ boġazında, boġaz aġrısı olsa, ol bir māddedür kim (11) başdan iz atuñ boġazına gelür ve ḳuṣar ve degme at ḳurtulmaz. Meger kim (12) uluca ve ḳuvvetlüce ve hünerlüce at ola. Bahadar er gibidir nişānı

15b
(1) budur kim: Çabalar vaḳt olur kim ādem gibi iñler. Ḳorkısı üç-gündür kim ‘ilācı (2) oldur ki: Evvelā iki ḳolından ḳan alalar ve ḳanı çoḳ aḳıtmayalar. Boynına tere (3) yaġı ve bādem için uralar ve merhemüñ ve boy otı ve ṭoraḳ otı ve yaban (4) ḫaṭmī toḫmı. Bunları ḳaynadalar. Ṣuyın alalar ve içine ḫıyārşenbe içini (5) ve bādem yaġını ḳatalar ve birḳaç yumurṭa ṣarusını ḳatalar ve çalḳayalar ve daḫı (6) ılıcaḳ ideler. Atuñ başını yuḳaru ḳaldıralar. ‘Innāb, bunları dögülmiş (7) arpa ile ḳaynadalar, süzeler. Bādem veyāḫūd ṣuṣam yaġını ḳatalar. Birer (8) şekl iżāfet ideler ve ılıcaḳ boġazına ḳoyalar. Birḳaç kerre lāden ve zeyt (9) yaġı-y-la erideler. Isıcaḳ boynına uralar. Ḳarşuca bunca ḫāṣıl vireler. (10) Tā ḳurtulınca ṣuyın daḫı ṣovuḳ virmeyeler. Arpasın daḫı ışladup (11) vireler. Yügrük ola. **Atuñ boynı ṭevalce olsa** sebebi terli (12) iken ṣuġa ḳomaḳdan olur ve daḫı boynı ḳanar. ‘Arab ol rence intişār (13) dirler. Nişānı oldur kim: Ḳurı aġaç gibi egilmez ve dönmez. ‘İlācı budur kim:

16a
(1) evvel emrde ḳolından ve boynunuñ iki yanından ḳan alalar. Açmaz (2) ise oġlanaşı, bezīr-ile ḳaynadalar. Ṣarımṣak[18] (3) dögülmişi ḳatalar. Birez ḳara neft ḳatalar. Od üstinde girü (yine anlamında) (4) ve ılıcaḳ idüp boynına uralar. Birḳaç def ‘a olmazsa (5) atı başalar. Ḳan(?) ayaġı ṭaġ uralar. Birisi acı (6) yaġı-y-ıla bezīr süreler. Andan-ṣoñra yemin vireler. Tā-kim şifā (7) bula. Bi-emr’illah. Atuñ boynına ḳılınç veyā oḳ ṭoḳınur, (8) ṭamarı kesüp ḳanı ṭurmasa ‘ilācı budur kim: (9) ‘Anzerūt ve maṣṭakī ve çam saḳızı ve zāc-ı ḳıbrıṣī ve ḳızıl (10) boya. Bunları dögeler ve eski panbuḳ üzerine yumurṭa (11) ṣarusını uralar ve ol ṭamarı yanından başalar. Bu otı (12) içine ṭolduralar. Yumurṭa ṣarusını üzerine ḳoyalar. Bir pāre (13) rāsuḫt ṭaşını üzerine uralar. Biz ile bağlayalar. On beş

[17] Metinde موبز şeklinde yazılmıştır.
[18] Metinde صامصاق şeklinde yazılmıştır.

16b
(1) gün ṭura. Ve andan açup üzerine ḳaṭrān uralar. Bu otlar ḥāżır (2) olmazsa bunı ideler: Bir bağırsaġı döge ve gendi ḳanını ḳata. (3) Otuñ özi-y-ile yoġuralar. Eski panbuḳ ile ol ṭamar üzerine (4) uralar ve üzerine ḳalınca yaṣduḳ ḳoyalar. Muḥkem bağlayalar. Ayruḳ (5) açmayalar. Açdıḳda ılıcaḳ ṣu ile yuyalar. Andan açalar. Tā-kim şifā (6) bula, bi-iẕnillah. **Atuñ içinde olan rençleri beyān ider:** (7) Bu bāb altı faṣldur. Evvel faṣl, at ṣanculansa anı beyān ider. (8) Sebebi derli iken ṣu virmekden olur. Veyāḫūd yol yöriyüp (9) ṣuġa ḳomaḳdan olur. Nişānı budur kim: Yaṭur, yuvarlanur ve karnı (10) şişer ve bögri ḳatı olur. Ḳaşanmaz ve burnınıñ ḳanatları (11) ḳalḳar. Ḳatı ṣolur ve başını döger ve buña ḳuvvetlü at bir gün dayanır. (12) Ancaḳ ‘ilācı budur kim: Tiryāk, şarāb ile ezeler. İçine zeytūn (13) yaġı ḳatalar. Ilıcaḳ idüp atuñ başını ḳalduralar. Burnına

17a
(1) döküp ḳalın çul ile bağlayalar ve binüp ḳatı ḳatı yörideler. (2) Ḳıza, terleye, ḳaşana ve ḳarnını iki kişi muḥkem aġac-ıla sıġayalar (mesh etmek). (3) Terslemezse ala ṣābūn süreler. Zeyt yaġı veyā bezīr olu[r]sa (4) ṣafrasına süreler. Eli-y-ile bulunan tersi çıḳaralar ve bir dürlü (5) daḫı budur: Ṣoġanı dögeler, ṣuyın ṣıḳup içine ādem sidigi (6) ḳatalar. Ilıcaḳ idüp burnından dökeler. Fi’l-ḥāl ḳaşana. (7) Veyāḫūd ülbini çıḳaralar. Ṭāvus ḳuyruġı (8) soḳalar. ādem bitini ṣoḳalar. Ḳaşana, eger ditredügi kesilmezse, gücelmezse eski (9) ṣamanı ḳaynadalar. Şarāb ile atuñ ḳarnı altına ḳoyalar. Atı yörideler. (10) Tā-kim ḳurtıla. Terlemeye ve bir dürlü daḫı: İki dirhem za‘ferān, (11) üç dirhem cevz-i bevvā, iki dirhem ‘anzerūt, beş dirhem egir, on (12) dirhem kimyon, dört dirhem biber[19]. Birer birer bunları dögüp (13) eski şarāb ile ḳaynadalar, süzüp atuñ burnına

17b
(1) dökeler ve binüp ḳatı yörideler. Derleye, ḳaşana. İkinci, baş idüp (2) ve ṣuyını az vireler. Ṣovuḳ virseler ṣaḳınalar. Şifā bulur, bi-iẕn’illah. (3) **Atuñ öksürügi olsa**, ‘arabca aña si‘āl dirler ve Fārisīce serfā (4) dirler. Sebebi derli iken ṣovuḳ ṣu virmekden olur yāḫūd yemin (5) içinde yüñ bulunur. Yemi-y-le bile bilinmez. Andan vāḳi‘ olur. ‘İlācı: (6) Altmış dirhem ṣıġır yaġı, yüz dirhem süd, yüz dirhem bezīr ya’nī (7) ḫurbāmālı (?) āteş üstine ḳoyalar. Tā-kim yaġ eriyince ılıcaḳ-ıla atuñ (8) boġazına ṣabāḥ dökeler. Eger öksürür-iken atuñ öpkeninde olursa, (9) ṣıġır südi aña fāyide ider ve bir dürlü daḫı Türkice lebde didikleri. (10) anı ṣu germes(?) ve za‘ferān, şarāb ḳatalar. Ḳaynadalar. Anca Farsça[20]āşināviye (11) dirler. Ṣıġır yaġın ḳatalar. Atuñ boġazına dökeler ve binüp ḳatı ḳatı (12) yörideler ve bir dürlü daḫı: Ḳomala, bir ṭutam ṣarımṣaḳ, on dāne yāḫūd (13) bir dāne ṣoġan, şarāb ile ḳaynadalar, süzeler ve içine biraz bal ḳatalar.

18a
(1) ve ısıcaḳ-ıla burnına dökeler. Sākin ola, olmazsa Buḳrāṭ Ḥekīm (2) eyidür: Ṭokuz dāne ṭavuḳ yumurṭasın eski keskin sirke içinde (3) üç-gün ḳoyalar. Andan çıḳaralar. Biraz yumuşaḳ olur. Atuñ (4) başını yuḳaru getüreler. Aġzını aġac-ıla açalar. Ucını boġazına (5) bıraġalar. Günde üçin böyle ideler. Üç güne varmaz şifā (6) bulur. Yāḫūd yigirmi dirhem buyan (?) balı, yigirmi dāne ḳara encīr ve elli (7) dirhem ḳara üzüm. Şarāb ile ḳaynadalar. Her gün bir çanaḳ boġazına (8) dökeler. **Atuñ içi gicişmesini bildirür:** Sebebi ṣovuḳ geçmekden (9) yāḫūd yemini verdikden-ṣoñra tez ṣu virmekden olur. ‘İlācı: (10) ḳuyruġı dibinden berk bağlaya, ol gün ve ol gice yemin (11) virsünler ve eger ṭurmaz ise mersin toḫmını, palamud (12) ve bellūṭ aġacınuñ ḳabı ve keçi boynuzı. Bunları ḥavānda (13) dögeler. Ṣıġıruñ iç yaġını ḳatup, yoġurup ṭop ṭop ideler.

[19] Metinde بربر şeklinde yazılmıştır.
[20] Metinde صرفجه şeklinde yazılmıştır.

18b
(1) Atuñ boġazına atalar. Def ‘ ola ve eger olmazsa ṣovuḳ ṣu çekeler. (2) Bir zamān ṭura. Ḫoş ola. **Atuñ sidigi tutulsa** sebebi ṣovuḳ (3) geçmekden olur. Nişānı budur ki: İki üç gün ḳaşanmaz olur. ‘İlācı (4) ḳızıl ṣoġan ḳabını ḳızıl boyayı şarāb ile ḳaynadalar ve za‘ferān (5) ḳatalar ve süzüp ṣoġulcanı ezeler. Ṣaġ ṭuz ve ādem sidigi ḳatalar. Atuñ (6) burnından dökeler. Ḳaşana. Eger ḳaşanmaz ile olursa eline al ṣābūn (7) veyā zeyt yaġı süreler ṣafraya el soḳalar. Ḳavuḳ yaḳīn olur. (8) Ṭutup dönderesin[21]. Zīrā ḳavuḳluġı ṭoludur. Ṣu-y-ıla ma‘lūmdur ki ḳaşana. (9) Ve hem üzerine binüp yörideler kim ḳıza, ḳaşana. **At-ḳan ḳaşanmasını (10) bildirür.** Sebeb budur kim: Aġır yük uralar. Yāḫūd (11) ḳatı bineler. Veyāḫūd ḳatı ḳoşduralar. Veyā yüksek yerden segirtdüreler. Bilesin-kim beli (12) geñişlemişdür, ol ḳan belinden gelür. ‘İlācı budur kim: Evvel iki ḳıçınuñ (13) iç yanından ḳan alalar. Çoḳ aḳıtmayalar. Gerek ṣuṣam[22] dibi ve za‘ferān

19a
(1) dikeni ve ḳaraçenek toḫmı. Bunları şarāb ile ḳaynadalar ve içine (2) bir dirhem ḫāṣ tiryāk ezeler ve burnından dökeler. Eger kesilmezse (3) beline bu melhemi ideler: İt üzümi ve zencebīl, büber, cevz-i bevvā ve (4) dār-ı fulful, aḳ ḫardāl beş dirhem. Bunları dögeler. Bir vaḳıyye zift, (5) yüz dirhem çam ṣaḳızı, elli dirhem bezīr. Bir çömlek içinde erideler. (6) Andan bu otları ḳatalar. Bir ḳalın bize ısıcaḳ-ıla beline yaḳı (7) ideler ve bunlar ile daḫı geçmezse āḫır iki üç yerde beline (8) ṭaġ uralar. Andan güne ṣalıvireler. **At ḳatı ṣoluġan (9) olsa anı beyan ider:** Sebebi budur kim ḳatı segirtmekden (10) içinde ṭalaġı şişer. Veyāḫūd içinde yegin yel ṭolar ‘ilācı (11) budur: Kepek, ṭoraḳ otı, encīr ve kimyon ḳaynadalar, süzeler. (12) On dirhem çam ṣaḳızını dögeler. Ḳatalar, elli dirhem ṣıġıruñ (13) iç yaġını erideler. On dirhem bezīr ḳatup atuñ burnından

19b
(1) dökeler ve yemin ışladup vireler ve ṣuyı çoḳ virmeyeler. Isıcaḳ (2) yirde ṣaḳlayalar. Yonca ve ḥāṣıl vireler. Ammā daḫı geñiz oldur kim: (3) İnek südi-y-ile za‘ferān ezeler. Ilıcaḳ idüp burnından dökeler. (4) Ṣoludığı gide. Bi-iẕn’illah. **Atlaruñ ayaġında olan rençleri (5) beyān ider:** Bu bāb on üç faṣldur. Evvelki faṣl : Atuñ ön ayaġına (6) mādde dökeler. Aña tefḫurd dirler. Ol bir māddedür-kim atuñ başından (7) iz nişānı budur kim: Tübi şişer, yoġun olur. Ayaġın depredemez. (8) ‘İlācı budur kim: Ol iki ön ayaġından ḳan alalar. Ḥaṭm yapraġı yā (9) pādbe(?) ışırġan dikeni, kepek, ṣarımṣaḳ ṣapı. Bunları ḍarb sirke (10) ile ḳaynada. Andan ısıcaḳ-ıla bu otları ayaġına ṣaralar. Bir gice ve bir gün (11) ṭura. Eger gitmez ise ḳaṣnı ve oġlan aşı ve ṣarımṣaḳ, şarāb (12) ile ḳaynadalar. Ḳuvveteyn alalar. İçine bezīr ḳoyalar. Ṣaġ ṭuz ḳatup ḳızalar (13) tā-kim şarāb gide. Ḳıvāmī ola. Isıcaḳ-ıla ol libāsı atuñ ayaġına uralar.

20a
(1) birḳaç-kez veyāḫūd ṭozlu biz ṭulumunı sacı-y-ıla ḥaşlayalar. Isıcaḳ-ıla (2) ayaġına ṣaralar. Bir gün bir gice ṭura. Gündüz de ṭura. Ṭurġurmayalar[23], eger (3) ol mādde bir yere cem‘ olup ṭomalup ṭurırsa neşter ile deşüp (4) üzerine yumurṭa ṣarısı-y-ıla un özin ḳarışdırup ol cerāḥat (5) üzere uralar. Berk baġlayalar. Beş altı günde ışlāḥa gelür. Eger (6) ber-ḳarār ṭurırsa ṭopuġı üzerinde birḳaç ṭaġ uralar. Andan oraya vireler, (7) eşeleye. Ol mādde dökülüp gide. **Atuñ ayaġı siñirleri gerilirse (8) anı bildirür:** Nişānı budur kim yörimez debelenür. Ol bir ‘illetdür ki atuñ (9) boynından iz ve siñirlerin ṭutar. ‘İlācı budur kim: Ṣaġ ṭuzı, süd-ile (10) ḳaynada,

[21] Metinde دوندرين şeklinde yazılmıştır.
[22] Metinde صاصوم şeklinde yazılmıştır.
[23] Metinde غورميلرينه لر şeklinde yazılmıştır.

ġāyet ḳavī olsun. Dirsek nişasta ḳatasın. Issıcaḳ-ıla[24] (11) ayaḳlarına urasın. Üzerine sicim ṭulumın urasın, berk baġlayasın. (12) Bir hafta ṭura ve atı baġlu ṭutasın, ṣoñra çekesin, bir zamān ṭura. (13) **Atuñ ayaġına şu iner, anı bildirür:** Sebeb budur kim: Derli iken varup (14) baġlanmakdan olur. Nişānı budur kim: İki ön aşaḳları şişer. Yumrı

20b
(1) olur, yörimez. Ba‘żısı yörüyince açılur, ṭurıcaḳ ṭutulur. ‘İlācı: (2) ḳızıl boyayı dögeler. Çiçek balı-y-ıla ḳarışduralar. Bir deri üzerine yaḳı (3) ideler. Ṣuyını inen atuñ ayaġı-kim anuñ üzerine yaḳı ideler. Ṣuyını (4) giderir ve bir dürlü daḫı kepegi sirke ile ḳaynadup içine ṣaġ ṭuz ḳatup (5) biz üzerine ṣuvayalar. Atuñ aşaġına berk baġlayalar. Bir gice ṭura yāḫūd (6) ādem tezekin uralar. Yā ṣarımṣaḳ ṣapını ḳaynadalar. Ṭuz-ıla, bezir-ile uralar. (7) Veyāḫūd arpa ḳaynadalar. Birḳaç-kez vireler. Veyā aḳ ḫardāl ṣarımṣaġ-ıla dögüp (8) içine ādem sidügi ḳatup ve arpa unı ḳatup ısıcaḳ idüp uralar. (9) Ve eger geçmezse birḳaç yerde daġ uralar. Eşeleye ve hem olur kim ol dağılup (10) ol ṭaġlayıcaḳ kemik gibi olur. Anı daḫı yumrı demir ile iki (11) ṭarafdan ṭaġlayalar. Şöyle kemüge irince deleler. Ḳarşu yaġ süreler. Başcuġa (12) ḳaraca otı dögeler. Bora ṣallaması ḳatalar, āteş üzerinde bal ile ḳarışdıralar. (13) Eski panbuḳdan fiṭl idüp uralar. Üç kerre delüge soḳalar. Ol kemük (14) gibi olan ṣuyı eridir döker. Andan-ṣoñra oraya ḳoyura. (tesir etmek) **Atı arpa ṭutsa (15) yāḫūd buġday yese** nişānı budur kim: Siñirleri derḥāl ṭutulur. Yörimez.

21a
(1) ‘İlācı: İki öñ ayaġından ḳan alalar. Ṣaġ yaġuñ dürtüsini bezīr ile (2) ısıcaḳ ayaġına süreler ve yemin vireler. Hem azraḳ vireler ve ṣuyın (3) geç vireler ve ṣovuḳ ṣuya çekeler[25]. Bir zamān ṭura. Ammā ḳan almadın çekeler. (4) Def ‘ ola. **Atuñ omuzı şellese(?)** sebebi ba-’illet nāzile olur. (5) Bi’l-eṭvār deper. Nişānı budur kim: Aḳsar, barmaġ-ıla basıcaḳ ḳocunur (çekinir) (6) ‘ilācı iki öñ ayaġından ḳan alalar. Geçmezse biz dolayın. Ḳaynar (7) ṣu-y-ıla ḥaşlayalar ve üzerine ṭulup parçasını sıcaḳ baġlayalar. İki (8) gice ṭura ṣoñra melhem uralar. Ol gün geçmezse üç yerden ṭaġlayalar. (9) Gerekdür kim dāġ derin ola. Eşeleye, üzerine yaġ uralar. Eyü ola. Bi-‘eūzuhu. (10) **Atuñ ayaḳlarında sıraca belürse** nişānı budur kim: Başcuġazlar gibi (11) çıḳar. arıtlanur. Tizcek tımar olmaya yanından bir daḫı çıḳar. Yayılur ayaġı (12) şişer, aksar ve hem ḳıç ayaġından daḫı olur. ‘İlācı budur kim: Görince (13) hemān şeke-ile ṭaġlayalar ve görünmez ise avşaḳī sirke ile ḥall ideler. (14) Ḳavī ola. Merhem gibi bir denk ṣıçan otın ḳatalar. Eski panbuḳ (15) ile üzerine ḳoyalar. Bir gice ṭura. Ertesi gün açılır. Yaġ uralar. Ol

21b
22a

22b
(1) ol nesne oyulur ve düşer. Lakin yerine arduç ḳaṭrānı süreler. Birḳaç-kerre ideler. (2) Oyula, düşe ḫoş ola. **Atuñ omuzı altıki ayaḳlarında ḥunām (3) olsa anı bildirür**. Ol bir māddedür kim ḳulaġı ardındaki ṭamarlardan dökülür. (4) Ol ṭamarlara ‘arūḳa mecūfe dirler. Gögse ikisi iz ve iki daḫı andan baḫş (5) olur ve ḳarnı altından ve iki ḳıçınuñ iç yanından ayaġına iz yoġun ṭamarlar (6) olur. Bünyādı gögüsde olur. İz uyluġa ve ayaġa çaḳın çaḳın gibi (7) olur. Dişleri aḳar ve çoġı yavız gözden olur ve hem atuñ gibi rençlü (8) atuñ yanında bir eyü at olursa andan aña sirāyet ider. Yapışur, nitekim (9) uyuz ādeme yapışduġı gibi. ‘İlācı budur kim: Evvel çıḳıcaḳ bu otlar ile (10) yaḳalar. Ṣarı zırnīḫ, ḳālye, nişādır, kireç, bora bir dirhem ve buçuḳ dirhem ṣıçan otı (11) dögeler. Sögüt güli ṣu-y-ıla yoġuralar. Merhem gibi ola. Cerāḥata süreler. Bir gice (12) ṭura andan açılır. Tā mīḫ ḳopınca ve andan sümüklü böcek küşāmdem(?) ṣābūnı,

[24] Metinde اسلیله şeklinde yazılmıştır.
[25] Metinde جهكلر şeklinde yazılmıştır.

(13) yumurṭa ṣarusı, ṣıġır yaġı ḥavānda dögeler. Merhem gibi ola. Günde iki kerre ḳoyalar (14) ve bir dürlü daḫı ḳaṭrānı yedi kerre ṣovuḳ ṣu ile yuyalar. Zengār, ‘anzerūt, (15) günlük, çam ṣaḳızı, ikişer dirhem zeytun yaġı, yigirmi dirhem mum, on dirhem (16) ṣade yaġı on dirhem. Bunları erideler ve otları ḳatalar. Merhem ola ve her gün

23a
(1) iki kerre uralar. Yana ve eger ulaşup gögsine degin olursa ol (2) ṭamarı bulursa atı başalar ve göksini kürre ile yaralar. İçinde (3) çaḳın çaḳın bizler olur, keseler, gidereler. Ṭaġ-ıla havcalar. (4) Odda ḥāżır ola. Eger ṭamar kesilüp ḳan aḳarsa çam (5) ṣaḳızı-y-ıla ṭaġlayalar. Ol ṭamarı göz görürse ibrişim-ile baġlaya (6) ve içine kireç serpeler karşu ḳaṭrān uralar. Ammā bir ot-kim ‘arabīce (7) necm dirler ve Türkce teşez dirler. Mezārlarda olur. Yapraġı (8) zāriyāne yapraġına beñzer. Bir dip çıḳar, başı ḳaşırġalıḳ gibi (9) yumrulanur. Dibini ḳazasın ḫunām gibi gözi[26] alur. Çaḳın çaḳın (10) olur. Atı anuñ üzerine iledeler. Üç kerre çevireler. Daḫı çıḳaralar. (11) Gök biz baġlayup daḫı bu yanına aṣalar. Ol ot ḳuruduḳça (12) ol maraż daḫı ḳurur, gider. Mücerrebdür, meşhūrdur ve daḫı (13) meşhedlerde olur. İledirler, atı çeviririler ve yavuz göz içün (14) ta‘vīz daḫı yazarlar. **Atuñ ayaġında ṭabāḳ olsa (15) anı beyān ider:** Atuñ ṣol yanında olur. Tımar olmazsa

23b
(1) sürür. Ṭoynaġı çıḳar ve eger ṭoynaġında ve bend-geşlerde olsa deşilür. (2) İrin ve ṣarı ṣu aḳar. Ammā bu renç iki dürlüdür. Birisi erkek ve birisi (3) dişidür. Ol-kim erkekdür. Şöyle uzunluca olur. Ol kim dişidür ince (4) olur. Ṭoynaġı çepçevre ṭutup başı dip olur. Ṭoynaġı oynadır, (5) çıḳar. ‘İlācı budur kim: Mazı üç dirhem ve beş dirhem zāc, ebūcehl ḳarpuzı (6) içi ve bir dirhem ‘anzerūt. Bunları dögüp bal ile yoġuralar. Ayaġını (7) ṣābūn ile ılıcaḳ ṣu ile yuya silüp bunları süreler. Üç günde (8) gitmezse bunı ideler: Kireci kettān bezine ḳoyalar. Tā-kim ṭor-ıla ṣuyını (9) dökeler. Yedi kerre yuyalar andan yigirmi dirhem sülügen beş dirhem mürdesenk (10) on dirhem isfidāc, kibrīt, zengār beş dirhem, elli dirhem zeytun yaġı-y-ıla (11) ḥavānda saḥḳ idüp ve ḍarb sirke ḳatup ġalīẓ olınca günde iki (12) kerre süreler. Uvalar üç-dört gün ve andan-ṣoñra ṭoñuz yaġını süreler. (13) Eyü ola. **Atuñ ayaġı bıçılġan olsa anı bildirür:** Terleye, terlede. (14) Bir zamān yöride, ṣoñra ṣābūn ile yuyup çor yaḳalar, ḥavānda (15) döge ve pişmiş ṣap ve zengār, ṭuz, āteş görmemiş bal ile yoġura (16) daḫı uralar. Ḳatı ḳatı segirtdüreler. Günde iki kerre ideler. Veyāḫūd mūm ve zift

24a
(1) bezīr içinde eridüp ve neft ḳatup uralar ve birḳaç kerre ṭoñuz yaġı-y-ıla (2) ovalar, gide. Yegrek tımar gün yumaḳdur. **Atuñ ayaġında örpek (3) ola** ol-daḫı uyuz gibi yayılur. Dizine degin tütin döker. (4) ‘İlācı budur kim: Gebre ṣābūn ile yuyalar. Tā ḳızıl olınca sileler. (5) Ṣoġan ve encīr ve üvelik. Bunları ṣarāb ile ḳaynadalar. Ḳurı (6) olınca ḥavānda saḥḳ idüp melhem gibi ola. Paça yaġın (7) ve ṣıġır içinde iligin ḳatalar. Ḳarışdıralar. İki kerre uralar. Mücerrebdür (8) **Atuñ ayaġına mīḫ degse anı bildirür:** Nişānı oldur kim ayaġını (9) yere başamaz. Ayaġını yuḳaru ḳaldırır. Ḳışāc-ıla berk ṭutalar. Ḳanḳı (10) ṭarafda ise ḳocınur daḫı ola kim ḳatı yunalar. Muḥkem na‘l uralar. (11) Ṭoynaġı ḳorur dimişlerdür. Ṣoġan ḳabı fi’l-kifl ṭoynaḳ on (12) na‘l-bandın yegdür. Huṣusa kim ṭaşra ‘amş(?) ola ḳatı yunalar. Eger ursa (13) na‘l döndere çekeler. Gevşek na‘ller göreler. İki günde geçmezse (14) fīhā bileler kim ṭoynaġun ṭutalar. Mīḫdan birikmiş yeri ṭurıncaḳ (15) at çabalar. Anı bıçaḳ ucı-y-ıla açalar. Tā kim ḳan çıka. Kāh olur kim

24b

[26] Metinde كوزو şeklinde yazılmıştır.

(1) ḳan çıḳar. Sünger ile silüp ḳanın alup uvadın erideler. Ve ince ṭuz (2) ile ḳaṭrānı ḳarışdurup ısıcaḳ idüp ṭolduralar. Kepçe ile ṣarılıp (3) ṣudan ṣaḳınalar. Beş günden-ṣoñra bögrek yaġı-y-ıla çam ṣaḳızı ve ṣām ṣābūnı (4) ḥavānda dögeler. Melhem gibi ola. Ol delüge ṭolduralar. İki günden-ṣoñra üstine (5) keçe baġlayalar. Eger eritmeyecek olursa irin ṭolar. Yuḳaru ṭırnaḳ ve ẕihnden (6) yavız tımar olmazsa ṭırnaġı düşer. Anı daḫı çalar, ıraḳ aşaġa yol bulup (7) başlaya. Ol zīr cerāṭatına ṣāb ve māzū ve ḳızıl boya ḳaṭrān-ıla yoġurup (8) iki kerre uralar. **Atuñ ṭırnaġı yarılsa anı bildirür:** Ve cerāḥat (9) aḳsa ol cerāḥat üzerine ṭaġlamaḳ gerek-kim yeñi dırnaḳ çıḳa. Bögrek (10) yaġını süreler. Ḫoş ola. **Atuñ uyuzın bildirür:** Süñügi yaḳalar (11) ve eski encīr-ile ḍarb sirke ḳaynadalar. Ḳoyı olınca ḥavānda dögeler. Merhem (12) gibi ola. Evvel kepek-ile ve ṭuz ile yuyalar. Andan bunları, bunları uralar. (13) Ve bir dürlü daḫı, servī aġacını lebde dibi ve bora ve ḳızıl boya ve ṣaġ (14) ṭuz ve aġu yapraġı-kim ‘Arabca aña diflā dirler ve zengār. Bunları dögeler. (15) Ḍarb sirke ve yoġurd ile saḥḳ idüp uralar iki kerre. Şifā bula. (16) **Atuñ ḳuyruġı gicik (uyuz) olsa ve hem yeli ve ḳuyruġı gicik olsa**

25a
(1) **ve deġilse anı bildirür.** ‘İlācı budur kim: Kettān toḫmı dögüp encīr, zerdālūyı (2) ışlada. Andan ḳaynadalar. Ḳoyı olınca dögüp merhem gibi ola. Baldıran (3) yapraġını yaş üstübi ile ṣarup āteşe ḳoyup pişe. Anı daḫı (4) dögeler. Birbirine ḳatalar. Anı raḳī ṣābūn ile yuyalar. Ol ṣuyı ḳuruyınca (5) üzerine uralar ve bir dürlüsi daḫı ḳurum ve şāb, ṭuz, ḳara zift, zırnīḫ (6) dögüp ḳara çamur ile ḳarışdurup gevdesine süreler. Başını berk (7) baġlayalar kim gendiñi ḳaşımaya. İki ḳıçınuñ iç yanından ḳan alalar. Bi-emr’illah, eyü (8) ola. **Ve bu daḫı uyuz def ‘-içün terkībdür:** İki dirhem ṣıçan otı, beş (9) dirhem kükürt, iki dirhem köz ṭaşı, bunları saḥḳ idüp ince (10) eleyüp elli dirhem zeytūn yaġı veyāḫūd elli dirhem acı yaġa ḳatup atı (11) sıcaḳ ṣu ile yuyup tüyleri kuruduḳdan ṣoñra ova, ova. Uyuzı (12) olan yerlerine sürte. Bir ḥālde[27]eyü olur. Eger olmazsa bir daḫı (13) süreler. Ḫoş ola. **Atuñ gevdesinde yāḫūd ḳarnı altında (14) bezlsa ya‘nī Türkīce çarıma dirler, anı bildirür:** Nişānı budur kim yumrı ve (15) ṣobı olur, şişer. ‘İlācı: Ol atı başup ḳuyruġı üzerinden biz (16) ile deleler. Ḳaraca otı ol yere soḳalar. Ne ḳadar ‘illet olursa cümlesin

25b

(1) çeker götürir, daġıdır ve eger üç dört gün geçmiş ise ādem tersin uralar. (2) Bir gice ṭura. Bunıñ-ıla da ṭaġılmazsa kepegi sirke ile ḳaynadalar. Ṭuz ḳatalar, (3) uralar. Veyāḫūd kül ile sirkeyi ḳarışdurup uralar. Ṭaġılmaz ise (4) ṣarımṣaḳ dögeler ve ṣıġır yaġı-y-ıla ḳarışduralar. Bir iki gün yaḳalar ya‘nī uralar. (5) Yumuşaḳ ola. Bir iki yerden neşter ile dürteler yā bezīr yāḫūd ṣıġır yaġı (6) süreler. Ḫoş ola. Mücerrebdür. **Atuñ ülbi şişse anı beyān ider:** (7) ‘İlācı budur kim yıllanmış ṭuz ve ṣade yaġın uralar ve iki ḳıçından ḳan (8) alalar ve eger ḳızıl ve ıssı olursa sirke ile ışlada, yumurṭa aġın (9) ḳatup bize sürüp ol gül yaġını sürüp ṣoñra uralar. Yāḫūd (10) etlü kelem içini oyalar. Ol ülbi ṣıḳa, ince bezīr ḳoyalar, āteşe gömeler. (11) Pişe ısıcaḳ-ıla ülbini içine ḳoyalar. Biz ile beline baġlayalar. Bir gice (12) ṭura. Şişin alur. Gitmezse lāden, ṣarı ṣabır, bezīr ile ḳaynadalar. (13) Isıcaḳ-ıla uralar. Ṭaġılmaz yumuşaḳ oldıġı vaḳt neşter ile bir iki (14) yerinden ḥacāmat gibi çizeler. Ḳan daḫı çıḳarsa fāyide ider. **Atuñ (15) ülbinde ve yaġırı yirinde sigil olsa:** ‘İlācı budur kim ibrişim-ile (16) baġlayalar. Üç günde düşer. Yā gendi ḳılı-y-ıla ṣarımṣaġı ṭuz ile ve sade

26a
(1) yāg ile nişādır ile dögeler. Merhem gibi ola. Panbuḳ ile yerine (2) ḳarşu ṣuṣam yaġı süreler. Ammā Buḳrāṭ Ḥekīm eyidür: Sigil önde (3) batlıcanı dögeler. Merhem gibi ola. Sigil üzerine

[27] Metinde جالمده şeklinde yazılmıştır.

uralar, helāk (4) ide, düşüre. Demür ile yaḳu ile yaḳalar. Şifā bula. **Atuñ (5) gevdesinde ur olsa:** Nişānı budur kim cevz gibi olur. Vardıḳça (6) büyür. ‘İlācı budur ki: Anı yumruḳ ile parmaḳ veyāḫūd bir ince kendir (7) ile berk bağlaya. Andan düşdükde birine ṣağ ṭuz ṭoldura. (8) Bir gün bir gice ṭura. Andan açup günlük (9) ḳabı, çam ḳabı, arduç kabı, ṣaḳız dögeler. İçine ekeler yāḫūd bu melhemi ideler, merhem: (10) Mürdesenk on dirhem, sülügen on beş dirhem, elli dirhem zeyt (11) ḳaynadalar. Aġac-ıla depredeler. Ḳurı olınca on dirhem günlük, (12) on dirhem zift ḳatup ḥavānda saḫḳ idüp eski panbuḳ (13) ile uralar. Eger keskin ḳan çoḳ aḳarsa alçı veyāḫūd ḳızıl (14) boya ḳoyalar. Berk bağlayalar. Ṭamar küllī kesülürse demür ve çam

26b
27a

27b
(1) ṣaḳızı ile ṭaġlayalar. Ṭura, eyü ola. **Atuñ gevdesinde begengiç (?) olsa.** (2) Nişānı budur ki: Taşlıġın (?) gibi ḳatı olur. Deprenmez, eger atuñ ḳıçında yāḫūd (3) dizinde veyā kıçınuñ iç yanında olursa çıḳarmasında ḫaṭā vardur. (4) Zīrā ṭamarlar muttaṣıldur. ‘İlācı anı ḥāç gibi yaralar. Ammā ṭaġlaġuç orada (5) ḥāżır ṭura. Tizcek ṭaġlayalar. Zīrā atuñ ḳanı çoḳ akar, ṭurmaz. (6) Fi’l-ḥāl çam ṣaḳızı-y-ıla ṭaġlayup ḳaynar ḳaṭrānı dolduralar. Eski (7) pamuḳ urup berk bağlayalar. Üç-gün ṭura. Ṣoñra açalar. İçini (8) sileler. Ol otlar kim at bitürür, ṭolduralar. ‘Anzerūt ve günlük ve çam (9) ṣaḳızı ve maṣṭakī ve āteş görmiş bal gibi. **Atuñ ṣafrası (10) çıḳsa,** Sebebi aġır yük urmaḳdan olur. ‘İlācı budur ki: Mersin (11) yapraġını şarāb ile ḳaynadup ısıcaḳ-ıla yuyalar. Üzerine ılıcaḳ (12) uralar. Bunları mazı ve ṣāb, ekşi ‘ıraḳī ṭapar mıḳdārı[28]. Bunları dögeler. (13) Eski panbuḳ ile ve sirkede ışladup bu otları üzerine ekeler. (14) Ṣafrasına ısıcaḳ-ıla uralar. Bir zamān ṭuralar. Def ‘ olur ve hem ola (15) ve hem biline, fi’l-cehd uralar ve hem olur kim ṣafrasınuñ iç yüzinde aḳça

28a
(1) ḳurd olur. Anı çekicek ṣafra ṭaşra çıḳar. Büyür, ḳavun gibi olup (2) ve rengi ḳızıl olur. Ṭutınca yarılur. Ṣarı ṣuları akar, ‘ilācı (3) budur ki: Ḳuyruġını yuḳaru ḳaldıralar. El ayasınuñ içine alalar. (4) Aşaġıdan yuḳaru küreb-ile dibinden keseler. Ḳorḳmayalar, üşenmeyeler. Bir iki (5) kerre ṣafrasından ḳan dökeler. Hemān irtesi gün binüp arḳun (6) yörideler. Eyü ola. Bir dürlü ‘ilācı daḫı: Eger ḳan durmazsa (7) zāc-ı ḳıbrīzī ve ṣāb-ı yemenī, mazı ve ‘anzerūt, maḥmūde. (8) Bunları dögeler. Bir aġaca biz ṣarup dökeler. Bir aġaca biz ṣarup (9) bal sürüp bu otlara bulayup ṣafrasına ḳoyalar. Biri kifāyet (10) ider. **Atuñ ḳuyruġı dibinden ṭoñuz ḳılı belürse** Nişānı (11) budur ki: Ol ḳıllar yoġun ve kütük olur. Çekince dibi aḳ yumru (12) olur. Dübrini at dīvāre ve aġaca sürter. Bu maraż atı ḫarāb (13) ider. ‘İlācı budur ki: Anı çekeler. Birine ṣarı ṣabır ile ṭuz, ṣıġır (14) ödi-y-ile ḳarışdıralar. Üzerine uralar. Ayrıḳ (artık demek) bitmeye. **Atuñ terslerken (15) ṣafrası yarılup ḳan çıḳsa,** ‘ilācı budur ki: dūt aġacınuñ

28b
(1) ḳabuġı servī ḳozalaġı, mazı, mersin yapraġı şarāb ile ḳaynadup süzeler. (2) Bezīr ḳatup tekrār ḳaynadalar. Ḳalın olınca içine ṣabır, isḳıṭori (3) ḳoyalar. Daḫı uralar bir iki kerre. Def ‘ ola. **Atuñ göydesinde (4) demren ḳalsa,** mūm ile arayup demir mūmın yüce dokınur. (5) Nişānı oldur. Ol yarayı açalar. Demrengiş ṣoḳalar. Ṭutalar, berk (6) dutup çıḳaralar. Sögüt aġacını oḳ gibi yonup āteşde ḳızdırup (7) ol cerāḥata ṣoḳalar. Zīrā çoḳ vāḳı‘ olur kim demreni merkeb (8) sidigi ile ṣuvarırlar ve eger derin yerde ise ‘ilācı budur: Yarmayup (9) öyle bıraġalar. Ol yara biter. Eger eşelese aġzına ayu yaġın (10) soḳalar. Gelüp çıḳarsa atuñ anı gevşek olur.

[28] Metinde مقدوري şeklinde yazılmıştır.

Demren (11) budur: Bir ġayrı yerden ẓāhir olur, ḳalkar. Barmaġ-ıla göreler, yaralar. (12) Çıḳaralar, zaḥmetsiz. Andan yerine yumurṭa ṣarısın ṭuz ile ṭolduralar (13) ve baġlayup birḳaç kerre baġ süreler. Eyü ola. **Atuñ omuzında veyā (14) arḳasında kelef olsa** nişānı oldur kim : Kel baş gibi olur. (15) Ve oḳçu kepek gibi dökülür. ‘İlācı budur ki ol aranuñ ḥezār

29a

(1) ma-y-ıla ḳalın gidere yāḫūd kürre ile ḳazıyalar. Daḫı burçaḳ otı (2) ṣaġ ṭuz, zāc. Bunları dögüp ṣıġır, keskin[29] sirke ile ezeler. (3) Ḳoyulunca bunları ḳaralar. Daḫı ḳına yaḳar gibi uralar. Gitmezse (4) bunı daḫı ideler: Sirke ile zengār, aḳ kelp necsi. Bunları (5) acı sade yaġ ile ḳarışdıralar. Ol ara sirke ile yuyalar (6) ve silüp bunları bir iki günde birḳaç kerre uralar. Gide. **(7) Atuñ gevdesinden nāṣır olmuş çıban olsa**: Ol daḫı bir (8) ‘illetdür kim çıban çıḳar gibi deşilür, bir iki yıl işler ṣarı (9) ṣuları akar. Öñlemez. ‘İlācı budur kim: avṣāġı sirke ile (10) ışladup ḥavānda saḥḳ ide. Ḳoyu olınca buçuḳ dirhem (11) ṣıçan otı ḳatalar. Tekrār saḥḳ ideler. Eski panbuḳdan (12) fitl ideler. Bundan birez uralar. Bir gün ṭura. Fitli çıḳaralar. (13) Üzerine yumurṭa ṣarusın uralar.

[29] Metinde كشين şeklinde yazılmıştır.

DİZİN

A

‘acāyib Ar. Sağduyuya, göreneğe, olağana aykırı, yadırganan; yabansı, garip, tuhaf.

a.+dür 5b/07

[=1]

‘Acem Ar. İranlı, İran ülkesinden olan.

a.+de 7a/08

[=1]

acı Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan.

a. 8a/05, 13b/07

a. sade yaġ ile 29a/05

a. yaġ 25a/10

a. yaġı-y-ıla 16a/05

[=5]

aç- Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak.

a.-alar 14a/07, 15a/07, 16b/05, 18a/04, 24a/15, 27b/07, 28b/05

a.-dıḳda 16b/05

a.-mayalar 16b/05

a.-mayup 11a/09

a.-maz 16a/01

a.-up 14b/08, 16b/01, 26a/08

[=14]

açdur- Açmak işini başkasına yaptırmak, açmasına sebep olmak, kapalı, örtülü ve bağlı durumdan çıkartmak.

a.-ur 5a/12

[=1]

açıl- (Vücûdun herhangi bir yeri) Yara durumuna gelmek veya kapanmış bir yara tekrar işlemek.

a.-a 11b/01

a.-ır 21a/15, 22b/12

a.-ur 11a/10, 20b/01

[=5]

açuḳ Kapalı, örtülü, bağlı, katlı veya kilitli durumda olmayan, açılmış.

a. ol- 2a/06

a. ve ṭar ol- 2a/09

[=2]

ādem Ar. İnsan, beşer.

a. 11a/12, 12b/06

a. biti 17a/08

a.+e 22b/09

a. gibi 15b/01

a. sidigi 17a/05, 18b/05

a. sidügi 20b/08

a. tersi 25b/01

a. tezeki 20b/06

a.+üñ 9b/02

[=11]

ağaç Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki.

a. 14a/01, 14b/08

a. (bir ağaç) 11a/05

a. (ḳurı ağaç gibi) 15b/13

a.+a (ağaca) 28a/12

a.+a (bir ağaca) 7b/07, 14a/08, 15a/07, 28a/08, 28a/08

a.+ı (ağacı) 14a/02

a.+ıla (ağac-ıla) 17a/02, 18a/04, 26a/11

a.+ını (servī ağacını) 24b/13

a.+ını (sögüt ağacını) 28b/06

a**.+ınuñ (bellūṭ ağacınuñ)** 18a/12

a.+ınuñ (dūt ağacınuñ) 28a/15

[=18]

ağır Tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan.

a. 18b/10, 27b/10

[=2]

ağız Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a.+ın (ağzın) 14a/07, 15a/07

a.+ına (ağzına) 14a/01, 28b/09

a.+ından (ağzından) 13a/09

a.+ını (ağzını) 14b/08, 18a/04

[=7]

ağrı Vücudun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı ve ıztırap, sızı, veca.

a.+sı (boğaz ağrısı) 15a/10

a-ṣuñ 15a/01

[=2]

ağu Zehir.

a. yapraġı 24b/14

a. yapraġı gibi 13a/01

[=2]

ağulu Zehirli.

a. 12b/12

[=1]

āḫir Ar. Son, sonunda, nihayet.

a. 19a/07

[=1]

aḫşām namāzı

a. 6a/08

[=1]

aḳ Kar renginde olan rengin adı, beyaz.

a. 11a/11, 12b/03

a.+ça 4b/01, 27b/15

a. ḫardal 14b/07, 15a/06, 19a/04, 20b/07

a.+ı (ağı) 11b/12

a.+ın (yumurṭa aḳı) 25b/08

a.+ından **(ağından)** 3b/06

a. kelb necsi 29a/04

a. ol- 4a/02, 4a/10

a. şoġan-ıla 7a/04

a. yumru ol- 28a/11

[=16]

aḳ- Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek.

a.-an 12b/01

a.-ar 6a/04, 7a/02, 7b/04, 13a/09, 22b/07, 23b/02, 27b/05, 28a/02, 29a/09

a.-arsa 23a/04, 26a/13

a.-ınca 14a/04, 14b/10

a.-sa 10a/07, 24b/09

[=16]

aḳıt- Sulu veya ufak taneli maddelerin bulunduğu yerden başka bir yere doğru gitmesini, akmasını sağlamak.

a.-mayalar 15b/02, 18b/13

[=2]

aḳsa- Bir ayağın kısa veya sakat olması sebebiyle hafifçe topallamak

a.-r 21a/05, 21a/12

[=2]

al- Sağlamak, elde etmek, temin etmek, istihsal etmek

a.-a 3a/11, 6b/10

a.-alar 6a/07, 9a/07, 11b/12, 14b/06, 14b/06, 15b/02, 15b/04, 16a/01, 18b/13, 19b/08, 19b/12, 21a/01, 21a/06, 25a/07, 25b/08, 28a/03

a.-madın 21a/03

a.-maya 2a/12

a.-mayalar 5a/06

a.-up 7a/09, 12a/01, 24b/01

a.-ur 9a/04, 13a/04, 23a/09, 25b/12

a.-urlar 10b/08

a.-ursa (ḳan al-) 12a/12

[=30]

ʻalāmet Ar. İşâret, belirti, nişan, emâre, alem, araz.

a.+i 7b/04, 10b/10

a.+lerinden 3a/10

[=3]

ala sābūn Terkiplerde kullanılan bir sabun türü.

a. 17a/03

[=1]

alçaḳ Yerden mesâfesi az, yere yakın, basık.

a.ol- 2b/10

[=1]

alçı Alçı taşının pişirilip öğütülmesiyle elde edilen, su ile karıştırılınca çabuk donduğu için kalıp çıkartmada, dişçilikte, heykelcilikte ve özellikle yapılarda kullanılan beyaz toz.

a. 26a/13

[=1]

alın Yüzün, kaşların üstünden saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı, nasiye.

a.+ı (alnı) 3b/01, 5a/07, 10b/09

[=3]

alınlu Alna sahip.

a. (uzun dudaḳlu ve yumru alınlu ol) 2a/03

[=1]

al sābūn bkz. ala sābūn

a. 18b/06

[=1]

alt Bir şeyin yere bakan yüzü.

a.+ıki 22b/02

a.+ın 13b/02

a.+ına 10b/05, 17a/09

a.+ında 4b/08, 4b/09, 5b/02, 8a/12, 10a/06, 25a/13

a.+ından 14b/10, 22b/05

[=12]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. (beş altı gün) 20a/05

a. faṣl 16b/07

[=2]

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. dirhem 17b/06

[=1]

‘amel Ar. Bir maksatla yapılan iş, eylem, fiil.

a. it- 8b/04

[=1]

ammā Ar. Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin.

a. 2a/01, 3a/09, 3b/05, 3b/09, 4a/06, 4b/04, 4b/05, 4b/10, 5a/03, 5a/06, 5b/02, 5b/07, 5b/08, 6a/03, 6b/12, 7a/12, 9a/11, 10b/07, 10b/08, 10b/10, 11b/11, 13a/12, 13b/07, 15a/02, 19b/02, 21a/03, 23a/06, 23b/02, 26a/02, 27b/04

[=30]

ancaḳ Yalnız, sadece.

a. 16b/12

[=1]

ancılayın Onun gibi.

a. 6a/11

[=1]

anduz Nemli yerlerde yetişen, parlak sarı veya turuncu çiçekli, halk tarafından ev ilâcı olarak kullanılan, sert kokulu, uzun ömürlü, her mevsime dayanıklı otsu bitki. İnula.

a.+ı 6a/10

[=1]

anzerūt Ar. Sıcak memleketlerde yetişen, aynı addaki ağaçtan çıkarılan ve yara tedavisinde kullanılan bir reçine.

a. 8a/01, 11b/08, 12a/06, 12b/08, 16a/09, 17a/11, 22b/14, 23b/06, 27b/08, 28a/07

[=10]

ara 1. Orta, beyn, mabeyn.

a.+sı 2a/02, 2a/07, 2a/09

2. İç, bir şeyin içi.

a. 29a/05

a.+nuñ 28b/15

a.+yı 14a/03

[=6]

ara- Bir şeyi bulmaya çalışmak, taharrî etmek.

a.-yalar 9b/04

a.-yup 28b/04

[=2]

ʻArab Arap kavminden olan kimse.

a. 15b/12

[=1]

ʻArabca Hami-Sami dil ailesinin Sami dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika'da birçok halkın konuştuğu, bütün İslâm aleminin dinî lisanı haline gelmiş bulunan dil, Arap dili, Arabî.

a. 7a/08, 8b/01, 13a/10, 17b/03, 24b/14

[=5]

ʻArabīce bkz. ʻArabca

a. 23a/06

[=1]

ʻaraḳī ṣābūn Irak menşeli bir tür sabun.

a.ile 9b/05

[=1]

arat- Yoklatmak, gözden geçirtmek, kontrol ettirmek.

a.-maya 2b/04

[=1]

ārāzī Esasta bulunmayan, sonradan meydana gelen, giderilmesi mümkün olan (nitelik), ilineksel.

a. 12b/07

a. ol- 2b/06

[=2]

arıtlan- Ayıklanmak, temizlenmek.

a.-ur 21a/11

[=1]

arduç Kozalaklılar sınıfının çamgiller familyasından, yapraklarını kışın da dökmeyen, çeşitli türleri bulunan ağaç veya ağaççık.

a. ḳabı 26a/09

a. ḳaṭrānı 22b/01

[=2]

arḳa Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf.

a.+sı 2b/10, 5a/06

a.+sında 28b/14

[=3]

arḳalu O şekilde arkaya sahip.

a. (balıḳ arḳalu ol-) 2b/09

[=1]

arḳun Aheste, yavaş, ağır, sakin.

a. 28a/05

[=1]

arpa Buğdaygillerden, taneleri ekmek ve bira yapımında kullanılan, hayvanlara yem olarak verilen bir tahıl cinsi.

a. 20b/07, 20b/14

a. (bir arpa ḳadar) 11a/03

a.+dur 5b/09

a. ile 15b/07

a. ṣıgar ol- 5b/05

a.+sın 3a/06, 10b/07, 15b/10

a.+unı 11b/03, 20b/08

[=11]

art Peş.

a.+ı (ardı) 2a/08

a.+ına (ardına) 10b/11

a.+ında (ardında) 4b/08

a.+ındaḳi (ardındaḳi) 22b/03

[=4]

‘arūḳa mecūfe Ar. Hunam hastalığının döküldüğü damarlara verilen ad.

‘a. 22b/04

[=1]

as- Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak, talik etmek.

a.-alar 23a/11

[=1]

aşaġa bkz. aşaġı

a. 2b/11, 9a/02, 14a/06, 14b/02, 15a/04, 15a/07, 24b/06

a.+dan 5a/09

[=8]

aşaġı Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.

a. 6a/05, 9a/02, 10b/06

a.+dan 28a/04

a.+na 20b/05

[=5]

aşaḳ Alçak, aşağı.

a.+ları 3a/02, 20a/14

[=2]

āşināviye Türklerin lebde dedikleri hastalığın Farsçası.

a. 17b/10

[=1]

at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.

a. 2b/02, 2b/03, 3b/05, 3b/09, 3b/10, 4a/04, 4a/07, 4a/11, 4b/02, 4b/04, 4b/07, 4b/07, 4b/08, 4b/08, 4b/09, 4b/10, 4b/11, 5a/01, 5a/01, 5a/02, 5a/03, 5a/06, 5a/07, 5a/07, 5b/09, 5b/12, 11a/01, 11a/02, 12b/11, 13a/12, 15a/11, 15a/12, 16b/07, 16b/11, 18b/09, 19a/08, 22b/08, 24a/15, 27b/08, 28a/12

a. (ṭorı at) 3a/12

a.+da (bir at) 3a/10

a.+ı 10b/03, 12b/06, 16a/05, 17a/09, 20a/12, 20b/14, 23a/02, 23a/10, 23a/13, 25a/10, 25a/15, 28a/12

a.+ın 5b/10

a.+laruñ 2a/01, 2b/01, 3a/11, 5a/08, 15a/08, 19b/04

a.+uñ 5b/12, 6a/02, 7a/11, 7b/03, 8a/11, 8b/06, 9a/12, 10a/06, 10b/01, 11a/04, 11a/05, 11a/10, 12a/04, 12b/02, 12b/10, 13b/01, 13b/04, 13b/06, 13b/11, 14a/01, 14a/05, 14a/12, 14b/02, 14b/03, 14b/04, 14b/08, 15a/01, 15a/02, 15a/06, 15a/10, 15a/11, 15b/06, 15b/11, 16a/07, 16b/06, 16b/13, 17a/09, 17a/13, 17b/03, 17b/07, 17b/08, 17b/11, 18a/03, 18a/08, 18b/01, 18b/02, 18b/05, 19a/13, 19b/05, 19b/06, 19b/13, 20a/07, 20a/08, 20a/13, 20b/03,

20b/05, 21a/04, 21a/10, 22b/02, 22b/07, 22b/08, 23a/14, 23a/15, 23b/13, 24a/02, 24a/08, 24b/08, 24b/10, 24b/16, 25a/13, 25b/06, 25b/14, 26a/04, 27b/01, 27b/02, 27b/05, 28a/10, 28a/14, 28b/03, 28b/10, 28b/13, 29a/07

[=143]

at- Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak.

a.-alar 18b/01

[=1]

āteş Far. Odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ışık.

ā. 10a/11, 17b/07, 20b/12, 23b/15

ā.+de 28b/06

ā.+e 25a/03, 25b/10

ā. görmiş bal gibi 27b/09

[=8]

āvāz Far. Ses, seda.

ā.+ın 4b/06

[=1]

āvāzlu O şekilde sese sahip.

ā. 3b/03

[=1]

‘avrat Ar. Kadın.

‘a.+laruñ 6b/10

[=1]

avşağı bkz. avşaḳī

a. sirke ile 29a/09

[=1]

avşaḳī Ar. İlkbaharda çiğdemle birlikte açan, kokusuz, menekşeye benzer bir çiçek.

a. sirke ile 21a/13

[=1]

avurdlu Yanaklı.

a. 2a/05

[=1]

aya Elin iç tarafında bilekle parmaklar arasında kalan düz kısım, avuç içi.

a.+sınuñ (el ayasınuñ) 28a/03

[=1]

ayaḳ Vücudun, bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem.

a.+a (ayaġa) 22b/06

a.+ı (ayaġı) 3a/04, 16a/05, 20a/07, 20b/03, 21a/11, 23b/13

a.+ın (ayaġın) 2b/05, 19b/07

a.+ına (ayaġına) 7a/04, 19b/05, 19b/10, 19b/13, 20a/02, 20a/13, 21a/02, 22b/05, 24a/08

a.+ında (ayaġında) 19b/04, 23a/14, 24a/02

a.+ından (ayağından) 3a/03, 19b/08, 21a/12

a.+ından (iki öñ ayağı) 21a/06

a.+ından (iki öñ ayağından) 21a/01

a.+ını (ayağını) 3a/01, 23b/06, 24a/08, 24a/09

a.+larına 20a/11

a.+larında 21a/10, 22b/02

[=33]

ayaz (Hava için) Soğuk.

a.+da 4a/01

[=1]

‘ayblu Kusurlu, hatâlı, eksik.

‘a.+dur 4b/12

‘a. ol- 5a/03

[=2]

ayıl- Baygınlıktan veya sarhoşluktan kurtulup kendine gelmek, ayıkmak.

a.-maz 13a/07

[=1]

ayırtla- Ayıklamak, temizlemek.

a.-r 15a/03

[=1]

ayrı Farklı ve değişik, başka.

a. 9a/11

[=1]

ayrıḳ bkz. ayruḳ

a. 28a/14

[=1]

ayruḳ Artık, bundan sonra, bir daha.

a. 9b/03, 16b/04

[=2]

ayu Et yiyen memelilerden, ot ve bal da yiyebilen, uzun tüylü, kaba ve hantal, vahşî hayvan.

a. yaġı 28b/09

[=1]

ayva Bu ağacın iri armut biçiminde üstü tüylü, sarı, sert, ufak çekirdekli, buruk bir tadı olan meyvesi.

a. 14b/01

[=1]

az Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan.

a. 17b/02

a. (az az) 10a/04, 10a/04

a.+raḳ 21a/02

[=4]

az- İdare edilemez, zaptedilemez duruma gelmek, kudurmak.

a. 2a/11

[=1]

B

bāb Ar. Bir kitabın bölümlerinden her biri.

b. 6a/01, 15a/09, 16b/07, 19b/05

[=4]

ba‘de Ar. Ondan sonra, daha sonra.

b. 8b/10

[=1]

bādem Far. İki çenekliler sınıfının gülgiller familyasından, pembe ve beyaz çiçekler açan, 5 – 12 m. boyunda ağaç. Amygdalus communis.

b. 11b/02, 15b/07

b. içi 15b/03

b. yağı 12a/10, 14a/11, 15b/05

[=6]

bağcuġaz Küçük bağ.

b. gibi 12b/03

[=1]

bağçe Far. Çiçek, sebze veya meyve ağacı yetiştirilen toprak parçası.

b. 12b/03

[=1]

bağır Göğüs, sîne.

b.+ı (bağrı) 4b/08

[=1]

bağırsaḳ Sindirim borusunun, mîdenin bitiş yerinden anusa kadar olan ve dışkıların vücuttan dışarı atılmasına yarayan uzun dar ve kıvrımlı kısmı.

b.+ı (bir bağırsağı) 16b/02

[=1]

bāġiyāt Ar. Atların bir kısım dişlerine verilen Arapça ad.

b. 5a/10

[=1]

bağla- İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek.

b.-mayalar 12b/01

b.-ya 18a/10, 23a/05, 26a/07

b.-yalar 8b/03, 8b/05, 8b/09, 9b/09, 11a/08, 12b/01, 16a/13, 16b/04, 17a/01, 20a/05, 20b/05, 21a/07, 24b/05, 25a/07, 25b/11, 25b/16, 26a/14, 27b/07

b.-yasın 20a/11

b.-yup 23a/11, 28b/13

[=24]

bağlan- İp, bağ gibi bir vâsıta ile bir şeye, bir yere tutturulmuş olmak, bağlı bulunmak.

b.-maḳdan 20a/14

[=1]

baġlu İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan.

b. 20a/12

[=1]

bahā (< Far. Behā) Değer, kıymet, fiyat.

b. 4b/02

b.+da 2b/02

b.+sı 3a/09

[=3]

bahādar Far. Değer sahibi.

b. er gibi 15a/12

[=1]

bahāluca Değere sahip olan.

b. 3b/12

[=1]

baḫş Far. Kısım, cüz, parça.

b. (üç baḫş) 6b/04

b.+ı (bir baḫşı) 6b/03

b.+ıda (üç baḫşıda) 6b/03

b.+ını (bir baḫşını) 6b/05

b. ol- 22b/04

[=5]

bi-'illet Ar. İllet ile.

b. 21a/04

[=1]

baḳ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.

b.-ar 10b/11

[=1]

baḳır Dövme, haddeleme ve döküm yoluyle kolayca işlenip levha, tel ve çeşitli şekiller verilebilen, kalay, çinko vb. mâdenlerle karıştırılıp tunç, pirinç haline getirilerek kap kacak yapımında ve elektriği çok iyi ilettiğinden elektrik sanayisinde kullanılan, atom numarası 29, sembolü Cu olan metal element.

b. 11b/12

[=1]

bal Arıların çiçeklerden topladıkları bal özü denen sıvı ile yaptıkları, rengi beyazdan esmere kadar değişen, koyu kıvamda tatlı madde, asel.

b. 7b/12, 10a/11, 28a/09

b. (āteş görmiş bal gibi) 27b/09

b. (biraz bal) 17b/13

b.+a 8a/03

b.+ıla 8b/04, 8b/12

b.+ı-y-ıla (çiçek balı) 18a/06, 20b/02

b. ile 20b/12, 23b/06, 23b/15

b. şerbeti 15a/06

[=14]

balçıḳ Koyu kıvamda, özlü ve yapışkan çamur.

b.+da 4a/03, 4b/12

[=2]

baldıran Nemli yerlerde yetişen, tohumları hekimlikte ve eczâcılıkta kullanılan, maydanoz cinsinden zehirli bir bitki, ağu otu. Conium.

b. yapraġı 25a/02

[=1]

balıḳ Su içinde yaşayıp solungaçla nefes alan, çoğunlukla yumurtlama şeklinde üreyen omurgalı hayvanların ortak adı.

b. arḳalu ol- 2b/09

[=1]

banbul Bitkilere zarar veren kara benekli küçük kırmızı böcek.

b. ḳurdı gibi 13a/01

[=1]

baraş Ar. Alaca hastalığı.

b. 5a/04

[=1]

barmaḳ İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.

b.+ıla 28b/11

b.+ıla (barmaġ-ıla) 7b/07, 21a/05

[=3]

baş- Kontrol altına almak.

b.-a 2a/12, 2b/05, 3a/02

b.-alar 10b/03, 12b/06, 16a/05, 16a/11, 23a/02

b.-amaz 24a/09

b.-ıcaḳ 21a/05

b.-up 25a/15

[=11]

baş 1. İnsan ve hayvan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücûdunun en ön kısmı, kafa, ser.

b. (kel baş gibi ol-) 28b/14

b.+dan 15a/11

b.+ı 3b/03, 4b/11, 12b/10, 13a/08, 23a/08, 23b/04

b.+ın 6a/05, 9a/02, 14b/02

b.+ına 6b/08, 7a/10, 7b/01, 12a/04, 13b/04, 13b/06, 13b/06, 13b/09

b.+ında 5b/01, 5b/12, 7a/11

b.+ından 14b/04, 19b/06

b.+ını 3a/01, 6b/05, 10b/07, 12a/07, 12a/08, 12a/09, 13a/03, 13a/09, 14a/01,

14a/06, 15a/04, 15b/06, 16b/11, 16b/13, 18a/04, 25a/06

2. İki uçtan her biri, taraf.

b.+ı 23a/08, 23b/04

b. it- 17b/01

[=41]

başcuġaz Yavru hayvanın vücudunun en üst kısmı.

b.+lar 9b/02

b.+lar gibi 21a/10

[=2]

başla- Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şüru etmek.

b.-ya 24b/07

[=1]

başlu O şekilde bir başa sahip olan.

b. (ışırġan başlu ol-) 4a/05

[=1]

batlıcan Far. Patlıcangiller familyasından, kalın saplı, uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. Solanum melongena.

b.+ı 26a/03

[=1]

baṭur- Sivri bir şey yumuşak bir şeyin içine sokulmak.

b.-alar 15a/07

[=1]

ba'żı Ar. Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b. 2b/01, 4a/09

b.+sı 20b/01

b.+sını 3b/04

[=4]

be-ġāyet Son derece, pek çok, fazlasıyla.

b. 3b/01

[=1]

bel Hayvanlarda omuzla sağrı arası.

b.+i 3a/04, 3b/03, 18b/11

b. ve ḳuyruġı uzun ol- 2a/04

b.+in 2b/05, 3a/07

b.+inden 18b/12

b.+ine 19a/03, 19a/06, 19a/07, 25b/11

b.+ini 10b/12

[=12]

beliñle- Birden gözlerini açıp şaşkın şaşkın etrâfına bakmak, şaşırmak, irkilmek.

b.-meye 3a/07

[=1]

belle- Öğrenip akılda tutmak, ezberlemek.

b.-gen 3b/09

[=1]

bellūṭ Ar. Meşe ağacının meyvesi, palamut, pelit.

b. ağacı 18a/12

b. küli 7b/05, 9b/07

[=3]

belür- Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezâhür etmek.

b.-se 21a/10, 28a/10

[=2]

ben Deri üzerindeki kahverengi veya siyah renkli küçük lekelere, kabartılara verilen isim, benek.

b. gibi ol- 14a/02

[=1]

bend-geş At vb. hayvanları nallayan kimse.

b.+lerde 23b/01

[=1]

benefşe Far. Menekşegillerden, çiçekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu süs bitkisi. Viola.

b. 12a/10

b. yağı 14b/11

[=2]

benek Ben gibi ufak nokta.

b.+ler 4b/01

[=1]

benevşe bkz. benefşe

b. yağı 6a/09

[=1]

beñze- İki kimse veya şey arasında birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak.

b.-r 23a/08

[=1]

berāber Far. Bir seviyede, bir hizada, bir ve eşit.

b. 2a/12

[=1]

berk Sağlam, kuvvetli.

b. 4a/08, 4b/05, 8b/03, 8b/09, 18a/10, 20a/05, 20a/11, 20b/05, 24a/09, 25a/06, 26a/07, 26a/14, 27b/07, 28b/05

b. ol- 3a/05, 3b/07, 4a/01, 4a/07, 4b/03, 5b/03

[=20]

ber-ḳarār Far. Aynı durumda, aynı kararda.

b. 20a/06

[=1]

berki- Sağlamlaşmak, pekişmek, yerleşmek.

b.-mese 8b/10

[=1]

beş Dörtten sonra, altından önce gelen sayının adı.

b. 5a/12

b. (on beş dirhem) 9a/09

b. altı gün 20a/05

b. dirhem 7b/12, 8a/01, 9a/08, 9a/08, 10a/01, 10a/02, 11b/03, 13b/03, 17a/11, 19a/04, 23b/05, 23b/09, 23b/10, 25a/08

b. günden ṣoñra 24b/03

b. on yer 13b/02

[=19]

bevāṣir Ar. Atın burnunda ortaya çıkan bir hastalık.

b.+in 8a/07

b. ol- 7b/03

[=2]

beyān Ar. Açıklama, anlatma, söyleme.

b. it- 3a/12, 5a/09, 5b/12, 11a/06, 15a/09, 16b/06, 16b/07, 19a/09, 19b/05, 23a/15, 25b/06

[=11]

beyn Akıl, şuur.

b.+i 11a/11

[=1]

bezir Ar. Keten tohumundan çıkan yağ.

b. 7b/10, 16a/06, 17a/03, 17b/06, 19a/05, 19a/13, 19b/12, 24a/01, 25b/05, 28b/02

b. (ince bezir) 25b/10

b.+i 7a/12

b. ile 11a/06, 16a/02, 20b/06, 21a/01, 25b/12

[=17]

bezlsa Ar. Atın gövdesinde veya karnında ortaya çıkan Türklerin çarıma dediği hastalığa Arapların verdiği ad.

b. 25a/14

[=1]

bıçaḳ Bir sap ve kesici bir mâdenî kısımdan meydana gelen kesme âleti.

b. ucı 24a/15

[=1]

bıçılġan Hayvanların tırnak kökünde oluşan yara.

b. ol- 23b/13

[=1]

bıraḳ- Koymak.

b.-alar (bıraġalar) 18a/05, 28b/09

b.-asın (bıraġasın) 12a/01

b.-up (bırağup) 5b/01

b.-ur (bırağur) 4b/12, 15a/04

[=6]

biber Yun. Yurdumuzda bol yetişen, patlıcangillerden otsu bir bitki.

b. 15a/06, 17a/12

[=2]

bi-emr'illah Allah'ın emriyle anlamında Arapça bir tabir.

b. 7a/11, 11b/01, 14a/09, 16a/07, 25a/07

[=5]

bi-emr'illahi te'ālā Yüce Allah'ın emriyle anlamında Arapça bir tabir.

b. 10a/12, 15a/08

[=2]

bi-'euzūhu Sığınırım anlamında Arapça bir tabir.

b. 21a/09

[=1]

bi-izn'illah **"**Allah'ın izniyle" anlamına gelen Arapça bir tabir.

b. 6b/12, 15a/01, 16b/06, 17b/02, 19b/04

[=5]

bi-izn'illahi-te'ālā "Yüce Allah'ın izniyle" anlamına gelen Arapça bir tabir.

b. 11a/04

[=1]

bil- Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.

b.-eler 24a/14

b.-esin 18b/11

b.-gil 5a/09, 6a/01

b.-mez 4a/06

b.-üp 5a/08

b.-ürler 5b/08

[=7]

bildir- Bilinir duruma koymak, açıklamak, anlatmak, îlân etmek, tefhim etmek.

b.-ür 10b/01, 13b/12, 15a/01, 18a/08, 18b/10, 20a/08, 20a/13, 22b/03, 23b/13, 24a/08, 24b/08, 24b/10, 25a/01, 25a/14

[=14]

bile bkz. ile

b. (yemi-y-ile bile) 17b/05

[=1]

bilek (Hayvanlarda) Ayakla baldırın birleştiği yer.

b.+leri 3a/02, 3a/05

[=2]

bi'l-eṭvār Ar. Tavırlar anlamında Arapça bir tabir.

b. 21a/05

[=1]

bilin- Hakkında bilgi sâhibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak, mâlûm olmak.

b.-e 27b/15

b.-mez 17b/05

[=2]

bin- Bir şeyin veya bir hayvanın üzerine çıkıp ayakları sarkıtarak oturmak.

b.-eler 18b/11

b.-en 11a/01

b.-icek 2b/03

b.-üp 17a/01, 17b/01, 17b/11, 18b/09, 28a/05

[=8]

bī-naẓīr Far. Eşsiz, benzersiz.

b. ol- 3b/04

[=1]

bir 1. Sayıların ilki ve bu sayı kadar olan.

b. 5b/04

b. baḫşı 6b/03

b. baḫşını 6b/05

b. çanaḳ 18a/07

b. çekirdek ḳadarı 11b/07

b. dāne 17b/13

b. denk 21a/14

b. dip 23a/08

b. dirhem 6a/10, 6b/02, 6b/04, 11b/02, 11b/07, 12a/02, 12b/09, 19a/02, 22b/10, 23b/06

b. elmacuġı 2b/02

b.+er (birer birer) 7b/06, 11b/09, 17a/12, 17a/12

b.+er (birer dirhem) 5b/01, 8b/11

b.+er şekl 15b/07

b. gece 25b/11

b. gice 9b/10, 13b/10, 19b/10, 20a/02, 20b/05, 21a/15, 22b/11, 25b/02, 26a/08

b. gün 9a/04, 9b/10, 13b/09, 16b/11, 19b/10, 20a/02, 26a/08

b. hafta 20a/12

b.+i 6a/03

b. iki gün 25b/04, 29a/06, 29a/12

b. iki yıl 29a/08

b.+ine 6a/03, 12b/08, 26a/07

b.+isi 23b/02, 23b/02

b. pāre 16a/12

b. ṣoġan 11a/06

b. tutam 17b/12

b. vaḳıyye 19a/04

bir 2. Belirsiz sıfat veya zamir olarak herhangi bir şeyi, yeri veya bir kimseyi gösterir.

b. 4b/11, 5b/02, 6a/02, 6b/10, 11a/03, 11b/02, 11b/02, 12a/11, 21a/11, 22b/08, 25a/12, 28b/11

b. aġaca 7b/07

b. aġaç 11a/05, 14a/08, 15a/07, 28a/08, 28a/08

b. arpa ḳadar 11a/03

b. at 3a/10

b. bağırsaḳ 16b/02

b. çömlek 19a/05

b. deri 20b/02

b. dürlü 11b/06, 11b/08, 13a/08, 13b/01, 13b/04, 17a/04, 17a/10, 17b/09, 17b/12, 20b/04, 22b/14, 24b/13, 25a/05, 28a/06

b. elif gibi 5a/06

b.+inden (her birinden) 7b/05, 8b/11

b. ġavġā 4a/05

b.+i 28a/09

b. iki kerre 13b/04, 28a/04, 28b/03

b. iki yer 14a/03, 25b/05, 25b/13

b. ‘illet 12b/03, 14b/03, 20a/08, 29a/07

b. ince kendir ile 26a/06

b.+inden (her birinden) 6b/02, 11b/09

b.+ine 28a/13

b.+isi 3a/08, 16a/05

b. +biri 14a/11

b.+birine 12a/07, 25a/04

b. ḳalın bez 19a/06

b. kilim parçası-y-ıla 9b/12

b. mādde 15a/10, 19b/06, 22b/03

b. maṣura 6a/08

b. maṣura ile 10b/02

b. melhem it- 9a/06

b. müddet 10b/03

b. nesne 8b/08, 11a/11

b. nev‘ 6b/12

b. niçeler 7a/09

b. ot 23a/06

b. renç 9a/12

b. sicim-ile 8b/09

b. yer 13a/12, 13b/01, 20a/03

b. zamān 6b/05, 8a/06, 12a/08, 18b/02, 20a/12, 21a/03, 23b/14, 27b/14

[=146]

biraz Bir parça, azıcık.

b. 10a/11, 18a/03

b. bal 17b/13

b. şığır necs-ile 13b/08

b. şu 13b/06

b. ṭuz 14b/02

[=6]

birez bkz. biraz

b. 12a/11, 29a/12

b. ḳara neft̟ 16a/03

b. şu-y-ıla 7a/12

[=4]

birḳaç Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tâne kadar, az sayıda.

b. def ‘a 16a/04

b. gün 7a/07, 8b/02

b. kerre 11a/09, 14b/09, 15b/08, 22b/01, 24a/01, 28b/13, 29a/06

b. kez 11a/12, 20a/01, 20b/07

b. ṭaġ 20a/06

b. yer 14b/10, 20b/09

b. yumurṭa şarusı 15b/05

[=17]

biş Ar. Yendiği zaman atları hasta eden, zehirli bir ot.

b. 13a/11

[=1]

bit İnsan ve birçok hayvan vücûdunda dış asalak olarak yaşayıp kanlarını emen, renksiz, sert derili, ısırıcı, tifüs, hummâ, vebâ gibi tehlikeli hastalıkları aşılayan, vücutta yerleştiği yere göre baş biti, kasık biti, vücut biti gibi isimler alan kanatsız ufak böcek, kehle. Pediculus.

b.+ini (ādem biti) 17a/08

[=1]

bit- I. 1. (Tohum için) Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.

b.-er 13a/12

2. (Saç, tüy, kıl için) Çıkmak, uzamak.

b.-meye 28a/14

b.-miş 2b/07, 4b/09

[=4]

bit- II. Sona ermek, tamamlanmak.

b.-er 28b/09

b.-tügi 2b/08

[=2]

bitür- Tüketmek.

b.-ür 27b/08

[=1]

biz İnce pamuk veya keten ipliğinden yapılan bir cins dokuma.

b. 15a/07, 20b/05, 21a/06, 23a/11, 28a/08, 28a/08

b.+e 25b/09

b.+e (bir ḳalın biz) 19a/06

b. ile 16a/13, 25a/15, 25b/11

b.+ine (kettān bizi) 23b/08

b.+ini 6b/10

b.+ler 23a/03

b. ṭulumı 20a/01

[=15]

boġaz Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+a 14a/10

b. aġrısı 15a/10

b.+ına 14a/12, 14b/02, 15a/11, 15b/08, 17b/08, 17b/11, 18a/04, 18a/07, 18b/01

b.+ında 15a/10

[=12]

boġazla- Hayvanı boğazını keserek öldürmek.

b.-yalar 12b/05

[=1]

bora Boraks adıyla meşhur, beyaz toz halinde mâden, bûre.

b. 14b/07, 20b/12, 22b/10, 24b/13

[=4]

boya Üzerine sürüldüğü, içine katıldığı şeye renk veren ve bu maksatla kullanılan mâdenî, bitkisel veya sentetik madde.

b. (ḳızıl boya) 16a/10, 24b/07, 24b/13, 26a/14

b.+yı (ḳızıl boya) 18b/04, 20b/02

[=6]

boylı bkz. boylu

b. 2a/05

[=1]

boylu O şekilde bir boya sahip olan.

b.+ca 2b/06

b. ol- 3b/05

[=2]

boy otı 10-15 cm yükseklikte bir yıllık otsu, özel ve kuvvetli kokulu ve sarımsı beyaz çiçekli bitkidir. Trigonella foenum.

b. 15b/03

[=1]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

b.+ı (boynı) 2a/04, 2b/08, 3b/07, 12a/12, 15b/11, 15b/12

b.+ın (boynın) 4b/12

b.+ına (boynına) 15b/02, 15b/09, 16a/04, 16a/07

b.+ından (boynından) 20a/09

b.+u (boynu) 3b/06

b.+unuñ (boynunuñ) 16a/01

[=14]

boz Açık toprak rengi, kül renginin adı.

b. 3b/05, 3b/10

[=2]

bögrek Kandaki zararlı maddeleri temizleyip süzen ve idrar olarak mesâneye veren, son kaburgalar hizasında omurganın iki yanında sağlı sollu yer alan, fasulye biçiminde iki organdan her biri.

b.+i (bögregi) 3a/04

b.+i (şığır bögregi yağı-y-ıla) 10a/10

b. yağı 24b/03, 24b/09

[=4]

bögür Vücudun iki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım.

b.+i (bögri) 16b/10

[=1]

bögürlü O şekilde bir böğre sahip olan.

b. 2a/06

[=1]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan.

b. 18a/05

b. it- 11a/10

[=2]

bu 1. En yakında olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir.

b. 3a/10, 7b/03, 7b/09, 8a/07, 8a/10, 9a/09, 9a/10, 9a/11, 9b/01, 9b/05, 9b/07, 9b/11, 10b/10, 11b/11, 14b/07, 15a/07, 15a/09, 16a/11, 16b/01, 16b/07, 19a/03, 19a/06, 19b/05, 19b/10, 22b/09, 23a/11, 23b/02, 26a/09, 27b/13, 28a/09, 28a/12

b. ikisini 7a/05

2. İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir

b. 6a/01, 6a/03, 25a/08

b.+dur 6a/04, 6a/07, 6b/10, 7a/02, 7a/04, 7a/12, 7b/04, 7b/05, 8b/01, 8b/08, 9b/05, 10b/02, 10b/10, 11a/06, 11a/12, 12b/04, 12b/10, 13a/02, 13a/05, 13a/08, 13b/01, 13b/12, 14a/01, 14a/06, 14a/07, 14b/05, 15a/01, 15a/05, 15b/01, 15b/13, 16a/08, 16b/09, 16b/12, 17a/05, 18b/03, 18b/10, 18b/12, 19a/09, 19a/11, 19b/07, 19b/08, 20a/08, 20a/09, 20a/13, 20a/14, 20b/15, 21a/05, 21a/10, 21a/12, 22b/09,

23b/05, 24a/04, 25a/01, 25a/14, 25b/07, 25b/15, 26a/05, 26a/06, 27b/02, 27b/10, 28a/03, 28a/11, 28a/13, 28a/15, 28b/08, 28b/11, 28b/15, 29a/09

b.+nca 15b/09

b.+ndan 7b/03, 8a/04, 9a/07, 10a/01, 10b/11, 29a/12

b.+nı 6b/01, 6b/06, 7b/12, 8b/04, 10a/09, 11b/01, 12a/10, 12b/08, 16b/02, 23b/08, 29a/04

b.+nıñ-ıla 25b/02

b.+nlar 5a/05

b.+nlar ile 19a/07

b.+nlara 5a/05

b.+nları 6b/02, 6b/07, 7b/10, 8a/08, 8b/12, 9b/08, 10a/02, 11b/02, 11b/03, 12a/07, 13b/05, 14b/01, 15a/06, 15b/04, 15b/06, 16a/10, 17a/12, 18a/12, 19a/01, 19a/04, 19b/09, 22b/16, 23b/06, 23b/07, 24a/05, 24b/12, 24b/12, 24b/14, 25a/09, 27b/12, 27b/12, 28a/08, 29a/02, 29a/03, 29a/04, 29a/06

b.+nuñ gibi 13a/10

b.+ña 16b/11

[=163]

buçuḳ Yarım.

b. dirhem 6a/11, 11b/10, 13a/07, 14b/08, 22b/10, 29a/10

[=6]

buġ Gaz halindeki su buharı.

b. 13b/06

b.+ı 6b/09

[=2]

buġday Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdâsını teşkil eden bitki.

b. 20b/15

[=1]

Buḳraṭ Ḥekīm Hipokrat, tıbbın babası olarak anılan İyon hekim.

b. 11b/11, 13b/07, 18a/01, 26a/02

[=4]

bul- 1.Erişmek, ulaşmak, varmak

b.-a 13b/04, 13b/11, 14a/05, 16a/07, 16b/06, 24b/15, 26a/04

b.-ur 15a/08, 17b/02, 18a/06

2. (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.

b.-up 24b/06

b.-ursa 23a/02

[=12]

bula- Bir şeyi üstü kaplanacak şekilde bir şeye batırmak, üstünü o şeyle kaplamak, belemek.

b.-yup 28a/09

[=1]

bulun- Var olmak, mevcut olmak.

b.-an 17a/04

b.-ur 3a/10, 14b/04, 17b/05

[=4]

buñar Gözün burun tarafındaki başlangıç kısmı.

b.+ı (göz buñarı) 12b/07

b.+ından 12b/03

[=2]

burçaḳ otı Baklagillerden, yuvarlak ve mercimeğe benzeyen, tâneleri hayvan yemi olarak kullanılan bir bitki. Lathyrus.

b. 29a/01

[=1]

burun Yüzün ortasında alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.

b.+ı 3a/11

b.+ı (burnı) 5a/04, 6a/04, 6b/09, 8a/12, 9a/12, 10b/08

b.+ına (burnına) 6a/09, 6a/11, 6b/11, 7a/11, 11a/04, 12a/10, 13a/06, 16b/13, 17a/13, 18a/01

b.+ından (burnından) 6b/05, 6b/12, 7a/07, 7b/02, 7b/03, 12a/05, 13a/09, 17a/06, 18b/06, 19a/02, 19a/13, 19b/03

b.+ını (burnını) 7a/03

b.+ınuñ (burnınuñ) 16b/10

b.+unı (burnunı) 6a/05

b.+unıñ (burnunıñ) 6a/05, 6a/07

b.+unuñ (burnunuñ) 13a/04

[=35]

buyur- Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.

b.-muşdur 11b/11

[=1]

buzaġu Sütten kesilmemiş inek yavrusu.

b.+da 9b/05

[=1]

büber bkz. biber

b. 19a/03

[=1]

bünyād Far. Esas, temel.

b.+ı 22b/06

[=1]

bürü- Kaplamak, istîlâ etmek.

b.-yeler 13b/06

[=1]

büyü- Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek, bollaşmak.

b.-r 26a/06, 28a/01

[=2]

C

cānvār Far. Azgın, vahşi, yırtıcı hayvan.

c. 12b/11, 13a/08

[=2]

cem‘ Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.

c. ol- 20a/03

[=1]

cemī‘ Ar. Bütün, hep, cümle

c. 3a/10

[=1]

cengār 20-100 cm yükseklikte, dikenli, çok yıllık, sütlü ve otsu bir bitkidir.genç sürgünleri pişirilerek yenir ve kökünden sakız elde edilir. Gundelia tournefortii.

c. 8a/01

[=1]

cerāḥat Kanın damar dışına sızmasıyle vücut dokularında meydana gelen, ak yuvarların hâkim olduğu donuk renkli birikinti, irin, yangı.

c. 10a/07, 20a/04, 24b/08, 24b/09

c.+a 22b/11, 28b/07

c.+ına 24b/07

c. ol- 10a/06

c.+uñ 7b/08

[=9]

cevher Ar. Var olan bir şeyin özü, esâsı, varlığındaki maya, gevher

c.+inde 5b/07

[=1]

cevz Ar. İki çenekliler sınıfının cevizgiller familyasından, büyük ve kalın gövdeli, beyazımsı kabuklu, kışın yaprağını döken, uzun ömürlü, kerestesi makbul ağaç. Juglans regia.

c. 14b/11

c. gibi ol- 26a/05

c. yaġı 14b/08

[=3]

cevz-i bevvā Hindistan cevizi.

c. 17a/11, 19a/03

[=2]

cild Ar. İnsan veya hayvan vücûdunu saran deri, ten.

c.+e 10b/06

[=1]

cümle Ar. Bütün, hep, tüm.

c. 5a/05

c.+sin 25a/16

[=2]

Ç

çabala- Güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarfetmek, didinmek.

ç.-r 10b/11, 15b/01, 24a/15

[=3]

çaḳal Far. Et oburlardan, geceleri sürü hâlinde ve uluyarak gezen, kuyruğu tilkiye, rengi kurta benzer, memeli yabânî hayvan. Canis aureus.

ç. ödi 11a/02

[=1]

çaḳın Şimşek.

ç. (çaḳın çaḳın) 23a/03, 23a/03

ç. (çaḳın çaḳın gibi ol-) 22b/06, 22b/06

ç. (çaḳın çaḳın ol-) 23a/09, 23a/09

[=6]

çaḳır (Göz için) Mâvi hâreli.

ç. ol- 4b/10, 4b/11

[=2]

çal- Bağlamak, takmak, sarmak.

ç.-ar 24b/06

[=1]

çalıḳ Yan yan yürüyen, doğru gidemeyen.

ç. ol- 4a/05

[=1]

çalḳa- (Sulu şeyleri) Sallamak, dövmek, çırpmak sûretiyle karıştırmak.

ç.-yalar 15b/05

[=1]

çam Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı.

ç. ḳabı 26a/09

[=1]

çam saḳızı Çam ağaçlarından sızıp toplanan reçine.

ç. 7b/10, 10a/11, 16a/09, 19a/05, 22b/15, 24b/03, 27b/08

ç. ile 26a/14

ç.+nı 19a/12

ç.-y-ıla 23a/04, 27b/06

[=11]

çamur Su ile karışarak bulaşıcı, sıvaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak.

ç. (ḳara çamur ile) 25a/06

[=1]

çanaḳ Pişirilmiş topraktan yapılma yayvan kâse.

ç. (bir çanaḳ) 18a/07

ç.+a (çanaġa) 9b/12

[=2]

çap- (At) Koşturmak, sürmek.

ç.-ar 5a/04

[=1]

çapaḳ Göz pınarında ve göz kapaklarının kenarında birikip katılaşan sarımsı akıntı.

ç. ol- 11a/10

[=1]

çarıma Atın gövdesinde veya karnında ortaya çıkan Arapların bezlsa dediği hastalığa Türklerin verdiği ad.

ç. 25a/14

[=1]

çek- 1. (Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.

ç.-icek 28a/01

ç.-ince 28a/11

ç.-se 2a/12

2. Bir yere sürmek, sürüp götürmek

ç.-mekde 4b/04

3. Boynuz, kupa, şişe, vantuz gibi şeyleri tedâvi maksadıyle havasını azaltarak vücudun herhangi bir yerine tutturmak, yapıştırmak, tatbik etmek.

ç.-e 11b/01

ç.-eler 7a/10, 7b/01, 14a/07, 18b/01, 21a/03, 21a/03, 28a/13

4. Uzaklaştırmak, ayırmak

ç.-er 25b/01

5. (Bir şeyi bulunduğu yerden veya diğer şeyler arasından) Çıkarmak.

ç.-esin 20a/12

6. (Cetvel, çizgi, hat, kenar vb. kelimelerle) Çizmek, çizerek uzatmak.

ç.-ilmiş 5a/06

7. Bir hâlin kuvvetle baskı ve etkisi altında olmak, o hal içinde bulunmak, o hâle uğramak, dûçar olmak.

ç.-üp 5a/06

8. Ata nal vurmak.

ç.-eler 24a/13,

[=17]

çekirdek Eskiden kuyumcuların kullandığı beş santigram ağırlığında bir ölçü.

ç. (bir çekirdek ḳadarı) 11b/07

ç. (iki çekirdek) 8b/04

[=2]

çengāl Far. Bir yere takılmaya veya ucuna bir şey asmaya yarayan eğri demir, kanca.

ç. ile 14a/10

[=1]

çepçevre Bütün yanlarını kuşatan.

ç. 23b/04

[=1]

çevir- (Bir nesneyi) Dâire şeklinde hareket ettirmek, döndürmek, taklip etmek.

ç.-eler 23a/10

ç.-irler 23a/13

[=2]

çıban Vücûdun herhangi bir yerinde ve deri üzerinde meydana gelen iltihaplı kabartı.

ç. 12b/11, 29a/08

ç. ol- 29a/07

[=3]

çıḳ- 1. (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

ç.-ar 28a/01

ç.-sa 27b/10

2. Doğmak, kaynaklanmak, neşet etmek.

ç.-a 24b/09

ç.-ar 9b/01, 9b/02

ç.-ıcaḳ 22b/09

ç.-mış 12a/01

3. Dışarı fışkırmak, akmak.

ç.-a 14a/03, 24a/15

ç.-ar 24b/01

ç.-arsa 25b/14

ç.-sa 28a/15

4. Ulaşmak, erişmek, varmak, vâsıl olmak.

ç.-ar 3b/05, 21a/11, 21a/11, 23a/08, 23b/01, 23b/05, 29a/08

ç.-arsa 28b/10

[=20]

çıḳar- (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.

ç.-alar 9b/04, 10b/06, 14a/10, 17a/04, 17a/07, 18a/03, 23a/10, 28b/06, 28b/12, 29a/12

ç.-anlara 5a/10

ç.-ır 14a/06

ç.-masında 27b/03

ç.-up 11b/04

[=14]

çiçek Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı.

ç. balı 20b/02

[=1]

çig Pişirilmemiş, herhangi bir pişirilme işine tâbi tutulmamış.

ç.+ce 13a/07

[=1]

çil Beyaz ve kır benek veya lekeleri olan.

ç. 4a/07

[=1]

çiyne- Bir şeyi ağıza alıp dişler arasında ezmek, öğütmek.

ç.-ye 2a/03, 3a/06

[=2]

çiz- (Bir şeyin üzerinden sert ve sivri bir şey geçirerek) Çizgi hâlinde berelemek, üzerinde çizik peydâ olmasına sebep olmak.

ç.-eler 25b/14

[=1]

çoḳ Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade.

ç. 7b/01, 8b/02, 15b/02, 18b/13, 19b/01, 26a/13, 27b/05, 28b/07

ç.+ı (çoġı) 22b/07

ç. ol- 3b/06, 5b/10, 10b/07

ç. zamān 7a/10

[=13]

çomaḳ Değnek.

ç. 12a/05

[=1]

çor Hastalık, dert, illet.

ç. 23b/14

[=1]

çömlek Süzülmüş çamura istenen şekil verildikten sonra pişirilmek sûretiyle elde edilen tencere, küçük küp vb. kaplara verilen isim.

ç. (bir çömlek) 19a/05

[=1]

çörek otı Düğün çiçeğigiller familyasından, çiçekleri açık mavi, tohumları siyah renkli olan, tek yıllık otsu bitki; karacaot (Nigella damascena).

ç. 6b/01

[=1]

çuḳur Vücutta pek derin olmayan girintili yer.

ç. 5a/05, 5b/04, 5b/11

ç. ol- 5b/04, 10b/09

[=5]

çul Ar. Kıldan ve kenevirden yapılmış kaba örgülü dokuma.

ç.+ıla 10b/07

ç. ile 17a/01

[=2]

çuvalduz Far. Çuval ve bunun gibi kaba dokumaları dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğrice, kalın, büyük dikiş iğnesi.

ç.+ıla 14a/02

[=1]

D

daġ bkz ṭaġ

d. 20b/09, 21a/09

[=2]

dağıl- Bütünlüğünü kaybedip parçalara ayrılmak, bütün durumundan çıkmak.

d.-up 20b/09

[=1]

dağıt- Gidermek, izâle etmek.

d.-ır (dağıdır) 25b/01

[=1]

daḥı Başına geldiği sıfata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar.

d. 2a/12, 3b/05, 3b/10, 4b/06, 4b/10, 5a/01, 5a/03, 5b/03, 5b/04, 5b/07, 5b/10, 6a/03, 6a/12, 6b/01, 6b/04, 6b/06, 6b/10, 7a/03, 7b/12, 9a/12, 9b/04, 11a/02, 11a/02, 11b/06, 12a/11, 12a/12, 13a/08, 13a/10, 13b/01, 13b/01, 13b/05, 14a/03, 14a/12, 14b/08, 15b/05, 15b/10, 15b/10, 15b/12, 17a/05, 17a/10, 17b/09, 17b/12, 19a/07, 19b/02, 20b/04, 20b/10, 21a/11, 21a/12, 22b/04, 22b/14, 23a/10, 23a/11, 23a/12, 23a/12, 23a/14, 23b/16, 24a/03, 24a/10, 24b/06, 24b/13, 25a/03, 25a/05, 25a/08, 25a/12, 25b/14, 28a/06, 28b/03, 29a/01, 29a/03, 29a/04, 29a/07

[=71]

daḳīḳa Ar. Bir saatin altmışta biri değerindeki zaman birimi.

d. 5b/02

[=1]

dāne Far. Başlı başına bir varlık teşkil eden şeylerin her biri için kullanılan sayı birimi, adet.

d. 14b/01

d. (bir dāne) 17b/13

d. (on dāne) 17b/12

d. (ṭoḳuz dāne) 18a/02

d. (yigirmi dāne) 18a/06

[=5]

dāneçadır Mahmude otu.

d. 7b/10

[=1]

daral- Bunalmak, sıkılmak.

d.-mışken 10b/01

[=1]

ḍarb Keskin.

ḍ. sirke 23b/11, 24b/11, 24b/15

ḍ. sirke ile 19b/09

[=4]

dār-ı fulful Tarçın tohumu da denen, karabibere benzer, uzun taneli bir baharat çeşidi.

d. 19a/04

[=1]

dayan- Dayanıklı olmak, uzun süre eskimemek, sağlam kalmak.

d.-ır 16b/11

[=1]

de Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta vb. manalara gelen, kelimeden ayrı yazılan takı.

d. 12a/11, 20a/02

[=2]

debelen- (Arka üstü yere yatmış durumda iken) İki tarafına doğru çabalamak, vücûdunu, el ve ayaklarını sağa sola oynatarak çırpınmak.

d.-ür 20a/08

[=1]

def ‘ Ar. Ortadan kaldırma, ortadan kaldırılma.

d. içün 25a/08

d. ol- 7a/07, 18b/01, 21a/04, 27b/14, 28b/03

[=6]

def ‘a Ar. Sayı sıfatları ile ve ilk, son, her, bâzı, bu, çok… gibi sıfatlarla kullanıldığında bir şeyin oluş, yapılış ve tekrarlanış sayısını, zamânını, sırasını bildirir, kere, kez, sefer.

d. (birḳaç def ‘a) 16a/04

[=1]

defne Yun. İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzümsü meyvesinde ve kabuklarında mîde düzeltici, barsakları yumuşatıcı, idrar

söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık. Lourus nobilis.

d. yaprağı 6b/07, 13b/05, 13b/08

[=3]

deg- Erişmek, isâbet etmek.

d.-se 24a/08

[=1]

degil -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlenin anlamını olumsuz hâle getiren kelime

d.+se 25a/01

[=1]

degin Bir işin sona erdiği zamânı ve yeri gösterir, -e kadar, -e dek.

d. 5b/08, 23a/01

d. (dizine degin) 24a/03

[=3]

degirmi Yuvarlak.

d. 5b/04

[=1]

degme Olur olmaz, rastgele, sıradan, herhangi bir.

d. 15a/11

[=1]

del- Üzerinde delik açmak.

d.-eler 14a/03, 14b/10, 20b/11, 25a/16

d.-üp 10b/04

[=5]

delük Bir cismin bir yanından öbür yanına kadar geçen oyuk şeklindeki açıklık.

d.+e (delüge) 20b/13, 24b/04

d.+i (delügi) 10a/08

d.+inden (delüginden) 6b/09

d.+lerinden 6a/04

d. ol- 3b/07

[=6]

delüklü Deliğe sahip olan.

d.+de 9b/05

[=1]

demir bkz. demür

d. 28b/04

d. ile 20b/10

[=2]

demren Ok, mızrak vb. şeylerin ucundaki sivri demir, peykân.

d. 28b/04, 28b/10

d.+i 28b/07

[=3]

demrengiş (?)

d. 28b/05

[=1]

demür Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltilmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element.

d. 3b/05, 26a/14

d.+i 10a/08

d. ile 10a/07, 26a/04

[=5]

denk (Ağırlık veya nicelik bakımından) Aynı ölçüdeki şey, eşit, eş, … kadar.

d. (bir denk) 21a/14

[=1]

deñiz Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya.

d. ṭuzı 13b/10

[=1]

dep- Arka ayağı ile vurmak, çifte atmak.

d.-er 21a/05, 13a/04

[=2]

depegen Tekmeleyen, çok tekme atan.

d. ol- 4a/05

[=1]

depren- Harekete gelmek, kımıldamak.

d.-meye 2b/03

d.-mez 27b/02

d.-ürse 8b/08

[=3]

depret- Kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek, tahrik etmek.

d.-eler (depredeler) 26a/11

d.-emez (depredemez) 19b/07

[=2]

derḥāl O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen.

d. 2a/11, 14b/03, 20b/15

[=3]

deri İnsan ve hayvan vücudunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.

d. (bir deri) 20b/02

d.+dür 12b/07

[=2]

dericik Küçük deri parçası.

d.+i (dericigi) 10b/04, 10b/05

[=2]

derin Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.

d. 28b/08

d. ol- 21a/09

[=2]

derle- Vücudun gözeneklerinden ter çıkmak, terlemek.

d.-ye 17b/01

[=1]

derli Terlemiş olan, üzerinde ter bulunan.

d. 7a/01, 16b/08

d. iken 17b/04, 20a/13

[=4]

dermān Far. İlâç, şifa, deva, çare.

d.+ı 7a/04

[=1]

deş- Yarmak, delmek, karıştırıp oyarak içindekini çıkarmak.

d.-üp 20a/03

[=1]

deşil- Yarılmak, delinmek, kazılmak.

d.-ür 23b/01, 29a/08

[=2]

deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.

d. dişlü ol- 2a/03, 5b/09

d. tabanlu ol- 2b/08

[=3]

dırnaḳ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka.

d. 24b/09

[=1]

di- Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek.

d.-dikleri 17b/09

d.-dügümiz 3a/09

d.-miş 13b/07

d.-mişlerdür 24a/11

d.-rler 5a/10, 6a/02, 6a/03, 7a/01, 7a/08, 7a/08, 7a/09, 7a/09, 8b/01, 12b/02, 13a/11, 15b/13, 17b/03, 17b/04, 17b/11, 19b/06, 22b/04, 23a/07, 23a/07, 24b/14, 25a/14

d.-yü 12b/12

[=26]

diflā Ar. Ağu ağacı denen ve çok acı olan nesne. Zakkum ağacı.

d. 24b/14

[=1]

diken Bazı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı.

d. 11b/09

d.+i (ışırġan dikeni) 19b/09

d.+i (za‘ferān dikeni) 19a/01

[=3]

dil Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ.

d.+i 14b/03

d.+in 14a/06, 14b/04

d.+ine 14b/09

d.+ini 14b/10

[=5]

dilsüz Sessiz, susmuş.

d.+dür 4b/05

[=1]

dip 1. Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.

d.+i (dibi) 5b/02, 5b/03, 24b/13, 28a/11

d.+in (dibin) 5b/01

d.+inden (dibinden) 8b/09, 18a/10, 28a/04, 28a/10

d.+ini (dibini) 23a/09

d. ol- 23b/04

2. Kök.

d. (bir dip) 23a/08

d.+e (dibe) 9a/11

d.+i (dibi) 18b/13

[=14]

diren- Karşı durmak, karşı koymak, mukāvemet etmek.

d.-meyüp 8b/10

[=1]

dirhem Ar. Okkanın dört yüzde birine eşit eski bir ağırlık ölçüsü birimi.

d. 10b/02, 11b/02

d. (altmış dirhem) 17b/06

d. (beş dirhem) 7b/12, 8a/01, 9a/08, 9a/08, 10a/01, 10a/02, 11b/03, 13b/03, 17a/11, 19a/04, 23b/05, 23b/09, 23b/10, 25a/09

d. (bir dirhem) 6a/10, 6b/02, 6b/04, 11b/02, 11b/07, 12a/02, 12b/09, 19a/02, 22b/10, 23b/06

d. (birer dirhem) 7b/06, 8b/11, 11b/09

d. (buçuk dirhem) 6a/11, 11b/10, 13a/07, 14b/08, 22b/10, 29a/10

d. (dört dirhem) 17a/12

d. (elli dirhem) 13a/05, 18a/07, 19a/05, 19a/12, 23b/10, 25a/10, 25a/10, 26a/10

d. (iki dirhem) 7a/07, 8a/02, 8a/02, 12a/01, 12a/06, 12a/11, 17a/10, 17a/11, 25a/08, 25a/09

d. (ikişer dirhem) 6b/02, 11b/07, 22b/15

d. (iki yüz dirhem) 6b/02

d. (ḳırḳ dirhem) 10a/02

d. (on beş dirhem) 9a/09

d. (on dirhem) 7b/12, 8a/08, 9a/07, 9a/07, 9a/08, 9a/08, 10a/01, 10a/02, 17a/12, 19a/12, 19a/13, 22b/15, 22b/16, 23b/10, 26a/10, 26a/11, 26a/12

d. (on beş dirhem) 26a/10

d. (oṭuz dirhem) 13b/03

d. (üç dirhem) 8a/01, 8a/02, 11b/12, 17a/11, 23b/05

d. (üçer dirhem) 13a/06

d. (yarım dirhem) 8b/11

d. (yigirmi dirhem) 8a/08, 9a/06, 9a/09, 10a/01, 10a/04, 18a/06, 22b/15, 23b/09

d. (yigirmi dört dirhem) 13a/06

d. (yüz dirhem) 13a/05, 17b/06, 17b/06, 19a/05

[=100]

dirsek Buğday, arpa, mısır vb. bitkilerin saplarının sert kısımları.

d. 20a/10

[=1]

diş Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.

d. 5a/11

d.+i 5a/11, 15a/01

d.+i (dişi) 5a/09

d.+in 5b/01

d.+ine 15a/02

d.+ini 5b/10

d.+inüñ 5a/12

d.+leri 22b/07

d.+lerin 5a/08

d.+lerine 15a/08

d.+üñ 5b/02

[=12]

dişi Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından 152 döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi.

d.+dür 23b/03, 23b/03

[=2]

dişlü Dişi olan veya diş diş olan, biribirine eşit aralıklarda kertik ve çentik gibi dişleri bulunan.

d. (deve dişlü ol-) 2a/03, 5b/09

d. (ufaḳ dişlü ol-) 2a/02

d. ile 5a/11

[=4]

ditre- Hızlı hızlı hareketlerle sürekli kımıldamak.

d.-dügi 17a/08

[=1]

dīv Far. Dev.

d. 4a/06

[=1]

dīvār Far. Bir binânın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

d.+e 6a/05, 28a/12

[=2]

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.

d.+i 4b/09

d.+inde 27b/03

d.+ine degin 24a/03

[=3]

doḳın- Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek.

d.-maya 12a/04

d.-ur 28b/04

[=2]

dola- Etrâfında döndürüp sarmak.

d.-yın 21a/06

[=1]

doldur- (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek.

d.-alar 27b/06

[=1]

dög- Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, 153 sıkıştırmak vb. maksatlarla bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.

d.-e 3a/04, 13b/07, 16b/02, 23b/15

d.-eler 7a/04, 8a/06, 8b/01, 10a/10, 11b/07, 12a/07, 12b/09, 15a/06, 16a/10, 17a/05, 18a/13, 19a/04, 19a/12, 20b/02, 20b/12, 22b/11, 22b/13, 24b/04, 24b/11, 24b/14, 25a/04, 25b/04, 26a/01, 26a/03, 26a/09, 27b/12, 28a/08

d.-er 16b/11

d.-esin 12a/02

d.-ülmiş 13a/01

d.-üp 6a/08, 8a/09, 8b/12, 11a/12, 11b/02, 11b/04, 12a/02, 17a/12, 20b/07, 23b/06, 25a/01, 25a/02, 25a/06, 29a/02

[=48]

dögül- (Ufalanmak, ezilmek, karıştırılmak, temizlenmek, sıkıştırılmak gibi maksatlarla) Üzerine arka arkaya vurulmak.

d.-miş 15b/06

d.-mişi 16a/03

[=2]

dök- (Sıvı veya tane halindeki şeyleri) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltmak.

d.-eler 6b/05, 7a/07, 12a/08, 13a/07, 17a/06, 17b/01, 17b/08, 17b/11, 18a/01, 18a/08, 18b/06, 19a/02, 19b/01, 19b/03, 19b/06, 23b/09, 28a/05, 28a/08

d.-er 7b/02, 20b/14, 24a/03

d.-esin 6a/10

d.-üp 17a/01

[=23]

dökül- (Sıvı veya tane halindeki şeyler) Bulundukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltılmak.

d.-üp 20a/07

d.-ür 22b/03, 28b/15

[=3]

dön- 1. Kendi mihveri veya başka bir şey etrâfında hareket etmek.

d.-mez 15b/13

2. Benzer hal almak, … gibi olmak, benzemek, andırmak.

d.-e 9b/06

[=2]

dönbek Darbuka.

d. 12b/07

[=1]

dönder- Döndürmek, çevirmek.

d.-e 24a/13

d.-esin 18b/08

[=2]

dört Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.

d. 6a/01

d. (üç dört gün) 23b/12, 25b/01

d. dirhem 17a/12

d.+inci (dördinci) 6a/01

d. yan 7b/08

[=6]

dudaḳ Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri.

d.+ın (dudağın) 13b/02

[=1]

dudaḳlu O şekilde dudağa sahip olan.

d. (uzun dudaḳlu ve yumru alınlu ol-) 2a/03

[=1]

dur- 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak.

d.-dıġı 6a/06

2. Sona ermek, kesilmek.

d.-mazsa 28a/06

3. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.

d.-a 7a/11

[=3]

dūt Far. İki çenekliler sınıfının dutgiller familyasından, yaprakları ile ipek böceği beslenen, odunundan tarım âletleri, araba, mobilya vb. şeyler yapılan, 1 ile 18 – 20 metre boyunda dayanıklı ağaç. Morus.

d. aġacı 28a/15

[=1]

dut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.

d.-alar 14b/03

d.-up 28b/06

2. Benimseyip desteklemek, benimsediğini, beğendiğini belli etmek.

d.-mazsa 8b/04

[=3]

dübr Ar. Kıç, göt, makat, vera.

d.+ini 28a/12

[=1]

dükeli Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.

d. 2a/08

d.+si 3a/10

[=2]

düpdüz Çok düz, tamamen düz, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan.

d. 5b/05

[=1]

dürlü Çeşitli, muhtelif.

d. (bir dürlü) 11b/06, 11b/08, 13a/08, 13b/01, 13b/05, 17a/04, 17a/10, 17b/09, 17b/12, 20b/04, 22b/14, 24b/13, 28a/06

d.+dür (iki dürlü) 23b/02

d.+si (bir dürlü) 25a/05

[=15]

dürt- Sürmek, sürtmek.

d.-eler 25b/05

[=1]

dürtü Sürülecek şey, madde.

d.+sini 21a/01

[=1]

düş- 1. (Kendi ağırlığının etkisiyle) Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek.

d.-dükde 26a/07

d.-e 9a/05, 14b/03, 22b/02

d.-er 8b/02, 8b/05, 8b/09, 14a/10, 22b/01, 24b/06, 25b/16

2. Yansımak, aksetmek, vurmak.

d.-se 11a/11

[=12]

düşmān Far. İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım.

d.+lar 12b/11

[=1]

düşür- Düşmesini sağlamak.

d.-e 26a/04

[=1]

düz Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevi.

d. 2a/12, 2b/03

d. ol- 2b/09, 2b/10, 3b/07

[=5]

düz- Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.

d.-erler 5b/11

[=1]

E

ebucehl ḳarpuzı Çok yıllık sürünücü, sarı çiçekli ve otsu bir bitkidir. Meyveleri müshil olarak kullanılır. Citrullus colocynthis.

e. içi 23b/05

[=1]

eg- (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek.

e.-meye 2b/05, 3a/05, 3a/07

[=3]

ege Maden, taş gibi şeyleri işlemekte, yontup düzeltmekte kullanılan ince dişli, yüzü çizgi çizgi olan, sert çelik alet.

e.+den 11b/12

[=1]

eger Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet.

e. 3a/08, 3b/07, 4a/02, 4a/09, 4b/01, 4b/03, 6a/12, 6b/06, 8a/04, 8b/02, 8b/03,

8b/10, 8b/12, 9a/02, 10b/03, 11a/08, 11b/01, 12a/09, 12a/12, 12b/05, 13a/08, 14a/07, 14a/10, 14b/09, 17a/08, 17b/08, 18a/11, 18b/01, 18b/06, 19a/02, 19b/11, 20a/02, 20a/05, 20b/09, 23a/01, 23a/04, 23b/01, 24a/12, 24b/05, 25a/12, 25b/01, 25b/08, 26a/13, 27b/02, 28a/06, 28b/08, 28b/09

[=47]

egil- Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak.

e.-mez 15b/13

[=1]

egir Bir çenekliler sınıfının yılan yastığıgiller familyasından, ana yurdu Hindistan'dan Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılmış olan, dere ve durgun su kenarlarında, bataklıklarda yetişen, taşıdığı asit, yağ ve glikozoitlerde idrar ve âdet söktürücü, ateş düşürücü, ishal verici, aksırtıcı, kusturucu, gaz giderici, iştah açıcı hassalar bulunan, siyahımsı erguvânî çiçekli, yeşilimsi mayhoş meyveli, çok yıllık tüylü otsu bitki. Acorus calamus.

e. 3b/09, 12a/06, 12a/11, 17a/11

[=4]

egük Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikamet üzere gitmeyen, çarpık.

e. (iki egük) 3a/03

[=1]

ek- (Bir şeyi) Belli bir maksatla serpmek.

e.-eler 26a/09, 27b/13

e.-esin 11b/05

[=3]

ekşer Ar. Genellikle, çoğunlukla, ekseriya.

e.+i 9a/11, 9b/02

[=2]

eksük Bir kısmı bulunmayan veya bitmemiş olan, tamam olmayan, noksan, nakıs.

e. ol- 3a/09

[=1]

ekşi Tadı limon veya sirkeye benzeyen.

e. 9a/04, 27b/12

[=2]

el Kolun, bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.

e. 18b/07

e. ayası 28a/03

e.+ine 12a/04, 18b/06

e.+i-y-ile 17a/04

[=5]

ele- Bir maddeyi, eleğe koyup sallamak sûretiyle içindeki yabancı öğelerden

temizlemek, irisini ufağından ayırmak, elekten geçirmek.

e.-yüp 25a/10

[=1]

elek Sallanarak kullanıldığı zaman üzerine konan maddenin incelerini altına geçiren, bu şekilde taneli ve toz hâlindeki şeyleri irilerinden ve içlerindeki yabancı maddelerden temizlemekte kullanılan, tek tarafına ufak delikli tel, kıl veya bez gerilmiş tahta bir kasnaktan ibaret eleme aleti.

e.+den 11b/02

[=1]

elif Ar. Arap alfabesinin ve Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ilk harfi ve bu harfin adı.

e. (bir elif gibi) 5a/06

[=1]

elli Kırk dokuzdan sonra, elli birden önce gelen sayının adı.

e. dirhem 13a/05, 18a/06, 19a/05, 19a/12, 23b/10, 25a/10, 25a/10, 26a/10

[=8]

elmacuḳ Yüzün yanakla göz arasında kalan, az veya çok çıkıntılı kısmı.

e.+ı (elmacuġı) 2b/02

e.+ları 2b/01

[=2]

emdi İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda.

e. 5a/09, 6a/01, 15a/09

[=3]

emek Bir işin yapılması için harcanan beden veya kafa gücü.

e. 5a/05

[=1]

emr Ar. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.

e.+de (evvel emr) 10b/02, 12b/05, 13b/01, 14b/05, 16a/01

[=5]

encīr Far. Dutgillerden, asıl yurdu Akdeniz kıyıları olan, geniş ve dilimli yapraklı, sütlü, bâzıları tırmanıcı olan ağaç veya ağaççık.

e. 19a/11, 24a/05, 25a/01

e. (ḳara encīr) 18a/06

e. ile 24b/11

[=5]

eñ Bir şeyin iki boyutundan daha küçük olanı, genişlik, arz.

e.+i 13b/12

[=1]

eñek Gerdan.

e.+i (eñegi) 8a/12, 10a/06

[=2]

er Yiğit, kahraman kimse.

e. (bahādar er gibi) 15a/12

[=1]

eri- Isı etkisiyle sıvı durumuna gelmek, zeveban etmek.

e.-yince 17b/07

[=1]

erit- Isı etkisiyle sıvı durumuna getirmek, halletmek.

e.-eler (erideler) 9a/10, 9b/11, 15b/09, 19a/05, 19a/13, 22b/16, 24b/01

e.-ir (eridir) 10b/03, 20b/14

e.-meyecek 24b/05

e.-üp (eridüp) 24a/01

[=11]

erkek Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dişisini dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dişinin karşıt cinsi, er.

e. 23b/02

e.+dür 23b/03

[=2]

ertesi (Sabah, gün, hafta, ay, yıl kelimelerinden önce) Bir sonraki.

e. gün 21a/15

[=1]

eski Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne.

e. 7b/11, 8a/11, 10a/05, 13b/05, 16a/10, 16b/03, 17a/13, 18a/02, 20b/13, 21a/14, 24b/11, 26a/12, 27b/06, 27b/13, 29a/11

e.+den 8b/03

e. ol- 13a/05

e. saman 17a/08

[=18]

eşele- Hafifçe kazıp karıştırmak.

e.-se 28b/09

e.-ye 20a/07, 20b/09, 21a/09

[=4]

eşkün Atın dört naldan daha rahat ve daha az sıçrayarak düzenli adımlarla yürüme biçimi, tırıs.

e. 3b/01, 3b/10, 3b/12, 4a/06, 4a/08, 4a/12

e. ol- 3b/04, 3b/06

[=8]

et- bkz. it-

e.-meye 2b/05

[=1]

meyl et- 2b/05

[=1]

etlü Et kısmı fazlaca olan, dolgun.

e. ol- 2b/07, 2b/09

[=2]

evvel Ar. 1. Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak.

e. 2b/05, 6a/07, 18b/12, 22b/09, 24b/12

e. emr 10b/02, 12b/04, 13b/01, 14b/05, 16a/01

2. İlk, ilk gelen, ilk olan, birinci.

e. faṣl 15a/10, 16b/07

e.+faṣl 19b/05

[=13]

evvelā Ar. İlk önce, ilk olarak

e. 8b/11, 9b/05, 15b/02

[=3]

eyerlik Eyerin yerleştirildiği yer.

e.+i 2b/10

[=1]

eyit- Söylemek, demek.

e.-ür (eyidür) 18a/02, 26a/02

[=2]

eyle- "Etmek, yapmak" anlamında yardımcı fiil.

e.-mezler 10b/08

e.-r 13b/01

[=2]

eyü Beğenilecek, makbule geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan.

e. 3a/11, 4a/07, 5a/07, 22b/08

e. ol- 3b/09, 8a/11, 12a/12, 12b/10, 14a/12, 21a/09, 23b/13, 25a/07, 25a/12, 27b/01, 28a/06, 28b/13

e.+si 15a/03

[=17]

eyvānlı Kemerli olan.

e. ol- 2a/08

[=1]

ez- (Bir şeyi üzerine el, ayak veya bir aletle basmak veya bütün ağırlığı ile üstünden geçmek suretiyle) Yassıltmak, çiğnemek, ufalamak, parçalamak.

e.-eler 13a/06, 13b/03, 14b/07, 16b/12, 18b/05, 19a/02, 19b/03, 29a/02

e.-üp 6a/11, 11a/04, 12a/07, 12b/09

[=12]

F

Fārisīce bkz. Fārsca

f. 17b/03

[=1]

Fārsca Bugünkü İran'ın resmî dili, Fars dili, Acemce.

f. 12b/02

[=1]

faṣl Ar. Bölüm, kısım; devre.

f. 6a/01

f. (evvel faṣl) 15a/10, 16b/07

f. (evvelki faṣl) 19b/05

f.+dur 6a/01

f.+dur (altı faṣl) 16b/07

f.+dur (on üç faṣl) 19b/05

f.+dur (üç faṣl) 15a/09

[=8]

fāyide Ar. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi.

f. it- 17b/09, 25b/14

[=2]

fīhā Onda vardır anlamında Arapça bir tabir.

f. 24a/14

[=1]

fi'l-cehd (?)

f. 27b/15

[=1]

fi'l-ḥāl Ar. Şimdi, hemen, bu halde.

f. 17a/06, 27b/06

[=2]

fiṭl Ar. İplik olarak eğirilmek üzere hazırlanmış, 3 – 4 milimetre kalınlığında gevşek yapılı elyaf topluluğu.

f.+i 29a/12

f. it- 20b/13, 29a/12

[=3]

G

ġalīẓ Ar. Kaba, çirkin, nezaket ve terbiye dışı.

ġ. 7a/03

ġ. ol- 8a/09, 10a/03, 23b/11

[=4]

ġavġā Far. Şiddetli tartışma veya dövüş, mücadele.

ġ. (bir ġavġā) 4a/05

[=1]

ġayet Ar. Çok, pek, pek çok, son derece.

ġ. 3b/09, 3b/11, 9a/11, 12a/04, 20a/10

ġ. ḫūb ol- 10b/08

[=6]

ġayrı (-den) başka.

ġ. 28b/11

[=1]

gebre At tımar edilirken kullanılan kıldan kese.

g. sabun ile 24a/04

[=1]

geç Belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra.

g. 10b/07, 21a/03

[=2]

geç-

1. Bitmek, iyileşmek.

g.-di 10b/03

g.-mezse 19a/07, 20b/09, 21a/06, 21a/08, 24a/13

2. Bulunduğu yeri veya konumu değiştirmek.

g.-icek 5b/05

g.-meye 10b/06

3. Bulaşmak, sirayet etmek.

g.-mekden 18a/08, 18b/03

3. Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.

g.-miş 25b/01

[=11]

geçür- (Bir şeyi bir yere veya kendine mahsus olan yere) Yerleştirmek, koymak, takmak, sokmak.

g.-e 3a/03

g.-eler 10b/04

g.-esin 12a/03

g.-üp 11b/03, 12b/06

[=5]

gel- 1. Varmak, ulaşmak, erişmek.

g.-icek 2b/05

g.-üp 28b/10

g.-ürse 2a/11, 3a/07, 9a/03

2. (Sıvılar için) Çıkıp akmak.

g.-inceye (gelinceye ḳadar) 12b/01

g.-meyüp (ḳan gel-) 12a/09

g.-üp (ḳan gel-) 12a/05

g.-ür 7a/03, 12b/03, 15a/04, 15a/11, 18b/12, 20a/05

g.-ürse (ḳan gelürse) 12a/12

[=15]

gendi Kişinin öz varlığı, zatı.

g. 16b/02, 25b/16

g.+ni 13a/02

g.+ñi 25a/07

[=4]

gendü bkz. gendi

g. 8b/09, 9a/03

g.+nin 8b/03

g.+yi 2a/10

[=4]

geñez Kolay.

g. 11b/11

g.+i 6b/10

[=2]

geñişle- Geniş duruma gelmek, hacmi fazlalaşmak, büyümek.

g.-mişdür 18b/12

[=1]

geñiz Burun ve ağzın arka kısmında bulunan boşluk.

g.+deki 19b/02

g.+den 14a/12

[=2]

geñşek bkz. gevşek

g. ol- 5a/03

[=1]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey).

g. 2a/12, 4a/07, 11a/02, 18b/13, 24b/09

g.+dür 21a/09

[=6]

gerek- Gerekli olmak, lazım gelmek, icap etmek, iktiza etmek.

g.-se 2a/08

[=1]

geril- Gergin bir durum almak, kasılmak, takallüs etmek.

g.-irse 20a/07

[=1]

gerü (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf.

g. 14b/02

g. ol- 2b/08

[=2]

getür- (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.

g.-eler 12a/08, 18a/04

g.-ir 7b/02

g.-mez 4b/12

g.-mişlerdür 3a/11

[=5]

gevde Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruk dışında kalan kısım.

g.+sinde 25a/13, 26a/05, 27b/01

g.+sinden 29a/07

g.+sine 25a/06

[=5]

gevşek Gerektiği kadar sıkı veya gergin olmayan, sıkıştırılmamış, çekilmemiş, gerilmemiş durumda bulunan.

g. 24a/13

g. ol- 28b/10

[=2]

gibi Benzer, benzeyen.

g. 22b/07, 22b/09, 27b/02, 29a/03, 29a/08

g. (ādem gibi) 15b/01

g. (aġu yapraġı gibi) 13a/01

g. (anuñ gibi) 2b/02, 3a/09, 5a/07, 5b/10

g. (āteş görmiş bal gibi) 27b/09

g. (baġcuġaz gibi) 12b/03

g. (banbul ḳurdı gibi) 13a/01

g. (başcuġazlar gibi) 21a/10

g. (ben gibi ol-) 14a/02

g. (bir elif gibi) 5a/06

g. (bunuñ gibi) 13a/10

g. (cevz gibi ol-) 26a/05

g. (çaḳın çaḳın gibi ol-) 22b/06

g. (giñ gibi) 2a/11

g. (ḥacāmat gibi) 25b/14

g. (ḥāç gibi) 27b/04

g. (ḫunām gibi) 23a/09

g. (irin gibi) 6a/04

g. (ḳaṣırġalıḳ gibi) 23a/08

g. (ḳavun gibi ol-) 28a/01

g. (kel baş gibi ol-) 28b/14

g. (kemik gibi ol-) 20b/10

g. (kemük gibi) 20b/14

g. (kepek gibi) 28b/15

g. (ḳına gibi) 9b/08

g. (ḳına yaḳar gibi) 13b/09

g. (kırca ot gibi) 12b/12

g. (kurı ağaç gibi) 15b/13

g. (melhem gibi) 8a/06

g. (melhem gibi ol-) 8a/03, 8b/01, 24b/04

g. (merhem gibi) 21a/14

g. (merhem gibi ol-) 7b/06, 22b/11, 22b/13, 24a/06, 24b/12, 25a/02, 26a/01, 26a/03

g. (oḳ gibi) 28b/06

g. (ot gibi) 13a/10

g. (sünbül yapraġı gibi) 13a/11

g. (tūt gibi) 8b/07

g. (un gibi ol-) 9b/12

g. (uyuz gibi) 24a/03

g.+dir (bahādar er gibi) 15a/12

[=55]

gice Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarıncaya kadar süren karanlık zaman.

g. 18a/10

g. (bir gice) 9b/10, 13b/10, 19b/10, 20a/02, 20b/05, 21a/15, 22b/11, 25b/02, 25b/11, 26a/08

g. (iki gice) 21a/08

g.+de 4b/08

g. ile 3b/08

[=14]

gicik Bir çeşit kaşıntı, uyuz hastalığı.

g. ol- 24b/16, 24b/16

[=2]

giciş- Hafifçe yanıp kaşınmak, gidişmek.

g.-mesini 18a/08

[=1]

gider- Ortadan kaldırmak, yok etmek, izale etmek.

g.-e 14a/12, 29a/01

g.-eler 9b/10, 23a/03

g.-ir 7b/02, 10b/03, 15a/08, 20b/04

[=8]

giñ Kendi ölçülerine veya alışılmış ölçülere göre enli olan, genişliği fazla olan.

g. 2a/04

g. (giñ giñ bas) 2a/12, 2a/12

g. gibi 2a/11

g. ol- 2a/02, 2a/06

[=6]

gir- Dışarıdan içeriye geçmek, içeriye varmak, dahil olmak, duhul etmek.

g.-er 9b/03

g.-meye 9a/01, 9b/10

[=3]

giril- Çekilebileceği kadar çekilip alabileceği en düz duruma getirilmek.

g.-ür 5b/02

[=1]

girü bkz. gerü

g. 16a/03

[=1]

girül- bkz. giril-

g.-ür 6a/06

[=1]

git- (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek.

g.-e (gide) 3a/01, 6b/09, 6b/10, 6b/12, 7a/06, 7a/11, 7a/12, 19b/04, 19b/13, 20a/07, 24a/02, 29a/06

g.-er (gider) 8b/06, 11a/10, 23a/12

g.-erken (giderken) 2a/09

g.-meye 3a/07

g.-mez ise 19b/11

g.-mezse 6a/10, 6b/06, 12b/05, 14b/10, 23b/08, 25b/12, 29a/03

g.-üp (gidüp) 13b/11

[=26]

ḳıçın ḳıçın git- 3a/07

[=1]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, döş, sine.

g.+de ol- 22b/06

g.+e (gögse) 22b/04

g.+i (gögsi) 2a/06

g.+ine (gögsine) 23a/01

g.+ini (gögsini) 23a/02

[=5]

gök Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.

g. 23a/11

[=1]

gökçek Güzel, şirin, hoş, latif.

g. 2a/01

g. ol- 3a/12, 3b/02, 3b/10, 3b/11

[=5]

gölmek Memeli hayvanlarda bağırsakların hepsini dıştan saran yağlı zar.

g. 12b/09

[=1]

göm- (İçine) Yerleştirmek, (arasına) sokmak.

g.-eler 25b/10

[=1]

gör- 1. (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.

g.-eler 24a/13, 28b/11

g.-ince 21a/12

g.-ir 7b/06, 8a/04

g.-ir (tīz görir ol-) 2a/08

g.-mez 4b/08

g.-ürse 23a/05

2. Karşılaşmak, rast gelmek, tesâdüf etmek.

g.-e 4b/05

g.-icek 2b/06

3. Farketmek.

g.-medin 15a/01

4. Ateş ile işlenmek.

g.-memiş 23b/15

g.-miş (āteş görmiş bal gibi) 27b/09

g.-müş 10a/11

[=14]

görin- Görülür halde olmak, görülebilecek durum veya nitelikte olmak.

g.-mezse 7b/07

g. ise 21a/13

[=2]

görmeklik Görme işi.

g.+i (görmekligi) 4a/04, 10b/09

[=2]

götür- (Bulunulan yerden daha uzak bir yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek.

g.-icek 2b/11, 3a/01

g.-ir 25b/01

[=3]

göyde bkz. gevde

g.+sinde 28b/03

[=1]

göyündür- Yakmak.

g.-üp 9a/06

[=1]

göz İnsanda ve hayvanda görme organı.

g. 7b/06, 8a/04, 23a/05

g. buñarı 12b/07

g.+de 3a/12, 3b/09

g.+den 22b/07

g.+e 4b/04, 9a/11, 9b/01, 9b/03, 10b/08

g.+i 4b/10, 10b/09, 11a/10, 23a/09

g.+i (iki gözi) 4b/10

g.+içün 23a/13

g.+in 12b/03

g.+inde 8b/06, 11a/02, 12b/02

g.+indekini 10b/01

g.+inden 15a/04

g.+ine 9a/01, 9a/01, 9a/03, 9b/10, 11a/05, 11a/08, 11a/11, 11a/12, 11b/01, 11b/05, 11b/08, 12a/03, 12a/09, 12b/05

g.+ine (iki gözine) 10b/03

g.+ini 11a/09, 12b/04

g.+inüñ 10b/04

g.+leri 5b/11, 13a/03

[=44]

gözlü Gözü olan.

g. 2a/01, 5a/05

[=2]

gücel- Güçleşmek, zorlaşmak.

g.-mezse 17a/08

[=1]

gül Far. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği.

g.+i (sögüt güli) 22b/11

g. yaġı 8b/06, 9b/10, 25b/09

[=4]

gümüş Tabiatta altın, bakır, bâzan platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen, ısı ve elektriği en iyi ileten, ziynet ve kıymetli süs eşyâsı îmâline yarayan, kendine has beyaz renkte, atom ağırlığı 107,88, atom numarası 47, sembolü Ag olan metal element, sim.

g. küli 11b/06

[=1]

gün 1. Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası.

g. 18a/10, 21a/08, 24a/02

g. (bir gün) 9a/04, 9b/10, 13b/09, 16b/11, 19b/10, 20a/02, 26a/08

g. (bir iki gün) 25b/04, 29a/12

g. (birḳaç gün) 7a/07, 8b/02

g. (ertesi gün) 21a/15

g. (her gün) 6b/04, 12a/03, 18a/07, 22b/16

g. (iki üç gün) 18b/03

g. (irtesi gün) 28a/05

g. (on beş gün) 16b/01

g. (üç dört gün) 23b/12, 25b/01

g. (üç gün) 6b/10, 11b/05, 18a/03, 27b/07

g.+de 7b/11, 8a/03, 8a/10, 9a/05, 9a/10, 10a/04, 10a/11, 18a/05, 22b/13, 23b/11, 23b/16

g.+de (beş altı gün) 20a/05

g.+de (bir iki günde) 29a/06

g.+de (iki gün) 24a/13

g.+de (üç gün) 23b/07

g.+de (üç günde) 8b/05, 25b/16

g.+den (beş günden ṣoñra) 24b/03

g.+den (iki günden ṣoñra) 24b/04

g.+dür (üç gün) 15b/01

g.+e (üç gün) 18a/05

2.Güneş.

g.-e 19a/08

[=50]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün.

g. 20a/02

[=1]

günlük Sakızı, yaprak ve kabukları tıpta ve kozmetik alanlarında kullanılan 20 m.ye kadar yükselen, kışın yapraklarını döken bir ağaçtır, sığala veya sığla ağacı. Liquidambar orientalis.

g. 9a/07, 22b/15, 26a/11, 27b/08

g. ḳabı 26a/08

[=5]

gür Kuvvetli.

g. ol- 2a/06

[=1]

güyegü otı Kekik otu.

g. 6b/07

[=1]

H

ḥacāmat Ar. Vücudun herhangi bir yerini bu iş için yapılmış bir âletle hafifçe kesip çıkan kanı boynuz, bardak vb. ile çekmek sûretiyle kan alma.

ḥ. gibi 25b/14

ḥ. it- 13b/02

[=2]

ḥāç Birbirini dik olarak kesen iki doğru parçasından meydana gelen ve Hz. Îsâ'nın çarmıhtaki duruşunu temsil eden Hıristiyanlık sembolü, istavroz, put, salip.

ḥ. gibi 27b/04

[=1]

hafta Far. Birbiri arkasına gelen yedi günden ibâret zaman bölümü

h. (bir hafta) 20a/12

[=1]

ḥāl Ar. Durum, vaziyet.

ḥ. 11a/03

[=1]

ḫalāṣ Ar. Kurtulma, kurtuluş.

ḫ. ol- 11a/05

[=1]

ḫall Ar. (Bir cismi) Bir sıvı içinde eritme.

h.+it- 21a/13

h.+ol- 11b/07

[=2]

ḫamīr Ar. Unun su ile yoğrulmasından meydana gelen, sıvı ile katı arası yumuşak madde.

ḫ. 13a/05

ḫ.+ile 6b/08, 13b/03

ḫ. ile (ḫamir ile) 7a/05

ḫ. it- 11b/03

[=5]

ḫarāb Ar. Kötü durumda, bitik, perişan.

ḫ. it- 28a/12

[=1]

ḫardal (< Ar. ḫardel) Turpgiller familyasından, sarı veya beyaz çiçekli, sert ve yakıcı tohumu hekimlikte kullanılan otsu bitki. Sinapis.

h. 11b/02

h. (aḳ ḫardal) 14b/07, 15a/06, 19a/04, 20b/07

[=5]

ḥarīr Ar. İpek.

ḥ.+den 12a/03

[=1]

ḫāṣ Ar. Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.

ḫ. 11b/09

ḫ. tiryāḳ 19a/02

[=2]

ḥāṣıl (< Ar. ḥuṣūl) Husule gelen, olan, meydana çıkan.

ḥ. 15b/09, 19b/02

[=2]

haşla- Kaynar suda pişirmek, kaynar suya batırmak, üstüne kaynar su dökmek.

h.-yalar 20a/01, 21a/07

[=2]

ḫaṭ Ar. Çizgi.

ḫ. 5a/06

[=1]

ḫaṭā Ar. Aslına uygun olmayan, doğru olmayan şey; yanlış, yanlışlık.

ḫ. 27b/03

[=1]

ḫaṭm bkz. ḫaṭmī

ḥ. yapraġı 19b/08

[=1]

ḫaṭmī Ar. İki çeneklilerin ebegümecigiller familyasından, pembe beyaz çiçekli, bataklıklarda, sulak çayırlarda yetişen, çiçeği yumuşatıcı, kurutulmuş kökünün kaynatılmış suyu tenkiye ve gargara olarak kullanılan otsu bitki. Althaca officinalis.

ḫ. (yaban ḫaṭmī toḫmı) 15b/04

[=1]

ḥavān Far. Toz haline getirilmek veya ufalanmak istenen bir maddenin içine konulup dövüldüğü taş, tahta veya madenden çukur kap.

ḥ.+da 8a/08, 10a/03, 10a/10, 11b/10, 12a/02, 13b/03, 18a/12, 22b/13, 23b/11, 23b/14, 24a/06, 24b/04, 24b/11, 26a/12, 29a/10

[=15]

havc- Dağlamak.

h.-alar 23a/03

[=1]

ḥayā Far. Erkeklik bezi, er bezi, husye, testis.

ḥ.+sı 2a/07, 4b/08

ḥ.+sında 4b/01

[=3]

ḫaylī Far. Oldukça fazla, çokça, epey.

ḫ. 3b/10

[=1]

ḥayż Ar. Âdet hâli, aybaşı.

ḥ. 6b/10

[=1]

ḥāżır (< Ar. ḥużūr) Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.

ḥ. 27b/05

ḥ. ol- 16b/01, 23a/04

[=3]

helāk Ar. Ölme, mahvolma, yok olma.

h. it- 26a/03

h. ol- 11a/01, 12b/12, 13a/12

[=4]

hem Far. Kullanıldığı cümleye "üstelik, bir de, şu da var ki, zaten" mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.

h. 2a/10, 2a/10, 2b/03, 3b/02, 3b/12, 4a/05, 4a/07, 5b/09, 9b/01, 18b/09, 20b/09, 21a/02, 21a/12, 22b/07, 24b/16, 27b/14, 27b/15, 27b/15

[=18]

hemān Far. Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.

h. 9b/03, 21a/13, 28a/05

[=3]

her Far. Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, –nin hepsi, bütün, cümle.

h. bir 6b/02, 8b/11, 11b/09

h. birinden 7b/05

h. gün 6b/04, 12a/03, 18a/07, 22b/16

[=8]

hezār Far. Bin.

h. 28b/15

[=1]

ḫırılda- Boğuk boğuk sesler çıkarmak.

ḫ.-r 6a/06

[=1]

ḫıyārşenbe Far. Baklagillerden, Doğu Hint, Antil ve Brezilya'da yetişen, hekimlikte kullanılan, siyah renkteki meyvelerinin terkîbinde şeker, pektin, zamk, tanen ve esans bulunan ağaç, Hint hıyarı. Cassia fıstula.

ḫ. 14b/06

ḫ. içi 15b/04

ḫ.+yi 14b/07

[=3]

hızlu Kuvvetle, şiddetle, güç kullanarak.

h. ol- 2b/02

[=1]

hīç Far. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, katiyen, asla.

h. 4a/02, 7b/09, 13a/02

[=3]

ḫor (< Far. ḫār) Değersiz, bayağı, hakir.

ḫ. ol- 4b/04

[=1]

ḫoş Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.

ḫ. ol- 7b/11, 8a/04, 10a/12, 11b/08, 12b/01, 18b/02, 22b/02, 24b/10, 25a/13, 25b/06

[=10]

ḫūb Far. Güzel.

ḫ. (ġāyet ḫūb ol-) 10b/08

ḫ. ol- 3b/01

[=2]

ḫod Far. Kendi, bizzat, -de, dahi.

ḫ. 4a/04

[=1]

ḫunām Ar. Atın omuz ve ayaklarında ortaya çıkan ve damarlardan irin olarak dökülen bir hastalık.

ḫ. gibi 23a/09

ḫ. ol- 22b/02

[=2]

hurbamalı (?)

h. 17b/07

[=1]

ḫurmayī Ar. Güzel, yelesi ve kuyruğu uzun ve hünerli olan ata verilen isim.

h. 3b/02

[=1]

ḫuṣuṣā Ar. Hususî olarak, bilhassa, özellikle, hususu ile.

ḫ. 24a/12

[=1]

hünerlü Hüneri olan, marifet ve maharet sahibi, usta.

h.+ce 15a/12

h. ol- 3b/02, 3b/08, 4b/01

h.+ce ol- 3b/05, 3b/10

[=6]

hünersüz Hüneri olmayan, bir maharete veya ustalığa sahip bulunmayan.

h. ol- 4a/10

h.+dir 5a/05

[=2]

I

ılıcaḳ Ilıkça, az ılık.

ı. 10a/05, 12a/08, 15b/08, 27b/11

ı.+ıla 6b/05, 17b/07

ı. it- 14b/09, 15b/06, 16a/04, 16b/13, 17a/06, 19b/03

ı. şu ile 16b/05, 23b/07

[=14]

‘ınnāb İki çenekliler sınıfının cehrigiller familyasından, sarı çiçekli, dikenli yaprakları uzun ve mızrak biçiminde, boyu 8–10 metreyi bulan, ufak ağaç veya çalı şeklindeki bitki, çiğde. Zizyphus jujuba.

‘ı. 15b/06

[=1]

ıraḳ Uzak.

ı. 4a/10, 24b/06

[=2]

ısıcaḳ Isı, sıcaklık, ateş, hararet.

ı. 15b/09, 19b/01, 21a/02

ı.+ıla 6b/08, 12b/05, 18a/01, 19a/06, 19b/10, 19b/13, 20a/01, 25b/11, 25b/13, 27b/11, 27b/14

ı. ile 11a/08

ı. it- 20b/08, 24b/02

[=17]

ışır- Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.

ı.-duġundan 13a/08

ı. +acaḳ ol- 14b/04

[=2]

ışırġan Çokça ısıran.

ı. başlu ol- 4a/05

ı. dikeni 19b/09

[=2]

ışlāḥ Ar. İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

ı.+a 20a/05

[=1]

ışlat- Islanmasına sebep olmak, ıslak duruma getirmek.

ı.-a (ışlada) 25a/02, 25b/08

ı.-alar (ışladalar) 14a/09

ı.-up (ışladup) 19b/01

ı.-up (ışladup) 27b/13, 29a/10

ı.-up (ışladup) 15b/10

[=7]

ışşı bkz. ışıcaḳ

ı. (ḳızıl ve ışşı ol-) 25b/08

ı.+da 4a/01

ı.+dan 4a/01

ı.+na 5a/07

ı. ol- 10b/12, 13a/03

[=6]

ışşıcaḳ bkz. ışıcaḳ

ı.+ıla 20a/10

[=1]

İ

i- Bugün yalnız idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan cevher fiili.

i.-dügi 5b/11

i.-ken 3a/06, 15b/12, 16b/08, 17b/04, 17b/08, 20a/13

i.-se 7b/07, 8a/04, 10a/08, 10b/03, 13a/07, 14a/08, 14a/11, 16a/02, 18a/11, 19b/11, 21a/13, 24a/10, 25b/01, 25b/03, 28b/08

[=22]

ibrişim (< Far. ebrīşum) Bükülmüş ipekten iplik.

i.+ile 23a/05, 25b/15

[=2]

iç Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dahil.

i. 18a/13, 18b/13, 22b/05, 25a/07, 27b/03, 27b/15

i. (şıġıruñ iç yaġı) 19a/13

i.+i 5b/03, 11a/01, 18a/08

i.+i (ebucehl ḳarpuzı içi) 23b/06

i.+in 14b/06

i.+in (bādem içi) 15b/03

i.+inde 15a/02, 16b/06, 17b/05, 18a/02, 19a/05, 19a/10, 19a/10, 23a/02, 24a/01, 24a/07

i.+indeki 10b/04

i.+inden 10b/08

i.+ine 7a/05, 10a/08, 11b/03, 14b/07, 15b/04, 16a/12, 16b/12, 17a/05, 17b/13, 19a/01, 19b/12, 20b/04, 20b/08, 23a/06, 25b/11, 26a/09, 28a/03, 28b/02

i.+ini 25b/10, 27b/07

i.+ini (ḫıyārşenbe içi) 15b/04

[=46]

iç- Bir sıvıyı ağzına alıp yutmak.

i.-erken 14a/05

[=1]

içerü İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf.

i. 6b/09

i.+de 14a/08

i.+ki 5a/11

[=3]

içre İçinde, arasında, -de.

i. 7a/12

[=1]

içün Sebebiyle, maksadıyla, -den ötürü, -den dolayı, -e ayrılmış, -e özgü, -e has.

i. (def ‘ içün) 25a/08

i. (göz içün) 23a/13

[=2]

içür- Bir şeyin sulu bir maddeyi emmesini sağlamak.

i.-eler 13a/07

[=1]

idin- Kendini bir şeyin sahibi ve maliki kılmak, … sâhibi olmak.

i.-e 2a/10

[=1]

igne Dikiş dikmekte, nakış işlemekte kullanılan, bir tarafında iplik geçirilecek bir deliği bulunan, ucu sivri, ince çelik alet.

i. ile 10b/04, 12b/06

[=2]

igü En altta bulunan kaburga kemiği.

i.+ile 5b/11

i.+sinden 3a/08, 3a/08

[=3]

iḥtiyāṭ Ar. Olabilecek şeyleri hesâba katarak tedbirli ve ölçülü davranma, sakınma.

i. it- 9a/01

[=1]

iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.

i. 2a/02, 2a/09, 2b/12, 3a/03, 5a/02, 19b/08, 20a/14, 22b/04

i. (bir iki gün) 25b/04, 29a/06, 29a/12

i. (bir iki kerre) 13b/04, 28a/04, 28b/03

i. (bir iki yer) 14a/03, 25b/05, 25b/13

i. (bir iki yıl) 29a/08

i. çekirdek 8b/04

i. dirhem 7a/07, 8a/02, 8a/02, 12a/01, 12a/06, 12a/11, 17a/10, 17a/11, 25a/08, 25a/09

i. diş 5a/09

i. dürlü 23b/02

i. egük 3a/03

i. gice 21a/07

i. göz 4b/10, 10b/03

i. gün 24a/13

i. günden şoñra 24b/04

i. ʻillete 7b/03

i. kerre 7b/11, 8a/10, 9a/05, 9a/10, 10a/05, 10a/11, 22b/13, 23a/01, 23b/11, 23b/16, 24a/07, 24b/08, 24b/15

i. kez 8a/03

i. ḳıç 3a/03, 3b/01, 3b/03, 4b/03, 18b/12, 22b/05, 25a/07, 25b/07

i. kişi 17a/02

i. ḳol 15b/02

i. ḳulaḳ 2a/10

i. nev ʻ 6a/03

i.+nci 17b/01

i. öñ 14b/05

i. öñ ayaġı 21a/06

i. öñ ayaḳ 21a/01

i.+si 2a/12, 22b/04

i.+sini (bu ikisini) 7a/05

i.+şer (ikişer dirhem) 6b/02, 11b/06, 22b/15

i. ṭaraf 20b/10

i. üç gün 18b/03

i. üç yer 19a/07

i. yan 6a/07, 16a/01

i. yüz dirhem 6b/02

[=80]

‘ilāc Ar. Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere içilmek, herhangi bir yolla vücûda verilmek veya dışarıdan sürülmek suretiyle kullanılan maddelere verilen isim, em.

‘i. 11a/06

‘i.+ı 6a/06, 8b/01, 8b/08, 9b/05, 10a/07, 11a/12, 11b/11, 12a/06, 12b/04, 13a/04, 14a/01, 14a/06, 14b/05, 15a/05, 15b/01, 15b/13, 16a/08, 16b/12, 17b/05, 18a/09, 18b/03, 18b/12, 19a/10, 19b/08, 20a/09, 20b/01, 21a/01, 21a/06, 21a/12, 22b/09, 23b/05, 24a/04, 25a/01, 25a/15, 25b/07, 25b/15, 26a/06, 27b/04, 27b/10, 28a/02, 28a/06, 28a/13, 28a/15, 28b/08, 28b/15, 29a/09

[=47]

ile İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vâsıta, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar.

i. 6a/09, 7a/01, 18b/06

i. (acı sāde yaġ ile) 29a/05

i. (arpa ile) 15b/07

i. (avşaġı sirke ile) 29a/09

i. (avşaḳī sirke ile) 21a/13

i. (bal ile) 20b/12, 23b/06, 23b/15

i. (bezīr ile) 11a/06, 21a/01, 25b/12

i. (bir ince kendir ile) 26a/07

i. (biz ile) 16a/13, 25a/16, 25b/11

i. (bunlar ile) 19a/07

i. (çam ṣaḳızı ile) 27b/01

i. (çengāl ile) 14a/10

i. (çul ile) 17a/01

i. (ḍarb sirke ile) 10a/03, 19b/10

i. (demir ile) 20b/10

i. (demür ile) 10a/07, 26a/04

i. (dişlü ile) 5a/11

i. (gebre ṣābūn ile) 24a/04

i. (gice ile) 3b/08

i. (ḫamīr ile) 6b/08, 13b/03

i. (ılıcaḳ ṣu ile) 16b/05, 23b/07

i. (ısıcaḳ ile) 11a/08

i. (igne ile) 10b/04, 12b/06

i. (igü ile) 5b/11

i. (ince ṭuz ile) 24b/02

i. (ḳara çamur ile) 25a/06

i. (kepçe ile) 24b/02

i. (kül ile) 25b/03

i. (kürre ile) 23a/02, 29a/01

i. (maşura ile) 10b/03, 11b/05, 11b/08, 12a/03

i. (merkeb sidigi ile) 28b/08

i. (mil ile) 11a/12

i. (mūm ile) 9a/09, 28b/04

i. (neşter ile) 12b/08, 20a/03, 25b/05, 25b/13

i. (nişādır ile) 7b/05, 26a/01

i. (otlar ile) 22b/09

i. (pamuġ ile) 9a/10

i. (pamuḳ ile) 8b/05

i. (panbuk ile) 7b/11, 10a/05, 10a/12, 16b/03, 21a/15, 26a/01, 26a/13, 27b/13

i. (rāḳī ṣābūn ile) 25a/04, 9b/05

i. (ṣābūn ile) 23b/07, 23b/14

i. (sāde yaġ ile) 26a/01

i. (ṣarımsaḳ toz ile) 8a/05

i. (ṣarısabır ile) 28a/13

i. (ṣaru ṣu ile) 11a/01

i. **(sıcaḳ ṣu ile)** 25a/11

i. (ṣığır ödi ile) 28a/14

i. (sirke ile) 20b/04, 25b/02, 25b/08, 29a/02, 29a/04, 29a/05

i. (ṣovuk ṣu ile) 22b/14

i. (sünger ile) 24b/01

i. (şarāb ile) 6b/08, 14b/01, 16b/12, 17a/09, 17a/13, 17b/13, 18a/07, 18b/04, 19a/01, 19b/12, 24a/05, 27b/11, 28b/01

i. (şeke ile) 21a/13

i. (torba ile) 7b/01

i. (ṭuz ile) 24b/12, 25b/16, 28b/12,

i. (vaşaḳī sirke ile) 8a/09

i. (yaḳu ile) 26a/04

i. (yaş üstübi ile) 25a/03

i. (yogurd ile) 24b/15

i. (yumruḳ ile) 26a/06

i. (za‘ferān ile) 6a/08, 6a/10

i. ṭuzlu ṣu ile 9b/06

[=112]

ilet- Götürmek veya getirmek, ulaştırmak, eriştirmek.

i.+eler (iledeler) 23a/10

i.-irler (iledirler) 23a/13

[=2]

ilik Kemiklerin içini dolduran yağlı madde.

i.+i (murdar iligi) 10a/09

i.+in (iligin) 24a/07

[=2]

‘illet Ar. Hastalık.

‘i. 6a/12, 6b/09, 7b/02

‘i. (bir ‘illet) 12b/03

‘i.+den 6b/12

‘i.+dür (bir ‘illet) 14b/03, 20a/08, 29a/08

‘i.+e (iki ‘illete) 7b/03

‘i.+i 6a/02

‘i. ol- 25a/16

‘i.+üñ 10b/10

[=12]

in- (Bulunduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek, akmak.

i.-e 6b/12

i.-er 20a/13

i.-se 12a/09

[=3]

ince Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan.

i. 2a/01, 12b/06, 25a/09

i. (bir ince kendir ile) 26a/06

i. bezir 25b/10

i. ol- 2b/08, 3a/02, 23b/03

i. saġġ ṭuz 14a/11

i. ṭuz ile 24b/01

[=10]

inciklü Diz kapağı ile topuk arası, bunun topuğa yakın olan kısmı.

i. 2a/05

[=1]

inek Sığır türünün dişisi.

i. südi 13a/07, 19b/03

[=2]

iniş Yukarıdan aşağıya doğru alçalan meyilli yer, yol.

i.+de 2b/04

[=1]

intişār Ar. Ata terliyken su vermek ile ortaya çıkan hastalık.

i. 15b/12

[=1]

iñen Çok, gayet, pek, ziyade, daha ziyade.

i. 2a/09, 5b/04

[=2]

iñle- Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak.

i.-r 15b/01

[=1]

iplik Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

i. 10b/04

i.+i (ipligi) 10b/06

[=2]

ir- Belli bir yere, bir noktaya varmak, vasıl olmak, erişmek.

i.-dügi 5b/06

i.-ince 20b/11

[=2]

irik Beyaz çiçekler açan, her yerde yetişen ve pek çok türü bulunan meyve ağacı. Prunus domestica. Erik.

i. ile (murdār irik-ile) 9a/04

[=1]

irin bkz. iriñ

i. 23b/02, 24b/05

i. gibi 6a/04

[=3]

iriñ Cerahat.

i.+i 10a/06

[=1]

irtesi bkz. ertesi

i. 9a/04

i. gün 28a/05

[=2]

irüñlü İrin toplanmış, cerahatli.

i.+ce 7b/04

[=1]

isfiḍāc Ar. Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat, üstübeç.

i. 8a/01, 10a/02, 11b/06, 23b/10

[=4]

isḳıṭorī Yun. Etli yapraklı, sarı çiçekli bir bitki ve bu bitkiden elde edilen zamk. Krş. Sabır otu, öd ağacı, sarı sabır. Lat. Aloe vera.

i. 12b/08, 28b/02

[=2]

isti'māl Ar. Kullanma.

i. it- 11b/10, 12b/09

[=2]

iş Bir maksatla yapılan faaliyet, çalışma, amel.

i.+ine 4a/05

[=1]

işāret Ar. Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını göstere belirti, alamet, emare.

i. 2a/09

[=1]

işit- Kulak yoluyla duymak.

i.-üp (işidüp) 4b/06

[=1]

işle- Yapmak.

i.-r 29a/08

[=1]

işte Bir kimse, şey veya durumu işâret etmek için kullanılır.

i. 10b/11

[=1]

it Köpek.

i. 4b/12

[=1]

it- Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.

i.-dügümiz 12a/10

i.-e 11b/10

i.-e (ḥacāmat ide) 13b/02

i.-e (helāḳ ide) 26a/04

i.-e (saḥḳ ide) 11b/10, 29a/10

i.-eler (‘amel ideler) 8b/04

i.-eler (bir melhem it-) 9a/06

i.-eler (böyle ideler) 11a/10

i.-eler (fiṭl ideler) 29a/12

i.-eler (ḥall ideler) 21a/13

i.-eler (ılıcaḳ ideler) 15b/06

i.-eler (ideler) 6b/04, 6b/06, 7b/08, 7b/09, 7b/12, 8a/06, 8a/07, 9a/06, 9b/07, 10a/10, 12a/10, 13b/04, 16b/02, 18a/05, 19a/03, 22b/01, 23b/08, 23b/16, 26a/09, 29a/04

i.-eler (iḥtiyāṭ ideler) 9a/01

i.-eler (isti‘māl ideler) 11b/10, 12b/09

i.-eler (iżāfet ideler) 15b/08

i.-eler (saḥḳ ideler) 8a/09, 10a/03, 10a/04, 11a/07, 29a/11

i.-eler (terkīb ideler) 9b/11

i.-eler (ṭop ṭop ideler) 18a/13

i.-eler (yaḳı ideler) 19a/07, 20b/03, 20b/03

i.-er (beyān ider) 5a/09, 11a/06, 15a/09, 16b/06, 16b/07, 19a/09, 19b/05, 23a/15, 25b/06

i.-er (fāyide ider) 17b/09

i.-er (fāyide it-) 25b/14

i.-er (ḫarāb ider) 28a/13

i.-er (ider) 3a/12, 5b/12

i.-er (kifāyet ider) 28a/10

i.-er (sirāyet ider) 22b/08

i.-esin (ḫamīr idesin) 11b/03

i.-esin (idesin) 6b/01, 11b/01

i.-üp (baş idüp) 17b/01

i.-üp (fiṭl idüp) 20b/13

i.-üp (ılıcaḳ idüp) 14b/09, 16a/04, 16b/13, 17a/06, 19b/03

i.-üp (ışıcaḳ idüp) 20b/08, 24b/02

i.-üp (idüp) 9a/10

i.-üp (saḥḳ idüp) 23b/11, 24a/06, 24b/15, 25a/09, 26a/12

[=80]

it üzümi Patlıcangillerden, 20 – 25 santim boyunda, küçük beyaz çiçekli, yumuşatıcı, yatıştırıcı, uyuşturucu ve ağrı dindirici hassalarından dolayı bâzı ilâçların yapımında kullanılan bir yıllık bitki, köpek üzümü. Solanum nigrum.

i. 15a/05, 19a/03

[=2]

iz 1.İnsan veya hayvan ayağının yerde kalan şekli.

i. 15a/11, 19b/07, 20a/09, 22b/04, 22b/05, 22b/06

2. Gelip geçenlerin iziyle oluşan yol.

i.+de 3a/06, 3b/08, 4a/03, 4b/02, 4b/04

[=11]

iẕin Ar. Bir şeyi yapmak için verilen serbestlik, müsâade, ruhsat, destur.

i. 10b/10

[=1]

iżāfet Ar. Bir şeyle diğer bir şeyi ortak bir bağ yoluyle bağlama, nispet etme.

i. it- 15b/08

[=1]

K

ḳabuḳ Bir şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka.

ḳ.+ı (ḳabuġı) 28b/01

[=1]

ḳaçan Ne vakit, ne zaman ki.

ḳ.+ı 2a/12

[=1]

ḳadar Ölçüde, derecede, dek, değin.

ḳ. 6a/10, 8a/11

ḳ. (gelinceye ḳadar) 12b/01

ḳ. (ne ḳadar) 7b/01, 25a/16

ḳ.+ı (bir çekirdek ḳadarı) 11b/07

ḳ.+ın (bir arpa ḳadarın) 11a/03

[=7]

ḳafā Ar. Ense, boynun arka tarafı.

ḳ.+sını 11a/12

[=1]

kāfūr Ar. Hindistan ve Çin'de yetişen kâfur ağacının zamkından elde edilen ve hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, kolaylıkla parçalanır ıtırlı madde.

k. 6a/07

k.+ı 6a/11

[=2]

kāh Far. Bazen, bazı aman, gah.

k. 24a/15

[=1]

kāhil (< Ar. kuhūlet) Atın omuz başlarına verilen ad.

k. 2b/03, 15a/04

k. ol- 4a/03, 4a/10

[=4]

ḳā'ide (< Ar. ḳā'id) Bir ilim kolunda istenen sonuca varabilmek, doğru sonuç alabilmek için uyulması gereken ve önceden bulunup belirlenmiş olan esaslardan her biri, kural.

ḳ. ol- 10b/09

[=1]

ḳal- 1. (Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak.

ḳ.-a 7a/07

ḳ.-duġın 4a/06

ḳ.-sa 28b/04

ḳ.-ur 15a/02

2. (Bir bütünden) Artmak.

ḳ.-an 5a/11

ḳ.-ınca 6b/03

[=6]

ḳaldır- Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek.

ḳ.-alar 14a/02, 15b/06, 28a/03

ḳ.-ır 24a/09

ḳ.-maz 13a/09

ḳ.-up 11a/09

[=6]

ḳaldur- bkz. ḳaldır-

ḳ.-alar 12b/06, 16b/13

[=2]

ḳalın Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan.

ḳ. 17a/01, 29a/01

ḳ. (bir ḳalın biz) 19a/06

ḳ. +ca 13b/09, 16b/04

ḳ. ol- 11b/01, 28b/02

[=7]

ḳalḳ- Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak.

ḳ.-ar 16b/11, 28b/11

[=2]

ḳalye bkz. ḳalye-i frengī

ḳ. 7b/05, 8b/11, 22b/10

[=3]

ḳalye-i frengī Potasyum, deniz otları veya çöven yakılarak elde edilen bir madde, sodyum oksit.

ḳ. 9b/07

[=1]

ḳamış Buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki.

ḳ. 2a/02

[=1]

ḳan Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.

ḳ. 4b/01, 12a/09, 12b/01, 14a/03, 18b/09, 18b/12, 24a/15, 24b/01, 25b/14, 26a/13, 28a/05, 28a/06, 28a/15

ḳ. aḳ- 14a/04, 14b/10, 23a/04

ḳ. al- 6a/07, 12a/12, 14b/06, 15b/02, 16a/01, 18b/13, 19b/08, 21a/01, 21a/03, 21a/06, 25a/07, 25b/07

ḳ. gel- 12a/05, 12a/09, 12a/12

ḳ.+ı 11a/08, 15b/02, 16a/08, 27b/05

ḳ.+ıla 12a/07

ḳ.+ın 24b/01

ḳ.+ını 12b/05, 16b/02

[=39]

ḳana- (Vücudun herhangi bir yerinden) Dışarıya kan akmak.

ḳ.-r 8b/08, 15b/12

[=2]

ḳanat Burnun iki tarafı.

ḳ.+ları 6a/06, 13a/04, 16b/10

[=3]

ḳanḳı Adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı.

ḳ. ṭaraf 24a/09

[=1]

ḳap Kabuk, kışır.

ḳ.+ı (arduç ḳabı) 26a/09

ḳ.+ı (çam ḳabı) 26a/09

ḳ.+ı (günlük ḳabı) 26a/09

ḳ.+ı (ḳabı) 13b/06, 18a/12, 24a/11

ḳ.+ını (ḳabını) 18b/04

[=7]

ḳapaḳ Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ.

ḳ.+da 9a/02

ḳ.+ın (ḳapaġın) 5a/12

[=2]

ḳar Karlı mevsim, hava.

ḳ.+da 4a/04

[=1]

ḳar- (Toz ve sıvı hâlindeki maddelerden meydana gelen bir karışımı elde etmek için gerekli maddeleri) Birbirine katıp karıştırmak.

ḳ.-alar 29a/03

[=1]

ḳara Kömür renginde olan rengin adı.

ḳ. 4a/04, 25a/05

ḳ. (birez ḳara neft̟) 16a/03

ḳ.+ca 5b/03, 13a/11

ḳ. çamur ile 25a/06

ḳ. encīr 18a/06

ḳ. ḳaranfīl 11b/02

ḳ. ol- 2a/08, 3b/11, 4a/08, 4a/12

ḳ.+sı 3b/06

ḳ. üzüm 18a/07

ḳ. zırnīḫ 7b/05, 9b/07

[=16]

ḳarabaşlu Ballıbabagillerden, ilkbaharda mavi veya menekşe renginde çiçekler açan, otsu veya dibi odunsu, çok ıtırlı bitki, yabani lavanta çiçeği.

ḳ. 14b/01

[=1]

ḳaraca otı Bir çöpleme çeşidi olan ve kara çöpleme denen bitki.

ḳ. 20b/12, 25a/16

[=2]

ḳara çenek Bir ot türü.

ḳ.+toḫmı 19a/01

[=1]

ḳaranfil Far. Kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisi. Dianthus caryophyllus.

ḳ. (ḳara ḳaranfil) 11b/02

[=1]

ḳardaşḳanı Doğu Hint Adaları ‘nda ve Orta Afrika’da yabani olarak yetişen, palmiyeye benzeyen ağacın kırmızı renkte, fosilleşmiş şekilde kurumuş, taş görünümlü reçinesi. Krş. İki kardeş kanı, demü’l-ahaveyn, ejder kanı. Lat. Dracaena cinnabari.

ḳ. 12a/06

[=1]

ḳarın İnsan ve hayvan vücudunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mide, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın.

ḳ.+ı (ḳarnı) 16b/09, 17a/09, 22b/05, 25a/13

ḳ.+ını (ḳarnını) 17a/02

[=5]

ḳarışdur- Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak.

ḳ.-a 9a/05, 14a/11

ḳ.-alar 9a/10, 10a/04, 13b/09, 20b/02, 20b/12, 24a/07, 25b/04, 28a/14, 29a/05

ḳ.-up 8a/03, 8b/05, 8b/12, 20a/04, 24b/02, 25a/06, 25b/03

[=18]

ḳarşu Mukabil, karşılık olarak.

ḳ. 10a/05, 20b/11, 23a/06, 26a/02

ḳ.+ca 15b/09

[=5]

ḳaşırġalıḳ Hızı 120 kilometreyi aşan çok şiddetli rüzgâr.

ḳ. gibi 23a/08

[=1]

ḳaşnı Maydanozgiller familyasından, şeytan tersi, çadır uşağı otu gibi bitkilerden elde edilen bir nevi zamk.

ḳ. 19b/11

[=1]

ḳaş Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar.

ḳ.+ında 8b/06

[=1]

ḳaşan- (At) İşemek.

ḳ.-a 17a/02, 17a/06, 17a/08, 17b/01, 18b/06, 18b/08, 18b/09

ḳ.-ıcaḳ 3a/03, 3a/06

ḳ.-masını 18b/09

ḳ.-maz 16b/10, 18b/03, 18b/06

[=13]

ḳaşı- Vücûdun herhangi bir yerinde duyulan, kaşıntı denen hafif yanma veya batmaya benzer hissi gidermek için bu hissin duyulduğu yeri tırnakları veya başka bir şeyi üzerinde gezdirmek sûretiyle hafifçe ovmak, hafifçe kazır gibi yapmak.

ḳ.-maya 25a/07

[=1]

ḳat- Bir şeyin içine, üstüne veya yanına niteliğini değiştirmek veya niceliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak.

k.-a 16b/02

ḳ.-alar 6b/04, 7a/07, 10a/11, 10a/11, 13b/08, 14a/11, 14b/07, 14b/08, 15b/05, 15b/05, 15b/07, 16a/03, 16a/03, 16b/13, 17a/06, 17b/10, 17b/11, 17b/13, 18b/05, 18b/05, 19a/06, 19a/12, 20b/12, 21a/14, 22b/16, 24a/07, 25a/04, 25b/02, 29a/11

ḳ.-asın 20a/10

ḳ.-up 8a/10, 11a/08, 12a/07, 13b/10, 14b/02, 18a/13, 19a/13, 19b/12, 20b/04, 20b/08, 20b/08, 23b/11, 24a/01, 25a/10, 25b/09, 26a/12, 28b/02

[=48]

ḳatı 1. Çok, çok ziyade, pek, şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayret.

ḳ. 3b/01, 3b/02, 3b/08, 3b/09, 4a/06, 4a/08, 4a/09, 4a/12, 4b/02, 4b/12, 16b/11, 17b/01, 18b/11, 18b/11, 19a/08, 19a/09, 24a/10, 24a/12

ḳ. (katı katı) 3a/06, 6b/11, 17a/01, 17b/11, 23b/16

2. Sert, yumuşak karşıtı.

ḳ. ol- 16b/10, 27b/02

[=25]

ḳaṭrān Ar. Odun, petrol vb.nin damıtılmasından elde edilen, koyu, yapışkan, rengi kahverengi ile siyah arasında değişen, keskin is kokulu, suda erimediği için sürüldüğü yeri suya ve rutûbete karşı koruyan ve birçok organik maddenin îmâlinde kullanılan madde.

ḳ. 16b/01, 23a/06

ḳ.+ı 22b/14, 24b/02, 27b/06

ḳ.+ı (arduç ḳaṭrānı) 22b/01

ḳ.+ıla 24b/07

[=7]

ḳavī (< Ar. ḳuvvet) Güçlü, kuvvetli.

ḳ. ol- 20a/10, 21a/14

[=2]

ḳavuḳ Mesane, sidik torbası.

ḳ. 18b/07

[=1]

ḳavuḳluḳ bkz. ḳavuḳ

ḳ.+ı (ḳavuḳluġı) 18b/08

[=1]

ḳavun İki çenekliler sınıfının kabakgiller familyasından, sürüngen gövdeli bitki.

ḳ. gibi ol- 28a/01

[=1]

ḳayıd- Geri dönmek, avdet etmek.

ḳ.-maz 4a/01

[=1]

ḳayır- Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek.

ḳ.-maz 4b/11

[=1]

ḳayna- (Bir kap içindeki sıvı) Sıcaklığı belli bir dereceyi bulunca fokurdamak.

ḳ.-mış 8a/03

ḳ.-r 27b/06

[=2]

ḳaynar Kaynamakta olan.

k. şu 21a/06

[=1]

ḳaynat- Bir şeyin, pişirmek veya belli bir işleme tâbi tutmak maksadıyla su veya bir sıvı içinde kaynamasını sağlamak.

ḳ.-a (ḳaynada) 13b/06, 13b/10, 14b/02, 19b/10, 20a/10

ḳ.-alar (ḳaynadalar) 6b/08, 7a/05, 7a/06, 7b/01, 7b/10, 14b/07, 15a/06, 15b/04, 15b/07, 16a/02, 17a/09, 17a/13, 17b/10, 17b/13, 18a/07, 18b/04, 19a/01, 19a/11, 19b/12, 20b/06, 20b/07, 24a/05, 24b/11, 25a/02, 25b/02, 25b/12, 26a/11, 28b/02

ḳ.-up (ḳaynadup) 6b/03, 8a/01, 11a/07, 20b/04, 27b/11, 28b/01

[=39]

ḳaz- Toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak.

ḳ.-asın 23a/09

[=1]

ḳazı- Kesici veya sert bir âletle bir şeyin üstünden ince bir tabaka kaldırmak.

ḳ.-yalar 29a/01

[=1]

keçe Dokuma yoluyle değil yapağıyı dövmek veya ayakla tepmek suretiyle yapılan kaba kumaş.

k. 24b/05

[=1]

keçi Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve pöstekisi için yetiştirilen, çenesinde sakalı bulunan, bitkilere çok zararlı, evcil memeli hayvan. Capra hircus.

k. ödi 12b/09

[=1]

keçiboynuzı Baklagillerden, odunu marangozlukta, kabuğu sepicilikte kullanılan, 6 – 10 veya 12 metre boyunda, kışın yapraklarını dökmeyen Akdeniz bölgesi ağacı. Ceratonia siliqua.

k. 18a/12

[=1]

kel Far. Hastalık veya saç dökülmesi sebebiyle başın saçsız kalmış yeri.

k. baş gibi ol- 28b/14

[=1]

kelb Ar. Köpek.

k. (aḳ kelb necsi) 29a/04

[=1]

kelef Ar. Atın genellikle omzuyla sırtında, avuç içi kadar veya daha küçük olan abraş ve behak benzeri bir cilt hastalığı.

k. ol- 28b/14

[=1]

kelem Lahana.

k. 25b/10

[=1]

keler Kertenkele, bukalemun gibi yerde sürünerek ilerleyen, beşer parmak ve dörder ayaklı, çok uzun kuyruklu sürüngenlerin ortak adı.

k. necsi 11b/09

[=1]

kemik bkz. kemük

k. gibi ol- 20b/10

[=1]

kemrelen- (Deri) Pul pul olmak.

k.-ür 9b/04

[=1]

kemük İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı.

k.+e (kemüge) 20b/11

k. gibi 20b/13

[=2]

kendir Kendirgiller familyasından, sap liflerinden halat ve çuval yapılan bitki, kenevir. Cannabis sativa.

k. (bir ince kendir ile) 26a/06

[=1]

kepçe Far. Çorba, hoşaf vb. sulu yiyecekleri karıştırmaya ve dağıtmaya yarayan uzun saplı, büyük ve derince kaşık.

k. ile 24b/02

[=1]

kepek Öğütülüp elenen tahıl tanelerinden eleğin üstünde kalan kabuk kırıntıları.

k. 19a/11, 19b/09

k. gibi 28b/15

k.+i (kepegi) 20b/04, 25b/02

k. ile 24b/12

[=6]

kerre Ar. Defa, kez, sefer.

k. (bir iki kerre) 13b/04, 28a/05, 28b/03

k. (birḳaç kerre) 11a/10, 14b/09, 15b/08, 22b/01, 24a/01, 28b/13, 29a/06

k. (iki kerre) 7b/11, 8a/10, 9a/05, 9a/10, 10a/05, 10a/11, 22b/13, 23a/01, 23b/12, 23b/16, 24a/07, 24b/08, 24b/15

k. (üç kerre) 7b/08, 20b/13, 23a/10

k. (yedi kerre) 22b/14, 23b/09

k.+de 9a/04

[=29]

kes- (Bıçak, makas, balta vb. bir âletle) İkiye ayırmak, kat'etmek.

k.-e 10b/05

k.-eler 8a/05, 12b/08, 23a/03, 28a/04

k.-üp 16a/08

[=6]

kesi Kesilmiş yer.

k. ol- 11a/02

[=1]

kesil- 1. (Bıçak, makas, balta vb. bir aletle) İkiye ayrılmak, kat edilmek.

k.-en 8a/06

k.-üp 23a/04

k.-ürse 26a/14

2. Sona ermek, bitmek.

k.-mezse 17a/08, 19a/02

[=5]

keskin (İçecekler için) Sert.

k. 26a/13

k. sirke 18a/02

[=2]

kettān 1. Ketengiller familyasından, lifleri dokumacılıkta kullanılan, çiçekleri göz alıcı, yaprakları basit, kireçli toprakları ve ılık iklimi seven otsu bitki. Linum.

k. toḫmı 25a/01

2. Keten liflerinden dokunan bez.

k. bizi 23b/08

[=2]

kez Defa, kere, sefer.

k. 12b/04

k. (birḳaç kez) 11a/12, 20a/01, 20b/07

k. (iki kez) 8a/03

[=5]

ḳıç Vücûdun gerisi, kuyruk sokumu bölgesi, makat, dübür, popo.

ḳ. 21a/12

ḳ. (iki ḳıç) 4b/03

ḳ.+ı (iki ḳıç) 3b/01, 3b/03

ḳ.+ın 3b/11

ḳ.+ın (iki ḳıç) 3a/03

ḳ.+ında 27b/02

ḳ.+ından 2a/11, 5a/02

ḳ.+ından (iki ḳıçından) 25b/07

ḳ.+ınuñ 2a/07, 2a/09, 27b/03

ḳ.+ınuñ (iki ḳıç) 18b/12, 22b/05

ḳ.+ınuñ (iki ḳıçınuñ) 25a/07

[=16]

ḳıçın ḳıçın Geri geri, geriye doğru.

ḳ. (ḳıçın ḳıçın git-) 3a/07

[=1]

ḳıl İnsan ve hayvan vücudunda biten sert ve kalınca tüy.

ḳ. 2b/07, 4b/09

ḳ.+ı (ṭoñuz ḳılı) 28a/10

ḳ.+ı-y-ıla 8b/09, 25b/16

ḳ.+lar 28a/11

[=6]

ḳılınç Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh.

ḳ. 5a/04, 16a/07

[=2]

ḳına (< Ar. ḥinnā) Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen ve saç, tırnak ve elleri turuncu bir renge boyamakta kullanılan toz.

ḳ. 29a/03

ḳ. gibi 9b/08

ḳ. yaḳar gibi 13b/09

[=3]

ḳırca ot Bir ot türü.

ḳ. gibi 12b/12

[=1]

ḳırı Bir at türü.

ḳ. 5b/12

[=1]

ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.

k. dirhem 10a/02

ḳ. iki 5a/11

[=2]

ḳış- Kapatmak, büzmek.

ḳ.-ar 5a/01

[=1]

ḳışa İki ucu arasında az mesâfe olan, boyu uzun olmayan.

ḳ. ol- 2b/11

[=1]

ḳısāc Kerpeten.

ḳ.+ıla 24a/09

[=1]

ḳışraḳ Dişi at.

ḳ. 2b/06, 4b/05

[=2]

ḳış 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.

ḳ.+ın 4a/04

[=1]

ḳıvāmī Ar. Kıvamlı, uygun.

ḳ. ol- 19b/13

[=1]

ḳıymet Ar. Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer.

ḳ.+de 2b/02

[=1]

ḳıymetlü Maddi kıymeti yüksek olan, değerli, zikıymet.

ḳ. ol- 4b/03

ḳ.+ce ol- 3b/12

[=2]

ḳıynaḳ Kıçı meydana getiren kaba etler, oturak yeri.

ḳ.+ını (ḳıynaġını) 11a/09

[=1]

ḳız- Aşırı derecede ısınmak, sıcaklığı çok artmak.

ḳ.-a 6b/11, 17a/02, 18b/09

ḳ.-alar 19b/12

[=4]

ḳızdır- Kızmasını sağlamak, kızmasına yol açmak.

ḳ.-up 28b/06

[=1]

ḳızıl Parlak kırmızı renk.

ḳ. 12b/01

ḳ. boya 16a/09, 18b/04, 20b/02, 24b/07, 24b/13, 26a/13

ḳ. ol- 24a/04, 28a/02

ḳ. şoġan 18b/04

ḳ. ve ıssı ol- 25b/08

[=11]

ki Far. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir.

k. 4b/07, 4b/09, 6a/07, 10a/07, 14a/01, 15b/02, 18b/03, 18b/08, 20a/08, 26a/06, 27b/02, 27b/10, 28a/03, 28a/11, 28a/13, 28a/15, 28b/15

[=17]

kibrīt Ar. Bir ucuna, sert bir şeye sürtüldüğü zaman tutuşan bir ecza sürülmüş çöp parçası.

k. 23b/10

[=1]

kifāyet Ar. Yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kafi olma.

k. it- 28a/09

[=1]

kilim (< Far. gilīm) Halıdan daha ince, havsız, kıl veya yün dokuma.

k. (bir kilim parçası-y-ıla) 9b/12

[=1]

kim bkz ki

k. 2a/01, 2b/01, 2b/03, 3a/07, 3b/05, 4b/05, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/10, 4b/11, 5a/02, 5a/06, 5a/09, 5b/07, 5b/08, 5b/09, 5b/10, 6a/01, 6a/04, 6b/09, 6b/09, 6b/10, 6b/11, 7a/01, 7a/02, 7a/03, 7a/04, 7a/06, 7a/12, 7b/04, 8a/07, 8b/01, 8b/02, 8b/08, 9a/01, 9a/03, 9a/05, 9a/12, 9b/01, 9b/03, 9b/05, 9b/06, 9b/09, 10b/01, 10b/02, 10b/06, 10b/08, 10b/10, 11a/06, 11a/12, 11b/12, 11b/12, 12b/01, 12b/07, 12b/10, 13a/02, 13a/08, 13a/08, 13b/07, 13b/12, 14a/06, 14a/07, 14b/03, 14b/05, 15a/01, 15a/03, 15a/05, 15a/10, 15a/11, 15b/01, 15b/01, 15b/01, 15b/13, 15b/13, 16a/06, 16a/08, 16b/05, 16b/09, 16b/12, 17a/10, 17b/07, 18b/09, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 19a/09, 19b/02, 19b/06, 19b/07, 19b/08, 19b/13, 20a/08, 20a/09, 20a/13, 20a/14, 20b/03, 20b/09, 20b/15, 21a/05, 21a/09, 21a/10, 21a/12, 22b/03, 22b/09, 23a/06, 23b/03, 23b/03, 23b/05, 23b/08, 24a/04, 24a/08, 24a/10, 24a/12, 24a/14, 24a/15, 24a/15, 24b/09, 24b/14, 25a/01, 25a/07, 25a/14, 25b/07, 25b/15, 26a/05, 27b/08, 27b/15, 28b/07, 28b/14, 29a/08, 29a/09

[=131]

kimyon (< Ar. kemmūn) Maydanozgillerden, beyaz ve pembe çiçekli yaprakları dar ince şeritler halinde, 15 – 20 santim boyunda bir yıllık ıtırlı otsu bitki. Cuminum cyminum.

k. 11a/07, 17a/12, 19a/11

[=3]

kireç Far. Kireç taşının bu işe mahsus ocaklarda kavrulmasıyle elde edilen, kalsiyum oksitten ibâret taşımsı beyaz madde.

k. 8b/11, 9b/08, 22b/10, 23a/06

k.+i 23b/08

k. şuyı 7b/06

[=6]

kirpik Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri.

k.+i (kirpigi) 4a/02

k.+leri 2a/08, 3b/11, 4a/09

[=4]

kirpük bkz. kirpik

k.+i (kirpügi) 4b/09

[=1]

kişi İnsan, kimse, şahıs.

k. (iki kişi) 17a/02

k.+ler 5b/08, 5b/08

[=3]

kişne- (At) Ses çıkarmak.

k.-meye 4b/05

k.-ye 2b/06

[=2]

ḳo- 1. (Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek.

ḳ.-maḳdan 7a/02, 10b/01, 15b/12, 16b/09

ḳ.-maz 5b/08

2. Katmak.

ḳ.-maya 7b/09

[=6]

ḳocın- Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak.

ḳ.-ur 21a/05, 24a/10

[=2]

ḳoḫu Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu.

ḳ.+sı 7a/11

[=1]

ḳol (Koyun, dana, kuzu, at vb. hayvanlarda) Ön ayağın üst kısmı.

ḳ.+ından 16a/01

ḳ.+ından (iki ḳol) 15b/02

[=2]

ḳolay Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüğü olmayan (iş).

ḳ.+ı 7a/12

[=1]

ḳomalā Bir sarmaşık türü.

ḳ. 7a/08, 17b/12

[=2]

ḳop- Yerinden ayrılmak, bağlı bulunduğu yerle bağlantısı kesilmek.

ḳ.-a 14a/07

ḳ.-ar 12b/07, 14a/10

ḳ.-ınca 10a/09, 22b/12

ḳ.-sa 13b/12

[=6]

ḳorḳ- Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek.

ḳ.-mayalar 28a/04

[=1]

ḳorḳı Bir tehlike veya tehlike ihtimali karşısında duyulan ürkütücü duygu.

ḳ.+sı 15b/01

[=1]

ḳoru- Dış tehlikelerden esirgemek, muhâfaza etmek.

ḳ.-r 24a/11

[=1]

ḳoşdur- Koşmak işini yaptırmak.

ḳ.-alar 18b/11

[=1]

ḳoy- 1. (Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek.

ḳ.-alar 6b/08, 7a/06, 9a/03, 11a/04, 14a/12, 14b/02, 15b/08, 16a/12, 16b/04, 17a/09, 17b/07, 18a/03, 21a/15, 22b/13, 23b/08, 25b/10, 28a/09

ḳ.-ıvirmeyeler 12a/08

ḳ.-up 7a/10, 9b/09, 11b/04, 25a/03

2. Katmak.

ḳ.-alar 19b/12, 25b/11, 26a/14, , 28b/03

ḳ.-up 10b/06, 12a/02, 14a/04

[=29]

ḳoyı bkz. ḳoyu

ḳ. ol- 24b/11, 25a/02

[=2]

ḳoyu Sıvılık derecesi fazla olan, yoğunluğu sebebiyle güç akan, akışkanlığı az olan, kesif.

ḳ. ol- 29a/10

[=1]

ḳoyul- Koyu duruma gelmek, koyulaşmak.

ḳ.-unca 29a/03

[=1]

ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, boynuzlu, memeli, evcil hayvan.

ḳ. 13a/12

ḳ. yaġı 9b/11

[=2]

ḳoyur- Tesir ettirmek.

ḳ.-a 20b/14

[=1]

ḳozalaḳ Kozalaklılar takımından olan ağaçların sert, dibi yuvarlak, ucu sivri meyvesi.

ḳ.+ı (servi ḳozalaġı) 28b/01

[=1]

köfes Verimli toprak.

k. 6b/07

[=1]

kök Dip.

k.+iñi 8a/07

[=1]

köpük Bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle oluşan yığın halindeki hava veya gaz kabarcıklarından meydana gelen tabaka.

k.+i (köpügi) 11b/09

[=1]

ḳula Gövdenin sarı veya kirli sarı renkte, yele, kuyruk ve bacağın alt kısmındaki kılların koyu renkte olduğu at donu.

ḳ. ol- 13b/11

[=1]

ḳulaġ bkz. ḳulaḳ

ḳ.+ı-y-ıla (ḳulaġı-y-ıla) 2a/10

[=2]

ḳulaḳ Başın iki yanında bulunan işitme organı.

ḳ. 4b/08

ḳ.+ı (ḳulaġı) 10b/11, 22b/03

ḳ.+ınuñ (ḳulaġınuñ) 2a/02

ḳ.+ları 2a/01

ḳ.+ların 15a/04

[=6]

ḳulan bkz. ḳuluñ

ḳ. 2b/06

[=1]

ḳuluñ Altıaylığa kadar olan at veya eşek yavrusu.

ḳ. 5a/09, 5a/12, 5b/01, 5b/01

[=4]

ḳurd bkz. kurt

ḳ. ol- 28a/01

[=1]

ḳurı Nemi, suyu olmayan.

ḳ. aġaç gibi 15b/13

ḳ. ol- 24a/05, 26a/11

[=3]

ḳurı- bkz. ḳuru-

ḳ.-r 8b/02

[=1]

ḳurşun Ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, mâviye çalan gri (kurşunî) renkli, sembolü Pb olan metal element.

ḳ.+ı 9b/11

[=1]

ḳurt Uzun ve yumuşak gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı, sürünerek hareket eden küçük hayvan.

k.+ı (banbul ḳurdı gibi) 13a/01

[=1]

ḳurtıl- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selamete çıkmak, halâs olmak.

ḳ.-a 6b/12, 17a/10

ḳ.-ınca 15b/10

ḳ.-maz 15a/11

[=4]

ḳuru Kara, toprak, yer.

ḳ.+ya 4b/11

[=1]

ḳuru- Islaklığı, yaşlığı kaybolarak kuru duruma gelmek.

ḳ.-duḳça 23a/11

ḳ.-duḳdan ṣoñra 25a/11

ḳ.-r 23a/12

ḳ.-yınca 25a/04

[=4]

ḳurum Bacalarda biriken kalın is.

ḳ. 25a/05

[=1]

ḳurut- Kuru duruma getirmek.

ḳ.-alar (ḳurudalar) 11a/03

[=1]

ḳuş- Midesinde bulunanları ağızdan dışarıya atmak.

ḳ.-ar 15a/11

[=1]

ḳuşa Duta benzeyen ve yumruk şeklinde çıkan bir hastalık.

ḳ. ol- 8b/07

[=1]

ḳuvvetlü Maddî güce sahip olan, kuvveti olan, güçlü.

ḳ. 16b/11

ḳ.+ce 15a/12

ḳ.+dür 5a/08

ḳ. ol- 6a/12

[=4]

ḳuyruḳ Hayvanların büyük bir kısmında gövdenin arka tarafında yer alan uzun ve esnek organ.

ḳ.+ı (ḳuyruġı) 2a/04, 3b/03, 3b/11, 4a/02, 4a/07, 4a/09, 4a/11, 18a/10, 24b/16, 24b/16, 25a/15, 28a/10

ḳ.+ı (ṭavus ḳuyruġı) 17a/07

ḳ.+ıla 8b/03

ḳ.+ın (ḳuyruġın) 2b/11, 3a/05

ḳ.+ını (ḳuyruġını) 28a/03

ḳ.+ınuñ (ḳuyruġınuñ) 2b/11

[=18]

ḳuyruḳlu Kuyruğu olan.

ḳ. 4b/12

[=1]

küçücük Çok küçük, ufacık.

k. 3b/03

[=1]

küçük Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan.

k. 2a/05

[=1]

küçürek Oldukça küçük, küçükçe.

k. 2b/02

[=1]

kükürt Far. Beyazımsı açık sarı renkte, tabiatta kristal hâlinde veya şekilsiz olarak (amorf) bulunan, mâvi bir alevle yanarak nefes almaya engel olan keskin kokulu bir gaz yayan, kauçuğun gereğince sertleştirilmesinde, kibrit, kâğıt, barut, böcek ilâcı, sülfirik asit îmâli gibi yerlerde kullanılan, yoğunluğu yaklaşık 2, erime derecesi 115°C, atom ağırlığı 32,06, atom numarası 16, sembolü S olan element.

k. 25a/09

[=1]

kül Yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde.

k.+i (bellūṭ küli) 7b/05, 9b/07

k.+ile 25b/03

k.+ini (gümüş küli) 11b/06

k. it- 9a/06

[=5]

küllī Ar. Bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.

k. 26a/14

[=1]

küre bkz. küreb

k.+ile 23a/02, 29a/01

[=2]

küreb Kerpeten.

k.+ile 13b/02, 28a/04

[=2]

küşenç Köse.

k. 14b/06

[=1]

kütük Çok şiş.

k. (yoğun ve kütük ol-) 28a/11

[=1]

L

lāden Far. Lâdengillerden, beyaz, kırmızı ve pembe çiçekli ağaççık veya çalı. Cistus ladenifolius.

l. 15b/08, 25b/12

[=2]

laḳin Far. Ama, ancak, fakat.

l. 22b/01

[=1]

laṭīf (< Ar. leṭāfet) Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş, nazik, yumuşak.

l. 3b/02

[=1]

lebde Öksürük hastalığına Türklerin verdiği diğer bir ad.

l. 17b/09, 24b/13

[=2]

leblāb Ar. Zükkam hastalığı tedavisinde kullanılması önerilen ve Türkçede kuhle denilen ot.

l. 7a/08

[=1]

libās Ar. Elbise, giyecek şey.

l.+ı 19b/13

[=1]

M

mādde Ar. Vücutta hastalıktan kaynaklanan öz, nesne.

m. 19b/06, 20a/03, 20a/07

m.+dür (bir mādde) 15a/10, 19b/06, 22b/03

[=6]

maḥmūde Çok yıllık, kalın köklü ve otsu bitki. Çiçekleri süt rengi ve soluk sarı olur. Kökü ve kökünden elde edilen süt (mahmude) müshil olarak kullanılır. Convolvulus Scammonia.

m. 28a/07

[=1]

ma'lūm (< Ar. 'ilm) Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

m.+dur 10b/11, 18b/08

m. ol- 5b/06, 5b/11

[=4]

ma'mūl Ar. Yapılmış, işlenmiş, îmal edilmiş.

m. 8a/10

[=1]

maraż Ar. Hastalık, illet.

m. 23a/12, 28a/12

m.+ı 11b/09

m.+laruñ 9a/11

[=4]

maṣṭaḳi Yun. Sakız ağacı, fıstık ağacı vb. kabuğundan elde edilen sakız, bir nevi reçine.

m. 12a/11, 16a/09, 27b/09

[=3]

maşura Yun. Üzerine iplik, şerit, fitil gibi şeyler sarılan karton, tahta, mâden veya plastikten yapılmış koni yâhut silindir şeklindeki parça.

m. (bir maşura) 6a/08

m. (bir maşura ile) 10b/02

m.+ile 11b/05, 11b/08, 12a/03

[=5]

mazı Far. Servigiller familyasının kozalaklılar takımından, her mevsimde yeşil, yapraklı, yassı dallı bir orman ve süs ağacı. Thuya.

m. 23b/05, 27b/12, 28a/07, 28b/01

[=4]

mazu bkz. mazı

m. 24b/07

[=1]

mefhūm (< Ar. fehm) Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.

m. ol- 5b/10

[=1]

meger Far. "Oysaki, halbuki" anlamıyla önceden farkına varılmayıp sonradan anlaşılan bir durumu bildirir, meğerse.

m. 9b/04, 15a/11

[=2]

melhem Ar. İçinde gerekli etkili maddeler bulunan, yumuşak ve koyu kıvamda, yağlı veya yağsız, deri üzerine sürülerek kullanılan ilâçların ortak adı.

m. 7b/09, 8a/07, 9a/11, 21a/08

m. (bir melhem it-) 9a/06

m. gibi 8a/06

m. gibi ol- 8a/03, 8b/01, 24a/06, 24b/04

m.+i 9b/07, 19a/03, 26a/09

m. ol- 7b/10

[=14]

merhem bkz. melhem

m. 26a/09

m. gibi 21a/14

m. gibi ol- 7b/06, 22b/11, 22b/13, 24b/11, 25a/02, 26a/01, 26a/03

m. ol- 22b/16

m.+üñ 15b/03

[=11]

merkeb (< Ar. rükūb) Eşek.

m. sidigi ile 28b/07

[=1]

mersin Yun. Mersingillerden, kışın yapraklarını dökmeyen, Akdeniz sahillerinde çok bulunan, eğri büğrü gövdeli, beyaz çiçekli, hoş kokulu, uzun ömürlü ağaç. Myrthus communis.

m. toḫmı 18a/11

m. yapraġı 27b/10, 28b/01

[=3]

meşhed Ar. Mezarlık.

m.+lerde 23a/13

[=1]

meşhūr Ar. Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.

m.+dur 23a/12

[=1]

meyl Ar. Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme, temâyül.

m. et- 2b/04

[=1]

mezār Ar. Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.

m.+larda 23a/07

[=1]

mīḫ Far. Çivi, büyükçe çivi.

m. 22b/12, 24a/08

m.+dan 24a/14

m.+ı 10a/09

[=4]

mıḳdār (< Ar. ḳadr) Bir şeyin ölçüsü, sayısı veya ölçülebilme, sayılabilme, azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, kemiyet.

m.+ı 10b/02

[=1]

mīl Far. Çeşitli işlerde kullanılmak üzere farklı kesit ve ölçülerde yapılmış metal çubukların ortak adı.

m. ile 11a/12

[=1]

mūcez İt üzümü.

m. 15a/05

[=1]

muḥkem (< Ar. iḥkām) İyice, adamakıllı, sağlamca.

m. 11a/07, 16b/04, 17a/02, 24a/10

m. ol- 4a/06

[=5]

mūm Far. Bal mumu, erimiş iç yağı, parafin, stearik asit gibi maddelerden daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığından faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak suretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı.

m. 9a/09, 22b/15, 23b/16

m. ile 9a/09, 28b/04

[=5]

murdār Far. Kirli, pis, iğrenç.

m. iligi 10a/09

m. irik 9a/04

[=2]

muttaṣıl Ar. Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.

m.+dur 27b/04

[=1]

mübārek Ar. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.

m. 5a/07

[=1]

mücerreb (< Ar. tecrübe) Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş.

m. 7b/03

m.+dür 11a/05, 12a/04, 23a/12, 24a/07, 25b/06

[=6]

müddet Ar. Zaman, vakit, süre.

m. (bir müddet) 10b/03

[=1]

mürdesenk Far. Doğal kurşun oksit.

m. 8a/02, 8a/08, 9a/07, 10a/01, 23b/09, 26a/10

[=6]

N

nācnā Zufre hastalığına Farsların verdiği ad.

n. 12b/02

[=1]

nādir Ar. Az bulunur, az görülür, seyrek, ender

n. 3a/10

[=1]

nāfi‘ (< Ar. nef ‘) Faydalı, faydası olan, menfaatli.

n. ol- 11b/06, 14b/09, 14b/11

[=3]

nā-gāh Far. Zamansız, vakitsiz

n. 13a/02

[=1]

na‘l Ar. At, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını

önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası.

n. 24a/10, 24a/13

n.+ler 24a/13

[=3]

na'l-band At vb. hayvanları nallayan kimse.

n.+ın 24a/12

[=1]

nāṣır bkz. nāṣūr

n. ol- 29a/07

[=1]

nāṣūr Ar. Fistül.

n.+ı 14a/02

n. ol- 9b/03, 10a/06

[=3]

nāzik Far. Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli olan (kimse) ve bu tarzda yapılan (hareket).

n. 11a/02

n.+dür 11a/01

[=2]

nāzile (< Ar. nüzūl) Daha ziyade soğuk algınlığında ortaya çıkan ve burun akması şeklinde kendini gösteren, virüslere bağlı yukarı solunum yolları hastalığı, zükam.

n. ol- 21a/04

[=1]

ne Hangi şey, hangi anlamında soru zamiri.

n. 3a/07, 4a/06, 9a/03, 12b/07

n. te 3a/01

n. ḳadar 7b/01, 25a/16

[=7]

necm Ar. Türkçesi teşez olan ve hunam hastalığının tedavisinde kullanılan bir ot.

n. 23a/07

[=1]

necs Ar. Dışkı.

n.+i (aḳ kelb necsi) 29a/04

n.+i (keler necsi) 11b/09

n.+ile (biraz ṣığır necs-ile) 13b/08

n.+in 10b/02

n.+in (ṭavuḳ necsi) 13b/09

n.+inüñ (ṭoġan necsi) 11b/11

[=6]

nefes Ar. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk.

n.+i 10b/11, 13a/03

n. vir- 13a/04

[=3]

neft Far. Petrolün damıtılmasından elde edilen ve yağlı boyaları inceltmede kullanılan, gaz yağına yakın özellikte sıvı.

n. 7a/07, 7b/10, 9a/08, 24a/01

n. (birez ḳara neft) 16a/03

[=5]

nesne Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.

n. 22b/01

n. (bir nesne) 8b/08, 11a/11

[=3]

neşter Far. Cerrahların kesmek ve yarmak için kullandıkları keskin ve sivri uçlu ufak bıçak, bisturi.

n.+ile 12b/07, 20a/03, 25b/05, 25b/13

[=4]

ne-‘uẕūbi’llah bkz. e ‘ūẕubi’llah

n. 12b/04

[=1]

nev ‘ Ar. Cins, tür.

n. (bir nev‘) 6b/12

n.+dür (iki nev‘dür) 6a/03

[=2]

niçe Çok, pek çok, birçok.

n.+ler (bir niçeler) 7a/09

[=1]

nişādır Far. Amonyak tuzu, amonyum klorür.

n. 8b/11, 9b/07, 22b/10

n.+ile 7b/05, 26a/01

[=5]

nişān Far. İşaret, belirti, iz, alamet.

n.+ı 6a/04, 7a/02, 7b/04, 10b/02, 13a/02, 13b/12, 14a/05, 15a/03, 15a/12, 15b/13, 16b/09, 18b/03, 19b/07, 20a/08, 20a/14, 20b/15, 21a/05, 21a/10, 24a/08, 25a/14, 26a/05, 27b/02, 28a/10, 28b/05, 28b/14

n.+larıñ 3a/10

[=26]

nişāsta Far. Mısır, buğday vb. tahıllardan, mercimek, bezelye gibi baklagillerden ve patatesten elde edilen, mensûcat sanâyiinde, apre maddesi îmâlinde, ilâç, kibrit, kola sanâyii gibi çeşitli yerlerde ve besin maddesi olarak kullanılan una benzer madde.

n. 20a/10

[=1]

nitekim Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için “gerçekten, hakikaten, nasıl ki … olduğu gibi” anlamlarında kullanılır.

n. 22b/08

[=1]

niyyetlü Bir şeyi yapmaya karar vermiş olan (kimse), kararlı.

n. 5b/11

[=1]

noḫd Far. Baklagillerden, sarımtırak çiçekli, 50 santim boyunda, yurdumuzda tânesi için, bâzı ülkelerde ise yem bitkisi olarak yetiştirilen bir yıllık bitki.

n. 11a/07

[=1]

O

od Ateş.

o. 16a/03

o.+a 12a/01

o.+da 23a/04

[=3]

oğlan bkz. oğlanaşı

o. 6b/01

[=1]

oğlanaşı Çakşır veya çakşur otu olarak da bilinen yabani bir ot. Ferula elaeochytris.

o. 16a/02, 19b/11

[=2]

oḳ Yay denilen aletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir.

o. 16a/07

o. gibi 28b/06

[=2]

oḳçu Ok atmak sûretiyle okçuluk sporu yapan kimse, kemankeş, tîrendaz.

o. 28b/15

[=1]

ol 1. İşaret sıfatı.

o. 4b/06, 4b/07, 4b/09, 5a/01, 6b/09, 6b/09, 6b/12, 6b/12, 8a/06, 8a/09, 9b/08, 10a/07, 10b/05, 11a/03, 12b/02, 13b/06, 14a/03, 14a/03, 14a/09, 14b/04, 15b/12, 16a/11, 16b/03, 18a/10, 18a/10, 18b/12, 19b/08, 19b/13, 20a/03, 20a/04, 20a/07, 20b/13, 21a/08, 21a/15, 22b/01, 22b/04, 23a/01, 23a/11, 23a/12, 24b/04, 24b/07, 24b/09, 25a/04, 25a/15, 25a/16, 25b/09, 25b/10, 27b/08, 28a/11, 28b/05, 28b/07, 28b/09, 28b/15, 29a/05

2. İşaret sıfatı.

o. 4b/05, 4b/10, 5b/07, 8a/02, 9a/12, 14b/03, 15a/10, 19b/06, 20a/08, 20b/09, 20b/10, 22b/03, 23a/05, 23b/03, 23b/03, 24a/03, 29a/07

o. anca 17b/10

o. andan 6a/07, 7b/08, 8a/01, 8a/10, 9a/06, 9b/06, 9b/10, 10a/04, 10a/09, 10a/09, 11b/04, 11b/04, 11b/10, 11b/12, 12a/01, 12b/01, 13b/10, 14a/03, 14b/06, 16b/01, 16b/05, 17b/05, 18a/03, 19a/06, 19a/08, 19b/10, 20a/06, 22b/04, 22b/08, 22b/12, 22b/12, 23b/09, 24b/12, 25a/02, 26a/07, 26a/08, 28b/12

o. andan ṣoñra 7b/09, 8a/07, 9b/11, 16a/06 20b/14, 23b/12

o. anı 6a/12, 13b/12, 16b/07, 17b/10, 19a/09, 20a/08, 20a/13, 20b/10, 22b/03, 23a/15, 23b/13, 24a/08, 24a/15, 24b/06, 24b/08, 25a/01, 25a/03, 25a/04, 25a/14, 25b/06, 26a/06, 27b/04, 28a/01, 28a/13, 28b/10

o. anlaruñ 5a/10

o. anuñ 3a/09, 3a/11, 5b/06, 5b/06, 5b/07, 5b/09, 5b/10, 7a/09, 9b/04, 12b/10, 20b/03, 23a/10

o. anuñ-ıla 8b/02, 13b/10

o. anuñ gibi 2b/02, 3a/09, 5a/07, 5b/09

o. anuñ-çün 10b/08

o. aña 6a/02, 8a/12, 12b/02, 13a/10, 17b/03, 17b/09, 19b/06, 22b/08, 24b/14

o.+dur 2a/01, 2b/03, 10a/07, 10b/01, 15a/03, 15b/02, 15b/13, 19b/02, 24a/08, 28b/05, 28b/14

[=180]

ol- Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.

o.-a 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/02, 2a/02, 2a/04, 2a/04, 2a/06, 2a/06, 2a/06, 2a/07, 2a/08, 2a/08, 2a/09, 2b/06, 2b/07, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 2b/09, 2b/09, 2b/09, 2b/10, 2b/10, 2b/11, 2b/12, 3a/02, 3a/05, 3a/06, 4b/09, 4b/10, 5a/02, 7a/07, 7b/06, 7b/10, 8a/03, 8a/04, 8b/01, 9b/12, 10a/12, 10b/12, 11a/05, 11b/08, 12a/01, 12a/12, 12b/01, 12b/10, 13a/05, 14a/02, 14a/12, 14b/09, 14b/11, 15a/12, 15b/11, 18a/01, 18b/01, 18b/02, 19b/13, 21a/04, 21a/09, 21a/09, 21a/14, 22b/02, 22b/11, 22b/13, 22b/16, 23a/04, 23b/13, 24a/03, 24a/06, 24a/10, 24a/12, 24b/04, 24b/10, 24b/12, 25a/02, 25a/08, 25a/13, 25b/05, 25b/06, 26a/01, 26a/03, 27b/01, 27b/14, 28a/06, 28b/03, 28b/13

o.-an 5b/12, 8a/10, 14a/09, 15a/09, 16b/06, 19b/04, 20b/14, 25a/12

o.-dı 9b/03

o.-dığı 25b/13

o.-ıcaḳ 5a/12, 9b/02, 10b/12

o.-ınca 8a/09, 10a/03, 10a/04, 11a/03, 11b/07, 23b/11, 24a/04, 24a/06, 24b/11, 25a/02, 26a/11, 28b/02, 29a/10

o.-ıncaya 8a/11

o.-maya 2a/03, 2a/04, 2a/06, 2a/06, 2a/07, 2a/09, 2a/11, 2b/01, 2b/08, 2b/10,

2b/10, 2b/12, 3a/02, 3a/02, 3a/04, 3a/04, 3a/09, 11b/12, 21a/11

o.-maz 5b/06, 5b/10, 5b/11, 9b/03

o.-mazsa 7b/11, 12b/04, 16a/04, 16b/02, 18a/01, 18b/01, 23a/15, 24b/06, 25a/12

o.-muş 10a/06, 29a/07

o.-sa 3b/10, 3b/11, 4b/11, 5a/07, 7b/03, 8a/12, 8b/07, 9a/12, 10a/06, 11a/02, 12b/02, 13b/11, 15a/10, 15b/11, 17b/03, 19a/09, 22b/03, 23a/14, 23b/01, 23b/13, 24b/16, 24b/16, 25b/15, 26a/05, 27b/01, 28b/14, 29a/07

o.-şun 12b/12, 20a/10

o.-up 9b/02, 20a/03, 28a/01

o.-ur 2b/01, 2b/02, 2b/02, 2b/03, 3a/12, 3a/12, 3b/01, 3b/02, 3b/02, 3b/04, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/07, 3b/07, 3b/07, 3b/08, 3b/08, 3b/09, 3b/09, 3b/10, 3b/11, 3b/12, 4a/01, 4a/01, 4a/02, 4a/03, 4a/03, 4a/04, 4a/04, 4a/05, 4a/05, 4a/05, 4a/06, 4a/06, 4a/07, 4a/08, 4a/09, 4a/10, 4a/10, 4a/12, 4b/01, 4b/02, 4b/02, 4b/03, 4b/03, 4b/04, 4b/05, 4b/07, 4b/10, 5a/01, 5a/01, 5a/02, 5a/03, 5a/03, 5a/05, 5a/11, 5a/12, 5b/03, 5b/03, 5b/04, 5b/04, 5b/05, 5b/09, 5b/09, 5b/10, 5b/12, 6a/02, 6a/06, 7a/02, 7a/03, 8b/07, 8b/08, 9a/12, 9b/01, 9b/01, 9b/04, 9b/05, 10b/02, 10b/07, 10b/08, 10b/09, 10b/09, 10b/09, 11a/01, 11a/10, 11a/11, 11b/06, 12b/03, 13a/03, 13a/10, 13a/11, 13a/12, 14b/05, 14b/05, 15b/01, 15b/12, 16b/08, 16b/09, 16b/10, 17b/04, 17b/05, 18a/03, 18a/09, 18b/03, 18b/03, 18b/07, 19b/07, 20a/14, 20b/01, 20b/09, 20b/10, 21a/04, 21a/12, 22b/05, 22b/06, 22b/06, 22b/07, 22b/07, 23a/03, 23a/07, 23a/13, 23a/15, 23b/03, 23b/04, 23b/04, 24a/15, 25a/12, 25a/15, 26a/05, 27b/02, 27b/10, 27b/14, 27b/15, 28a/01, 28a/02, 28a/11, 28a/12, 28b/07, 28b/10, 28b/11, 28b/14

o.-ursa 3a/09, 3b/01, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/06, 3b/07, 4a/02, 4a/08, 4a/10, 4a/11, 4a/12, 4b/01, 4b/03, 6a/12, 8b/03, 8b/10, 9a/01, 9a/02, 9a/03, 11b/01, 13a/08, 17a/03, 17b/08, 18b/06, 22b/08, 23a/01, 24b/05, 25a/16, 25b/08, 27b/03

[=354]

o. -açuḳ ol- 2a/06

o.-açuḳ ve ṭar ol- 2a/09

o.-aḳ ol- 4a/02, 4a/10

o.-aḳ yumru ol- 28a/12

o.-alçaḳ ol- 2b/10

o.-ārazī ol- 2b/06

o.-arpa şıġar ol- 5b/05

o.-‘ayblu ol- 5a/03

o.-baḫş ol- 22b/05

o.-balıḳ arḳalu ol- 2b/09

o.-beli ve ḳuyruġı uzun ol- 2a/04

o.-ben gibi ol- 14a/02

o.-berk ol- 3a/05, 3b/07, 4a/01, 4a/07, 4b/03, 5b/03

o.-bevāṣir ol- 7b/03

o.-bıçılġan ol- 23b/13

o.-bī-naẓīr ol- 3b/04

o.-boylu ol- 3b/05

o.-cem ‘ ol- 20a/03

o.-ceraḥat ol- 10a/06

o.-cevz gibi ol- 26a/05

o.-çaḳın çaḳın gibi ol- 22b/07

o- çaḳın çaḳın ol- 23a/10

o.-çaḳır ol- 4b/10, 4b/11

o.-çalaḳ ol- 4a/05

o.-çapaḳ ol- 11a/10

o.-çıban ol- 29a/07

o.-çoḳ ol- 3b/06, 5b/10, 10b/07

o.-çuḳur ol- 5b/04, 10b/09

o.-def ‘ ol- 7a/07, 18b/01, 21a/04, 27b/14, 28b/03

o.-delik ol- 3b/07

o.-depegen ol- 4a/05

o.-derin ol- 21a/09

o.-deve dişlü ol- 2a/03, 5b/09

o.-deve tabanlu ol- 2b/08

o.-dip ol- 23b/04

o.-düz ol- 2b/09, 2b/10, 3b/07

o.-eksük ol- 3a/09

o.-eski ol- 13a/05

o.-eşkün ol- 3b/04, 3b/06

o.-etlü ol- 2b/07, 2b/09

o.-eyü ol- 3b/09, 8a/11, 12a/12, 12b/10, 14a/12, 21a/09, 23b/13, 25a/08, 25a/12, 27b/01, 28a/06, 28b/13

o.-eyvānlı ol- 2a/08

o.-ġalīẓ ol- 8a/09, 10a/03, 23b/11

o.-ġāyet ḫūb ol- 10b/08

o.-gerü ol- 2b/08

o.-gevşek ol- 28b/10

o.-gicik ol- 24b/16, 24b/16

o.-giñ ol- 2a/02, 2a/06

o.-gögüsde ol- 22b/06

o.-gökçek ol- 3a/12, 3b/02, 3b/10, 3b/11

o.-gür ol- 2a/06

o.-ḫalāṣ ol- 11a/05

o.-ḥall ol- 11b/07

o.-ḥāżır ol- 16b/02, 23a/04

o.-helāḳ ol- 11a/01, 12b/12, 13a/12

o.-hem-cinān ol- 9b/04

o.-ḫor ol- 4b/04

o.-ḫoş ol- 7b/11, 8a/04, 10a/12, 11b/08, 12b/01, 18b/02, 22b/02, 24b/10, 25a/13, 25b/06

o.-ḫūb ol- 3b/01

o.-ḫunām ol- 22b/03

o.-hünerlü ol- 3b/02, 3b/08, 4b/01

o.-hünerlüce ol- 3b/05, 3b/10

o.-hünersüz ol- 4a/10

o.-ışıracaḳ ol- 14b/05

o.-ışırġan başlu ol- 4a/05

o.-ıssı ol- 10b/12, 13a/03

o.-‘illet ol- 25a/16

o.-ince ol- 2b/08, 3a/02, 23b/04

o.-kāhil ol- 4a/03, 4a/10

o.-ḳā‘ide ol- 10b/09

o.-ḳalın ol- 11b/01, 28b/02

o.-ḳara ol- 2a/08, 3b/11, 4a/08, 4a/12

o.-ḳaraca ol- 5b/03

o.-ḳatı ol- 16b/10, 27b/02

o.-ḳavī ol- 20a/10, 21a/14

o.-ḳavun gibi ol- 28a/01

o.-kel baş gibi ol- 28b/14

o.-kelef ol- 28b/14

o.-kemik gibi ol- 20b/10

o.-kesi ol- 11a/02

o.-ḳısa ol- 2b/11

o.-ḳıvāmī ol- 19b/13

o.-ḳıymetlü ol- 4b/03

o.-ḳıymetlüce ol- 3b/12

o.-ḳızıl ol- 24a/04, 28a/02

o.-ḳızıl ve ıssı ol- 25b/08

o.-ḳoyı ol- 24b/11, 25a/02

o.-ḳoyu ol- 29a/10

o.-ḳula ol- 13b/11

o.-ḳurd ol- 28a/01

o.-ḳurı ol- 24a/06, 26a/11

o.-ḳuşa ol- 8b/07

o.-ḳuvvetlü ol- 6a/12

o.-ma‘lūm ol- 5b/06, 5b/11

o.-mefhūm ol- 5b/10

o.-melhem gibi ol- 8a/03, 8b/01, 24b/04

o.-melhem ol- 7b/10

o.-merhem gibi ol- 7b/06, 22b/11, 22b/13, 24a/06, 24b/12, 25a/02, 26a/01, 26a/03

o.-merhem ol- 22b/16

o.-meyāne ol- 2a/07, 3a/02

o.-muḥkem ol- 4a/06

o.-nāfi‘ ol- 11b/06, 14b/09, 14b/11

o.-nāṣır ol- 29a/07

o.-nāṣūr ol- 9b/03, 10a/06

o.-nāzile ol- 21a/04

o.-örpek ol- 24a/03

o.-renk ol- 9b/01

o.-ṣāf ol- 3a/06, 3b/08

o.-ṣaġır ol- 4b/07

o.-ṣaġraḳ ol- 5b/04

o.-sāḳin ol- 18a/01

o.-segirtgen ol- 4b/02

o.-sekil ol- 3b/01, 3b/04, 4b/03, 8a/12

o.-sigil ol- 25b/15

o.-ṣovıyıcaḳ ol- 10b/12

o.-şīrīn ol- 3a/12

o.-şūm ol- 4b/10

o.-ṭabāḳ ol- 23a/14

o.-ṭar ol- 2a/06, 2b/12

o.-temregü ol- 9a/12

o.-tımar ol- 9b/02, 9b/03, 12b/04, 21a/11, 23a/15, 24b/06

o.-tīz görir ol- 2a/09

o.-ṭoḳ ol- 3a/04

o.-ṭolu ol- 4a/04

o.-ṭoñuz sekillü ol- 2a/04

o.-ufaḳ dişlü ol- 2a/02

o.-un gibi ol- 9b/12

o.-ur ol- 26a/05

o.-uzun dudaḳlu ve yumru alınlu ol- 2a/03

o.-uzun ol- 2a/04, 2a/11, 3a/04, 4a/11, 5a/02

o.-uzunluca ol- 23b/03

o.-vāḳī ol- 11a/03, 13a/10, 14b/05, 17b/05, 28b/07

o.-vaḳt ol- 15b/01

o.-yaḳın ol- 9a/01

o.-yaḳīn ol- 9a/12, 9b/01, 18b/07

o.-yaramaz ol- 4a/02, 5a/01, 5a/01, 5a/02, 5a/05

o.-yeşil ol- 11b/12

o.-yoġun ol- 2b/10, 19b/07

o.-yoġun ve kütük ol- 28a/11

o.-yorġa ol- 3b/07

o.-yörigen ol- 4b/05

o.-yufḳa ol- 11a/11

o.-yumrı ol- 2b/01, 2b/10, 3a/02, 20b/01

o.-yumrı ve şobı ol- 25a/15

o.-yumrıḳ ol- 8b/07

o.-yumru ol- 3b/06

o.-yumuşaḳ ol- 18a/03, 25b/05, 25b/13

o.-yügrük ol- 4a/09, 4a/12, 15b/11

o.-yüksek ol- 2a/06

o.-yüreklü ol- 4a/08

o.-ẓāhir ol- 28b/11

o.-ża‘īf ol- 4a/04, 10b/09

o.-ziyāde ol- 2b/02

o.-ẓufre ol- 12b/02

[=267]

omuz Vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım.

o.+ı 21a/04, 22b/02

o.+ı (omzı) 2b/08

o.+ında 28b/13

[=4]

omuzlu Omuzları geniş olan.

o. 2a/05

[=1]

on Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı.

o. 24a/11

o. (beş on yer) 13b/02

o. beş dirhem 9a/09, 26a/10

o. beş gün 16a/13

o. iki 5a/10

o. üç faṣl 19b/05

o. dāne 17b/12

o. dirhem 7b/12, 8a/08, 9a/07, 9a/07, 9a/08, 9a/08, 10a/01, 10a/02, 17a/11, 19a/12, 19a/13, 22b/15, 22b/16, 23b/10, 26a/10, 26a/11, 26a/12

[=25]

ora O yer .

o.+da 27b/04

o.+dan 14a/04

o.+ya 20a/06, 20b/14

[=4]

ot Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı.

o. 9a/01, 9b/09, 12b/12, 23a/11

o. (bir ot) 23a/06

o. (yaramaz ot) 14b/04

o. gibi 13a/10

o.+ı 16a/11

o.+lar 16b/01, 27b/08

o.+lar ile 22b/09

o.+lara 28a/09

o.+ları 8a/10, 9a/10, 19a/06, 19b/10, 22b/16, 27b/13

o.+uñ 16b/03

[=19]

otla- (Hayvan) Dolaşarak yerden ot yemek.

o. –rken 12b/11

o.-yıcaḳ 13a/10, 13b/01

[=3]

oṭuz Yirmi dokuzdan sonra, otuz birden önce gelen sayının adı.

o. dirhem 13b/03

[=1]

ov- Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek.

o.-a 25a/11, 25a/11

o.-alar 8b/02, 9b/12, 23b/12, 24a/02

[=6]

oy- (Sivri uçlu, sert veya keskin bir cisimle) Yontmak, kazmak veya delmek suretiyle bir şey üzerinde çukur oluşturmak.

o.-alar 25b/10

[=1]

oyan Gem, dizgin.

o.+ı 2a/03

[=1]

oynat- Oynamasını, hareket etmesini sağlamak.

o.-ır (oynadır) 23b/04

[=1]

oyul- Üzerinde oymak işi yapılmak.

o.-a 22b/02

o.-ur 22b/01

[=2]

Ö

öd Karaciğer tarafından salgılanan yeşil sarı renkte acı sıvı, safra.

ö.+i.(şıġır ödi ile) 28a/14

ö.+in (çaḳal ödin) 11a/03

ö.+yile (keçi ödi-y-ile) 12b/09

[=3]

ödde Döveni boyunduruğa bağlayan ağaç.

ö. 2b/09

[=1]

öksürük Solunum organlarının kasılması ve zorlanmasıyle ciğerlerdeki havanın gürültülü bir şekilde ağızdan dışarı atılması.

ö.+i (öksürügi) 17b/03

[=1]

öksür- Akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek.

ö.-ür iken 17b/08

[=1]

öküz Çift sürmek, araba çekmek gibi hizmetlerde kullanılan enenmiş erkek sığır.

ö. 2a/05

[=1]

ön bkz. öñ

ö. 19b/05, 19b/08, 20a/14

ö.+de 26a/02

[=4]

öñ Arka kabul edilen yere göre ileride bulunan.

ö. 3a/01, 3a/04

ö. (iki öñ ayaġı) 21a/06

ö. (iki öñ ayaḳ) 21a/01

ö.+i 2a/06, 2a/08, 2a/11, 5a/02, 5a/10

ö.+inden (iki öñi) 14b/05

ö.+iñe 3a/07

[=11]

öñce Bulunulan veya bahsedilen yerden daha önde, daha beride, daha evvel.

ö.+si 2b/07

[=1]

öñle- Bir şeyin yapılmasına veya olmasına engel olmak, mani olmak, yaptırmamak.

ö.-meye 4b/07

ö.-mez 29a/09

[=2]

öpken Akciğer.

ö.+inde 17b/08

[=1]

örpek Atın ayağında ortaya çıkan ve uyuza benzeyen bir hastalık.

ö. ol- 24a/02

[=1]

ört- Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek.

ö.-e 10b/07

ö.-er 12b/04

[=2]

öteki Bahsedilenden, bilinenden başka, öbür, diğer.

ö. 6a/01

[=1]

öyle Ona benzer, onun gibi.

ö. 28b/09

[=1]

öz Ağaç ve bitkilerde en içteki hafif, gevrek ve yumuşak madde.

ö.+in 20a/04

ö.+i-y-ile 16b/03

[=2]

P

paça Far. Koyun, keçi, sığır gibi kasaplık hayvanların kesilmiş ayağı.

p. yağı 24a/06

[=1]

palamud Yun. Batı bölgelerimizde yetişen, kışın yapraklarını döken, 5 – 10 metre yüksekliğinde, meşe türünde bir orman ağacı, pelit. Valonea guercus valonca.

p. 18a/11

[=1]

pambuġ bkz. panbuḳ

p.+ile 9a/10

[=1]

pamuḳ bkz. panbuḳ

p. 27b/07

p.+ile 8b/05

[=2]

panbuk Pamuk bitkisinin işlenmiş biçiminden yapılmış iplik.

p. 7b/07, 14a/08, 16a/10

p.+dan 20b/13, 29a/11

p.+ıla (panbuġ-ıla) 8a/11

p.+ile 7b/11, 10a/05, 10a/12, 16b/03, 21a/14, 26a/01, 26a/12, 27b/13

[=14]

parça Far. Bir bütünden ayrılmış kısım.

p.+sını (ṭolup parçası) 21a/07

p.+sı-y-ıla (bir kilim parçası-y-ıla) 9b/12

[=2]

pāre Far. Parça.

p. (bir pāre) 16a/12

p.+sine 2b/12

[=2]

parmaḳ İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.

p. 26a/06

p.+ın (şehādet parmaġın) 10b/05

[=2]

pas Madenlerin ve özellikle demirin yüzeyinde oksitlenme sonucunda meydana gelen koyu kahverengi veya kızıl renkli tabaka.

p. 13a/03

[=1]

patlıcan Far. Patlıcangiller familyasından, kalın saplı, uzunca yapraklı, mor ve beyaz çiçekli, bir yıllık otsu bitki. Solanum melongena.

p.+ı 8b/01

[=1]

pek Çok, fazla, ziyade.

p. 2a/03, 11b/04

[=2]

pelas Far. Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler ve özellikle bunların eskileri.

p. üzere 4b/07

[=1]

pıñar bkz. buñar

p.+ı 10b/04

[=1]

piş- (Yiyecekler) Isı etkisiyle çiğliği ve hamlığı giderek yenilebilir duruma gelmek.

p.-e 25a/03, 25b/11

p.-miş 23b/15

[=3]

pişür- Isıda tutarak yenecek duruma getirmek.

p.-esin 11b/04

[=1]

püskür- Ağızdaki sıvı veya toz hâlindeki bir şeyi hızla ve sesle dışarı atmak.

p.-eler 11a/09

[=1]

R

raḳī ṣābūn bkz. ‘araḳī ṣābūn

r.+ile 25a/04

[=1]

rastuḳ bkz. rāsuḫt

r. ṭaşı 10a/01

[=1]

rāsuḫt Far. Antimon tozundan yapılan, hanımların kaşlarını veya saçlarını boyamak için kullandıkları siyah boya.

r. ṭaşı 16a/13

[=1]

rāziyāne Far. Rezene denen bitki. Foeniculum vulgare.

r.+yi 13b/10

[=1]

renç Far. Ağrı, sızı.

r. 9b/01, 9b/05, 23b/02

r.+dür (bir renç) 9a/12

r.+e 15b/12

r.+leri 5b/12, 15a/09, 16b/06, 19b/04

r.+lü 22b/07

[=10]

reng Far. Cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum.

r.+i 9b/06, 28a/02

r. ol- 9b/01

[=3]

S

ṣabāḥ Ar. Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri.

ṣ. 17b/08

[=1]

ṣabır Zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, küçüklü büyüklü birçok türü bulunan, özellikle sarı sabır denen çeşidi tıpta kullanılan bitki.

ṣ. 12b/08, 28b/02

[=2]

ṣābūn Ar. Kalıp biçiminde olan ve yağlı maddelerden ve alkalilerden yapılan, kirli, yağlı şeyleri temizlemekte ve her türlü yıkama işinde kullanılan temizlik maddesi.

s. (gebre ṣābūn ile) 24a/04

ṣ.+ı 22b/12

ṣ.+ile 23b/07, 23b/14

ṣ. ṣuyı 9b/08

[=5]

ṣac Birkaç milimetre kalınlığındaki ince demir levha.

ṣ.+ıyıla 20a/01

ṣ.+ın 12b/06

[=2]

sāde Far. İçine bir şey katılmamış.

s. (acı sāde yaġ ile) 29a/05

s. yaġ 8a/05, 22b/16, 25b/07

s. yaġ ile 25b/16

[=5]

ṣāf Ar. İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis.

ṣ. ol- 3a/06, 3b/08

[=2]

ṣāfī (< Ar. ṣafvet) İçinde saflığını bozacak başka bir şey bulunmayan, katışıksız, arı.

ṣ. 11b/06

[=1]

ṣafrā Ar. Karaciğerin salgıladığı yeşil sarı renkte acı sıvı, öd.

ṣ. 28a/01

ṣ.+sı 27b/09, 28a/15

ṣ.+sına 17a/04, 27b/14, 28a/09

ṣ.+sından 28a/05

ṣ.+sınuñ 2b/12, 27b/15

ṣ.+ya 18b/07

[=10]

saġ Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı.

s. 2b/05, 3a/08, 10a/08

[=3]

ṣaġ Saf, arı, katışıksız.

ṣ. (ince ṣaġ ṭuz) 14a/11

ṣ. ṭuz 11a/07, 18b/05, 19b/12, 20a/09, 20b/04, 24b/13, 26a/07, 29a/02

ṣ. yaġ 21a/01

[=10]

ṣaġır Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan (hayvan).

ṣ. ol- 4b/07

[=1]

ṣaġraḳ Kadeh, bardak, sürahi, maşrapa, tas.

ṣ. ol- 5b/04

[=1]

sāḥib Ar. Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, malik.

ṣ.+ini 4a/11

[=1]

saḥḳ Ar. Döverek ezme, dövme, ezme.

s. it- 8a/09, 10a/03, 10a/04, 11a/07, 11b/10, 23b/11, 24a/06, 24b/15, 25a/09, 26a/12, 29a/10, 29a/11

[=12]

ṣaḳaġu Atın soğuk alması ile ortaya çıkan bir hastalık.

ṣ. 6a/02, 6a/03

ṣ.+nuñ 6a/04

[=3]

ṣaḳar Eline aldığı işi doğru dürüst yapamayan, her zaman ufak tefek kaza ve zarar yapan (kimse).

ṣ.+ca 5a/07

[=1]

ṣaḳın- Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.

ṣ.-alar 9b/09, 10b/06, 17b/02, 24b/03

ṣ.-asın 12a/04

ṣ.-ı 2a/10

[=6]

ṣaḳıraġu bkz. ṣaḳaġu

ṣ. 6a/03

[=1]

ṣaḳırġa Arapçası tefasi olan ve terliyken suya konulmaktan ortaya çıkan bir hastalık.

ṣ.+dur 7a/01

[=1]

ṣaḳız Sakız ağacının ve bâzı ağaçların kabuklarından sızan, çiğnendiği zaman yumuşayan, sarımtırak beyaz renkli, hoş kokulu reçine.

ṣ. 26a/09

[=1]

sākin Ar. Canlı ve hareketli olmayan, canlılık göstermeyen, durgun, dingin.

s. ol- 18a/01

[=1]

ṣaḳla- (Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak.

ṣ.-yalar 5a/08, 19b/02

[=2]

ṣal- Koymak, bırakmak, atmak.

s.-a 2b/12, 3a/01

s.-ar 4a/03, 10b/12, 14a/06

ṣ.-ıvir- 19a/08

[=6]

ṣ̲ālīl Ar. Siğil.

ṣ̲. 8b/01

[=1]

ṣaman Tahılların taneleri alındıktan sonra kalan sapları.

ṣ. 6b/07

ṣ.+ı (eski ṣaman) 17a/09

ṣ. ṭozı 13b/05

[=3]

şanculan- Vücûdunun bir yerinde sancı hissetmek, sancısı tutmak.

ş.-sa 16b/07

ş.-ur 10b/12

[=2]

şanduḳ Arapların ve Türklerin komala dediği, Farslarınsa tak olarak adlandırdığı hastalık.

ş. 7a/09

[=1]

şap Bitkilerde yaprak, çiçek ve meyveyi dala bağlayan ince kısım.

ş.+ı (şarımsaḳ şapı) 13b/05, 19b/09

ş.+ını (şarımsaḳ şapı) 20b/06

[=3]

şar- (Yara, kırık vb.ni) Tedavi için sargı ile bağlamak.

ş.-alar 7b/08, 14a/08, 19b/10, 20a/02

ş.-up 25a/03, 28a/08, 28a/08

[=7]

şarı Altın rengi, kükürt rengi.

ş. 7a/02, 7b/04

ş.+sın (yumurţa şarı) 28b/12

ş.+sıyıla (yumurţa şarısı-y-ıla) 20a/04

ş.+şu 13a/09, 23b/02, 28a/02, 29a/08

ş.+şu ile 10b/12

ş. zırnīḫ 22b/10

[=10]

şarımsaḳ Zambakgiller familyasından, toprak altında bir soğanı olan, gövdesi uzun, yassı ve sivri uçlu yapraklarla sarılmış, keskin kokulu, iştah açma vb. pek çok tıbbî hassaya sâhip, otsu bitki. Allium sativum.

ş. 13b/07, 16a/02, 17b/12, 19b/11, 25b/04

ş.+ı (şarımsağı) 7a/04, 25b/16

ş.+ıla (şarımsağıla) 20b/07

ş. şapı 13b/05, 19b/09, 20b/06

ş. ţoz ile 8a/05

[=12]

şarıl- Etrâfında yer alınmak, kuşatılmak, çevrelenmek.

ş.-up 24b/02

[=1]

şarışabır bkz. şabır

ş. 25b/12

ş. ile 28a/13

[=2]

şaru bkz. şarı

ş.+sı (yumurṭa şarusı) 22b/13

ş.+sın (yumurṭa şarusın) 29a/13

ş.+sını (birḳaç yumurṭa şarusı) 15b/05

ş.+sını (yumurṭa şarusı) 16a/11, 16a/12

ş.+yıla (yumurṭa şarusı-y-ıla) 9a/05

ş. şu 10a/06

ş. zırnīḫ 8b/10, 9b/07

[=9]

şaya Sade yağ, tereyağı.

ş. yaġı 13b/08

[=1]

sebeb Ar. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden, bais, amil.

s. 18b/10, 20a/13

s.+i 7a/01, 10b/01, 12b/10, 15b/11, 16b/08, 17b/04, 18a/08, 18b/02, 19a/09, 21a/04, 27b/10

[=13]

sebebsiz Sebep olmadan.

s. 13a/02

[=1]

segirt- Koşturmak.

s.-mekden 19a/09

[=1]

segirtdür- Koşturtmak.

s.-eler 18b/11, 23b/16

[=2]

segirtgen Çokça koşturan.

s. ol- 4b/02

[=1]

sekil Atın ayaklarında olan beyazlık.

s. ol- 3b/01, 3b/04, 4b/03, 8a/12

[=4]

sekillü Ayaklarında beyazlık olan.

s. (ṭoñuz sekillü ol-) 2a/04

[=1]

sekiz Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.

s.+inde 5b/03

[=1]

selīs Düzgün ve açık ifâdeli, âhenkli ve akıcı.

s. 4a/11, 4b/02

[=2]

sen Tekil ikinci şahıs.

s.+i 2a/08

[=1]

serfā Öksürüğe Farsların verdiği ad.

s. 17b/03

[=1]

serp- Belli bir yere dağılacak şekilde atmak, azar azar saçmak.

s.-eler 23a/06

[=1]

servī Far. Servigillerden, kışın koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, daha çok mezarlıklara dikilen uzun ömürlü, güzel kokulu, kozalaklı, ince uzun ağaç. Cupressus.

s. aġacı 24b/13

s. ḳozalaġı 28b/01

[=2]

ṣıcaḳ bkz. ışıcaḳ

ṣ. 21a/07

ṣ. ṣu ile 25a/11

[=2]

ṣıçan Sıçangillerden, fâreden daha iri, 10 – 25 santim boyunda, çıplak uzun kuyruklu, siyahımsı koyu gri tüylü, evlerde ve lağımlarda yaşayan, pek çok türü bulunan memeli, kemirgen, zararlı hayvan. Rattus. Fare.

s. 4b/04

[=1]

ṣıçan otı Arsenik.

ṣ. 8b/11, 22b/10, 25a/08, 29a/11

ṣ.+n 21a/14

ṣ.+nı 8b/04

[=6]

ṣıçra- Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak.

ṣ.-r 13a/02

ṣ.-ya 2a/11

[=2]

ṣıfat Ar. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf.

ṣ.+ların 3a/12

[=1]

ṣıġ- (Bir husus) Bir şeyin sınırları içine girebilmek.

ṣ.-ar 2b/12

ṣ. (arpa ṣıġar ol-) 5b/05

[=2]

ṣıġa- Okşamak, sıvazlamak.

ṣ.-yalar 17a/02

[=1]

ṣıġır Gevişgetirenlerden manda, öküz, inek vb. büyükbaş, boynuzlu, evcil hayvanların ortak adı.

ṣ. 13a/12, 24a/07

ṣ. (biraz ṣığır necs-ile) 13b/08

ṣ. bögregi yağı 10a/10

ṣ. ödi ile 28a/13

ṣ. südi 17b/09

ṣ.+uñ 18a/13

ṣ.+uñ (ṣığıruñ iç yağı) 19a/12

ṣ. yağı 9a/08, 13a/05, 17b/06, 17b/11, 22b/13, 25b/04, 25b/05

[=15]

ṣıḳ- Çevresine sarılarak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak.

ṣ.-a 25b/10

ṣ.-up 17a/05

[=2]

ṣınan- Denenmek, tecrübe edilmek.

ṣ.-mış 5b/08

[=1]

ṣındır- Kırmak, parçalamak.

ṣ.-ır 13a/03

ṣ.-ırsa 12a/09

[=2]

sıraca Deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü.

s. 21a/10

[=1]

ṣırçasız Sırçası olmayan.

ṣ. 9b/12

[=1]

ṣıyrıḳ Deride sıyrılmak sûretiyle açılmış hafif yara.

ṣ. 5a/04

[=1]

ṣızlat- Sızlamasına sebep olmak.

ṣ.-ur (ṣızladur) 15a/02

[=1]

ṡi‘āl Ar. Siğil hastalığı.

ṡ. 17b/03

[=1]

sicim Keten, kenevir gibi bitki liflerinden örülmek sûretiyle elde edilen, iplikten daha kalınca ip.

s. ile (bir sicim-ile) 8b/09

s. ṭulumı 20a/11

[=2]

sidik Böbrekler vâsıtasıyla kandan süzülerek idrar yollarından vücûdun dışına atılan açık sarı renkli sıvı, idrar.

s.+i (ādem sidigi) 17a/05, 18b/05

s.+i (merkeb sidigi ile) 28b/08

s.+i (sidigi) 18b/02

[=4]

sidük bkz. sidik

s.+i (ādem sidügi) 20b/08

[=1]

sigil Atlarda toplu iğne başından bezelye tânesine kadar büyüyebilen, sarı-esmer renkte deri çıkıntıları.

s. 26a/02, 26a/03

s. ol- 25b/15

[=3]

sil- (Islak bir şeyi) Üzerinde havlu, mendil gibi kuru ve emici başka bir şey gezdirmek sûretiyle kuru duruma getirmek.

s.-eler 24a/04, 27b/08

s.-üp 23b/07, 24b/01, 29a/06

[=5]

siñir Duyulardan ve hareketlerden gelen uyarıları organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu demet.

s.+leri 20a/07, 20b/15

s.+lerin 20a/09

[=3]

sirāyet Ar. (Hastalık için) Geçme, bulaşma.

s. it- 22b/08

[=1]

sirke Bazı çorbalara, yemeklere, salatalara ekşilik vermesi için konulan, halk arasında ateş düşürmesi ve ferahlatması için vücûda sürülen ekşimiş üzüm suyu.

s. 7b/12

s. (avşaġı sirke ile) 29a/09

s. (avşaḳī sirke ile) 21a/13

s. (ḍarb sirke) 10a/03, 19b/09, 23b/11, 24b/11, 24b/15

s. (keskin sirke) 18a/02

s. (vaşaḳī sirke ile) 8a/09

s.+de 27b/13

s.+ile 20b/04, 25b/02, 25b/08, 29a/02, 29a/04, 29a/05

s.+yi 25b/03

s.+yile 13b/11

[=19]

şobı Yuvarlak biçimde.

ş. (yumrı ve şobı ol-) 25a/15

[=1]

şoġan Zambakgillerden, kat kat kabuktan ibâret yumrusu ve şerit şeklindeki uzun yeşil yaprakları yemeklerde, salatalarda kullanılan, keskin kokulu ve acı otsu bitki. Allium cepa.

ş. 17b/13, 24a/05, 24a/11

ş. (ḳızıl şoġan) 18b/04

ṣ.+ı 17a/05

ṣ.+ı (bir ṣoġanı) 11a/06

ṣ.+ıla (aḳ ṣoġan-ıla) 7a/04

[=7]

ṣoġuḳ Sıcaklık derecesi üşütecek kadar az olan, insanı üşüten.

ṣ.+a (ṣoġuġa) 7a/02

[=1]

ṣoġulcan Birçoğu omurgalı hayvanlarda ve insanlarda asalak olarak, bir kısmı toprak içinde yaşayan, ufak, uzun, yuvarlak veya yassı kurt. Solucan.

ṣ.+ı 18b/05

[=1]

ṣoḳ- (İçine veya arasına) Girmesini sağlamak.

ṣ.-alar 10a/08, 10b/05, 14a/01, 14a/04, 14b/09, 17a/08, 17a/08, 18b/07, 20b/13, 25a/16, 28b/05, 28b/07, 28b/10

ṣ.-ar 12b/11

[=14]

ṣoḳın- Takınmak.

ṣ.-up 11a/05

[=1]

ṣol Kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı.

ṣ. 3a/08, 4b/10, 23a/15

[=3]

ṣolu- Sık sık nefes alıp vermek.

ṣ.-dıġı 19b/04

ṣ.-ġan 19a/08

ṣ.-r 16b/11

[=3]

ṣoñ En arkada, en geride bulunan.

ṣ.+ı 2b/03

[=1]

ṣoñra İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilahere.

ṣ. 7b/09, 16a/06,

ṣ. (andan ṣoñra) 7b/09, 8a/07, 9b/11, 16a/06, 20b/14, 23b/12

ṣ. (beş günden ṣoñra) 24b/03

ṣ. (iki günden ṣoñra) 24b/04

ṣ. (ḳuruduḳdan ṣoñra) 25a/11

[=11]

ṣovıcaḳ Serin, serince.

ṣ. ol- 10b/12

[=1]

ṣovu- Yavaş yavaş veya süratle ısısını, sıcaklığını kaybetmek, soğuk duruma gelmek.

ṣ.-yınca 13b/07

[=1]

şovuḳ Sıcaklık derecesi üşütülecek kadar az olan, insanı üşüten.

ş. 11a/09, 15b/10, 17b/02, 18a/08, 18b/02

ş. şu 17b/04, 18b/01, 21a/03

ş. şu ile 22b/14

[=9]

sögüt Söğütgiller familyasından, daha çok su kenarlarında yetişen, pek çok çeşidi olan, uzun ve acı yapraklı, kabuğu kolay soyulur ağaç. Salix.

s. aġacı 28b/06

s. güli 22b/11

[=2]

sökil- Hastalığın geçmesi.

s.-e 6b/09

s.-üp 7a/12

[=2]

şu Yağmur şeklinde bulutlardan yağan, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden meydan gelmiş rengi, kokusu ve tatı olmayan şeffaf sıvı madde, ab, ma.

ş. 7a/02, 7b/04, 11a/09, 16b/08, 18a/09, 20a/13

ş. (ılıcaḳ şu ile) 16b/05, 23b/07

ş. (şarı şu) 23b/02

ş. (şaru şu ile) 11a/01

ş. (şıcaḳ şu ile) 25a/11

ş. (şovuk şu) 17b/04, 18b/01

ş. (şovuk şu ile) 22b/14

ş. (ṭuzlu şu ile) 9b/06

ş.+da (ṭuzlu şu) 14a/09

ş.+dan 24b/03

ş.+ġa 15b/12, 16b/09

ş. iç- 14a/05

ş.+lar (şarı şular) 13a/09

ş.+ları (şarı şuları) 28a/02, 29a/09

ş.+ya 2b/04, 2b/05

ş.+ya (şovuḳ şu) 21a/03

ş.+yı 19b/01, 20b/14, 25a/04

ş.+yı (şaru şuyı) 10a/07

ş.+yıla 6b/03, 10a/05, 14b/07, 18b/08, 22b/11

ş.+yıla (biraz şu-y-ıla) 13b/06

ş.+yıla (birez şu-y-ıla) 7a/12

ş.+yıla (ḳaynar şu-y-ıla) 21a/07

ş.+yıla (kireç şu-y-ıla) 7b/06

ş.+yın 15b/04, 15b/10, 17a/05, 21a/02

ş.+yını 10b/07, 17b/02, 20b/03, 20b/03, 23b/08

ş.+yıyla (şābūn şuyı-y-ıla) 9b/08

[=49]

şuşam Yun. Susam bitkisinin simit vb.nde kullanılan, yağı çıkarılan ve öğütülerek tahin elde edilen, darı büyüklüğündeki esmer veya sarımtırak tohumu.

ş. 18b/13

ş. yağı 7a/05, 15b/07, 26a/02

[=4]

şuva- Bir şeyi, üzerine başka bir şey sürmek veya döşemek sûretiyle tamâmen kaplama.

ş.-yalar 20b/05

[=1]

şuvar- Su vermek.

ş.-ırlar 28b/08

ş.-up 10b/01

[=2]

süd Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu, mavi veya sarıya çalan beyaz renkli sıvı.

s. 17b/06

s.+i (inek südi) 13a/07

s.+i (şığır südi) 17b/09

s.+ile 20a/09

s.+iyile (inek südi-y-ile) 19b/03

[=5]

sülügen Boyacılıkta pastan koruyucu ve astar olarak kullanılan, kırmızı renkli toz halindeki kurşun oksitlerin karışımı boya.

s. 8a/02, 8a/08, 10a/02, 23b/09, 26a/10

[=5]

sülük (< Far. şelūk) Sülükgillerden, tatlı sularda yaşayan ve bazı hastalıklarda kan emmesi için insan vücûduna yapıştırılan, yaklaşık 15 santim uzunluğunda halkalı bir solucan türü. Hirido medicinalis.

s. 14a/05, 14a/09

[=2]

sümüklü böcek Sebze bahçesi, mağara vb. rutûbetli yerlerde yaşayan ve dolaştığı yerlerde sümüksü izler bırakan otçul, uzun gövdeli, kabuksuz, akciğerli ve karından bacaklı bir yer yumuşakçası. Limax.

s. 22b/12

[=1]

sünbül Far. Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi. Hyacinthus

s. yaprağı gibi 13a/11

[=1]

sünger Suni olarak elde edilen ve döşemecilik, eczacılık gibi pek çok iş dalında kullanılan süngersi madde.

s. 9a/03

s. ile 24b/01

[=2]

süñük bkz. kemük

s.+i (sünüñi) 24b/10

s.+i (süñügi) 2b/11

[=2]

sür- 1. (Bir şeyi bir yüzey üzerine) Tabaka hâlinde yaymak, sıvamak.

s.-eler 7b/07, 7b/08, 7b/09, 8b/06, 8b/10, 9a/04, 9b/11, 13b/04, 14a/07, 14a/09, 14b/09, 14b/11, 14b/11, 15a/08, 16a/06, 17a/03, 17a/04, 18b/07, 20b/11, 21a/02, 22b/01, 22b/11, 23b/07, 23b/12, 23b/12, 24b/10, 25a/06, 25a/13, 25b/06, 26a/02, 28b/13

s.-üp 25b/09, 25b/09, 28a/09

2.Değdirmek, dokundurmak.

s.-er 6a/05, 7a/04,

3. Kovmak, uzaklaştırmak.

s.-er 7b/02

4. Önüne katıp götürmek veya getirmek.

s.-er 5b/01

s.-ür 23b/01

[=39]

sürçek Sürçen, çok sürçen.

s. 5a/02

[=1]

sürt- Bir şeyi başka bir şeyin üzerine bastırıp hiç kaldırmadan öne arkaya, sağa sola veya herhangi bir yöne doğru hareket ettirmek.

s.-e 25a/12

s.-er 28a/12

[=2]

süz- (Bir kaptaki katı maddelerle karışık sıvıyı), Maddeler dökülmeyecek şekilde elle tutmak veya kapağı aralamak suretiyle kabı eğerek yahut ters çevirerek boşaltmak.

s.-eler 7a/05, 15b/07, 17b/13, 19a/11, 28b/01

s.-esin 6b/03

s.-üp 17a/13, 18b/05

[=8]

Ş

şāb Ar. Nışadıra benzer buruk bir tadı olan, alkali minerallerin, amonyum, demir, alüminyum, krom gibi metallerin sulfatlarından meydana gelen antiseptik madde.

ş. 23b/15, 24b/07, 25a/05, 27b/12

[=4]

şāb-ı yemenī Ar. Mısır şapı, bir dağdan çıkartılan, buz gibi donuk olan bir çeşit şap.

ş. 28a/07

[=1]

Şām ṣābūnı Bir sabun türü.

ş. 24b/03

[=1]

şarāb Ar. Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

ş. 7a/06, 14a/12, 17b/10, 19b/13

ş. ile 6b/08, 14b/01, 16b/12, 17a/09, 17a/13, 17b/13, 18a/07, 18b/04, 19a/01, 19b/11, 24a/05, 27b/11, 28b/01

[=17]

şehādet Ar. Kelime-i şahadet.

ş. parmağı 10b/05

[=1]

şekl Ar. Dış görünüş, dış çizgiler, biçim.

ş. (birer şekl) 15b/08

[=1]

şerbet (< Ar. şurb) Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.

ş.+e 15a/07

ş.+iyile (bal şerbeti) 15a/06

[=2]

şırlugan Far. Susam yağı.

ş. 14b/11

[=1]

şifā Ar. Hastalıktan kurtulma, iyi olma, eski sağlığına tekrar kavuşma, onma.

ş. 13b/04, 13b/11, 14a/04, 15a/08, 16a/06, 16b/05, 17b/02, 18a/05, 24b/15, 26a/04

[=10]

şīrīn Far. Hoşa gidecek niteliklere sâhip, sevimli, iç açıcı, cana yakın.

ş. ol- 3a/12

[=1]

şiş- Gerilip kabarmak, şişkin bir durum almak.

ş.-e 14b/03

ş.-er 13a/09, 16b/10, 19a/10, 19b/07, 20a/14, 21a/12, 25a/15

ş.-in 25b/12

ş.-se 12b/10, 25b/06

[=11]

şol Şu, o.

ş. 4b/05, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/11, 5a/06

[=6]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi, şu şekilde.

ş. 8b/02, 13b/04, 20b/11, 23b/03

[=4]

şūm (< Ar. şu'm) Uğursuz, meş'um, şom.

ş.+dur 4b/10

ş. ol- 4b/10

[=2]

T

tā Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar.

t. 6b/09, 6b/09, 6b/11, 7a/06, 7a/11, 9a/05, 10a/08, 10a/09, 12b/01, 15b/10, 16a/06, 16b/05, 17a/10, 17b/07, 19b/13, 22b/12, 23b/08, 24a/04, 24a/15

[=19]

ṭabāḳ Ar. Atın ayağında ortaya çıkan ve irin dolu sarı suların akmasına sebep olan hastalık.

ṭ. ol- 23a/14

[=1]

ṭabanlu Tabanı olan.

ṭ. (deve ṭabanlu ol-) 2b/08

[=1]

ṭaġ Far. Kızgın demirle vücûda vurulan damga, işâret, nişan.

ṭ. 16a/05, 19a/08

ṭ. (birḳaç taġ) 20a/06

ṭ.+ıla 23a/03

[=4]

ṭaġıl- Ortadan kalkmak, kalmamak, zâil olmak.

ṭ.-maz 25b/03, 25b/13

ṭ.-mazsa 25b/02

[=3]

taġla- Hastalıklı kısımları kurutmak, akan kanı durdurmak için vücudun hasta veya

yaralı yerini kızgın bir aletle veya yakıcı maddelerle yakmak.

ṭ.-guç 27b/04

ṭ.-maḳ 24b/09

ṭ.-yalar 10a/07, 20b/11, 21a/08, 21a/13, 23a/05, 27b/01, 27b/05

ṭ.-yıcaḳ 20b/10

ṭ.-yup 27b/06

[=11]

ṭāḳ Leblab adı verilen otun Farsçadaki karşılığı.

ṭ. 7a/09

[=1]

ṭaḳ- (Bir şeyi başka bir şey üzerine) İliştirmek, tutturmak veya geçirmek, asmak.

ṭ.-alar 6b/08

[=1]

ṭalaḳ Karın boşluğunun sol üst kısmında kaburgaların hemen altında, midenin sol arka tarafında bulunan, kan dolaşımını düzenleyen ve kan yapan, yaklaşık 200 gr. ağırlığında, çok damarlı, koyu kırmızı renkte, yassı uzunca organ. Dalak.

ṭ.+ı (ṭalaġı) 19a/10

[=1]

ṭamaḳ Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.

ṭ.+ı (ṭamaġı) 13b/12

ṭ.+ına (ṭamaġına) 14a/05

ṭ.+ında (ṭamaġında) 13b/11

[=3]

tamām Ar. Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan (şey), bütün.

t. 5a/10, 5a/11, 5b/05

[=3]

ṭamar Canlı varlıkların vücudunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal, damar.

ṭ. 16b/03, 23a/04, 26a/14

ṭ.+ı 16a/08, 16a/11, 23a/02, 23a/05

ṭ.+lar 22b/05, 27b/04

ṭ.+lara 22b/04

ṭ.+lardan 22b/03

ṭ.+larından 12a/12

[=12]

ṭamzur- Damlatmak.

ṭ.-alar 6a/09, 12a/11, 12b/05

ṭ.-asın 6a/12

[=4]

ṭar Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan.

ṭ. (açuḳ ve ṭar ol-) 2a/09

ṭ. ol- 2a/06, 2b/12

[=3]

ṭaraf Ar. Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön.

ṭ.+da (ḳanḳı ṭaraf) 24a/10

ṭ.+dan (iki ṭaraf) 20b/11

[=2]

ṭās Ar. İçine su, sulu şeyler ve çeşitli maddeler konan, mâdenden, ayaksız, derince, yayvan kap.

ṭ. 4b/06

[=1]

ṭaş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.

ṭ. 12a/05, 15a/02, 15a/03

ṭ.+ından (rāstuḳ ṭaşından) 10a/01

ṭ.+ını (raşuḫt ṭaşı) 16a/13

[=5]

ṭaşlu İçinde veya üzerinde taş bulunan.

ṭ.+ca 13a/11

[=1]

ṭaşra Dışarı.

ṭ. 5a/03, 28a/01

[=2]

tava (< Far. tābā) Yiyecekleri kızartmak, yağ kızdırmak işlerinde kullanılan saplı yayvan kap.

t. 7a/12

[=1]

ta'vīẕ (< Ar. 'iyāẕ) Nazara ve kötülüklere karşı takılan muska.

t. 23a/14

[=1]

ṭavlunbaz Eyer kaşına bağlanan, avda kuşları çağırmaya, askerleri toplamaya, düşmanı ürkütmeye yarayan, elle çalınır, alt tarafı kısa bir dümbelek biçimindeki davul, tabılbaz.

ṭ. 4b/06

[=1]

ṭavuḳ Sülüngillerden, dünyanın her tarafında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı. Gallus.

ṭ. necsi 13b/08

ṭ. yumurṭası 18a/02

[=2]

ṭāvus Far. Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş.

ṭ. ḳuyruġı 17a/07

[=1]

tefāsī Ar. Türkçesi sakırga olan hastalığın Arapçası.

t. 7a/01

[=1]

tekrār (< Ar. kurūr) Aynı olay, iş yahut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi.

t. 11b/04, 28b/02, 29a/11

[=3]

temregü Atın burnunda ortaya çıkan ve insanlarda da görülebilen bir cilt hastalığı.

t. ol- 9a/12

[=1]

ten Far. İnsan vücudunun dış yüzü, cilt.

t.+de 5b/05

[=1]

terāzūla- Dengelemek.

t.-yup 2a/10

[=1]

tereyaġı Sütten elde edilen taze yağ.

t. 15b/02

[=1]

terkīb (< Ar. rukūb) Birkaç şey birleşip yeni bir şey meydana getirme.

t.+dür 25a/08

t. it- 9b/11

[=2]

terle- bkz. derle-

t.-meye 17a/10

t.-ye 17a/02, 23b/13

[=3]

terlet- Terlemesine yol açmak.

t.-e (terlede) 23b/13

[=1]

terli bkz. derli

t. iken 15b/11

[=1]

ters Hayvan pisliği.

t.+i 17a/04

t.+in (ādem tersi) 25b/01

[=2]

tersle- (At için) Dışkısını yapmak.

t.-mezse 17a/03

t.-rken 28a/14

[=2]

teşez İlaç terkiplerinde kullanılan, mezarlarda yetişen, Arapların necm dediği otun Türkçe karşılığı.

t. 23a/07

[=1]

tez bkz. tīz

t. 12b/04, 18a/09

[=2]

tezek Bazı yerlerde yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır tersi.

t.+in (ādem tezeki) 20b/06

[=1]

tımar Far. Binek hayvanlarının derisini, kıllarını kaşağı, fırça, sünger vb. ile temizleme.

t. 24a/02

t. ol- 9b/02, 9b/03, 12b/04, 21a/11, 23a/15, 24b/06

[=7]

ṭırnaḳ İnsan ve omurgalı hayvanlarda parmak uçlarının üst kısmını örten boynuzsu tabaka.

ṭ. 24b/05

ṭ.+ı (ṭırnaġı) 24b/06, 24b/08

[=3]

tiryāk bkz. tiryāk-ı erba'a

t. 16b/12

t. (ḫāṣ tiryāk) 19a/02

t.+i 7b/09

[=3]

tiryāk-ı erba'a Ar. Hayvânî, nebâtî ve mâdenî maddelerin karışımından meydana gelen, sancıya, öksürüğe, yılan ve akrep sokmasına, bazı hastalıklara ve zehirlenmeye karşı kullanılan afyonlu mâcun, panzehir, antidot.

t. 13a/06, 13b/03

[=2]

tīz Far. Çabuk, hemen.

t. 2b/06, 3b/03

t. (tīz tīz) 2b/04, 7a/03, 13a/04

t. görir ol- 2a/08

[=6]

tīzcek Çabucak.

t. 3a/01, 21a/11, 27b/05

[=3]

ṭoġan Kartalgiller familyasından, küçük kuşlarla, böceklerle beslenen ve dünyânın her yerinde birçok türü bulunan yırtıcı kuş sınıfı. Falco.

t. necsi 11b/11

[=1]

ṭoġra- (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek.

ṭ.-yalar 7a/10

[=1]

toḫm Far. Bitkilerde döllenme sonunda çiçekten sonra oluşan ve toprağa gömülünce kendisinden yeni bir bitki üreyen tane.

t.+ı (ḳaraçenek toḫmı) 19a/01

t.+ı (kettān toḫmı) 25a/01

t.+ı (yaban ḥaṭmī toḫmı) 15b/04

t.+ını (mersin toḫmı) 18a/11

[=4]

ṭoḳ Yemek yeme isteği ve ihtiyâcı duymayan, yemek yemiş olan.

ṭ. ol- 3a/04

[=1]

ṭoḳın- El ile değmek, dokunmak.

ṭ.-sa 8b/08

ṭ.-up 11a/11, 12a/05

ṭ.-ur 15a/02, 16a/07

[=5]

ṭoḳuz Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.

ṭ. (yigirmi ṭoḳuz yaşına) 5b/06

ṭ. dāne 18a/02

ṭ.+ında 5b/04

[=3]

ṭol- Bir yere girip orada toplanmak, bir şey bir yeri kaplamak.

ṭ.-ar 13a/03, 19a/10, 24b/05

ṭ.-arsa 11a/08

ṭ.-up 11a/01

[=5]

ṭola- Etrafında döndürüp sarmak.

ṭ.-yup 15a/07

[=1]

ṭolaş- Gezinmek, gidip gelmek.

ṭ.-u 2b/01

[=1]

ṭoldur- (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek.

ṭ.-a 26a/07

ṭ.-alar 16a/12, 24b/02, 24b/04, 27b/08, 28b/12

[=6]

ṭolu 1. Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır, çok, pek çok.

ṭ.+dur 18b/08

2. Hayvanlarda dolgun ve düzgün et.

ṭ. ol- 4a/04

[=2]

ṭulup Atılmış, eğrilmeye hazırlanmış, top biçiminde yün veya pamuk.

ṭ. parçası 21a/07

[=1]

ṭomal- Tümsek peydâ edip kabarmak, kümbet gibi çıkmak.

ṭ.-up 20a/03

[=1]

ṭoñuz Kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hınzır.

ṭ. ḳılı 28a/10

ṭ. sekillü ol- 2a/04

ṭ. yaġı 23b/12, 24a/01

[=4]

ṭop Yuvarlak biçimde olan, toparlak.

ṭ. (ṭop ṭop it-) 18a/13, 18a/13

[=2]

ṭopalaḳ Toparlak, yuvarlak, gülle şeklinde olan.

ṭ. 2a/01

[=1]

ṭopuḳ (At için) Ökçe.

ṭ.+ı (ṭopuġı) 20a/06

[=1]

ṭor Kap.

ṭ.+ıla 23b/08

[=1]

ṭoraḳ otı Dereotu, rezene (Anethum).

ṭ. 15b/03, 19a/11

ṭ.+n 14b/06

[=3]

torba (< Far. tobre) Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı.

t.+ile 7b/01

t.+sına 6b/08, 7a/10

[=3]

ṭorı Çeşitli tonları bulunan kızıl kahve renginde at.

ṭ. 3b/02

ṭ. at 3a/12

[=2]

ṭoynaḳ At ve eşek gibi tek parmaklı hayvanların tırnağı.

ṭ. 24a/11

ṭ.+ı (ṭoynaġı) 2b/07, 4a/12, 23b/01, 23b/04, 23b/04, 24a/11

ṭ.+ında (ṭoynaġında) 23b/01

ṭ.+ları 4a/02, 4b/03

ṭ.+un (ṭoynaġun) 24a/14

[=11]

ṭoz Bir maddenin un haline gelmiş çok ince şekli.

ṭ. (ṣarımsaḳ ṭoz ile) 8a/05

ṭ.+ı 6b/07

ṭ.+ı (ṣaman ṭozı) 13b/05

[=3]

ṭozlu Üzerinde toz olan, tozlanmış.

ṭ. 20a/01

[=1]

Ṭrablus ṣābūnı Bir sabun türü.

ṭ.+nı 10a/10

[=1]

ṭudaḳ bkz. dudaḳ

ṭ.+ı (ṭudağı) 8a/12

ṭ.+ını (ṭudağını) 5a/01

[=2]

ṭulum Bütün olarak yüzülmüş hayvan ve özellikle sığır derisi.

ṭ.+ın (sicim ṭulumı) 20a/11

ṭ.+unı (biz ṭulumı) 20a/01

[=2]

ṭur- 1. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.

ṭ.-a 9a/04, 9b/10, 13b/10, 16b/01, 18b/02, 19b/11, 20a/02, 20a/02, 20a/12, 20a/12, 20b/05, 21a/03, 21a/08, 21a/15, 22b/12, 25b/02, 25b/12, 26a/08, 27b/01, 27b/05, 27b/07, 29a/12

ṭ.-alar 27b/14

2. Sona ermek, kesilmek.

ṭ.-masa 12a/05, 16a/08

ṭ.-maz 18a/11

3. (Devamlı çalışma, hareket ve süreklilik hâlinde bulunan bir şeyin) Hareketi kesilmek, inkıtaya uğramak.

ṭ.-ıcaḳ 20b/01

4. Şu veya bu durumda bulunmak, belli bir durumda olmak.

ṭ.-ar 10b/11

ṭ.-ırsa 20a/03, 20a/06

ṭ.-maz, 27b/05

[=31]

ṭurġur- Kaldırmak, çıkarmak.

ṭ.-mayalar 20a/02

[=1]

tūt Far. İki çenekliler sınıfının dutgiller familyasından, dayanıklı bir ağacın beyaz, kara, koyu pembe renklerde olan meyveleri.

t. gibi 8b/07

[=1]

ṭut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.

ṭ.-alar 6b/06, 9a/02, 14b/10, 24a/09, 24a/14, 28b/05

ṭ.-an 5a/03

ṭ.-ar 6a/05, 15a/05, 20a/09

ṭ.-ınca 28a/02

ṭ.-up 18b/08, 23b/04

2. Gitmeye bırakmamak, bir yere koyup gitmesini önlemek, alıkoymak.

ṭ.-alar 8a/07

3. … Durumda kalmasını sağlamak, … halde bulundurmak.

ṭ.-asın 20a/12

4. (Baş, diş, mide vb.) Ağrımaya başlamak.

ṭ.-sa 20b/14

ṭ.-ulur 20b/01

[=17]

ṭutam Bir şeyin bir defada avuç içi veya parmaklarla tutulabilen miktârı.

ṭ. (bir ṭutam) 17b/12

[=1]

ṭutul- (Vücudu veya bir organı) İşleyemez duruma gelmek.

ṭ.-sa 18b/02

ṭ.-ur 20b/15

[=2]

ṭutut- Tutturmak.

ṭ.-alar (ṭutudalar) 6b/11

[=1]

ṭuz Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sahip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde.

ṭ. 10b/06, 14a/04, 14a/07, 23b/15, 25a/05, 25b/02, 28a/13

ṭ. (biraz ṭuz) 14b/02

ṭ. (ince ṣaġ ṭuz) 14a/11

ṭ. (ince ṭuz ile) 24b/01

ṭ. (ṣaġ ṭuz) 11a/07, 18b/05, 19b/12, 20b/04, 24b/14, 26a/07, 29a/02

t. (yıllanmış ṭuz) 25b/07

ṭ.+ı (ṣaġ ṭuz) 20a/09

ṭ.+ıla 20b/06

ṭ.+ını (deñiz ṭuzı) 13b/10

ṭ.+ile 24b/12, 25b/16, 28b/12

[=24]

ṭuzlu Tuzu olan.

ṭ. ṣu 14a/08

ṭ. ṣu ile 9b/06

[=2]

tüp Çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü.

t.+i (tübi) 19b/07

[=1]

Türkçe Türklerin hakim olduğu ülkelerde kullanılan dil, Türk dili.

t. 23a/07

[=1]

Türkīce bkz. Türkçe

t. 6a/02, 7a/08, 14b/01, 17b/09, 25a/14

[=5]

tütin Duman.

t. 24a/03

[=1]

tüy İnsanlarda ve hayvanlarda deri üzerinde bulunan çok ince kıl.

t. 2a/07

t.+leri 25a/11

t.+ün 9a/06

[=3]

tüylü Üzerinde tüy bulunan.

t. 4b/04

[=1]

U

uç Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası.

u.+ıdır (ucıdır) 12b/07

u.+ına (ucına) 12b/06

u.+ını (ucını) 18a/04

u.+ıyıla (bıçal ucı-y-ıla) 24a/15

[=4]

‘ūd-ı ḳarḥa Akırı Karha olarak da bilinen çok yıllık bir bitkidir.

‘u. 6b/01

[=1]

‘ūdü’l-ḳahr bkz. ‘ūd-ı ḳarḥa

‘u. 15a/05

[=1]

ufaḳ Boyutları gerekenden veya olağandan küçük.

u. dişlü ol- 2a/02

u.+ı (ufağı) 11b/12

[=2]

ulaş- Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak.

u.-up 23a/01

[=1]

ulu Çok üstün niteliklere sahip, çok büyük, yüce.

u.+ca 15a/12

[=1]

un Tahıl veya bâzı gıdâ maddelerinin öğütülmesinden elde edilen toz hâlindeki besin.

u. 20a/04

u. gibi ol- 9b/12

u.+ı (arpa unı) 20b/08

u.+ını (arpa unını) 11b/03

[=4]

ur Canlı organizmanın herhangi bir yerinde, aynı cins hücrelerin anormal bir şekilde çoğalması sonucu meydana gelen hastalıklı kitle veya yumru.

u. ol- 26a/05

[=1]

ur- 1. (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak.

u.-up 13a/02

2. Uygulamak, koymak, yerleştirmek.

u.-alar 7b/11, 8a/03, 8a/06, 8a/11, 8b/12, 9a/05, 10a/05, 10a/09, 10a/12, 10b/03, 11a/08, 12b/08, 15b/03, 15b/09, 16a/04, 16a/05, 16a/11, 16a/13, 16b/01, 16b/04, 19a/08, 19b/13, 20a/05, 20a/06, 20b/06, 20b/06, 20b/08, 20b/09, 20b/13, 21a/08, 21a/09, 21a/15, 23a/01, 23a/06, 23b/16, 24a/01, 24a/07, 24b/08, 24b/12, 24b/15, 25a/05, 25b/01, 25b/03, 25b/03, 25b/04, 25b/07, 25b/09, 25b/13, 26a/03, 26a/13, 27b/12, 27b/14, 27b/15, 28a/14, 28b/03, 29a/03, 29a/06, 29a/12, 29a/13

u.-asın 20a/11, 20a/11

u.-mayalar 9a/11

u.-up 27b/07

3. Yük yüklemek.

u.-alar 18b/10

u.-maḳdan 27b/10

4. Nallamak.

u.-alar 24a/10

u.-sa 24a/12

[=68]

urul- (Bıçak, balta, neşter, makas vb. aletlerle) Kesilmek, yarılmak.

u.-ur 9b/04

[=1]

usṭuḫudūs Yun. Karabaş otu, yalancı lavanta çiçeği, yarakan çiçeği (Lavandula stoechas).

u. 14b/01

[=1]

uvacıḳ Çok küçük.

u. 2b/07

[=1]

uyluḳ Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

u.+a (uyluġa) 22b/06

[=1]

uyuz Örümcekgillerden, çıplak gözle görülemeyen bir böceğin meydana getirdiği kaşıntılı, bulaşıcı deri hastalığı

u. 22b/09, 25a/08

u. gibi 24a/03

u.+ı 25a/11

u.+ın 24b/10

[=5]

uzaḳ Arada çok mesafe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak.

u. 14a/08

[=1]

uzun İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan.

u. 2b/07, 3b/03

u. (beli ve ḳuyruġı uzun ol-) 2a/04

u. dudaḳlu ve yumru alınlu ol- 2a/03

u. ol- 2a/04, 2a/11, 3a/04, 4a/11, 5a/02

[=9]

uzunluca Oldukça uzun olan.

u. ol- 23b/03

[=1]

Ü

üç İkiden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.

ü. 5a/12

ü. (iki üç gün) 18b/03

ü. (iki üç yer) 19a/07

ü. baḫş 6b/03, 6b/04

ü. dirhem 8a/01, 8a/02, 11b/12, 17a/11, 23b/05

ü. dört gün 23b/12, 25b/01

ü.+er (üçer dirhem) 13a/06

ü. faṣl 15a/09

ü. gün 6b/10, 8b/05, 11b/05, 15b/01, 18a/03, 18a/05, 23b/07, 25b/16, 27b/07

ü.+in 18a/05

ü. kerre 7b/08, 20b/13, 23a/10

ü. yer 21a/08

[=28]

üfür- Dudakları büzerek hızla nefes vermek, üflemek.

ü.-eler 6a/09, 6a/11, 11b/08

ü.-esin 11b/05, 12a/03

[=5]

ülp Erkek hayvanın tenasül aleti.

ü.+i 25b/06, 25b/10

ü.+in 4a/03, 5a/02

ü.+inde 25b/15

ü.+ini 17a/07, 25b/11

[=7]

ürk- Bir şeye karşı korku ve ürperme hissi duymak, korkup çekinmek.

ü.-meye 4b/06

[=1]

üst Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı.

ü.+inde 4b/09, 8a/12, 16a/03

ü.+inden 5b/05

ü.+ine 2b/03, 6a/09, 17b/07

ü.+ün 13b/02

[=8]

üstübi bkz. isfīdāc

ü. (yaş üstübi ile) 25a/03

[=1]

üşen- Bir işi yapmak husûsunda isteksizlik duymak, gevşek davranmak, o işi yapmak kendisine zor gelmek.

ü.-meyeler 28a/04

[=1]

üvelik (ot)

ü. 24a/05

[=1]

üzere Gibi, olduğu yolda, olduğu biçimde.

ü. 9a/12, 20a/05

ü. (pelas üzere) 4b/07

[=3]

üzeri Bir şeyin yukarıya bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.

ü.+ne 6a/12, 8b/05, 8b/12, 9b/09, 10a/09, 10b/06, 16a/10, 16a/12, 16a/13, 16b/01, 16b/03, 16b/04, 18b/09, 20a/04, 20a/11, 20b/02, 20b/03, 20b/05, 21a/07, 21a/09, 21a/15, 23a/10, 24b/09, 25a/05, 26a/03, 27b/11, 27b/13, 28a/14, 29a/13

ü.+nde 20a/06, 20b/12

ü.+nden 25a/15

[=32]

üzüm Asma adı verilen ağaççığın salkım durumunda ufak taneli, çekirdekli, ince kabuklu meyve.

ü. (kara üzüm) 18a/07

[=1]

V

vaḳıyye Ar. Vukıye, okka.

v. (bir vaḳıyye) 19a/04

[=1]

vāḳī (< Ar. vuḳū‘) Olan, vuku bulan.

v. ol- 11a/03, 13a/10, 14b/05, 17b/05, 28b/07

[=5]

vaḳt Ar. Ölçülebilir bir nicelik olarak düşünülen ve akışı ilerleyişi açısından ele alınan süre; zaman.

v. 7a/03, 8b/07, 25b/13

v. (vaḳt vaḳt) 14a/04

v.+inde 6a/08

v. ol- 15b/01

[=6]

Vallah'ul-alem Ar. Allah daha iyi bilir ya, gāliba, zannederim ki.

v. 3a/11, 12b/10

[=2]

var Mevcut olan, mevcut bulunan.

v. 10a/08

v.+dur 5b/07, 27b/03

[=3]

var-

v.-dıḳça 26a/05

v.-ınca 10a/08

v.-maz 18a/05

v.-sa 7b/02

v.-up 20a/13

[=5]

vaşaḳī bkz. avşaḳī

v. sirke ile 8a/09

[=1]

ve Ar. İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar, ile.

v. 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/02, 2a/03, 2a/03, 2a/03, 2a/04, 2a/04, 2a/05, 2a/05, 2a/06, 2a/06, 2a/06, 2a/07, 2a/08, 2a/08, 2a/08, 2a/08, 2a/09, 2a/09, 2a/09, 2a/10, 2a/10, 2a/11, 2a/12, 2b/01, 2b/01, 2b/02, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 2b/04, 2b/05, 2b/05, 2b/05, 2b/06, 2b/06, 2b/07, 2b/07, 2b/07, 2b/08, 2b/08, 2b/09, 2b/09, 2b/10, 2b/11, 2b/11, 2b/12, 3a/01, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/03, 3a/04, 3a/05, 3a/05, 3a/06, 3a/07, 3a/08, 3b/01, 3b/02, 3b/02, 3b/02, 3b/03, 3b/03, 3b/03, 3b/03, 3b/03, 3b/04, 3b/04, 3b/05, 3b/06, 3b/06, 3b/07, 3b/07, 3b/07, 3b/07, 3b/10, 3b/10, 3b/11, 3b/11, 3b/12, 3b/12, 3b/12, 4a/01, 4a/01, 4a/01, 4a/02, 4a/02, 4a/02, 4a/03, 4a/03, 4a/04, 4a/05, 4a/05, 4a/05, 4a/06, 4a/07, 4a/07, 4a/08, 4a/08, 4a/08, 4a/09, 4a/09, 4a/09, 4a/11, 4a/12, 4b/01, 4b/02, 4b/03, 4b/05, 4b/06, 4b/06, 4b/06, 4b/07, 4b/08, 4b/11, 4b/12,

4b/12, 5a/02, 5a/02, 5a/03, 5a/04, 5a/04, 5a/05, 5a/05, 5a/07, 5a/08, 5a/08, 5a/10, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 5b/05, 5b/08, 5b/09, 5b/09, 5b/10, 5b/11, 6a/02, 6a/03, 6a/05, 6a/05, 6a/08, 6a/11, 6b/01, 6b/01, 6b/04, 6b/05, 6b/07, 6b/07, 6b/07, 6b/07, 6b/12, 7a/08, 7a/09, 7b/01, 7b/04, 7b/10, 8a/04, 8a/05, 8a/05, 8a/07, 8a/10, 8a/11, 8b/02, 8b/03, 8b/10, 8b/11, 8b/11, 8b/11, 8b/11, 9a/02, 9a/10, 9b/04, 9b/05, 9b/05, 9b/06, 9b/07, 9b/07, 10a/01, 10a/04, 10a/05, 10a/06, 10a/11, 10b/03, 10b/07, 10b/07, 10b/07, 10b/09, 10b/10, 10b/11, 10b/11, 11a/02, 11a/07, 11a/07, 11a/08, 11b/07, 11b/08, 11b/08, 11b/10, 11b/10, 11b/12, 12a/02, 12a/02, 12a/05, 12a/06, 12a/06, 12a/06, 12a/08, 12a/09, 12a/09, 12a/11, 12a/11, 12a/12, 12b/04, 12b/05, 12b/05, 12b/08, 12b/08, 12b/09, 12b/11, 13a/03, 13a/03, 13a/03, 13a/04, 13a/09, 13a/11, 13b/01, 13b/02, 13b/02, 13b/04, 13b/06, 14a/06, 14a/07, 14a/07, 14a/08, 14a/08, 14a/10, 14a/11, 14a/12, 14a/12, 14b/01, 14b/01, 14b/02, 14b/06, 14b/06, 14b/07, 14b/07, 14b/08, 14b/09, 15a/02, 15a/03, 15a/04, 15a/04, 15a/04, 15a/05, 15a/05, 15a/06, 15a/06, 15a/06, 15a/08, 15a/11, 15a/11, 15a/12, 15a/12, 15b/02, 15b/03, 15b/03, 15b/03, 15b/03, 15b/03, 15b/04, 15b/05, 15b/05, 15b/05, 15b/05, 15b/08, 15b/08, 15b/12, 15b/13, 16a/01, 16a/04, 16a/09, 16a/09, 16a/09, 16a/09, 16a/10, 16a/11, 16b/01, 16b/02, 16b/04, 16b/09, 16b/10, 16b/10, 16b/11, 16b/11, 17a/01, 17a/02, 17a/04, 17a/10, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/09, 17b/10, 17b/11, 17b/12, 17b/13, 18a/01, 18a/06, 18a/10, 18a/11, 18a/12, 18a/12, 18b/01, 18b/04, 18b/05, 18b/05, 18b/09, 18b/13, 19a/01, 19a/01, 19a/02, 19a/03, 19a/03, 19a/07, 19a/11, 19b/01, 19b/01, 19b/02, 19b/10, 19b/11, 19b/11, 20a/09, 20a/12, 20b/04, 20b/08, 20b/09, 20b/09, 21a/02, 21a/02, 21a/03, 21a/07, 21a/12, 21a/13, 22b/01, 22b/04, 22b/05, 22b/05, 22b/06, 22b/07, 22b/07, 22b/10, 22b/12, 22b/14, 22b/16, 22b/16, 23a/01, 23a/02, 23a/06, 23a/07, 23a/12, 23a/13, 23b/01, 23b/01, 23b/02, 23b/02, 23b/05, 23b/06, 23b/11, 23b/12, 23b/15, 23b/15, 23b/16, 24a/01, 24a/01, 24a/05, 24a/05, 24a/07, 24b/01, 24b/03, 24b/05, 24b/07, 24b/07, 24b/08, 24b/11, 24b/12, 24b/13, 24b/13, 24b/13, 24b/13, 24b/14, 24b/14, 24b/15, 24b/16, 24b/16, 25a/01, 25a/05, 25a/05, 25a/08, 25a/14, 25a/15, 25b/01, 25b/04, 25b/07, 25b/07, 25b/08, 25b/08, 25b/15, 25b/16, 26a/14, 27b/08, 27b/08, 27b/09, 27b/09, 27b/12, 27b/13, 27b/14, 27b/15, 27b/15, 28a/02, 28a/07, 28a/07, 28a/11, 28a/12, 28b/08, 28b/13, 28b/15, 29a/06

[=432]

velakin Far. Lakin, fakat.

v. 9b/09

[=1]

velī Far. Ama, fakat, lâkin, şöyle ki.

v. 10b/06, 10b/12, 12a/04

[=3]

veyā Cümlede bildirilen hususun sayılan birden fazla şey için aynı zamanda söz konusu olduğu durumlarda bunların arasına getirilir, ya da.

v. 4b/08, 8a/12, 8b/06, 9b/10, 12b/11, 12b/11, 13a/12, 14b/11, 16a/07, 17a/03, 18b/07, 18b/11, 20b/07, 27b/03, 28b/13

[=15]

veyāḫūd Yahut, veya.

v. 8b/09, 13a/01, 15b/07, 16b/08, 17a/07, 18b/11, 19a/10, 20a/01, 20b/07, 23b/16, 25a/10, 25b/03, 26a/06, 26a/13

[=14]

vir- 1. (Bir şeyi bir canlıya) İletmek, eriştirmek.

v.-dikden 18a/09

v.-e 10b/07

v.-eler 15b/09, 15b/11, 16a/06, 17b/02, 19b/01, 19b/02, 20a/06, 20b/07, 21a/02, 21a/02, 21a/03

v.-ende 14b/05

v.-erler 12b/12, 15a/02

v.-mekden 16b/08, 17b/04, 18a/09

v.-meyeler 15b/10, 19b/01

v.-seler 17b/02

v.-sünler 18a/11

2. Yaymak, çıkarmak, neşretmek.

v.-er (nefes vir-) 13a/04

3. (Bir hali bir kimse veya yerde) Hakim kılmak, hâsıl etmek.

v.-mişler 10b/10

[=25]

Y

yā Far. (Bağlama edatı) O hâlde, öyle ise, veya.

y. 4b/08, 4b/09, 4b/09, 8a/12, 8b/06, 12a/10, 19b/08, 20b/06, 25b/05, 25b/16

[=10]

yaban Far. İnsan yaşamayan ıssız yer.

y. ḥaṭmī toḫmı 15b/03

[=1]

yaġ Hayvanlardan ya da bitkilerden çeşitli yöntemlerle elde edilen, besin maddesi olarak tüketilmesinin yanı sıra tıbbi olarak da kullanılan, yumuşak ya da sıvı madde.

y. 8b/10, 17b/07, 20b/11, 21a/09, 21a/15, 28b/13

y. (acı sade yaġ ile) 29a/05

y. (sade yaġ ile) 26a/01

y.+a (acı yaġ) 25a/10

y.+ı 7a/06

y.+ı (gül yaġı) 9b/10

y.+ı (ḳoyun yaġı) 9b/11

y.+ı (sade yaġ) 22b/16

y.+ı (ṣıġır yaġı) 9a/08, 13a/05, 17b/06, 22b/13, 25b/05

y.+ı (ṣusam yaġı) 7a/05, 26a/02

y.+ı (zeyt yaġı) 17a/03, 18b/07

y.+ı (zeytūn yaġı) 9a/09, 13a/06, 16b/13, 22b/15, 25a/10

y.+ıla (sade yaġ-ıla) 8a/05

y.+ıla (zeytun yaġ-ıla) 7a/06

y.+ın (ayu yaġı) 28b/09

y.+ın (cevz yaġı) 14b/08

y.+ın (paça yaġı) 24a/06

y.+ın (sade yaġ) 25b/07

y.+ın (ṣıġır yaġı) 17b/11

y.+ını 18a/13

y.+ını (bādem yaġı) 15b/05

y.+ını (bādem yaġını) 12a/11

y.+ını (benevşe yaġını) 6a/09

y.+nı (benefşe yaġı) 14b/11

y.+ını (bögrek yaġı) 24b/10

y.+ını (gül yaġı) 25b/09

y.+nı (gül yaġını) 8b/06

y.+ını (ṣıġıruñ iç yaġı) 19a/13

y.+ını (ṣusam yaġı) 15b/07

y.+ını (ṭoñuz yaġı) 23b/12

y.+ıyıla (acı yaġı-y-ıla) 16a/06

y.+ıyıla (bādem yaġı) 14a/11

y.+ıyıla (bögrek yaġı-y-ıla) 24b/03

y.+ıyıla (ṣaya yaġı-y-ıla) 13b/08

y.+ıyıla (ṣıġır bögregi yaġı-y-ıla) 10a/10

y.+ıyıla (ṣıġır yaġı-y-ıla) 25b/04

y.+ıyıla (toñuz yaġı-y-ıla) 24a/01

y.+ıyıla (zeytun yaġı-y-ıla) 10a/02, 23b/10

y.+ıyla (zeyt yaġı-y-ıla) 15b/09

y.+ları 9a/09

y.+uñ (ṣaġ yaġ) 21a/01

[=57]

yaġır Yük ve binek hayvanlarının sırtında eyer ve semerin açtığı yara.

y.+ı 25b/15

[=1]

yāḫūd Far. Veya.

y. 3a/08, 4b/12, 7a/06, 11b/05, 13a/01, 14a/10, 14b/11, 17b/04, 17b/12, 18a/06, 18a/09, 18b/10, 20b/05, 20b/15, 25a/13, 25b/05, 25b/09, 26a/09, 27b/02, 29a/01

[=20]

yaḳ- I (Yakı, kına vb. için) Uygulamak.

y.-a 8a/07

y.-alar 23b/14

y.-ar 29a/03

y.-ar (ḳına yaḳar gibi) 13b/09

[=4]

II (Bir yarayı veya izi) Kurutmak, geçirmEk.

y.-alar 9b/09, 13b/09, 22b/10, 24b/10, 25b/04, 26a/04

[=6]

yaḳı Tedavi maksadıyla vücudun ağrıyan, hasta olan yerlerine yapıştırılan, üzerine koyu lapa halinde bir madde yayılmış olan bez veya bu iş için özel olarak hazırlanmış eczalı parça.

y. it- 19a/06, 20b/02, 20b/03

[=3]

yaḳın Arada az mesafe bulunan.

y.+sa 14a/07

y. ol- 9a/01

[=1]

yaḳīn (< Ar. yaḳn) Kesin ve sağlam bilgi.

y. ise 14a/10

y. ol- 9a/12, 9b/01, 18b/07

[=4]

yaḳu bkz. yaḳı

y. ile 26a/04

[=1]

yalman- Yalanmak, yalanıp yiyecek şey aramak.

y.-ur 14a/06

[=1]

yan Taraf, yön, cihet.

y.+ı 2b/12

y.+ına 23a/11

y.+ına (dört yanına) 7b/08

y.+ında 22b/08, 23a/15, 27b/03

y.+ından 5a/10, 16a/11, 18b/13, 21a/11, 22b/05, 25a/07

y.+ından (iki yan) 16a/01

y.+ından (iki yanından) 6a/07

[=14]

yan- Bir yerinde yanığa benzer, acıtıcı, yakıcı bir his duymak.

y.-a 23a/01

y.-ıncaya 8a/11

y.-up 6b/11

[=3]

ya‘nī Ar. Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki, sözün kısası.

y. 7a/01, 8b/07, 13b/12, 15a/05, 17b/06, 25a/14, 25b/04

[=7]

yap yap Yavaş yavaş, usul usul, sessizce.

y. (yap yap) 10b/05, 15a/03

[=2]

yapış- (Bir şey bir yere) Ayrılmayacak şekilde tutunup kalmak.

y.-duġı 22b/09

y.-sa 14a/05

y.-ur 22b/08

[=3]

yapraḳ Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y. 9b/09

y.+ı (aġu yapraġı) 24b/14

y.+ı (aġu yapraġı gibi) 13a/01

y.+ı (defne yapraġı) 6b/07, 13b/05

y.+ı (ḥaṭm yapraġı) 19b/08

y.+ı (mersin yapraġı) 28b/01

y.+ı (sünbül yapraġı gibi) 13a/11

y.+ı (yapraġı) 23a/07

y.+ın (defne yapraġı) 13b/08

y.+ına (yapraġına) 23a/08

y.+ını (baldıran yapraġını) 25a/03

y.+ını (mersin yapraġını) 27b/11

[=13]

yapraḳlu Yaprağı olan.

y. 2a/02

[=1]

yar- Kesip açmak, delip açmak.

y.-alar 23a/02, 27b/04, 28b/11

y.-mayup 28b/08

[=4]

yara Bir dış etkiyle, bir hastalık veya arıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban.

y. 28b/09

y.+yı 28b/05

[=2]

yaramaz İşe yaramayan, yararlı olmayan (kimse veya şey).

y. 13a/10

y. ol- 4a/02, 5a/01, 5a/01, 5a/02, 5a/05

y. ot 14b/04

[=7]

yarıl- Üzerinde yarık veya yara açılmak.

y.-sa 24b/08

y.-up 28a/15

y.-ur 28a/02

[=3]

yarım Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir bütünün yarısı.

y. dirhem 8b/11

[=1]

yarpuz Ballıbabagillerden, nane cinsinden, güzel kokulu, kısa saplı bitki, pülüskün, filiskin. Mentha pulegium.

y. 6b/06

[=1]

yasduḳ Baş altına koymak veya dayanmak için kullanılan, içi pamuk, yün, ot, kuş tüyü vb. ile doldurulmuş, torba şeklinde, dört köşe, uzun veya yuvarlak küçük minder.

y. 16b/04

[=1]

yaş **I** Islak, nemli.

y. 15a/04

y. üstübi ile 25a/03

[=2]

II Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.

y.+ı 5b/06

y.+ına (yigirmi ṭoḳuz yaşına) 5b/06

y.+ına (yigirmi yaşına) 5b/07

y.+ların 5a/08

[=4]

yaşar- Yeşermek.

y.-duġın 11a/06

[=1]

yat- Boylu boyunca uzanmak.

y.-ur 10b/10, 16b/09

[=2]

yavuz Fena, kötü.

y. 3a/12, 22b/07, 23a/13, 24b/06

[=4]

yayıl- Etrafa dağılmak.

y.-a 13b/07

y.-ur 9b/01, 9b/02, 21a/11, 24a/03

[=5]

yaz İlkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi.

y.+ı 5b/10

y.+ın 4a/01

[=2]

yaz- (Bir söz veya düşünceyi) Belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek.

y.-arlar 23a/14

[=1]

ye- Ağızda çiğneyerek yutmak, yeme işi yapılmak.

y.-mez 13b/12

y.-r 15a/03, 15a/04

y.-se 13a/12, 20b/15

[=5]

yedi Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı.

y. kerre 22b/14, 23b/09

[=2]

yeg Daha iyi, daha üstün, müreccah, evla.

y.+dür 24a/12

y.+rek 8a/04, 24a/02

[=3]

yegin Baskın, üstün.

y. 19a/10

[=1]

yel Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.

y. 19a/10

[=1]

yeli Aslan, at vb. hayvanların ensesinde veya boynunda gür bir halde bulanan uzun kıllar.

y. 2b/08, 24b/16

y.+si 3b/11, 4a/02, 4a/07, 4a/09, 4a/11

[=7]

yem Hayvan yiyeceği.

y.+in 13b/12, 15a/01, 15a/03, 16a/06, 17b/04, 18a/10, 19b/01, 21a/02

y.+ini 14b/05, 15a/03, 18a/09

y.+iyle bile 17b/05

[=12]

yeñi Hiç kullanılmamış olan.

y. 24b/09

[=1]

yer 1. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yahut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal.

y. 2b/08

y.+de 4a/10, 6a/06, 7b/07, 8a/04, 19b/02, 28b/08

y.+de (bir iki yer) 14a/03

y.+de (bir yer) 13a/12

y.+de (birḳaç yer) 20b/09

y.+de (iki üç yer) 19a/07

y.+den 18b/11, 28b/11

y.+den (bir iki yer) 25b/05

y.+den (üç yer) 21a/08

y.+e 8a/06, 9b/08, 14a/03, 14a/09, 25a/16

y.+e (bir yer) 13b/01, 20a/03

y.+inde 2a/07, 2b/07, 4b/09, 25b/15

y.+inden (beş on yer) 13b/02

y.+inden (bir iki yerinden) 25b/14

y.+inden (birḳaç yer) 14b/10

y.+ine 8a/05, 8b/06, 10a/08, 14b/10, 22b/01, 26a/01, 28b/12

y.+lerine 25a/12

2. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.

y.+e 13a/02, 24a/09

y.+lerde 13a/11

[=40]

yeşil Sarı ile mavi arasında yer alan renk, yaprak rengi.

y. ol- 11b/12

[=1]

yıḳa- (Bir şeyi) Su veya başka bir sıvı ile temizlemek.

y.-yalar 8a/10

[=1]

yıl Dünyanın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sal.

y. (bir iki yıl) 29a/08

[=1]

yılan Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli olan, uzun sürüngen hayvan.

y. 12b/11

[=1]

yıllan- Üstünden bir veya daha fazla yıl geçmek.

y.-mış (yıllanmış ṭuz) 25b/07

[=1]

yigirmi On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı.

y. dāne 18a/06

y. dirhem 8a/08, 9a/06, 9a/09, 9b/12, 10a/04, 18a/06, 22b/15, 23b/09

y. dört dirhem 13a/05

y. ṭoḳuz 5b/06

y. yaş 5b/07

[=12]

yine Bir daha, tekrar, gene.

y. 6a/11, 8b/03, 11b/04, 12a/01, 12a/02

[=5]

yoġun Kalın, iri.

y. 2a/05, 22b/05

y. ol- 2b/10, 19b/07

y. ve kütük ol- 28a/11

[=5]

yoġunlan- Yoğun duruma gelmek.

y.-ur 5b/02, 5b/03

[=2]

yoġur- Hamur durumuna getirmek için üzerine basa basa karmak.

y.-a 23b/15

y.-alar 7b/06, 9b/08, 16b/03, 22b/11, 23b/06

y.-up 18a/13, 24b/07

[=8]

yoġurd Maya katılarak koyulaştırılmış kıvamlı bir süt ürünü.

y. ile 24b/15

[=1]

yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).

y.+dur 7b/03, 8a/04

[=2]

yoḳuş Yukarıya doğru yükselen dik yol.

y.+da 2b/04

[=1]

yol Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah.

y. 16b/08, 24b/06

y.+ca 2a/09

y.+da 3a/01, 3a/05, 3b/08, 4a/01, 4a/03, 4b/02, 4b/04

y.+ı 3b/09

[=11]

yon- Yontmak.

y.-alar 14a/02

y.-up 28b/06

[=2]

yonca Baklagiller familyasından, hayvan yemi olarak yetiştirilen, yaprakları üç dilimli, kazık köklü, başak durumundaki çiçekleri kırmızı, mor ve menekşe renginde, bir çok türü bulunan çok yaygın bitki.

y. 19b/02

[=1]

yorġa Binicisini sarsmayan (bir at yürüyüşü), rahvan.

y. 3b/02, 3b/05, 3b/12, 4a/08

y. ol- 3b/07

[=5]

yöri- Adım atarak ilerlemek.

y.-yicek 2a/12, 3a/05

y.-digin 4b/11

y.-meye 2b/01

y.-mez 20a/08, 20b/01, 20b/15

y.-ye 2a/10, 2b/04, 4b/07

y.-yüp 16b/08

y.-yince 20b/01

[=12]

yörigen Çok yürüyen.

y. ol- 4b/05

[=1]

yörit- Yürümesini sağlamak, kullanmak, yönetip yol aldırmak.

y.-e (yöride) 23b/14

y.-eler (yörideler) 6b/11, 17a/01, 17a/09, 17b/01, 17b/12, 18b/09, 28a/06

[=8]

yöriyiş Yürüme işi ve tarzı.

y.+in 2b/04

[=1]

yu- Yıkamak.

y.-ya 23b/07

y.-yalar 9b/06, 10a/05, 13b/11, 16b/05, 22b/14, 23b/09, 24a/04, 24b/12, 25a/04, 27b/11, 29a/05

y.-yup 23b/14, 25a/11

[=14]

yufḳa Zayıf, ince, dayanıksız.

y. 11b/09

y. ol- 11a/11

[=2]

yuḳaru Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı.

y. 2b/11, 3a/01, 5a/09, 6b/06, 9a/02, 12a/08, 13a/09, 15a/08, 15b/06, 18a/04, 24a/09, 24b/05, 28a/03, 28a/04

y.+da 12a/10

[=15]

yumaḳ Yıkama işi.

y.+dur 24a/02

[=1]

yumrı bkz. yumru

y. 20b/10

y. ol- 2b/01, 2b/10, 3a/02, 20a/14

y. ve ṣobı ol- 25a/14

[=6]

yumrıḳ bkz. yumruḳ

y. ol- 8b/07

[=1]

yumru Biçimi yuvarlak ve şişkin olan.

y. (aḳ yumru ol-) 28a/11

y. (uzun dudaḳlu ve yumru alınlu ol-) 2a/03

y. ol- 3b/06

[=3]

yumruḳ Elin, parmakları yumulmuş ve sıkılmış hali.

y. 2b/12

y. ile 26a/06

[=2]

yumrulan- Yumru hale gelmek.

y.-ur 14a/01, 23a/09

[=2]

yumurṭa Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipit bakımından çok zengin, üstü beyaz, kırılgan bir kabukla kaplı, beyzî biçimde bir besin maddesi.

y. (birḳaç yumurṭa sarusı) 15b/05

y. aḳı 25b/08

y. ṣarısı 20a/04, 28b/12

y. ṣarusı 9a/05, 16a/10, 16a/12, 22b/13, 29a/13

y.+sın (ṭavuḳ yumurṭası) 18a/02

[=10]

yumuşaḳ Üzerine dokunulduğunda çöken, çukurlaşan, eski biçimini kaybeden.

y. ol- 18a/03, 25b/05, 25b/13

[=3]

yun- Yıkanmak, yıkanıp temizlenmek.

y.-alar 24a/10, 24a/12

[=2]

yuvarlan- Kendi üzerinde döne döne hareket etmek.

y.-ur 16b/09

[=1]

yüce Yüksek, büyük, ulu, mertebesi üstün olan.

y. 2a/05

[=1]

yügrük Hızlı giden, çabuk yürüyen, yürük.

y. 3b/08, 3b/10, 3b/12

y. ol- 4a/09, 4a/12, 15b/11

[=6]

yük Bir hayvan veya taşıtın taşıyabileceği miktar.

y. 4a/07, 4b/04, 18b/10, 27b/10

[=4]

yüksek Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesâfe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.

y. 18b/11

y. ol- 2a/06

[=2]

yüñ Kuş tüyü, tüy.

y. 17b/05

y.+in 9a/06

y.+inden 15a/09

[=3]

yüreklü Yiğit, korkusuz, yüreği pek, cesaretli, cesur.

y. ol- 4a/08

[=1]

yüz **I** Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.

y. 9b/01

y. dirhem 13a/05, 17b/06, 17b/06, 19a/05

[=5]

II Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız, ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre.

y.+i 2a/01

y.+inde 8b/07, 9b/02, 27b/15

[=4]

Z

zāc Ar. Demir sülfatın ticârî adı.

z. 23b/05, 29a/02

[=2]

zāc-ı ḳıbrışī bkz. zāc

z. 16a/09

[=1]

zāc-ı ḳıbrizī bkz. zāc

z. 28a/07

[=1]

za‘ferān Ar. Süsengiller familyasından, baharda güzel çiçekler açan, uyarıcı, adet söktürücü hassalara sahip, soğanlı çok yıllık bitki. Crocus sativus.

z. 6b/02, 12a/02, 12a/11, 17a/10, 17b/10, 18b/04, 19b/03

z. dikeni 18b/13

z. ile 6a/08, 6a/10

[=10]

ẓāhir (< Ar. ẓuhūr) Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

ẓ. ol- 28b/11

[=1]

zaḥmetsiz Sıkıntı çekmeden yapılan, eziyetsiz, meşakkatsiz, kolay.

z. 28b/12

[=1]

ża‘īf (< Ar. ża‘f) Güçsüz kuvvetsiz.

ż. ol- 4a/04, 10b/09

[=2]

zamān (< Ar. zemān) Vakit, çağ, devir, süre.

z. (bir zamān) 6b/05, 8a/06, 12a/08, 18b/02, 20a/12, 21a/03, 23b/14, 27b/14

z. (çoḳ zamān) 7a/10

[=9]

Żamġ-ı ‘arabī Ar. Arap zamkı olarak da bilinen, Kuzey Afrika'da yetişen bir ağaçtan elde edilen zamktır.

z. 12a/06

[=1]

zencebīl Ar. Zencefilgiller familyasından, Malezya ve Hindistan’da yetişen, kamış görünüşünde çok yıllık otsu bitki. Zengiber officinale.

z. 6b/01, 15a/05, 19a/03

[=3]

zengār Far. Pas, kir.

z. 11b/07, 11b/10, 22b/14, 23b/10, 23b/15, 24b/14, 29a/04

[=7]

zenger bkz. zengār

z. 7b/05

[=1]

zerdālū Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli kayısı ağacı türü. Armeniaca vulgaris.

z.+yı 25a/01

[=1]

zeyt Ar. Zeytin yağı.

z. 26a/10

z. yaġı 15b/08, 17a/03, 18b/07

[=4]

zeytūn Ar. Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, yaprakları küçük ve gümüş renginde bir ağaç. Olca sativa.

z. yaġı 7a/06, 9a/09, 10a/02, 13a/06, 16b/12, 22b/15, 23b/10, 25a/10

[=8]

zırnīḫ Far. Arsenik, sıçan otu.

z. 25a/05

z. (ḳara zırnīḫ) 7b/05, 9b/07

z. (ṣarı zırnīḫ) 22b/10

z. (ṣaru zırnīḫ) 8b/10, 9b/07

[=6]

zift Ar. Kömür katranı, odun katranı ve petrolün damıtılması esnasında elde edilen, teknelerin kalafatlanmasında, çatı ve damlardan, kaldırım taşları arasından su sızmasını önlemede kullanılan, biraz ısınınca hemen yumuşayan, yapışkan, soğukken kırılgan, koyu siyah renkli madde, kara sakız.

z. 7b/09, 9a/08, 19a/04, 23b/16, 25a/05, 26a/12

[=6]

ẕihn Ar. Hafıza, bellek.

ẕ.+den 24b/05

[=1]

ẕikr Ar. Sözünü etme, ismini söyleme, anma.

ẕ. it- 12a/10

[=1]

zīr Far. Alt, alt taraf, aşağı taraf.

z. 24b/07

[=1]

zīrā Far. Çünkü, şundan dolayı.

z. 9a/03, 9a/11, 12b/07, 18b/08, 27b/04, 27b/05, 28b/07

[=7]

zīrek Far. Anlayışlı, aklı başında, zeki.

z. 5b/08

[=1]

ziyāde Ar. Fazla, çok.

z. 9b/06

z. ol- 2b/02

[=2]

ẓufre Ar. Atın toynağında görülen bir hastalık.

ẓ. ol- 12b/02

[=1]

BÖLÜM V: SONUÇ

Bu çalışmada müellifi ve mütercimi bilinmeyen, Millet Kütüphanesi AETIB 40 numarada kayıtlı bulunan "Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir)" adlı baytarname, Türk dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde incelenmiştir. Öncelikle literatür taraması ve doküman analizi yapılmıştır. Ardından metnin tüm yaprakları okunup transkripsiyon alfabesi ile yazıya dökülmüştür. Metinde okunamayan kısımlar (?) ile belirtilmiş, yanlış yazılan kısımlarsa dipnot ile gösterilmiştir. Devamında eserin gramatikal dizini yapılmıştır. Kelimenin anlamı, kökeni ve metinde hangi yaprakta geçtiği belirtilmeye çalışılmıştır. Eser diğer baytarnamelerle mukayese edilirse, Beyānü'l-'acāibe'nin daha kısa bir eser olduğu ve hastalık, tedaviler ve ilaç terkiplerinin genellikle daha kısa bahislerle incelendiği görülmektedir. Bu esere bakıldığında, Osmanlı'da bilim dilinin nasıl olduğu ve baytarlığın öğretiminin nasıl yapıldığı anlaşılmaktadır.

2016 yılından itibaren uygulanmaya başlanan "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı"nın metin merkezli olduğu görülmektedir. Bu sayede öğrenciler edebiyat tarihini kronolojik oalrak değil, eser bazlı olarak öğrenecektir. Bu açıdan bakıldığında, sözkonusu eser bu program dahilinde incelenebilir. "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı" için bir örnek teşkil edebilmektedir.

Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri, özellikle 9. sınıfta öğrencilere "edebi metin" ve "öğretici metin" kavramlarına açıklamaya çalışmaktadır. Eser bu bağlamda bir öğretici metin özelliği taşır ve özelliklerinden bahsedilebilmektedir. Öğretici metinler, sanat kaygısı güdülmeksizin bir şeyleri öğretmek, açıklamak, bilgi aktarmak ve kanıtlamak için kaleme alınan eserlerdir. Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir) de ihtiva ettiği özelliklere bakılarak öğretici bir metindir. Buna örnek olarak açıklayıcı anlatım biçimi, tanımlama, örneklendirme, tanık gösterme ve sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yollarının kullanımı gösterilebilir.

Beyānü'l-'acāibe'deki şu örnek açıklayıcı anlatım biçimine örnek örnek gösterilebilir:

[21a] (10) Atuñ ayaḳlarında sıraca belürse nişānı budur kim: Başcuġazlar gibi (11) çıḳar. arıtlanur. Tizcek tımar olmaya yanından bir daḫı çıḳar. Yayılur ayaġı (12) şişer, aksar ve hem ḳıç ayaġından daḫı olur. 'İlācı budur kim: Görince (13) hemān şeke-ile ṭaġlayalar.

Şu örneklerse tanımlama ve sayısal verilerden yararlanmaya örnek olarak gösterilebilir:

[25a] (8) Ve bu daḫı uyuz def '-içün terkībdür: İki dirhem ṣıçan otı, beş (9) dirhem kükürt, iki dirhem köz ṭaşı, bunları saḥḳ idüp ince (10) eleyüp elli dirhem zeytūn yaġı veyāḫūd elli dirhem acı yaġa ḳatup atı (11) sıcaḳ ṣu ile yuyup tüyleri kuruduḳdan ṣoñra ova, ova.

Bunun yanında, metindeki dile bakılarak Osmanlı'da bilimin ve bilim dilinin nasıl olduğu hakkında şu kanılara varılabilir: Müellifler, mütercimler baytarlığı bilen ve bu işle uğrayan, bu işleri tecrübe etmiş kişilerdir. Baytarnameler de diğer tıp kitapları gibi mücerreptir. Tıp kitapları ve baytarnamelerde yalın ve akıcı bir Türkçe kullanılmıştır. Dil alıcıyı harekete geçirme ve göndergesel işlevde olup, fiil genellikle emir ve istek kipinde kullanılmıştır. Müellif, yeri geldiğinde öğüt vermekte, yeri geldiğindeyse hastalığı daha önce tedavi etmiş bir kişi olarak tecrübelerini aktarmaktadır. Eserde didaktik bir anlatım vardır. Bu didaktik anlatım eserin öğretici metin olduğunu desteklemektedir.

Eserin, diğer baytarname yazmalarına benzer nitelikte olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile, bu sahada yapılacak çalışmalara yardımcı olmak amaçlanmıştır. Ayrıca, kültürel olarak at cinsleri, renkleri ve donlarıyla ilgili bilgi veren eserimiz, halkbilimi açısından da büyük önem göstermektedir. Bu alanda eser verecek kişilere yardım edebilecektir.

Eski Türkiye Türkçesi özellikleri gösteren eserde, yazar at hastalıklarını tanımlamış, gerektiğinde bu kelimelere Arapların ve Farsların ne ad verdiğini belirtmiştir. Ayrıca eserde, yöresel kelimelerin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Derleme Sözlüğü kullanılarak bu kelimeler bulunmuştur. Zengin bir söz varlığına sahip olan Beyānü'l-'acāibe (Atlara Dāir), Türk dili ve edebiyatı eğitimi çalışmalarına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Akyol, M., Karacan Sonduk, Ş., & Taşkapı, A. (2019). Ortaöğretim 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Öğün Yayınları.

Ayverdi, İ. (2010). Kubbealtı Lügati. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.

Devellioğlu, F. (2006). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları

Erbay, A. (2018). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Çerçevesinde Çavdır Yöresi Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme-Metin-Dizin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erden, M. (2011). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergin, M. (2013). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Gerçek, Ş. (2017). Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Dilbilgisi Öğretiminde Dilbilimsel Yaklaşımlardan Yararlanma. II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu. Ankara.

Gülsevin, G. (2007). Eski Anadolu Türkçesinde Ekler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gürlek, M. (2011). Ala'im-i Cerrahin'de Geçen Bitki Adları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 14, s. 123-145.

Güzel, A. (2006). Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem, Teknik ve Örnek Uygulamalar. Milli Eğitim Dergisi, 34(169).

Kantemir, E. (1994). Ortaöğretimde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimine Genel Bir Bakış. N. Ergen içinde, Ortaöğretimde Türk Dili ve Öğretimine Genel Bakış (s. 37). Ankara: TED Yayınları.

Karaağaç, G. (2019). Türkçenin Dil Bilgisi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Naskali, E. G. (2017). At Kitabı. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Öz Tugan, D. (2022). Millet Kütüphanesi AET 42'de Kayıtlı Bulunan Baytar-nâme Adlı Eserin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Çerçevesinde Bilim Dili Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, E. (2018). Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı. İstanbul: Akçağ Yayınları. Peker, N. M. (2019). Aristo'ya Atfedilen Anonimleşmiş Baytarname (İnceleme, Metin ve Dizin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

Redhouse, J. W. (2005). Turkish and English Lexicon. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Steingass, F. (2005). Persian-English Dictionary. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şen, M. (1995). Türk kültüründe At ve Çağdaş Atçılık. İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü.

Şen, M. (2016). Türk Dilinin Dünü ve Bugünü. İstanbul: Post Yayın.

Tambulut, E. (2021). Ahmed Bin El-Hasan Bin El-Ahnef'in Mehmed Sakıb Tarafından Tercüme Edilen Kitabü Baytara Adlı Eseri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Taş, A. (2022). Ali Bin Ömer Arabi'nin Baytarnâme (vr. 75b-120a) Adlı Eserinin Dil ve Edebiyat Eğitimi Yönünden Çalışılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TDK: (2008). Derleme Sözlüğü I-XII. Ankara: TDK Yayınları.

TDK: (2009). Tarama Sözlüğü. I-VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Ulaş, S. (2020). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimiyle İlgili Çalışmaların Analizi: Bir Metasentez Çalışması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Yeşersin, F. (2019). Kıssa-yı Yakub Aleyhisselam (vr. 1b-15b) Adlı Eser Üzerinden Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Kapsamında Din Dili Eğitiminin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yeşilova, L. (2009). Mehmet bin İskender Edirnevī'nin Kitābu Baytarnāme Tercümesi (İnceleme- Metin - Dizin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER: TIPKIBASIM

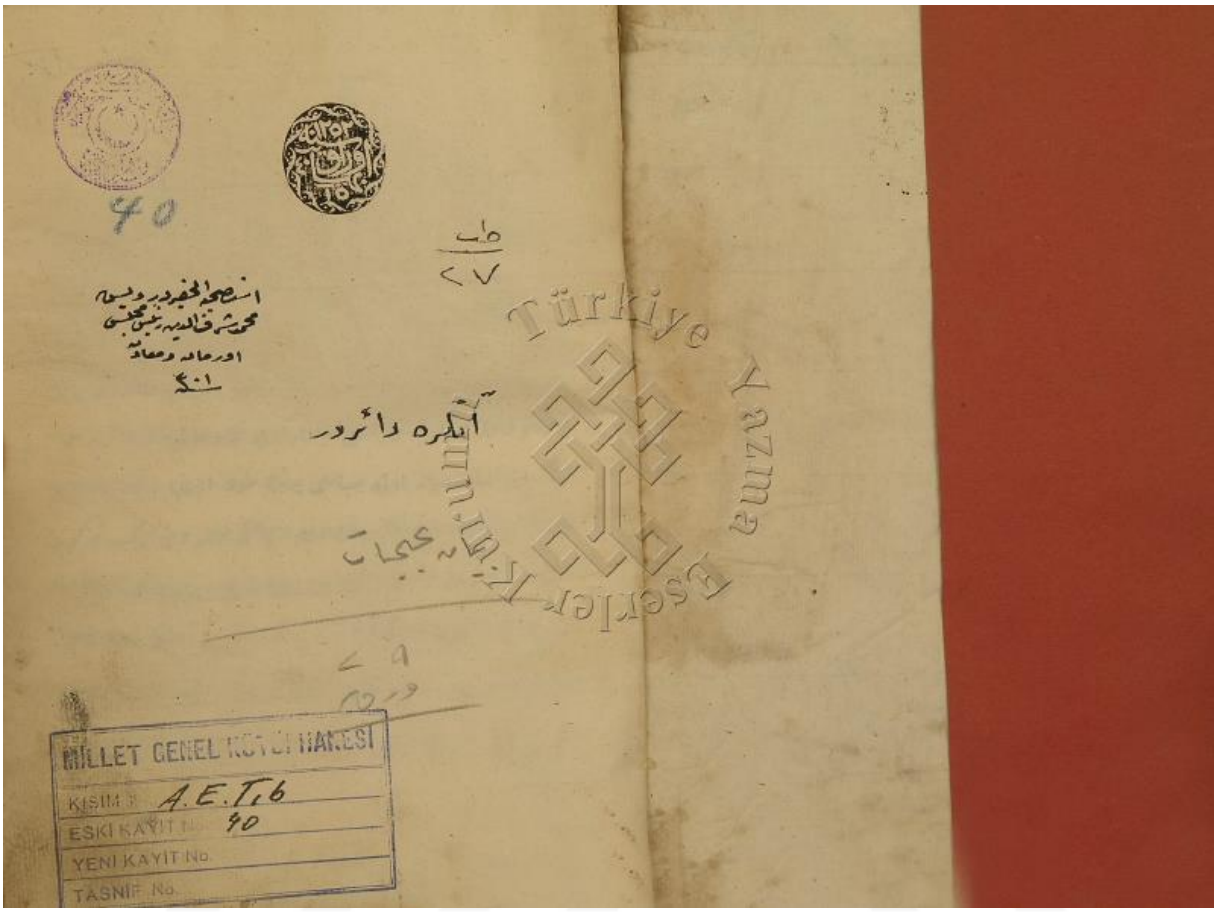

MİLLET GENEL KÜTÜPHANESİ
KISIM: A.E.T.6
ESKİ KAYIT No: 40
YENİ KAYIT No.
TASNİF No.

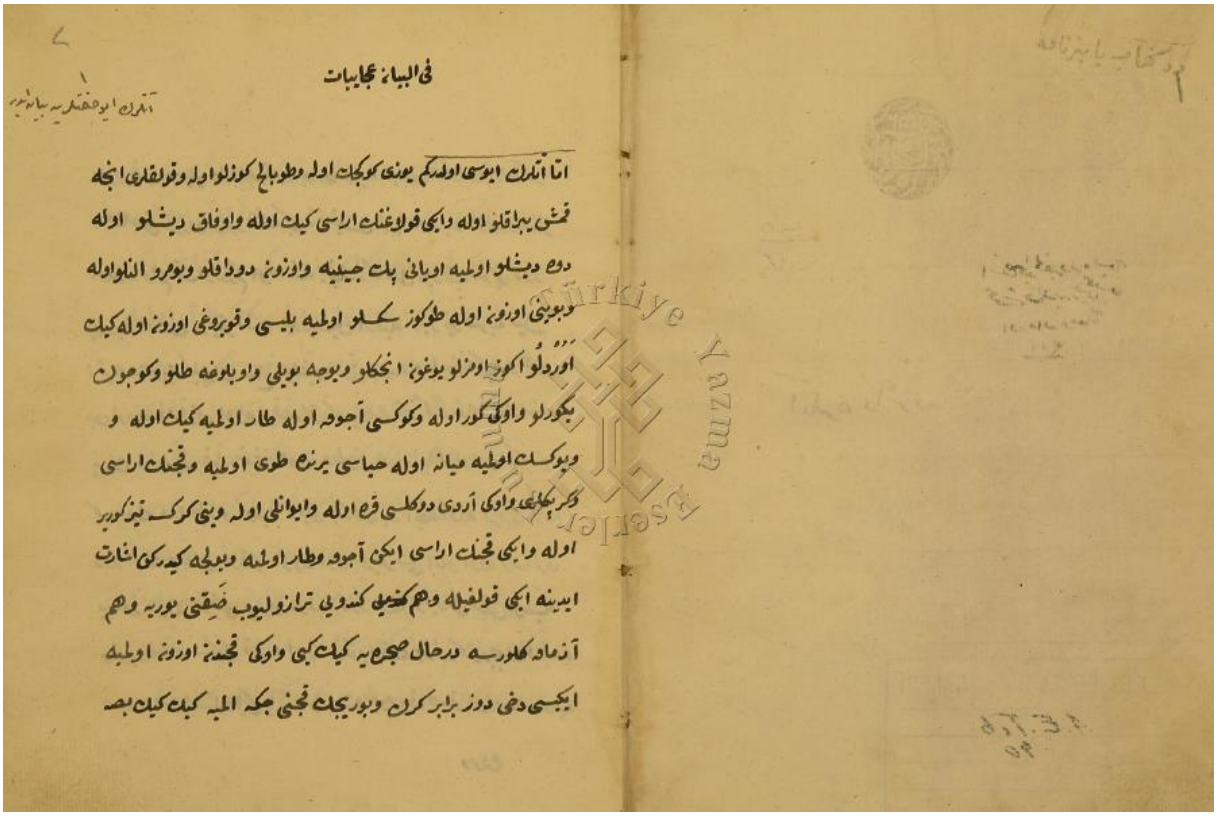

طولاشو یوریمیه والماجوقلری یومری اولمیه وبعض آتلرون اولورکم
بر الماجغی کچورن اولور آنك کبی آت قیمتده وبهاده زیاده اولور وهنرلو
اولور وهم آت اولدرکم اوستنه بنجك کاهل دپرنمیه صوکبی دوز
یوریه انشره ویقوشره یوریشین آرتمیه وتیز تیز صویه میل
اتمیه وصویه کلیجك صاغ ایاغین اول بصه وبلین اکمیه وهم
بویلوجه واراذی اوله وقصراق کوریجك تیز کشنیه وقولاق
یرنده لواجوق قیل بتمش اوله وطوینغی اوزون واتلو اوله واوکچه سی
کرد اوله دوه طبنلو اولمیه وبالی بتدوکی بر انجه اوله وبوینی اومزی
دوز اوله وبالق ارقلو اوله اوده ویغرسنی اتلو اوله ومردلری
یوغوز اوله ارقسی یومری اولمیه دوز اوله وایرلکی الجق اولمیه
وقویروغنك سکوکی قصه اوله وقویروغك یوقرو کتوریجك اشغه
صله وصغراسنك ایکی یانی یاراسنه یومروق صغر اوله طار اولمیه

ویولده

ویولده باشنی صله کیده اون ایاغنی یوقرو کتوریجك نته تزجك
بصه وبلکلری انجه اولمیه میانه اوله واشقلری یومری
اولمیه وایکی قجین ایکی اکوك ایاغندن کچوره وقشانجق ایکی
اون ایاغك دوکه وبلی اوزون اولمیه وبکره کی طوق اولمیه
وبلکلری برك اوله یوریجك قویروغین اکمیه ویولده
انرده ایکن صاف اوله وآربه سین قتی قتی جینیه قشانجق
بلین اکمیه ونکم اونکه کلورسه بلکلمیه وقجین قجین
کتمیه واکر صاغ ایکوسندن یاخود صول ایکوسندن بریسی
اکسك اولورسه آنون کبی آنون بهاسی اولمیه اما دیدوکمز
نشانلرن دوکلیسی بر آتده نادیر بولونور بو جمیع علامتلرندن
آنون بوروسنی اعلا کتورمشلردور والله اعلم آتلرك ایو
یاوز صفتلرین بیان ایدر طوری آت کوکجك اولور کوزده شرین

آتلرك ایو یاوز صفتلریه بیان ایدر

اولور النی وایکی قجی سکل اولورسه بغایت خوب اولور قتی اشکون
وقتی یورغه وهم هنرلو اولور وحرمامی طوری لطیف کوکجك
اولور باشی کوجك وبلسی وقویروغی اوزون وتیز اوازلو وایکی
قجی سکل اولورسه بی نظیر اولور واشکون ویرکرکز اولور وبعضنی
دخی یورغه جقر هنرلوجه اولور اماکم دمور بوز آت بویلو اولورسه
وقره اغندن جوق اولورسه وبوینو یمرو اولورسه اسکون اولور
ویورغه اولور ویرك اولور ودلك اولور واکر بوینی دوز اولور
سرقتی یوکرك هنرلو اولور یولده انرده صاف اولور کیجه ایله
یولی قتی بلکن اولور اکر آت کوزده خورر تدر اما ایو اولور غایت
اشکون ویوکرك وخیلی هنرلوجه اولسه بوز آت دخی کوکجك
اولور قجن بلیسی وقویروغی وکربکلری قره اولسه غایت کوکجك
اولور اشکون ویورغده ویوکرك وهم بهالوجه وقیمتلوجه اولور

وبارس

وبازین اسیده ویولده وابازده برك اولور اسیدن قیدیمز اولور
واکر کربکی وبلیسی وقویروغی طوینقلری آق اولورسه هیچ یرامز
اولور ویولده ایزده کاهل اولور وبالجقده اولین صلر اولور
وقین خود قارده کورمکلکی ضعیف اولور قره آت طولو اولور
ودبکن اولور وهم اصرغان وباشلو اولور وبرغوغا اشته جالق
اولور نه قلدوغین بلمز اولور اما اشکون وقتی محکم اولور دیو
کرك وهم یوك ایو برك اولور جیل آت بلیسی وقویروغی
قره اولورسه اشکون وقتی یورغه وبرك ویورکلو اولور
وبعض قتی یوکرك اولور اکر کربکلری وبلیسی وقویروغی
آق اولورسه کاهل اولور هنرسوز اولور ایراق یرده
صاحبنی قورسلیس قورت قوله آت بلیسی وقویروغی اوزون
اولورسه وطنیاغی قره اولورسه شکون قتی یوکرك اولور

دکی هنرلو اولور واکر حیاسنده اقچه اقچه بنکلر اولورسه اکان
بها سلیس آت یوروکز اولور وقتی سکر تکن اولور یولده ایزده
برك اولور واکر ایکی قیچ طوینقلری سکل اولورسه قیمتلو اولور
صچان تویلو آت کوزه حور اولور اما یوك جکمکده یولده ایزده
برك ویورکن اولور اما شول کم قصراق کوره کشنمیه اول دلسوزدور
ودخی شول کم طاس ولکز وطولنباز اوازین ایشیدوب اورکمیه اول
آت کی صغیر اولور وشول آتکم پلاس اوزره یوریه اوکلمیه اول
آت کجده کورمز وشول آتکم یاغرئ اردنده ویاحیاسی آلتنده یاقولاق
برنده یادیزی آلتنده یاکرپوکی اوستنده قیل بتمش اوله اول آتکه
شوم اولور آتکم صول کزدی جاقر اوله اولدخی شومدر اما ایکی
کوزی جاقر اولسه قایرمز وشول آتکم بوررکن باشی برقرویه
کتورمز ویاخود بلجقده بوینن براغور قتی عیبلودر وایت قویرو

ولو

قلو آت برامز اولور وطورغنی قصر آت دخی برامز اولور اول
آتکم ایکی اوکی قچندن اوزون اوله سورجك وبرامز اولور واولپن
طشره طوتان آت دخی قتی کلکشك اولور وعیبلو اولور اما
خنك وپلنکز وچپار حراد وجردر وبرص وقلنج بورنی صیرق
وجقور کوزلو جمله بونلر هنرسیزدر وبرامز اولور بونلره امك
جکوب المیه‌لر اما شول آتکم ارقه‌سی برالف کبی خط جکلمش
اولسه آتون کبی آت والنی صقرجه آت اتسنه ابو مبارك
وقوتلودر بلوب صقلیه‌لر آتلرك دیشلرین ویاشلرین
بیان ایدر امدی بلکل کم قولونك ایکی دیشی اشغدن یوقرو
وانلرك یاننده جقرانده وباغیات دیرلر تمام اوکی اون ایکی
دیشی اولور قلان ایچروکی دشلو ایله تمام قرق ایکی دیشی
اولور اوچ بش اولجاق قولوك دیشنك قباغین اچردر

آتلرك دیشلرین ویاشلرین بیان ایدر

دین سورر باشنده بر قولون دیشین براغوب قولوك
دیشنك دیبی یوغنله نور آلتنده بر دقیقه یانی کریلور اما
دبی دخی برك اولور یوغنلنور ایچی قره‌جه اولور وسکزنده
بر دکرمی صغرق اولور وطقوزنده جقور ایکن دخی جقور اولور
آرپه صفر اولور دخی وننده تمام دپدز سلر واوننده کچجك
آنون یاشی معلوم اولمز انون یکرمی اوطوز یاشنه ایردوکی
دخی عجایبدر اما اول انوککم جوهرنده واردور یکرمی یاشنه
دیکن قومز اما دیزك کشیلر وصنانمش کشیلر بلورلرکم
آنون یاتیی آرپه‌در وهم اولورکم آت دوه دیشلو اولور وآنك
کبی آتك یاشی مفهوم اولمز ودخی جوق اولورکم آنون دیشنی
ایکو ایله دوزرلر نیتلو ایدوکی معلوم اولمز وکوزلری جوقور
آت قری اولور آتون یاشنده اولان رنجلری بیان ایدر

آتك یاشنده اولان رنجلری بیان ایدر

امدی

امدی بلکل کم بو دوردنجی باب درت فصلدر اولکی فصل
آتون برعلتی اولور اکادکامنج وتورکیجه سقفور دیرلر
بودخی ایکی نوعدر بری صقفو وبرینه صقرغو دیرلر اما
صقفونك نشانی بودرکم بورنی دلکلرندن ایرین کبی اقر
باشین اشاغی طوتر وبورننی دیواره سورر وبورننك
قناتلری کیرولور دوردیغی یرده خرلدار اولور علاجی
بودرکه اول بورننك ایکی یاننده قان الهلر آندن کافور
وزعفران ایله دوکوب اخشام نمازی وقتنده برمصوره
ایله بورننه اوفورلر اوستنه نبوشه یاغنی طمزوره‌لر
کتمزسه اندوزی دوکه‌سین بردرهم قدر زعفران ایله
انجلین نیه بورننه اوفورلر وبچق درهم کافوری ازوب
اوزرینه آنی دخی طمزورسین اکر علت قوتلو اولورسه

بونی دخی ایدر سین جورک اوتی زنجبل واوغلاغ وعود قرها
هربرندن ایکشر درهم زعفران بر درهم بوندن ایکیوز درهم
صویله قینادوب سوزه سین اوچ بخشیش بر بخشی فلفله
وبر درهم دخی آق تنظ قتله اوچ بخشی ایدر هرکون
بر بخشی بورنندن ایلجقله دوکرلر وبر زمان باشنی
بوفار وطوتره اکر کتمز سه بونی دخی ایدر باز بوز
ودفنه یبرغی وکوفسی وصمغ توزی وکویکو اوتی بوندن
شرابلاهمیه ایله قینلر اسجقله تورباسنه قویه لر باشنه طقلر
ناکم اول بوغی بورنی دلوکندن ایجوکیه ناکم اول علتسوکیله
کیده وبردخی کلزم بودرکم عودندن حبض بزینی الله اوچ
کون بورنته توتوده لر یتوب فتی فتی بوریه لر ناکم قینه هر
وبورنندن اینه کیده اول علتدن قورتوله باذن الله اما اولبه

نوعه

نوعه کم نفاسی دیرلر یعنی صقرغه در سببی درلسی ایله
صوغوغه قومقدن اولور نشانی بودرکم صاری صواقر
تزتز ترکیدر وقت اولورکم غلیظ دخی کلور بورنی
ایاغنه سورر درمان بودرکم صمغ صاغی درکه آت صوغانله
بوایکسنی حمیه ایله قینلر سوزه لر ایجنه صوصام یاغی
قویه لر باخود زیتون یاغیله قینلر ناکم شراب کیده یاغی
قله ایکی درهم نقط قتله لر برفنجکون بورنندن دوکرلر دفع
اولهلبلوب دیرلر عربجه ونورکیجه قلا دیرلر عجمی
طاق دیرلر وبرنجه لر صندق دیرلر آنون ارکاندن آلوب
طوغرایالر تورباسنه قیوب باشنه جکلر جوده زمان
باشنه دوره تا آنون بورنته فحوسی کیده بامرالله
سوکلوب کیده اما قولایی بودرکم بزیری تاوا ایچه برز

صویله قینادلر تورباسنه ایله باشنه جکلر جوق ونقدر
علت وارسه سورر کتوریر بورنندن دوکر کیدر بر
بوایکی علته بوندن مجرب بوقدر آنون بورنندن بواصر
اولسه نشانی بودرکم ایرکلوجه صاری وصواقر علامتی
بودر نشادر ایله قلیه زنکار قره زرنیخ بللوط کولی هربرندن
بر درهم کوچ صویله یوغورده لر درهم کبی اولکوز کوزیر
برده ایسه برمقله سوره لر کورنجسه براغاجه یاپنوب
صمغ لر جرنتون درت باننه سوره لر اوچ کره ایچه لر آندن
شربای سوره لر هیچ قومه اندنصکره بوملهم ایچه لر ذفت
داماجاور وجام صاقزی بزیرنفت بوندی قینه لر ملهم
اوله کوندن ایکی کره اسکی یاپنوق ایله اوره لر خوش
اولمزسه بونی دخی ایده لر سرکه بشی درهم بال اون درهم

قسدوب

türkiye yazmaları

عربجه تأليل ديرلر علاجى بودركم ياطلجانى دوكه‌لر ملهم كبى
اوله انكله جوق اوالر برقچكون شويلكم دوشر قورير واكر
اسكيدن اولورسه بنه كندونن قويروغيله پرك بغليه‌لر واكر
دوتمزسه بونى عمل ايده‌لر ايكى جكردك صچان اوتنى باليله
قرشديروب باموق ايله اوزرينه بغليه‌لر اوچكونده دوشر
كيدر يرينه كول ياغنى سوره‌لر آتوك كوزنده ياقشنده ويا
يوزنده قوسا اولسه يعنى توت كبى يومر يرق اولور وقت
اولور برنسنه طوقنسه قنار علاجى بودركم دپرنورسه
برسليمله وياخود كندو قليله پرك بغليه‌لر ديبندن دوشر
بعده ياغ سوره‌لر واكر درنجوب بركمسه اولوسه صاروزرنيخ
وقاليه ونشادر وكرج هربرندن برار درهم ويارم درهم اولى صچان
اوتى بونلرى دوكوب باليله قرشدوروب اوزرينه اوره‌لر اكر
كورسه

كوزينه ياقن اولورسه احتياط ايده‌لركم اوت كوزينه كيرميه
واكر اشاغى قياقده اولورسه باشين اشغه طوته‌لر يوقرو
اولورسه كوزينه سونكر قويه‌لر زيراكم نه كلورسه كندو
الور بركون طوره ايرتسى كده‌ره يرينه مردار ايركله اكشى سوره‌لر
بمورطه صاروسيله قرشديره كونده ايكى كره اوره‌لر تاكم دوشه
اندن برملهم ايده‌لر تويون بوكين كونيدروب كل ايده‌لر يكرمى
درهم بوندن اله‌لر اون درهم مردسنك اون درهم كونلك
بش درهم نفت اون درهم نفت بش درهم صغير ياغى اون درهم
زيتون ياغى يكرمى درهم موم اون بش درهم بوياغلرى موم ايله
اريده‌لر وبو اوتلرى قريشدوره‌لر كونده ايكى كره بامبوغ ايله ايدوب
اما ديه غايت آيرى ملهم اورميه‌لر زيرا بومرضلرك اكثرى كوزه
يقين اولور آتوك بورنى اوزره تمركو اولسه اول دخى بررنجدركم

يايلور جقر بوز رنك اولوركم كوزه يقين اولور هم بورنج
اكثرى ادمك يوزنده جقر باشجوغزلر اولوب يايلور تيمار
اولميجق كوزه كيرر همانكم ناصور اولدى آبروق تيمار اولمز
مكر اريه‌لر جقره‌لر انوك دخى همچنان اولور واورولور كمرلنور
وبورنج دلكلوده وبوزاغوده اولور علاجى بودركم اولا عرقيه
صابون ايله وطوزلو صو ايله زياده بويه‌لركم زنكى دونه اندن
بوملهمى ايده‌لر قره زرنيخ وصرو زرنيخ قليه فرنكى نشادر وبلوط
كولى كرج بونلرى صابون صويله بوغوره‌لر اول يره قنه كبى
يقه‌لر اوزرينه بيراق قيوب بغليه‌لر ولكن صقنه‌لركم اوت
كوزينه كرميه بركون بركيجه طوره اندن كده‌ره‌لر كول ياغى ويا
قيون ياغى سوره‌لر اندنصكره بوتركيب ايده‌لر قورشونى اريده‌لر
صرجه‌سز جناغه بركليم پارچه‌سيله اوالر اون كبى اوله يكرمى
درهم

درهم بوندن اون درهم راستوق طاشندن وبش درهم مردسنك
اون درهم اسفداج بش درهم سلوكى بونلرى قرق درهم زيتون
ياغيله حوانده سحق ايده‌لر غليظ اولنجه ضرب سركه ايله
آز آز قرشديره‌لر سحق ايده‌لر يكرمى درهم اولنجه واندن كونده
ايكى كره اسكى پانبوق ايله اوره‌لر وقرشو ايليجاق صويله يويالر
آتوك اكركى التنده ناصور اولمش جراحت اولسه اريكى وصارو
صويله آقسه علاجى اولدركه اول جراحت دمور ايله طغليه‌لر
دلوكى وار ايسه ايچنه دمورى صوقه‌لر تاصاغ يرينه وارنجه
اندن اوزرينه مردار ايليكى اوره‌لر تامنجى قويجه اندن بونى
ايده‌لر طرابلوس صابوننى صغير بوكركى ياغيله حوانده دوكلر
براز آتش كورممش بال قته‌لر وجام صاقزى قته‌لر كونده ايكى كره
پانبوق ايله اوره‌لر خوش اوله بامرالله تعالى

آتون کوزینه کنی بلدیرر سیچی اولدرکم دارلشکن صوارووب صویغه قوملدینه
اولور نشانه بودرکم اوّل امرده قولنغه بخسین درهم مقداری برمصوره
ایله ایکی کوزینه اورار اربدر کمایر واکر برمدت کچدی ایسه انی بصار
کوزینه پکاری ایچنه کی دریکی اکنه ایله دلوب اپلك کچوره لر
شهادت پرمغین آلتنه صوقه لر اول دریکی یاب یاب کسه
ولی صقنه لرکم اشاغی جلد کچیه اوزرینه طوز قیوب اپلکی چقارلر
وآرپه سین وصوبنی کچ ویره وباشنی جولبله اورته اماجوق اولور
بدنی ایچنه آلورلر غایت خوب اولور اما کوزه ایله مزاراکچکلر
قاعده اولور الی کوزی چقور اولور وکورمکلکی ضعیف اولور
اما شوکارکین اذین ویرمشلر وبوعلتدن علامتی بودرکم بادتور
طورر آردینه بقر جبالور ایشه بوندن معلومدر ونفی وقولنی
اسی اوله ولی صووجاق اولیجق بلغمی صارصا نجولنور صری

صو

صوایله ایچی طولوب حملك اولورات نازکدر بلغمی
دغی نازك کرك ودغی آت کوزینه کسی اولسه جقال
اودین فروده لر اول حال واقع اولنجه برآرپه قدرین بر
تشقّوه ازوب آتون بورنه قویلر باذن الله تعالی
خلاص اوله مجتبدر آتون کوزینه براغاج صوقنوب
شیرروغنی بیاض ابدر علاج بودرکمر برصوغانی بزیر ایله
قیندوب محکم سحق ایدلر صاغ طوز ونخود وکیبوف
قنوب اسحاق ایله کوزینه اورلر بغلیلر واکر قاغ طولرسه
کوزینی اچمایوب قیناغنی قالدیروب صوق صو بسکه لر برنچ
کره بویله ایدلر چباق اولور کبدر کوزی آچلور آتون
کوزینه برنسنه طوقنوب آق دوشسه بینی بوفقه اولور
علاجی بودرکم آدم قفاسنی دوکوب میل ایله برقچکر کوزینه

کوزینه چکه بامرالله آچیله اکر قالین اولورسه بوغی ایدسین
بر درهم قره قرنفل یادم درهم برخردل بر بوناردوکوب الکدن
کچوروب بش درهم آرپه اونی خمیرایدسین بوناری ایچنه
قیوب پك بشوروسین آندن آتدن چقروب بنه تکرار دوکوب
اوچ کون کوزینه اکسین باخود مصوره ایله اوفوره سین
نافع اولور بردورلو دغی صافی کشی کولغی اسفیداج ایکشر
درهم وبردرهم زنکار حل اولنجه دوکه لر برچکرداك قدری
مصح ایله کوزینه اوفوره لر خوشی اوله وبردورلو عنزروت
ودیکن کوپکی کلرنجبی خاص بوفقه مرغی هربرندن بردرهم
وزنکار یچی درهم حوانن سحق ایدوآندن استعمال ایدلر
اما بقراط حکیم بوعلاجی کمکز ببورمشدر طوغن نجسنك
اغیکم یشل اوطیه آندن اوجدرهم الدلر وبقراو فاغیکم اکدن

جقمشی اوله اوده براغه سین بنه آندن ایکی درهم آلوب
حوانده دوکه سین وبردرهم زعفران قیوب بنه دوکوب
وصبردن کچوره سین هرکون مصح ایله کوزینه اوفوره سین
ولی صقنه سین الله دوفعیه غایت مجتبدر آتون باشنه
طاشی وجودماق طوقنوب بورنندن قانه کلوب طورسه
علاجی عنزروت وضمغ عربی واکیر وایکی درهم قوداشی
قانی بوبکری بربیرینه قانوب دوکه لر قانیله ازوب باشنی
بوفرو کتوره لر ایلیجاق دوکه لر وبرزمان باشنی قدیوبرمیدلر
واکر قانه کلیوب باشنی سندرسه وکوزینه قانه اینسه
بونی ایده لر بوفادوده ذکر اندوکمز بورنه بنفشه یاپادم
یاغنی طمزوره لر وبرز زعفرانه برده مصطکی دغی واکیر ایکیدرهم
بوبنی طمزلرنه قانه آولورسه دغی ایواوله واکر قانه کلورسه

بغلیه‌لر تاکم اقان قان قزل کلنجیه قدر آندن بغلیه‌لر خوش اوله
آتوك کوزنده ظفره اوله فارسجه اکا ناجنا دیرلر اول
بر علت کوزینك بوکارندن کلور آق باغجه باغجوغز کبی اولور
وتزکز تیمار اولمزسه کوزینی اورتر نعوذ بالله علاجی بودر اول
امرده بوغزلیه‌لر وقانی اسجقله کوزینه طمزوره‌لر اکر کتمزسه
آتی بصه‌لر انجه اکنه ایله آدم صاچین اوجنه کچوروب قالدوره‌لر
قوپر زیرا عارضی دریدر دنبك نکم کوز پکاری اوجیدر نشتر
ایله کسه‌لر ویرینه بونی اوره‌لر عنزروت وصبر اسقطوری
وکولمك بر درهم دوکه‌لر کجی اودیله ازوب استعمال ایده‌لر
ایو اوله والله اعلم آتوك باشی شتسه آتوك سببی بودرکم
اوتلرکن یلان وجیان ویا جنوار صوقر ویا دوشمانلر آت
هلاك اولسون دیو آغولو اوت ویررلر قرجه اوت کبی

ویاخود

ویاخود ذیتبول قوردی کبی یاخود دوکلمش آغو یپراغی کبی
نشانی بودرکم هیچ سببسز ناکاه کندیلی یره اوروب صچرار
وباشنی سندرر وکوزلری پاس طولر ونفسی اسی اولور
وتیزتیز نفسی ویرر آلور بورننك قناطلری دفر علاجی
بودر اللی درهم صغیر یاغی اسکی اوله یوز درهم خمیر یکرمی
درت درهم ذیتون یاغی اوجدرهم تریاك اربعه ازه‌لر بورننه
دوکه‌لر ایلمز ایسه بجق درهم جکیجه اینك سودی ایچوره‌لر
اکرکم جانوار اصردوغندن اولورسه بر دورلو دخی بودرکم باشی
شیشر بورنندن اغزندن صاری صولر اقر وباشنی یوقرو قلدرمز
بونك کبی یرامز اوت کبی دخی اوتلیجق واقع اولور اکا عربجه
پیش دیرلر سنبل یپراغی کبی اولور طشلوجه وقره‌جه یرلرده
بتر قبون ویا صغیر یسه هلاك اولور اما آت بر یرده

اوتلیجق بر یره دخی ایلر وبر دورلو دخی بودر اول امرده آتوك
آلتن واوستون ودوداغین کره بله یش اون یرندن حجامت ایده
بش درهم تریاك اربعه اوطوز درهم خمیر ایله حواتده ازه‌لر
آتوك باشنه سوره‌لر برایکی کره شوبله ایده‌لر شفا بوله وبر
دورلو دخی صرماق صابی دفنه یپراغی اسکی صمان طوزی بونلری
براز صویله قیناده اول قبی آتون باشنه بورویه‌لر بوغ باشنه
یایله صوینجه اما بقراط حکیم دیمشکم صرماق دوکه آجی
صایه یاغیله دفنه یپراغین قته‌لر براز صغیر نجسیله طاوق
نجسین قرشدیره‌لر قنه یقر کبی باشنه قالنجه یقه‌لر برکون
برکیجه طوره آندن رازیانه قیناده ودکز طوزینی قاتوب آنوکله
یویه‌لر سرکیله کیدوب شفا بوله آتوك طماغنده قولاغ اولسه
یعنی اکی قوبسه آتی بلدرر نشانی بودرکم یمین یمز طماغی

یومرولنور

یمرولنور علاجی بودرکه آتوك اغزینه اغاج صوقه‌لر باشنی
قالدیره‌لر جوالدوزیله اغاجی یونه‌لر تا سودی بز کبی اوله
دخی اول ارالی برایکی یرده دله‌لر قان جقه آندن اول یره
طوز قیوب وقت وقت صقیه‌لار اورادن قان آقنجه شفا
بوله آتوك طماغنه صوایچرکن سولك یا بشسه نشانی
بودرکم دلین جقرر یلمانور وباشنی صلر اشاغه علاجی
بودرکم اغزین آچه‌لر یاقسنه طوز سوره‌لر وجکه‌لر قوپه واکر
اوزاق وایچروده ایسه براغاجه پنبوق صره‌لر وطوزلو
صوده اصلده‌لر اول سلوك اولان یره سوره‌لر بامرالله
قوپر دوشر یاخود جنکال ایله جقره‌لر واکر بوغزه یقین
ایسه بادم یاغیله بربری قرشدیره وایچنه صاغ طوز قته‌لر
وآتوك بوغزینه قویه‌لر کدره ایو اوله ودخی ککزدن شراب

واسطه خدوس تورکیجه قره باشلو وایوادانه بولغاری شراب ایله
قینمق وبراز طوز قتوب آتوك بوغازینه قویارکرو باشین اشاغه
دوتار درحال دوشه آتوك دیلی شیشه اول برعلتدرکم
اول آتوك باشنده ایسز یاخمق براز اوت بولور دلین اصوجوق
اولور یمی ویرمز واقع اولور علاجی بودرکم اول امرده ایکی اوکنه
قاینار اوتنه خیارشنبه ایچین آلدر وکشنیخ وطوراق اوتی یاپنجه
قینلر بوصوبله خیارشنبه اوزه لر وایچه آق خردل وبوره قتلر
بحق غردمهم وجویز یاغین دخی قتلر آتوك اغزینی آجوب اغاج
صوقلر ایلیجاق ایدوب دیلنه سوره لر برفنج کره نافع اولر واکر
کتمزسه دیلی طوتار آلتنه برفنج بنده دلر قاینار افنجه برینه
بنفشه یاغی سوره لر یاخود جویز ویاشیلوغی سوره لر نافع اولر

باذن الله

باذن الله آتوك دیشی اغریغنه بلدیر بودرکم یمین کوردیین
ویرلر ایچمق طاشی فلور دیشنه طوقونور وسیزلدور اما آتوك
ایدسی یعنی باب یاب بر وطاشی ایرتلر نشانی اولدرکم یمین
کاهل بر وقولقلدن براغور وکوزندن یاشی کلور وباشی اشغه
طوزعلاجی بودرکم موبز یعنی ابت اوزومی وعود القهر وزنجفل
ویبیر واوه خردل بولغاری دوکه لر بال شربتیله قینلر وآتوك
اغزین آجلر براغاجه بزطولیوب بوشربته باتوره لر اشاغه
ویوقارو دیشلرینه سوره لرکه بر شفا بولور باذن الله تعالی آتلر
بوشنده اولان زنجاری بیاض ایدر امدی بوباب اوچ فصله اول
اول فصل آتوك بوغازنه بوغاز اغریسی اولسه اول برعاده درکم
باشنده ایسز آتوك بوغازینه کلور وقوصار ودکه آت قورتمز فکرکم
اولوجه وقولوجه وهضر لوجه آت اوله بهادر ارکیدر نشانی

بودرکم جبار وقت اولورکم آدم کبی ایکلر قورقسی اوجکوندرکم علاجی
اولدرکه اوتو ایکی قولنده قاینار الدر وقاچی جوق اقتیلر بوینه نره
یاغی ویادم ایچین اوره لر ودرحال دبری اوتی وطوراق اوتی ویاپنجه
خطمی تخمی بولغاری فینلر صوین الدر وایچه خیارشنبه ایچی
ویادم یاغی قتلر وبرفنج یمرطه صاروسی قتلر وحلقه یاردخی
ایلیجاق ایده لر آتوك باشی یوقرو قلدیرلر عتاب بولغاری دوکلمش
آرپه ایله قینلر سوزه لر یادم ویاخود صوصام یاغی قتلر بر
شکر اضافت ایله لر وایلیجق بوغازینه قویلر برفنج کره لردن دویت
یاغیله ارپه لر اسجق بوینه اوره لر قرشوجه بوجه وحاصل دیمار
تاقدر تلیجه صوین دخی صوف ویرمیلر اربه سین دخی اصلدوب
دیمار لر بوکرك اوله آتوك بوینی طوغاجه اوله سیبی ترلی
ایکی صوغه قومقه اولور ودخی بوینی قتی عرب اول ریجه اثار
دیلر نشانی اولدرکم قوری اغاج کبی اکلمز ودونمز علاجی بودرکم

اول

کون طوره واندن اجوب اوزرینه قطران اوره‌لر بو اوتلر حاضر
اولمزسه بونی ایده‌لر بر باغر صاغی دوکه وکندی قاننی فاته
اوندن اوزیله بغوره‌لر اسکی بانبوق ایله اول طمر اوزرینه
اوره‌لر واوزرینه قالنجه بصدوق قویه‌لر محکم بغلیه‌لر ایروق
آجمیه‌لر آجدقده ایلیجق صو ایله یویه‌لر آندن آجه‌لر تاکم شفا
بوله باذن الله آتوک ایچنده اولان رنجلری بیان ایدر
بو باب التی فصلدر اول فصل آت صنجولنسه انی بیان ایدر
سببی درلی ایکن صو ویرمکدن اولور و یاخود بول یرویوب
صوغه قومقدن اولور نشانی بودرکم یاتور یوارلنور وقرنی
شیشر ویوکری قاتی اولور قشانمز وبورننک قناتلری
قالقر قتی صولور وباشنی دوکر وبوکا قوتلو آت برکون دیانر
انجق علاجی بودرکم تریاک شراب ایله ازه‌لر ایچنه ذینون
یاغی قنه‌لر ایلیجاق ایدوب آتک باشنی قلدیره‌لر بورننه

دوکوب

دوکوب قالین جول ایله بغلیه‌لر وبنوب قتی قتی یوریده‌لر
قیزه ترلیه قاشنه وقارننی ایکی کشی محکم اغاجله صغیه‌لر
ترسلمزسه اله صابون سوره‌لر زیت یاغی ویا بزیر اولوسه
صفراسنه سوره‌لر الیله بولنان ترسی جقره‌لر وبر دورلو
دخی بودر صوغانی دوکه‌لر صوین صقوب ایچنه ادم سدیکی
قته‌لر ایلیجاق ایدوب بورننده دوکلر فی الحال قشنه
ویاخود اولینی جقره‌لر طاوس قویروغی صوقه‌لر آدم بتینی
صوقه‌لر قشنه اکر دتردوکی کسلمزسه کچلمزسه اسکی
صمانی قیندار شراب ایله آتوک قرنی آلتنه قویه‌لر اتی یوریده‌لر
تاکم قورتله ترلمیه وبر دورلو دخی ایکی درهم زعفران
اوچ درهم جوز بوا ایکی درهم عنزروت بشی درهم اکیر اون
درهم کمیون درت درهم بربر برار برار بونلری دوکوب
اسکی شراب ایله قیناده‌لر سوزوب آتوک بورننه

دوکه‌لر وبنوب قتی یوریده‌لر درلیه قشنه ایکنجی باش ایدوب
وصوینی آز ویره‌لر صوق ویرسه‌لر صاقنه‌لر شفا بولور باذن الله
آتوک اوکسریکی اولسه عربجه اکا سعال دیرلر وفاریسیجه سرفا
دیرلر سببی درلی ایکن صوق صو ویرمکدن اولور یاخود یمین
ایچنده یوک بولنور یمیله بله بلنمز آندن واقع اولور علاجی
آلتمش درهم صغیر یاغی یوز درهم سود یوز درهم نبیذ یعنی
خرما مالی آتش اوستنه قویه‌لر تاکم یاغ اریجه ایلیجقله آتوک
بوغازینه صباح دوکه‌لر اکر اوکسرو ریک آتوک اویکنده اولور
صغیر سودی اکا فائده ایدر وبر دورلی دخی تورکیجه لپده دیدکلری
آنی وصوکرمسنی وزعفران شراب قته‌لر قینده‌لر انجه صرفجه اشناویه
دیرلر صغیر یاغین قته‌لر آتوک بوغازینه دوکلر وبنوب قتی قتی
یوریده‌لر وبر دورلو دخی قملایی برطوتام صرمساق اون دانه یاخود
بر دانه صوغان شراب ایله قینده‌لر سوزه‌لر وایچنه براز بال قته‌لر

واسجقله

واسجقله بورننه دوکلر ساکن اوله اولمزسه بقراط حکیم
ایدر طقوز دانه طاوق یمرطه‌سین اسکی کسکین سرکه ایچنده
اوچکون قویه‌لر آندن جقره‌لر برز یمشاق اولور آتوک
باشنی یوقرو کتوره‌لر اغزینی اغاجله اچالر اوچنی بوغزینه
براغه‌لر کونده اوچین بویله ایده‌لر اوچکونه وارمز شفا
بولور یاخود یکرمی درهم بویان بالی یکرمی دانه قره انجیر واللی
درهم قره اوزوم شراب ایله قیندار هرکون برجناق بوغزینه
دوکه‌لر آتوک ایچی کچشمسنی بلدیر سببی صوق کچمکدن
یاخود یمینی ویردکدنصکره تز صو ویرمکدن اولور علاجی
قویروغی دیبندن پرک بغلیه اول کون واول کیجه یمین
ویرسونلر واکر طورمز ایسه مرسین تخمینی پلامود
وپلاوط اغاجنده قبی وکچی بوینوزی بونلری حوانده
دوکه‌لر صغیرک ایچ یاغنی قتوب بوغروب طوب طوب ایده‌لر

آتوان بوغازینه اتلر دفع اوله واکر اولمزسه صوق صوجقلر
بر زمان طوره صوق اوله آتوان سدیکی طوتوله سببی صوق
کچمکدن اولور شتای بعدکه ایکی اوچ کون قالنمز اولور علاجی
قدیل صوغانه قابنی قرل بوبهٔ شراب ابله قیصلر وزعفران
قدلر وسوزوب صوغلجانی ازلر صاغ طوز واکم سدیکی فته لر آتوان
بورندن دوکر لر قشه اکر قالنمز ابله اولورسه البته آلچوق
وبازیت یاغی سورلر صفرانه آل صوقلر قاوق بقلین اولور
طوتوب دوندرین زیرا قاوقلوغی طولور صوبله معلوم در کر قالنه
دهم اوزرینه بنوب بوریلر کم قیمه قالنه انقانه قشم قنی
بلدیر سبب بودر کم اغیریون اورلر یاخود قنی بنلر وباخود
قنی قوشدورلر وبایوکسک یردن سکرتدورلر بله سکم بلی
کشلمشدر اول قانه بلدنه کلور علاجی بودر کم اول ایکی قجلق
ایچ باغنه قانه الر جوق افتمیه لر کرک صاصوم دنی وزعفران

دیکی

دوکر لر دیمین اصلدوب دیلر وصوبه جوق ویرمیه لر واصیجق
بروه صقلیه لر یونجه وحصل دیلر اقاوغی کلر دکی اولدر کم
اینک سودیله زعفرانه ازلر ایلیجاق ایدوب بورندن دوکر لر
صاودیغی کیچ باذن الله آتدوان ما یاغنه اولنه دیکر
بیانه ایدر بوباب اونه اوچ فصلدر اوتکی فصل آتوان اونه یاغنه
مادهٔ دوکر لر اکا نظر دیر لر اول برمادهٔ درکم آتوان باشلنه
ایدر نشانی بودر کم قوبی شیشر بوغنه اولور یاغنه دیلر دمز
علاجی بعدکم اول ایکی اوان یاغنه قانه الله لر حطم بدا یخ یا
پادیه اصرغانه دیکنی کیلک صرماق صابه بوتاری ضرب سرکه
ابله قیصه آتنه اسحقله بواوتاری یاغنه صاغلر برکیچه وبرکون
طوره اکر کتمز ابسه قیضی واوغلوغه اشی وصرماق شراب
ابله قیصلر قوه تین الله لر ایجنه بزیر قویلر صاغ طوز قتوب قیدار
تاکم شراب کیچ قوبی اوله اسحقله اول لیابی آتوان یاغنه اوغلر

بر

دیکنی وقع جنات تجری بونلری شراب ابله قیصلر وایجنه
بردرهم خاص توباك انلر وبورندن دوکر لر اکر کسلمزسه
بلنه بوملحی ایده لر ایت اوزوبی وزنجبل بوبر جوز بوا او
دار فلفل آه خردل بشی درهم بونلری دوکلر بروقیه زفت
بوزدرهم جام صاقزینی الی درهم بزیر برجوملك ایجنه انلر
آتنه بو اوتاری قته لر برقلین پخ اسحقله بلنه باقی
انلر وبوتار ابله دنی کچرمسه آخر ایکی اوچ برده بلنه
طاغ اوغلر آتنه کونه صالیوبه لر آت قنی صاوغنی
اولسه انی بیانه ایدر سببی بودر کم قنی سکرتمکدن
ایچکه طاوغی شیشر وباخود ایچنه یکین یل طولر علاجی
بودر کیلک طوراق اوتی ایچه وکیون قیصلر سوزلر
اونه درهم جام صاقزینی دوکر لر قته لر الی درهم صغیرلر
ایچ باغنی اریلر اونه درهم بزیر قتوب آتنه بورندن

برکچه وباخود طوزلو بیز طاوغنی صاچیله حشیله لر اسحقله
اباغنه صالر برکون برکیچه طوره کوندوزده طوره غوره جلبنه لر اکر
اول مادهٔ بربع جمع اولوب طوه الوب طوربرسه نشتر ابله وشوب
اوزرینه بمرطه صاریبله اونه اوزین قرشدیروب اول جراحت
اوزره اوغلر برك بغلیه لر بشی انی کون اصلاحه کلور اکر
برقرار طوربرسه طاوغی اوزرنه برنج طاغ اوغلر واتنه اوریاوچار
اشیله اول مادهٔ دوکولوب کیچ آتوان اباغی سکرتری کرلسه
آنی بلدیر نشانی بودر کم بزیمز دیه لنور اولدیر علتدر کم آتوان
بوبیشنه ایدر وسکرتمن طوتر علاجی بودر کم صاغ طوزی سدیله
قیصغایت قوی اولسون دیر سلك نشاسته قته سین اسلیه
اباقلریه اوغلر سین اوزرینه سحق طلامین اوراسین برك بغلیه
برهفته طوره وآتی بغلو طوته سین صکره جله سین برزمان طوره
آتوان اباغنه صوایدن انی بلدیر سبب بودر کم درلی ایکن وارور
بغلنمقدن اولور نشانی بودر کم ایکی اونه اشقلری شیشر یمری

اولور یوریمز بعضیسی یوروینجه آجلور وطوریجق طوتولور علاجی
قزیل بوبایی دوکه‌لر چیك بالیله قرشدوره‌لر بردری اوزرینه یاقی
ایده‌لر صوینی انان آتوك ایاغیکم آنك اوزرینه یقی ایده‌لر صوینی
کیده‌ریر وبردورلو دخی کپکی سرکه ایله قینادوب ایچنه صاغ طوز قتوب
بز اوزرینه صوایه‌لر آتوك آشغینه پرك بغلیه‌لر برکیجه طوره یاخود
آدم تزکین اوره‌لر یا صرماق صاپنی قیناده‌لر طوزیله بزیرایله اوره‌لر
ویاخود آرپه قینه‌لر برقچکز ویره‌لر ویا آق خردل صرماغیله دوکوب
ایچنه آدم سدوکی قتوب وارپه اونی قتوب اسجاق ایدوب اوره‌لر
واکر کچمزسه برقچ یرده داغ اوره‌لر اشلیه وهم اولورکم اول داغلوب
اول طاغلیجق کمك کبی اولور آنی دخی یومری دمیرایله ایله ایکی
طرفدن طغلیه‌لر شویله کموکه ایرنجه دله‌لر قرشو باغ سوره‌لر یاشغنجه
قره‌جه اوتی دوکه‌لر بوره صلاماسی قته‌لر آتش اوزرنده بال ایله قرشدیره‌لر
اسکی بانبوقدن فتل ایدوب اوره‌لر اوچکره دلوکه صوقه‌لر اول کموك
کبی اولان صولی اریدر دوکر اندنصکره اوریا قویوره آتی ارپه طوتسه
یاخود بغدای یسه نشانی بودرکم سکرلری درحال طوتولور یوریمز

علاجی

علاجی ایکی اوك ایاغندن قان اله‌لر صاغ یاغك دورتوسنی بریز ایله
اسجق ایاغنه سوره‌لر ویمین ویره‌لر هم آزرق ویره‌لر وصوین
کچ ویره‌لر وصوق صویه جهکلر برزمان طوره اما قان آلمدین جهکلر
دفع اوله آتوك اوموزی شلسه سببی باعلت نازیله اولور
باطوار دپر نشانی بودرکم اقصار پرمغیله باصیجق قوجنور
علاجی ایکی اوك ایاغندن قان اله‌لر کچمزسه بیز طلومین قینار
صوییله حاشلیه‌لر واوزرینه طلوب پارچاسنی سجق بغلیه‌لر ایکی
کیجه طوره صکره ملحم اوره‌لر اول کون کچمزسه اوچ یردن طغلیه‌لر
کرکدرکم داغ درین اوله اشلیه اوزرینه یاغ اوره‌لر ایو اوله بعونه
آتوك ایاقلرنده سراجه بلورسه نشانی بودرکم باشجوغزلر کبی
جقر ارتلنور تزجك تیمار اولمیه یانندن بردخی جقر یا بلور ایاغی
شیشر اقصر وهم قچ ایاغندن دخی اولور علاجی بودرکم کورنجه
همان شکریله طغلیه‌لر وکورنمز ایسه اوشغی سرکه ایله حل ایده‌لر
قوی اوله مرهم کبی بردنك صچان اوتین قته‌لر اسکی بانبوق
ایله اوزرینه قویلر برکیجه طوره ارتسی کون آجلر یاغ سوره‌لر اول

اول نسنه اویولور ودوشر لکن یرینه اردوج قطرانی سوره‌لر برقچکره ایده‌لر
اویوله دوشه خوش اوله آتوك اوموزی التی که ایاقلرنده خام
اولسه اتی بلدریر اول برماده درکم قولاغی آردنده که طمرلردن دوکلور
اول طمرلره عروقه مجوفه دیرلر کوکسه ایکیسی اینر وایکی دخی آندن بخش
اولور وقرنی آلتندن وایکی قچنك ایچ یانندن ایاغنه اینر یوغون طمرلر
اولور بنیادی کوکسده اولور اینر اویلوغه وایاغه جقین جقین کبی
اولور دشلری اقر وجوغی یاوز کوزدن اولور وهم آنك کبی رنجلو
آتوك یانندن برایو آت اولورسه اوندن اکا سرایت ایدر یاپشور نته‌کم
اویوز آدمه یاپشدوغی کبی علاجی بودرکم اول جقیجاق بواوتلر ایله
یقلر صاری زرنیخ قلیه نشادر کرج بوره بردرهم وبجق درهم صچامه اوتی
دوکه‌لر سکرت کولی صویله یوغوره‌لر مرهم کبی اوله جراحته سوره‌لر برکیجه
طوره آندن آجلر طالخ قبونجه وآندن سمکلو بوحك وکوشامدم صابونی
یمرطه صاروسی صغیر یاغی حوانده دوکلر مرهم کبی اوله کونده ایکی کره قویه‌لر
وبردورلو دخی قطرانی بدیکره صوق صوایله بویه‌لر زنکار عنزروت
کونلك جام صاقزی ایکیشر درهم زیتون یاغی یکرمی درهم موم اون درهم
ساده یاغی اون درهم بونلری اریده‌لر واوتلری قته‌لر مرهم اوله وهرکون

ایکی

ایکی کره اوره‌لر تبه واکر اولشوب کوکسنه دکن اولورسه اول
طمری بولورسه آتی بصه‌لر کوکسنی کره ایله یرالر ایچنده
جقین جقین بزلر اولور کسه‌لر کیده‌ره‌لر وهم طغلاهوجلر
اوده حاضر اوله اکر طمر کسلوب قان اقرسه جام
صاقزیله طغلیه‌لر اول طمری کوز کوررسه ابریشمله بغلیه
وایچنه کرج سرپلر قرشو قطران اوره‌لر اما براوتکم عربجه
نجم دیرلر وکو وتورکجه تتز دیرلر مزارلرده اولور یبراغی
زاریانه یبراغنه بکزر بردیب جقر باشی قاصرغالق کبی
یمرولنور دیبنی قزاسین خنام کبی کوزو اکور جقین جقین
اولور اتی انك اوزرینه ایلده‌لر اوچکره جویره‌لر دخی جقره‌لر
کوك بز بغلیوب دخی بوینه اصه‌لر اول اوت قرودقجه
اول مرض دخی قورور کیدر مجربدر ومشهوردر ودخی صفو
مشهدلرده اولور ایلدیرلر اتی جویرلر ویاوز کوز ایچون
تعویذ دخی یزرلر آتوك ایاغنده طباق اولسه
آنی بیان ایدر آتوك صول یاننده اولور تیمار اولمزسه

سورر طوبناغی جقر واکر طوبناغنی وبندکنده اولسه دشیلور
ایرن وصاری صو آقر امّا بورنج ایکی دورلودر برسی ارکك وبرسی
دشیدر اولکی ارکلکدر شویله اوزونلجه اولور اول کم دشیدر انجه
اولور طوبناغی چپ چوق طونوب باشی دپ اولور طوبناغی اونیادر
جقدر علاجی بودرکم مازی اوچ درهم وبنی درهم زاج ابوجهل قوروبی
ایجی وبردرهم عنوزروت بونلری دوکوب یاللایله یوغورت لرایاغ
صابونی ایله ایچق صوایله یوبه یلوب بونلری سورلر اوجکونه
کتمزسه بونی ایرلرکن جی کتانی بزینه قویرلر تاکم طوربیله صویجق
دوکرلر بدی کرّه یویرلر آندن بکری درهم سلوکی بشی درهم مرده سنك
اونی درهم اسفیداج کبریت زنکار بشردرهم الی درهم زیتون یاغیله
حوانج سحق ایدوب وضرب سرکه قتوب غلیظ اولنجه کوندن ایکی
کرّه سورلر اولرا وجدرت کونی واندنصکره طوکوز یاغنی سورلرایو
ایواوله اتوزن ایاغی بچلغانی اولسه آنی بلدیر درلیه ترلت
برزمانی بودرین صکره صابونی ایله یوبوب جوری بقدر حوانج
دوکه وپشمش شاب وزنکار طوز آتشی کورمشی یاللایله یوغورت
دخی اورلر قتی قتی سرتدیرلر کونده ایکی کرّه ایرلر ویاخود قوم زرقت

بزبرایچنی ایدوب ونقط فانوب اورلر وبرقچ کرّه طوکوز یاغیله
اوارکیه بکرك یمار کونی بومقدر اتوزن ایاغنی اوریك
اوله اولدخی اوبوزکی یاپلور دیزینه دیکن توتین دوکر
علاجی بودرکم کبر صابونی ایله یویرلر تاقزل اولنجه سلرلر
صوغانی واجب واوه لك بونلری شراب ایله قینی لرقوری
اولنجه حوانج سحق ایدوب طلرم کبی اوله پچه باغین
وصفیر ایجنه ایلیکین قتلرلر فرشدیرلرایکی کرّه اورلر محرّه
اتوزن ایاغنه بنج دکسه انی بلدیر نشانی اولدرکم ایاغی
برچمز ایاغی بوقارو قالدیرر قصاجله پرك طوتلرقنق
طرقه ایسه قوجنور دخی اولدکم قتی یونلرمحکم نعل اورلر
طوبنغی قوررد یمندر صوغانی قابی فالکلنی طوبناق اونی
نعلبندی یکدرخصوصاکم طشمشی اوله قتی یونلرا کراورکم
نعل دونلرلر جکدکوشك نعلارکورلرایکی کوندن کچرسه
فیها بلدرکم طوبناغنی طوتلر میخدنی برکشی بدی طوتجاق
آت جبالار آنی بجاق اوجبله آجدلر تاکم فانی جیقه کاه اولورکم

ودکله آنی

فانی جقر شونکرایله سلوب فانی آلوب اوادین اربع لرواینه طوز
ایله قطلانی فرشدیروب اسجاق ایدوب طولدورلرکیچه ایله ضرب
صوتی صقلنرلرینی کوندنصکره بوکرك یاغیله چام صاقزی وشام صابونی
حوانج دوکلرملرم کبی اوله اول دلوکه طولدورلرایکی کوندنصکره اوسنه
کیچه بغلیلر اکرارتیجك اولورسه ایرین طولر یوقرو طلناق دنهدنی
یاویز تیمار اولنسه طرنغی دوشر آنی دخی چلرایراق اشاغه یول بلیه
باشلیه اول زیرجراحتی شاب ومازو وقزل بویه قطلانله بوغوروب
ایکی کرّه اورلر اتوزن طرناغی یارلسه انی بلدیر وجراحت
اقسه اول جراحت اوزرینی طفلمق کرکلم یکی دیرنق جیقه بوکرك
یاغنی سورلرحوشی اوله اتوزن اویوزین بلدیر سکوکی بقدر
واسکی انجیر ایله ضرب سرکه قینی لرقویلر اولنجه حوانج دوکه لرمرهم
کبی اوله اول کبکله وطوز ایله یویرلر آندن بونلری بونلری اورلر
وبردورلو دخی سروی اغاجنی ولپت دبی وبوی وقزل بویه وصاغ
طوز واغو بیاغیکم عربجه ـ اکاد فلی دیرلر وزنکار بونلری دوکلر
ضرب سرکه ویغورد ایله سحق ایدوب اورلر ایکی کرّه شفابوله
اتوزن قوبروغی کیجك اولسه وهم بالی وقوبروغی کیجك اولسه

ودکله آنی

جکر کتوریر داغیدر واکر اوچ درت کون کچمش ایسه آدم ترسین اورهلر
برکیجه طوره بونکله ده طاغلمزسه کپکی سرکه ایله قینهلر طوزفته لر
اورهلر ویاخود کول ایله سرکهٔ قرشدورب اورهلر طاغلمز ایسه
صرمساق دوکهلر وصغیر یاغیله قرشدورهلر برایکی کون یقهلر یعنی اورهلر
یمشاق اوله برایکی یردن نشتر ایله دورتلر یا بزیر یاخود صغیر یاغی
سورهلر حوش اوله مجربدر آتون اولیی ششسه آنی بیان ایدر
علاجی بودرکم یللنمش طوز وساده یغین اورهلر وایکی قجندن قان
الهلر اکر قزل واستی اولورسه سرکه ایله اصلده یمرطه آغین
قتوب بزه سوروب اول کل یاغنی سوروب صکره اورهلر یاخود
اتلوکلم ایچنی اویهلر اول اولیی صفا ایچنه بزیر قویهلر آتشه کوملر
پشه اسجقله اولینی ایچنه قویهلر بز ایله بلنه بغلیهلر برکیجه
طوره شیشین آلور کتمزسه لادن صری صبر بزیر ایله قیندالر
اسجقله اورهلر طاغلمز یمشاق اولدیغی وقت نشتر ایله برایکی
یرندن حجامت کبی جیزهلر قان دخی جقرسه فائده ایدر آتون
اولنیه ویاغیری یرنده سکل اولسه علاجی بودرکم ابریشمله
بغلیهلر اوچکونده دوشر یاکندی قلیله صرمساغی طوز ایله وساده

یاغ

یاغ ایله نشادر ایله دوکلر مرهم کبی اوله اسکی بنبوق ایله یرینه
قرشو صوصام یاغی سورهلر اما بقراط حکیم ایدر سکل اونده
بطلیجانی دوکهلر مرهم کبی اوله سکل اوزرینه اورالر هلاک
ایده دوشره دمور ایله یاقو ایله یقهلر شفا بوله آتون
کویدهسنده اوراولسه نشانی بودرکم جویز کبی اولور واردقجه
بیور علاجی بودرکه آنی یمرق ایله یارمق ویاخود برانجه کندیر
ایله برک بغلیه آندن دوشدوکده یرینه صاغ طوز طولدوره
برکون برکیجه طوره آندن آجوب کونلک قبی جام قبی اردوج
قابی صاقز دوکهلر ایچنه اکهلر یاخود بوملهمی ایدهلر مرهم
مردسنک اون درهم سلوکن اون بش درهم اللی درهم ذیت
قینهلر اغاجله دپرهلر قوری اولنجه اون درهم کونلک
اون درهم ذفت قتوب حوانده سحق ایدوب اسکی بنبوق
ایله اورهلر اکر کسرکن قان جوق اقرسه آلجی ویاخود قزل
بویه قویهلر برک بغلیهلر طمر کلی کسلورسه دمور وجام

صاقزی ایله طغلیهلر طوره ایو اوله آتون کویدهسنده بکنکج اولسه
نشانی بودرکه تسلغم کبی قتی اولور دپرتمز اکر آتون قجنده یاخود
دیزنده ویاقجنک ایچ یاننده اولورسه جقرمهسنده حطا واردر
زیرا طمرلر متصلدر علاجی آنی حاج کبی یرالر اما طغلغوج اورهده
حاضر طوره تزجک طغلیهلر زیرا آتون قانی جوق اقر طورمز
فی الحال جام صاقزیله طغلیوب قینار قطرانی دولدورهلر اسکی
یاموق اوروب برک بغلیهلر اوچکون طوره صکره آجهلر ایچنی
سلهلر اول اوتلرکم ات بتوریر طولدرهلر عنزروت وکونلک وجام
صاقزی ومصطکی وآتش کورمشی بال کبی آتون صفرهسی
جقسه سببی اغیر یوک اورمقدن اولور علاجی بودرکه مرسین
یبراغنی شراب ایله قیندوب اسجقله ~~صوایله~~ یویهلر اوزرینه ایکیجق
اورهلر بونلری مازی وشاب اکشی عرقی طبر مقدوری بونلری دوکهلر
اسکی یانبوق ایله وسرکه اصلدوب بو اوتلری اوزرینه اکهلر
صفراسنه اسجقله اورهلر برزمان طوتهلر دفع اولور وهم اوله
وهم بلنه فلجد اورهلر وهم اولورکم صفرهسنک ایچ یوزنده آقجه

قورد

قورد اولور آنی چکیجک صفره طشره جقر بیور قاون کبی اولوب
ورنکی قزل اولور طوتنجه یاریلور صاری صولری اقر علاجی
بودرکه قویروغنی یوقرو قلدیرهلر ال ایاسنک انجیه الهلر
اشقدن یوقرو کرپیله دبندن کسهلر قورقمیهلر اوشنمیهلر برایکی
کره صفراسندن قان دوکهلر همان ایرتسی کون بنوب ارقون
یوریهلر ایو اوله وبر دورلو علاجی دخی اکر قان طورمزسه
زاج قبرزی وشاب یمنی مازی وعنزروت محموده سرق قزاغی
بونلری دوکهلر براغاجه بز صاروب دوکلر براغاجه بز صاروب
بال سوروب بو اوتلره بولالوب صفراسنه قویهلر بری کفایت
ایدر آتون قویروغی دبندن طوکوز قلی بلورسه نشانی
بودرکه اول قللر یوغون وکوتوک اولور جکنجه دب آق یمرو
اولور دبرینی آت دیواره واغاجه سورتر بو مرض آتی خراب
ایدر علاجی بودرکه آنی جکهلر برینه صاری صبر ایله طوز صغیر
اودیله قرشدیرهلر اوزرینه اورهلر آیرق بتمیه آتون ترسلرکن
صفراسی یاریلوب قان جقسه علاجی بودرکه دوت اغاجنک

قبوغی سروی قوزه لاغی مازی مرسین یبراغی شراب ایله قیندوب سوزه لر
بزیر قتوب بتکرار قیندهلر قالین اولنجه ایچنه صبرا سقطوری
قویه لر دخی اوره لر برایکی کره دفع اوله آتون کویه سنده
دمرن قالسه موم ایله ارایوب دمر مومن بری بوجه دوقنور
نشانی اولدر اول یراء اجالار دمرنکش صوقه لر طوته لر برك
دوتوب جقره لر سکوت اغاجنی اوق کبی یونوب آتشده قزدیروب
اول جراحته صوقلر زیرا جوق واقع اولورکم دمرنی مرکب
سدیکی ایله صواریرلر واکردرین یرده ایسه علاجی بودر یارمیوب
اویله براغه لر اول یاره بتر اکر اشله سه اغزینه ایو یاغین
صوقه لر کلوب جقرسه آتون آنی کوشك اولور دمرن
بودر برغبری یردن ظاهر اولور قلقر برمغله کوره لر یاره لر
جقره لر زحمتسز آندن یرینه یمرطه صاریسین طوز ایله طولدوره لر
ویغلیوب برقجکره باغ سوره لر ایواوله آتون اوموزنده ویا
ارقه سنده کلف اولسه نشانی اولدرکم کل باشی کبی اولور
واوقجه کبك کبی دوکلور علاجی بودرکه اول ارانون حرز

مایله

مایله قلین کیده ره یاخود کره ایله قزیه لر دخی بورچق اوتی
صاغ طوز زاج بونلری دوکوب صفرکشین سرکه ایله ازه لر
قویولنجه بونلری قره لر دخی قنه یقرکبی اوره لر کتمزسه
بونی دخی ایده لر سرکه ایله زنکار آق کلب نجیسی بونلری
آجی ساده یاغ ایله قرشدیره لر اول اراء سرکه ایله بویه لر
وسلوب بونلری برایکی کونده برقج کره اوره لر کیده
آتون کودسندن ناصر اولمش جبان اولسه اول دخی بر
علتدرکم جبان جقرکبی دسلر برایکی یل ایشلر صری
صولری اقر اوکلمز علاجی بودرکم اوشاغی سرکه ایله
اصلدوب حوانده سحق ایده قیو اولنجه بچق درهم
صچان اوتی قته لر تکرار سحق ایده لر اسکی یابزقدن
فتیل ایده لر بوندن بزر اوره لر برکون طوره فتیلی جقره لر
اوزرینه یمرطه صاروسین اورالر

Türkiye Yazma Eserler Kurumu